

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

HİKÂYÂT-I HOCA NASREDDİN
(İnceleme-Transkripsiyon-Tıpkıbasım)

Hazırlayan
Muhammed KALAYCI
158107011003

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Selçuk PEKER

KONYA-2018

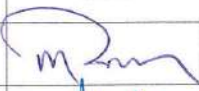

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	MUHAMMED KALAYCI
	Numarası	158107011003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
	Programı	YÜKSEK LİSANS
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. SELÇUK PEKER
	Tezin Adı	HİKÂYÂT-I HOCA NASREDDİN (İNCELEME- TRANSKRİPSİYON-TIPKIBASIM)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Hikâyât-ı Hoca Nasreddin (İnceleme-Transkripsiyon-Tıpkibasım) başlıklı bu çalışma 19/4/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Danışman	Doç. Dr. Selçuk PEKER	
2	Üye	Dr. Öğretim Üyesi Aziz AYVA	
3	Üye	Prof. Dr. Sinan GÖNEN	

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	MUHAMMED KALAYCI		
	Numarası	158107011003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	HİKÂYÂT-I HOCA NASREDDİN (İNCELEME- TRANSKRİPSİYON-TIPKIBASIM)			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

 Muhammed KALAYCI

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	MUHAMMED KALAYCI		
	Numarası	158107011003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. SELÇUK PEKER		
Tezin Adı	HİKÂYÂT-I HOCA NASREDDİN (İNCELEME- TRANSKRİPSİYON-TIPKIBASIM)			

ÖZET

Bu çalışmanın konusunu, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde BY7297-1 numarasıyla kayıtlı Hikâyât-ı Hoca Nasreddin adlı el yazması eser oluşturmaktadır.

Eserin istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Kütüphane kayıtlarından 1875-1876 yıllarında vakfedildiği anlaşılmaktadır. Eseri vakfeden Elhac Ahmed el-Fitrî isimli bir şahıstır. Eserde toplam 136 fıkra bulunmaktadır. Bu fıkraların büyük bir kısmı bilinen fıkralardır; ancak eserde orijinal fıkralar da tespit edilmiştir. Bazı fıkraların kahramanı ise Nasreddin Hoca değildir.

Çalışmanın Giriş bölümünde, fıkra türü ve fıkra tipleriyle ilgili genel bilgiler verilmiştir. Birinci Bölüm, yazmada yer alan fıkraların incelenmesine ayrılmıştır. İkinci Bölümde, yazmada yer alan fıkralar, günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Üçüncü Bölümde ise, yazmanın tipkibasımına ve transkripsiyonuna yer verilmiştir.

Çalışmanın amacı; daha önce tamamıyla yayımlanmamış el yazması bir eseri edebiyat dünyasına kazandırmak, Nasreddin Hoca'yı ve fıkralarını etrafıca tanıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: Nasreddin Hoca, fıkra, yazma, hikâyât, fıkra tipi.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

Author's	Name and Surname	MUHAMMED KALAYCI		
	Student Number	158107011003		
	Department	TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	DOÇ. DR. SELÇUK PEKER		
Title of the Thesis/Dissertation	HİKÂYÂT-I HOCA NASREDDİN (EXAMINATION-TRANSCRIPTION-FACSIMİLE)			

ABSTRACT

The subject of this work constitutes a manuscript work called Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn, which is registered with the number BY7297-1 in the Konya Regional Writing Works Library.

Author and the date of this work is not known. It is understood that it was donated from the library records in 1875-1876. The manuscript work was donated who named person of Elhac Ahmed el-Fitrî. There are 136 jokes in the work. A large part of these jokes are known jokes however original jokes were also found in the work. The hero of some jokes is not Nasreddin Hodja.

In the introduction to the work, general information about jokes and jokes types is given. The first part is devoted to the examination of the jokes in the manuscript. In the second chapter, the jokes of the manuscript are transferred to contemporary Turkish. In the third chapter, the writer is included in the transcription and facsimile.

Purpose of the work; to bring a manuscript work that has not been previously published completely into the literary world, to introduce Nasreddin Hodja and his jokes thoroughly.

Keywords: Nasreddin Hodja, joke, manuscript, stories, type of joke.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR	xii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xiii
ÖN SÖZ	xiv

GİRİŞ	1
1. Fıkra Terimi ve Türü Üzerine	1
2. Türk Fıkraları Üzerine Tasnif Denemeleri	4
3. Tanınmış Türk Fıkra Tipleri	8
4. Nasreddin Hoca'nın Hayatı ve Kişiliği	11
5. Türk Dünyasında Nasreddin Hoca.....	17
6. Nasreddin Hoca Fıkralarının Genel Özellikleri	22
7. Nasreddin Hoca Fıkralarının Tasnifi	27
8. Nasreddin Hoca Fıkraları Üzerine Yapılan Belli Başlı Çalışmalar	29
9. Dünyada ve Türkiye'de Tespit Edilen Nasreddin Hoca Yazmaları.....	34
10. Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn Adlı Yazma Üzerine	38
11. Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn Adlı Yazmanın Latin Harflerine ve Günümüz Türkçesine Aktarılmasında Takip Edilen Yöntem	45

BİRİNCİ BÖLÜM HİKÂYÂT-I HOCA NASREDDİN ÜZERİNE İNCELEMELER

1.1. Fıkraların Dili ve Üslubu	52
1.2. Fıkraların Şahıs Kadrosu	56
1.3. Fıkralardaki Hayvan ve Bitki Kadrosu	66
1.4. Fıkralarda Zaman ve Mekân Unsuru	69
1.5. Fıkraların Adlandırılması.....	76
1.6. Fıkralarda Yer Alan Halk Edebiyatı Unsurları	78
1.7. Fıkralarda Mizahi Unsurlar.....	82
1.8. Fıkralara Göre Sosyo-Kültürel Yapı.....	87
1.9. Fıkraların Eğitsel Yönü ve İletilen Mesajlar.....	92
1.10. Yazmada Yer Alan Fıkralara Göre Nasreddin Hoca Tipinin Özellikleri	99
1.11. Yazmaya Nasreddin Hoca Tipi Açısından Eleştirel Bir Bakış	105
1.12. Yazmada Yer Alan Fıkraların Tasnifi	108
1.13. Yazmada Yer Alan Fıkraların Nasreddin Hoca Kitaplarındaki Durumu	120

İKİNCİ BÖLÜM GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIM

2.1. Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn Adlı Yazmada Yer Alan Fıkraların Günümüz Türkçesine Aktarımı.....	135
2.1.1. [Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin]	135
2.1.2. [Devenin Kanadı]	135
2.1.3. [Hoca'nın Hesabı]	136
2.1.4. [Biz Bu Eve Taşınmadık mı?]	136
2.1.5. [Peyniri Yiyen Suya Gelir]	136
2.1.6. [Döve Döve]	136
2.1.7. [Satranç Talimi]	137
2.1.8. [Acemi Çaylak]	137
2.1.9. [Dokuz Olsun]	138
2.1.10. [Yoğurt Ağacı].....	138
2.1.11. [Yumurta Ağacı].....	138
2.1.12. [Dostlar Alışverişte Görsün].....	139
2.1.13. [Kuşa Benzetmek]	139
2.1.14. [İki Yıl Çaylak Olmak].....	139
2.1.15. [Hangi Sazı Seversin?]	139
2.1.16. [Ağaçtan Öteye Yol].....	140
2.1.17. [Kıyamet Kopacaksa...]	140
2.1.18. [Dokuz Yüz Doksan Dokuz Altın]	141
2.1.19. [Eski Ay]	142
2.1.20. [Ye Kürküm Ye].....	142
2.1.21. [Kudûrî Kitabı]	142
2.1.22. [Ciğerdar Olmak].....	143
2.1.23. [Çıkar Gitsin].....	143
2.1.24. [Fareler de Öldü]	143
2.1.25. [Bildim Bildim!].....	144
2.1.26. [Kuyuya Düşen Ay].....	144
2.1.27. [Al Abdestini Ver Pabucumu]	145
2.1.28. [Vilayetin Böylesi]	145
2.1.29. [Hamam Tası].....	145
2.1.30. [Sarığın Kusuru]	145
2.1.31. [Hırsızın Duası]	146

2.1.32. [Ördek Suyu]	146
2.1.33. [Yağın Tortusu]	147
2.1.34. [Sidiğe Tutunmak]	147
2.1.35. [Yas Tutuyorlar]	148
2.1.36. [Fukaranın Malı]	148
2.1.37. [Dünyanın Dengesi]	148
2.1.38. [Münker Nekir Korkusu]	148
2.1.39. [Şiddetli Rüzgâr]	149
2.1.40. [Ay Alıp Satmadım]	150
2.1.41. [Keyfimin Kâhyası Değilsin]	150
2.1.42. [Çömlek Hesabı]	150
2.1.43. [Aşk Olsun Boyacıya]	151
2.1.44. [Kaz Varken Tutacaktın]	151
2.1.45. [Boğulan Softa]	152
2.1.46. [Akçeyi Bulan Buldu]	152
2.1.47. [Tavşanın Suyunun Suyu]	152
2.1.48. [Hilale Sevinmek]	153
2.1.49. [Namazı Yemek]	153
2.1.50. [Ata Ters Binmek]	154
2.1.51. [Evvel de Yerdeydim]	154
2.1.52. [Ağaçtaki Adam]	154
2.1.53. [Yol Bilmeyen Tavuklar]	155
2.1.54. [Bir Akçe Eksik Verin]	155
2.1.55. [Öküzün Kabahatı]	156
2.1.56. [Eski Ölü]	156
2.1.57. [Su Şırıltısı]	156
2.1.58. [Boş Sahan]	157
2.1.59. [Şükürler Olsun]	157
2.1.60. [Tek Ayaklı Ördek]	158
2.1.61. [Hoca'nın Sarığı]	159
2.1.62. [Öküzün Gençliği]	159
2.1.63. [Hoca'nın Oyunu]	160
2.1.64. [Alan Bir Telden Alır]	160
2.1.65. [Hoca'nın Akıbeti]	161
2.1.66. [Hoca ile Rahipler]	162

2.1.67. [İki Ayağı Çukurda]	163
2.1.68. [Kaşık Düşmanı].....	164
2.1.69. [Yunus'u Yutan Balık]	164
2.1.70. [İmam da Güzel Namaz da].....	165
2.1.71. [Kaftanın İçinde Ben Yoktum]	165
2.1.72. [Yorgan Gitti Kavga Bitti].....	166
2.1.73. [Katırları Ürkütmek].....	166
2.1.74. [İnşallah Benim]	167
2.1.75. [Ölçüyü Bozmayın]	168
2.1.76. [Bir Şey Bulursa Elinden Alırız]	169
2.1.77. [O Bizden Kirli].....	169
2.1.78. [Minare Başı Hamam]	169
2.1.79. [Allah'ın Kulu]	170
2.1.80. [Katır Yavrusu].....	170
2.1.81. [Kayıp Oğlan].....	171
2.1.82. [Giden Ne İdi?].....	171
2.1.83. [Sahte Hekim].....	172
2.1.84. [Kuyruk Koparsa...]	173
2.1.85. [İmad'ın Sözüne Uymak]	173
2.1.86. [Yanlışlık Balda]	174
2.1.87. [Hoca'nın Koynundaki Taşlar].....	174
2.1.88. [Akçeli Kötek]	174
2.1.89. [Sen de Onu Öp].....	175
2.1.90. [Kendi Kulağını Isırmak]	175
2.1.91. [İnşallah Gerçek Ola]	176
2.1.92. [Tok Kurt].....	176
2.1.93. [Eşeğe Danışmak].....	177
2.1.94. [Sen de Nişadır Sür]	177
2.1.95. [Kuyruk Hazır]	178
2.1.96. [Bana mı İnanıyorsun, Eşeğe mi?]	178
2.1.97. [Kayıp Eşek].....	179
2.1.98. [Yel Değirmeni].....	179
2.1.99. [İplik Yumağı]	180
2.1.100. [Deli Çeşme].....	180
2.1.101. [Ne Sana ne Bana]	180

2.1.102. [Hoca'nın Yoldaşları]	181
2.1.103. [Uğursuzluk Kimde?]	182
2.1.104. [Sarhoş İhtiyar]	182
2.1.105. [Hamile Oğlan]	183
2.1.106. [Akşamdan Beri On Beş Oldu]	184
2.1.107. [Öküz Davası]	185
2.1.108. [Sulh Olmak]	185
2.1.109. [Delik Ibrık]	185
2.1.110. [Ahmak Kadı]	186
2.1.111. [Şeytan ve Yahudi]	186
2.1.112. [Manayı Bizden Öğrenecekler]	186
2.1.113. [Tövbeler Olsun]	187
2.1.114. [Kelin Fesi]	187
2.1.115. [Terslik Attadır]	187
2.1.116. [Kalkanı Görmez misin?]	188
2.1.117. [Yoğurt Bulaşığı]	188
2.1.118. [Onun Bıyığına...]	189
2.1.119. [Lanet Okur]	189
2.1.120. [Sünneti Terk Etmem]	190
2.1.121. [Cuma Gecesi]	190
2.1.122. [Kayışın Çektiği]	190
2.1.123. [Cenaze Evi]	191
2.1.124. [Ceviz Ağacı]	191
2.1.125. [Dilenci Sandım]	191
2.1.126. [Koyun Başı]	192
2.1.127. [Çift Besmele]	192
2.1.128. [Yüzsuyu]	192
2.1.129. [Peştamalın Değeri]	193
2.1.130. [Tavuklara Horoz Gerek]	193
2.1.131. [Onu İşleyen Burada Yok]	194
2.1.132. [Ganimet Malı]	194
2.1.133. [Hamalın Konuğu]	197
2.1.134. [Bundan Çıkar]	198
2.1.135. [Kör Köpek]	199
2.1.136. [Keşkek Tarifi]	200

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TIPKIBASIM VE TRANSKRİPSİYON

3.1. Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn Adlı Yazmanın Tıpkıbasımı ve Transkripsiyon Alfabetine Aktarımı.....	203
SONUÇ	298
FIKRA ADLARI DİZİNİ.....	302
SÖZLÜK.....	307
KAYNAKÇA.....	317
ÖZGEÇMİŞ	324

KISALTMALAR

AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
Ar.	: Arapça
bk.	: Bakınız
Böl.	: Bölüm
C	: Cilt
cm	: Santimetre
çev.	: Çeviren
dzl.	: Düzenleyen
Ens.	: Enstitü, enstitüsü
H	: Hicri
HAKAD	: Hür Akademisyenler Derneği
haz.	: Hazırlayan
Md.	: Müdür, müdürlük, müdürlüğü
No.	: Numara
Prof.	: Profesör
S	: Sayı
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TİKA	: Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı
Ü	: Üniversite
vb.	: Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayını, yayınları
yy.	: Yüzyıl

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Harf	Transkripsiyon	Harf	Transkripsiyon
ا, (آ)	a, ā	ص	ş
ا, (أ)	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, d
ب	b, p	ط	ţ
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	c
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, ñ
خ	ḫ	گ	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, ũ, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ي	y, ı, ī, i, ī
		ء	ˆ

ÖN SÖZ

Fıkralar, sözlü kültür ürünlerimizin nadide örneklerindedir. Az sözle çok şey anlatması, güldürürken düşündürmesi, mizah, hiciv, espri gibi yollarla toplumsal sorunlara değinmesi gibi özellikleriyle Türk toplumu tarafından oldukça benimsenmiş bir türdür. Türk fıkraları denince akla ilk gelen Nasreddin Hoca'dır. Nasreddin Hoca; Türk toplumunun yetiştirdiği ulu bir aksakal, büyük bir âlim, eşsiz bir nüktedandır. Hoca, fıkraları aracılığıyla günümüze ışık tutarken yüzümüzü güldürmekte ve aramızda yaşamaya devam etmektedir.

Nasreddin Hoca fıkraları, halk tarafından öylesine benimsenmiştir ki onu ve fıkralarını yaşatmak adına sözlü anlatıların yanı sıra birçok yazma ve basma eser vücuda getirilmiştir. Ortaya konan bu eserlerden biri de çalışmamızın konusunu teşkil eden Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmadır. Söz konusu bu el yazması eser, daha önceden birkaç küçük bildiri ve makalenin konusu olmuştur. Ancak eser tamamıyla neşredilmemiş ve üzerinde ayrıntılı bir inceleme yapılmamıştır. Yaklaşık iki yıl süren titiz bir çalışma neticesinde, bu el yazması eseri "**Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn (İnceleme-Transkripsiyon-Tıpkıbasım)**" adıyla sizlerle buluşturuyoruz.

Bu çalışma; **Ön Söz, Giriş, Birinci Bölüm, İkinci Bölüm, Üçüncü Bölüm, Sonuç, Dizin, Sözlük, Kaynakça** ana bölümlerinden oluşmaktadır. **Giriş** bölümünde, öncelikle fıkra kavramı ve türü üzerinde durulmuş, yapılan tasniflere ve tanınmış Türk fıkra tiplerine değinilmiştir. Ardından Nasreddin Hoca'nın hayatı ve fıkralarının özellikleri üzerinde durulmuş, bu alanda yapılan belli başlı çalışmalara değinilmiştir. Çalışmanın **Giriş** bölümünde son olarak Nasreddin Hoca yazmalarına, hususiyetle tezimizin konusu olan yazmaya ve bu yazmanın transkripsiyonuyla günümüz Türkçesine aktarımında takip ettiğimiz yöntemle değinilmiştir.

Çalışmamızın **Birinci Bölümü**, "**Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn Üzerine İncelemeler**" adını taşımaktadır. Bu bölümde, yazmada yer alan fıkralar; dil, kahraman kadrosu, zaman ve mekân unsurları, halk edebiyatı unsurları, mizahî unsurlar, sosyo-kültürel yapı gibi pek çok bakımdan incelemeye tabi tutulmuştur. Fıkraların nasıl adlandırıldığı, taşıdığı eğitsel değer, fıkralardan hareketle Nasreddin Hoca tipinin özellikleri gibi hususlara değinilmiştir. Ayrıca yazmada yer alan fıkralar

bir tasnife tabi tutulmuş, diğer Nasreddin Hoca kitaplarıyla karşılaştırmalar yapılmıştır.

Çalışmamızın **İkinci Bölümü**, “**Günümüz Türkçesine Aktarım**” adını taşımaktadır. Bu bölümde, yazmada yer alan fıkraların tamamı günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Elbette, bu aktarım bire bir aktarım değildir; bazı ekleme ve çıkarmalarda bulunulmuş, tarafımızca bazı yorumlar da katılmıştır. Ancak bunlar yapılırken fikranın genel yapısının bozulmamasına, sözün fazla uzatılmamasına, mizah unsurlarının kaybolmamasına azami derecede özen gösterilmiştir. Yazmada yer alan fıkralarda Hoca, Hoca Nasreddin, Hoca Nasreddin Hazretleri, Nasreddin Hoca gibi farklı adlandırmalar kullanılmıştır. Fıkraların günümüz Türkçesine aktarılmış hâlindeki adlandırmalar, yazma dikkate alınarak yapılmıştır.

Çalışmamızın **Üçüncü Bölümü** ise, “**Tıpkıbasım ve Transkripsiyon**” adını taşımaktadır. Bu bölümde, art arda bir sayfa yazmanın fotoğrafından konulmuş hemen ardından bu sayfanın transkripsiyon harflerine aktarımı verilmiştir. Transkripsiyon harflerine aktarımda, *Oktay New Transkripsiyon* yazı fontu tercih edilmiştir. Bu bölümde, okumayı ve mukayese yapmayı kolaylaştırmak adına 17 satırlık bir şablon oluşturulmuş, yazmadaki her satır bu şablona yerleştirilmiştir. Yazmanın fotoğrafları yatay vaziyette olduğu için, okuyucuya kolaylık sağlama adına, transkripsiyon harflerine aktarım yaptığımız bu şablonlar da yatay olarak düzenlenmiştir.

Çalışmamızın **Sonuç** bölümünde, Hikâyât-ı Hoca Nasreddin adlı el yazması eser genel itibariyle tanıtılmış, fıkraların özelliklerine değinilmiş ve bazı çıkarımlarda bulunulmuştur. **Dizin** bölümünde, bir fıkra adları dizini oluşturulmuştur. Bu dizinde, her fikranın hem yazmadaki sayfası hem transkripsiyon harflerine aktarıldığı sayfa hem de günümüz Türkçesine aktarıldığı sayfa belirtilmiştir. Bu şekilde okuyucu, istediği fikranın her hâline kolaylıkla ulaşabilecektir. **Sözlük** bölümünde, fıkralarda karşımıza çıkan yabancı, arkaik ve yöresel kelimelerin anlamları verilmiştir. Sözlükte, kelimelerin taşıdığı anlamların tamamı değil; sadece fıkroda yüklendiği anlam göz önünde bulundurulmuştur. **Kaynakça** bölümünde ise; çalışmamız boyunca yararlandığımız, her türlü basılı ve elektronik kaynakların listesi verilmiştir.

Bu çalışma ile daha önce tamamıyla yayımlanmamış ve üzerinde detaylı bir inceleme yapılmamış Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı el yazması eseri edebiyat dünyasına kazandırıyoruz. Daha nice yazma ve basma eser, kütüphanelerimizin tozlu raflarında araştırmacıları beklemektedir. Umarız ki bu çalışmamız, Türk halk edebiyatına gönül vermiş araştırmacılar için tetikleyici bir rol üstlenir ve edebiyat deryasında bir damla olmaya layık olur. Onca titizliğimize rağmen, sürçülisan ettiyse başta merhum Nasreddin Hoca olmak üzere bütün bilim dünyasından şimdiden af dileriz.

Son olarak bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkısı olanlara teşekkür etmek istiyoruz. Öncelikle beni büyütüp bu günlere getiren, hiçbir fedakârlıktan kaçınmayıp güzel bir eğitim almama vesile olan babama ve anneme sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yaklaşık iki yıl süren bu çalışma sırasında vakitlerinden çaldığım eşimden ve oğullarımdan özür diler, onlara anlayışları için teşekkür ederim.

Ayrıca yazmanın temininde yardımcı olan Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Müdürü Bekir ŞAHİN'e, yazmanın dil özellikleri hakkında bilgilerine başvurduğum Prof. Dr. Abdurrahman ÖZKAN'a, yazmanın okunması safhasında yardımlarını gördüğüm Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN, Prof. Dr. Zehra GÖRE ve Mehmet Sabri KOZ'a, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Dr. Öğretim Üyesi Aziz AYVA hocama, fikirleriyle çalışmayı yönlendiren danışmanım Doç. Dr. Selçuk PEKER hocama teşekkür ederim.

Muhammed KALAYCI

Konya, 2018

GİRİŞ

1. Fıkra Terimi ve Türü Üzerine

Asıl konumuz olan Nasreddin Hoca fıkralarına ve bunlar üzerinde yapılacak incelemelere geçmeden önce fıkra türü hakkında genel bir bilgi vermek yerinde olacak ve çalışmanın mahiyetini anlamayı kolaylaştıracaktır.

Günümüzde kullanılan fıkra kelimesine denk bir kavram olarak Kaşgarlı Mahmut, *Dîvânü Lûgat'it-Türk* adlı eserinde **kög** ve **külüt** sözcüklerine yer verir. Kög, “*Bir şehir halkı arasında meydana çıkararak bir sene içerisinde gülünen şey, gülmece*” (Atalay, 1941: C 3, 131) şeklinde açıklanmıştır. Külüt ise, “*Halk arasında gülünç olan nesne*” (Atalay, 1941: C 1, 357) olarak tanımlanmıştır.

İslamiyet öncesinde külüt ve küg olarak adlandırıldığı düşünülen bu anlatı türüne, “*fıkra*”nın yanı sıra, geçmiş dönemlerde “*latife*”, “*nükte*”, “*hikâye*”, “*mizah*”, “*destan*”, “*kıssa*”, “*masal*”, “*şaka*” gibi isimler de verilmiştir. Diğer Türk topluluklarında ise fıkra türünü adlandırmak için “*latife*”, “*ertegi*”, “*añız*”, “*nükte*”, “*yomak*”, “*değişme*”, “*şorta söz*”, “*küldürgi*”, “*anekdot*”, “*mezek*” gibi terimler kullanılmaktadır (Oğuz-Ekici, vd. 2015: 200). Bizim çalışmamızın konusu olan Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmada da fıkra terimi yerine **hikâyet** veya **latife** sözcüğü kullanılmıştır.

Fıkra, Batı Türkçesinde “*hikâye, masal, kıssa, nükte, mizah, lâtife*” gibi adlarla anılmaktadır. Kırım’da, Kazan’da, Türkmenistan’da, Özbekistan’da ve Uygurlar arasında “*lâtife*” sözü yaygındır. Kazaklar’da “*ertegi*”, “*anız*”; Türkmenler’de “*yomak*”, “*değişme*” ve “*şorta söz*” gibi deyimlere rastlanır (Elçin, 1993: 566).

Dilimize Arapçadan geçmiş olan fıkra kelimesi üzerine birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Şemseddin Sami, fıkranın karşılığı olarak şu açıklamaları verir: “1. *Omurga kemiği*; 2. *Makale ve yazının ayrıca bir kelâm veya bahis teşkil eden ve makale veya yazının mâkabl ve mâbâdından ayrılabilen parçası*; 3. *Nizam ve kanun veya kavâid-i ilmiyye ve fenniyye kitaplarında bend, madde*; 4. *Küçük hikâye, kıssa*” (Şemseddin Sami, 2015: 758).

Ahmet Vefik Paşa, fıkraya şu karşılıkları vermiştir: “*parça, cümle, kısacık hikâye, bend, madde, omurga kemiği*” (Toparlı, 2000: 126).

Türk fıkralarının ilk derleyicilerinden Çaylak Tefvik, fıkranın “*mesele-i hikmet*” ve “*müessir bir mesele-i ibret*” olduğunu kaydeder. Türk fıkralarını ilk defa belli bir ölçüyü esas kabul edip tasnif etmiş olan Faik Reşad da fıkranın tarifi hususunda, yeni bir görüş ileri sürmekten ziyâde yukarıda belirtilen düşüncelere Külliyyât-ı Letâif adlı eserinde yer vermektedir (Yıldırım, 1999: 3).

Mustafa Nihat Özön ise fıkrayla ilgili şu açıklamaları yapar: “1. *Nasreddin Hoca, İncili Çavuş hikâyeleri gibi kısa, nükteli, hikmetli hikâyeler*; 2. *Paragraf*; 3. *Bir yazı içinden alınmış bir veya birkaç cümle*; 4. *Tanzimat’tan sonra tiyatro eserlerinde perdenin ayrıldığı bölümlerden her biri*; 5. *Edebiyât-ı Cedide’de küçük hikâye*; 6. *Kronik*” (Özön, 1954: 91).

Türk Ansiklopedisi, fıkrayı “*Tanınmış bir şahsiyetin özlü bir sözünü, nükteli bir cevabını, hoş bir tepkisini ilgili tarih olgusu içinde toplayan gerçek veya gerçeğe yakın bir hikâyecik*” (Türk Ansiklopedisi, 1968: C 4, 283) şeklinde açıklamaktadır.

Dursun Yıldırım ise fıkrayı şu şekilde açıklamıştır: “*Fıkra, hikâye çekirdeğini hayattan alınmış bir vak’a veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşerî kusurlarla içtimaî ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, zıddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihzâ yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir.*” (Yıldırım, 1999: 3).

Fıkra terimi üzerine yapılan bu tanım ve açıklamalara yer verdikten sonra şimdi de fıkraların şekil, yapı ve içerik özellikleri üzerinde durmaya çalışalım. Bu konuda Dursun Yıldırım şunları söylemiştir: “*Fıkralar, çok yönlü ve karmaşık bir yapıya, bir iç mekanizmaya sahiptirler. Fıkrayı yaratan unsurlar bir hikâye gömleği içinde yerlerini alarak bağımsız bir yapı kurarlar. Nesir diliyle yaratılan kısa ve yoğun anlatım gücüne sahip, epik bir tür ortaya çıkar. Hikâye bir veya daha çok vak’a üzerine inşa edilebilir. Her vak’ada çeşitli şahıslar yer alır. Vak’a içinde yer alan şahıslar, ortaya atılan veya meydana çıkan meseleyi karşılıklı konuşmalarla aydınlığa kavuşturur ve bir hükme bağlar. Burada şahıslar, âdeta bir piyesin küçük*

bir bölümünü oynamaktadırlar. Fıkralar, bu cepheleriyle birer küçük tiyatro eseridir. Bünyelerindeki gülme olayını yaratan unsurları göz önünde tutarsak bunları halk komedisinin değişik biçimlerinden biri olarak kabul edebiliriz. Hikâyelerin çekirdeğini hayattan alınmış vak'alar veya fikirler teşkil ettiği için gerçekçi bir karaktere sahiptirler. Halkın ortak yaratma gücünden doğan bu estetik şekillerde ince bir mizah, keskin bir istihza veya hikmetli bir söz, mutlaka yer alır. Fakat bu üç unsur, her zaman bir arada bulunmayabilir.” (Yıldırım, 1999: 7).

Yıldırım, fıkrayla ilgili açıklamalarına şöyle devam eder: *“Fıkra; başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerine sahip bir hikâyedir. Fakat bu bölümler, kısa ve yoğundur. Hatta umumiyetle tek bir vak'a veya fikir üzerine kuruludur. Her hikâye bir hükümle sona erer. Bu iki temel unsur, fikranın ana şemasını meydana getirir. Bunu bir isim tamlamasına benzetirsek hüküm, tamlanan; vak'a, tamlayan durumundadır. Tamlayan kısım aynı zamanda hazırlık kısmı olarak da bilinir. Hükümün ortaya çıkması için gerekli hazırlık burada yapılır.” (Yıldırım, 1999: 7).*

Fıkra türünün şekil, yapı ve içerik özellikleri *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*'nda bir özet mahiyetinde şu şekilde sıralanmıştır:

“1. Fıkralarda ayrıntıya, uzun tasvirlerle, anlatım sanatına yer yoktur. Gerçeklik, az söz, somutluk, anlamlı düşünce ve hareket esastır.

2. Kuruluş bakımından bir tez ve karşı tezdendir oluşur. Hazırlık bölümünde kısaca olay ya da ifade edilmek istenen düşünce ile ilgili kısa bilgiler verilir, daha sonra da sırasıyla tez ve karşı tez ifade edilir. Sonuçta, hükümden çıkarılacak ders gizlidir.

3. Her fıkra mutlak bir şekilde ders vermeyi amaçlar.” (Oğuz-Ekici, vd. 2015: 203).

Fıkra üzerine yapılan yukarıdaki tanım ve açıklamalara yer verdikten sonra biz de fıkrayı tanımlamaya çalışıp kısaca fikranın işlevleri üzerinde duracağız. Bizim oluşturduğumuz tanıma göre fıkra: *“Hayatın içindeki gülünç olayları konu edinen, zaman zaman düşündürüp öğüt veren, genellikle bir tipe veya zümreye bağlı olarak anlatılan, çoğunlukla nesir şeklinde olan, kısa ve öz anlatımlı küçük hikâyelerdir.”*

Fıkralar, sözlü anlatı türleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Ders vermek, bir dünya görüşünü savunmak, herhangi bir düşünceyi örnekle güçlendirmek, kanıt göstermek, sohbetlere renk katmak ya da hoşça vakit geçirmek için söylenir.

Fıkraların en temel iki özelliği, güldürmek ve düşündürmektir. Yani fıkralarda nükte, vazgeçilmez bir öğedir. Ancak bu nükte, aynı zamanda bir ders vermeli, insanı düşünmeye sevk etmelidir. Bu yönüyle ele alındığında fıkraların işlevleri daha açık bir şekilde görülecektir. Fıkralar, bu nükteli yapıları sayesinde anlatıma açıklık, somutluk ve kalıcılık kazandırır. Aktarılmak istenen düşünce, bu küçük hikâyecikler sayesinde zihinlere kazınır. Fıkralar, söylenemeyecekleri söyleme olanağı verir. Özellikle mizah unsuru ağır basan fıkralarda kişi, kurum, durum veya olaylar üstü kapalı bir şekilde eleştirilir. Yine doğrudan söylenmesi uygun görülmeyen bazı müstehcen durumlar, fıkralar aracılığıyla sansürlenerek aktarılabilir. Fıkralar büyük çoğunlukla bir ders vermeyi amaçlar. Bu yönüyle eğitsel yanı çok güçlü didaktik eserlerdir. Fıkraların önemli bir işlevi de kültür taşıyıcısı olmalarıdır. Sözlü kültür içerisinde ağızdan ağıza yayılan fıkralar, geçmişin mirasını geleceğe taşır. Öyle ki fıkralar, olduğu toplumun sınırlarını aşarak uluslararası bir mahiyet kazanabilir. Örneğin bizim de tezimizin konusunu oluşturan Nasreddin Hoca fıkraları, bugün dünyanın birçok ülkesinde bilinmekte ve çok sevilmektedir. Yani fıkralar, hem geçmişteki kültürel birikimi geleceğe taşımakta hem de evrensel boyutlara ulaşarak farklı kültürler arasında bir köprü görevi üstlenebilmektedir.

2. Türk Fıkraları Üzerine Tasnif Denemeleri

Türk fıkraları üzerine birçok tasnif denemesi yapılmıştır. Bu tasnif denemelerinin her birini vermek çalışmamızın boyutunu aşacaktır. Bu nedenle belli başlı tasnif denemeleri üzerinde durulacak ve genel bir portre çizilmeye çalışılacaktır. İlk büyük fıkra külliyyatını yayımlayan ve bunu bilimsel bir tasnife göre yapan Faik Reşâd'ın fıkra tasnifi şu şekildedir:

1. *Mülûk, Ümerâ, Vüzerâ, Hûkkam*
2. *Zevât-ı Mukaddese, Ülemâ, Urefâ, Meşâyih, Hükemâ*
3. *Şuarâ, Üdebâ, Müellifîn, Muharrirîn*
4. *Zürefâ, Ezkiyâ, Hazır-Cevaplar*
5. *Memûrîn, Diplomatlar*
6. *Mehakim, Deâvî, Müftehimîn ve Mahkûmîn, Avukatlar, Şahidler*
7. *Askerlik, Harp, Atıcılık, Binicilik*
8. *Etibbâ ve Mütetabbibîn, Zâmir ve Mütemârizîn*

9. *Eimme, Vâizin, Rehâbîn, Mürâiyân*
10. *Muallimîn ve Müte'allimîn, Mekâtib ve Medâris*
11. *Âile, Zevc ve Zevce, Ebeveyn, Evlâd, Akrabâ*
12. *Ahvâl-i Nisvân, Mu'âşekât, İzdivâcât, Mütâyebât-ı İşvebâzâne ve Harfendâzâne*
13. *Cühelâ, Hümeke, Sâdeddilân, Köylüler, Kaba adamlar*
14. *Ziyâfet, Et'ime, Matbah, Lokanta, Aşçı, Vekilharç, Oburluk, Aç gözlülük*
15. *Müsafîrlik, Mizbanlık*
16. *Fakir, Dilenci, Cerrâr, Züğürt, Tüfeyli*
17. *Ehissâ ve Mümsikîn Taâm-kârân*
18. *Esnaf, Tüccâr, Amele*
19. *Sarhoşlar, Tiryakiler*
20. *Hırsız, Dolandırıcı, Ayyâr, Yankesici, Zorba, Eşkiyâ, Çapkın, Serseri*
21. *Hizmetkâr, Lala, Dâye, Mürebbî, Köle, Cârîye, Müdür-i umûr, Kâhyâ*
22. *Süfehâ*
23. *Seyâhat, Vesâit-i Nakliye (at, araba, tramvay, şimendifer, vapur, kayak, otel, han)*
24. *Eğlence mahalleri (müsamere, balo, tiyatro, kahvehâne, gazino)*
25. *Mabâlagacı, Yalancı, Tafrâfuruş, Lâfazan, Korkak*
26. *Müteellih, Mütenebbî, Müneccim, Muabbîr, Falcı, Sihirbaz, Efsuncu*
27. *Mucânîn ve Mecâzib*
28. *Netâyic-i gayr Müterâkkibe, Kabahatten büyük özürler*
29. *Cühelâ, Galat söylenen ve okuyanlarla dili dönmeyenler, İyiler, Dilsizler*
30. *Hayvânât ve Cemâdâta müsned fîkarât*
31. *Letâif-i manzume (Faik Reşâd, 2013: 2-5).*

Yukarıda görüldüğü üzere Faik Reşâd'ın tasnifi; tip, konu ve mekâna dayalı karışık bir tasniftir. Bu tasnife göre konumuz olan Nasreddin Hoca fıkraları, birden fazla grupta yer almaktadır.

Pertev Nailî Boratav, Lâmiî Çelebi'nin *Letâifnâme* adlı fıkra külliyyâtının belli bir tasnife göre düzenlendiğini belirtir ve tasnifte belirtilen grupları şöyle sıralar:

1. *Çocuklar üzerine hikâyeler,*
2. *Deliler üzerine hikâyeler,*

3. *Çeşitli başka insanlar üzerine hikâyeler,*
4. *Karı-koca üzerine hikâyeler,*
5. *Hayvan masalları,*
6. *Cansız şeyler üzerine hikâyeler* (Boratav, 1969: 406-407).

Lâmiî Çelebi'nin yukarıda verdiğimiz tasnifi bağlamında, Nasreddin Hoca fıkralarını ele aldığımız zaman yine birden fazla grupta yer aldığını görmekteyiz. Yani yukarıda belirttiğimiz iki tasnife göre de Nasreddin Hoca fıkralarını, belli bir başlık altında incelemek mümkün değildir.

Türk fıkraları konusunda önemli araştırmalara imza atan Saim Sakaoğlu ise fıkra tiplerini, şöhretlerine göre üç başlık altında incelemiştir:

1. *Türkçe konuşulan bütün ülkelerde bilinen tipler: Nasreddin Hoca*
2. *Sadece bir-iki Türk ülkesinde bilinen tipler: İncili Çavuş-Türkiye Türkleri, Esenpulat-Türkmenler, Ahmet Akay-Kırım Türkleri*
3. *Sadece çok dar bir bölgede bilinen tipler: Tayyip Ağa-Konya, Şamlının Hacı İbrahim-Gerede, Gırlı Yağıp-Karapınar, Çivit Emmi-Mut, Kerim Barı-Silifke, Murtaza-Kastamonu, Pire Mehmet-Kayseri, İbik Dayı-Ağın...* (Sakaoğlu, 1992: 27).

Sakaoğlu'nun fıkra tiplerini baz alarak yaptığı tasnif denemesi ise şöyledir:

1. *Tarihte yaşamış şahıslar etrafında teşekkül eden fıkralar:*
  - a. *Her bölgede tanınan ünlü tipler: Nasreddin Hoca, İncili Çavuş...*
  - b. *Sadece yaşadığı bölgede tanınan tipler: Tayyip Ağa-Konya...*
2. *Bir topluluğu temsil eden tipler etrafında teşekkül eden fıkralar:*
  - a. *Din ve inanış sistemi içinde olanlar: Hoca, kadı, Bektaşî...*
  - b. *Bir bölge halkı ile ilgili olanlar: Kayserili, Karatepeli...*
  - c. *Bir karakter veya bir meslek grubu ile ilgili olanlar: Ahmak, deli, cimri...*
3. *Eş kahramanlı fıkralar: Hoca-talebe, efendi-uşak, ebeveyn-çocuk...* (Sakaoğlu, 1992: 43-44).

Nasreddin Hoca fıkralarına Saim Sakaoğlu'nun tasnifleri doğrultusunda bakacak olursak, şöhrete göre yapılan tasnifin birinci grubunda yani "*Türkçe konuşulan bütün ülkelerde bilinen tipler*" içerisinde yer alır. Fıkra tiplerini baz alarak yaptığı tasnifi göz önünde bulunduracak olursak, Nasreddin Hoca fıkralarının birinci maddenin "*Her bölgede tanınan ünlü tipler*" grubunda yer aldığını görmekteyiz.

Türk fıkra tipleri üzerinde bugüne kadar yapılan en kapsamlı tasnif ise Dursun Yıldırım'a aittir. Yıldırım, yaptığı sınıflandırmada fıkra tiplerini yedi gruba ayırmıştır:

1. Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdi tipler

Bu grupta yer alan fıkra tiplerini temsil derecelerine göre şu şekilde sıralamıştır:

a. Türkçenin konuşulduğu coğrafi alan içinde ve dünyada ünü kabul edilen tipler: Nasreddin Hoca.

b. Türk boyları arasında tanınan tipler: İncili Çavuş, Bekrî Mustafa, Esenpulat, Ahmet Akay, Kemîne.

c. Türk boyları arasında halkın veya zümrelerin ortak unsurlarının birleştirilmesinden doğan tipler: Bektaşî, Aldar Köse.

ç. Aydınlar arasından çıkan tipler: Haşmet, Koca Ragıp Paşa, Mîrâli, Nasreddin Tusî, Keçecizâde İzzet Molla...

d. Mahalli tipler.

e. Belli bir devrin kültürü içinde yaratılan tipler: Karagöz.

2. Zümre tipleri (Mevlevî, Yörük, Terekeme, Tahtacı, Köylü vd.)

3. Azınlık tipleri (Yahudi, Rum)

4. Bölge ve yöre tipleri (Kayserili, Çemişkezekli, Andavallı, Karadenizli, Konyalı vd.)

5. Yabancı fıkra tipleri (Behlül, Karakuşî Kadi)

6. Gündelik fıkra tipleri

Bu gruptaki tipler üç alt grup içinde gösterilmiştir:

a. Aile fertleriyle alâkalı tipler (Ana-baba, karı-koca, kaynana, baba-çocuk, anne-çocuk vd.)

b. Mariz ve kötü tipler (Deli, hasis, cimri, pinti, kör, topal, sağır, dilsiz, hırsız, dolandırıcı, eşkiya, yankesici vd.)

c. Sanat ve meslekleri temsil eden tipler (Ressam, şâir, doktor, avukat, hâkim, bezirgân, bakkal, kasap, molla, asker vd.)

7. Moda tipler (Yıldırım, 1999: 25-32).

Yukarıda vermiş olduğumuz fıkra tasnifinde Dursun Yıldırım, Türk fıkra tiplerini göz önünde bulundurmıştır. Bu kapsamlı tasnife göre Nasreddin Hoca

fıkraları, birinci maddenin a grubunda yer almaktadır. Yani bu tasnife göre Nasreddin Hoca fıkraları, “*Türkçenin konuşulduğu coğrafi alan içinde ve dünyada ünü kabul edilen tipler*” içerisinde değerlendirilebilir.

Elbette yukarıda verilen fıkra tasnifleri, bütün Türk fıkralarını kapsayacak nitelikte düzenlenmiştir. Bu nitelikteki bir tasnif denemesi, bizim çalışmamızın boyutunu aşacaktır. Bu nedenle biz, çalışmamızda ele aldığımız Hikâyât-ı Hoca Nasreddin adlı yazmada yer alan fıkraları, inceleme bölümünde tasnif etmekle yetineceğiz.

3. Tanınmış Türk Fıkra Tipleri

Türk milletinin, yaşadığı bölgelerde ve dünya çapında ün yapmış pek çok fıkra tipi bulunmaktadır. Bu fıkra tipleri kesinlikle bir şahsı temsil etmez. Bu tipler, halkın ortak özelliklerini yansıtan ortak şahsiyetler olarak karşımıza çıkar. Bir başka ifadeyle, halk kendi duygu ve düşüncelerini yansıtmak için bu tipleri bir araç olarak kullanır. Bu fıkra tipleri, başlangıçta şahsi tipler olsalar bile zamanla tüm cemiyeti temsil eden anonim tipler hâline gelirler. Fıkra tiplerinin geniş alanlarda tanınmasının temel sebebi de halkın ortak özelliklerini yansıtmışından ileri gelir (Yıldırım, 1999: 24).

Bir önceki başlığımız olan *Türk Fıkraları Üzerine Tasnif Denemeleri* adlı bölümde bazı araştırmacıların yapmış olduğu tasniflere yer vermiştik. Bu bölümde de tanınmış Türk fıkra tipleriyle ilgili özet mahiyetinde bilgiler vermeye çalışacağız. Tabii ki Türk halk edebiyatı içerisinde birçok fıkra tipinden söz edilebilir. Özellikle mahallî fıkra tipleri işin içine katılacak olursa yüzlerce fıkra tipinden söz edilebilir. İbrahim Altunel, “*Anadolu Mahallî Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma (İncelemeler ve Metinler)*” adlı doktora tezinde Konyalı Tayyip Ağa, Eğinli İbik Dayı, Botsalı Kara Kamil gibi 515 fıkra tipinden bahseder (Altunel, 1990). Biz burada yalnızca ünü geniş bir alana yayılmış Türk fıkra tipleri hakkında bilgi vereceğiz. Türk halk edebiyatında fıkra denince akla ilk gelen, en tanınmış fıkra tiplerimiz şunlardır:

Nasreddin Hoca: Dursun Yıldırım, Nasreddin Hoca’yı Türkçenin konuşulduğu coğrafi alan içinde ve dünyada ünü kabul edilen tipler arasında değerlendirir. Gerçekten Nasreddin Hoca, bugün sadece Türkler arasında değil,

dünyanın hemen her yerinde bilinen bir fıkra kahramanıdır. Bu yönüyle Nasreddin Hoca, Türk milletinin vücuda getirdiği en büyük mizah temsilcisidir. Hoca'nın bu ünü, Türk milletinin duygu ve düşüncelerine en iyi tercüman olabilen tip olmasından kaynaklanmaktadır. Nasreddin Hoca'nın hayatıyla ilgili bilgiler çok azdır ve kesinlik arz etmemektedir. Araştırmacıların genel olarak üzerinde mutabık kaldığı görüş; Hoca'nın 1208-1284/5 yılları arasında yaşadığı, Sivrihisar'da doğduğu, babasının ölümü üzerine Akşehir'e gelip burada medrese eğitimi aldığı ve burada vefat ettiği yönündedir.

Temel: Bir topluluğu veya zümreyi temsil eden tipler bağlamında değerlendirebileceğimiz Temel, Türk halk edebiyatının tanınmış fıkra tipleri arasında yer almaktadır. Temel, başlangıçta yalnızca Karadeniz insanını temsil ederken bugün tüm Türkiye'de tanınan ve fıkraları dilden dile dolaşan bir fıkra tipi hâline gelmiştir. Temel fıkralarının çok yaygın olmasının ana nedeni, konu bakımından çok zengin olmasıdır. Temel fıkraları konusunu günlük hayattan alır ve Temel, her fıkroda bambaşka bir tip olarak karşımıza çıkabilir. Temel, gerçekte yaşamış bir şahsiyet olmamasına rağmen fıkraları aracılığıyla vücut bulmuştur.

İncili Çavuş: Türk fıkra tipleri arasında gerçek kişiliği ve yaşadığı devir hakkında bilgi sahibi olduğumuz nadir tiplerden biridir. Asıl adı İncili Mustafa Çavuş'tur. I. Ahmet ve IV. Murat devrinde yaşadığı kabul edilmektedir. Doğum tarihi tam olarak belli değildir; ancak ölüm tarihinin 1632/33 olduğu belirtilir. Mezarı Edirnekapı'dadır. Saray musahiplerindendir ve dışişleri görevinde bulunmuş, İran'a gönderilen elçilik heyetinde yer almıştır (Yıldırım, 1999: 26). Fıkraları saray ve çevresiyle ilgilidir. İncili Çavuş, fıkralarında kara, kuru, çirkin biri olarak tasvir edilir. Fıkralarında Osmanlı'nın toplumsal yapısı, dönemin dinî ve siyasi durumu, halkın değer yargıları gibi unsurları bulmak mümkündür.

Bektaşî: Türk toplumunda dinî inanç ve dünya görüşü bakımından Sünni Müslümanlardan farklı bir zümreyi temsil eden fıkra tipidir. Bektaşî fıkra tipi; taassuba, katılığa karşı hoşgörüyü temsil eden bir tiptir. Zaman içinde belli bir zümreyi temsil etme sınırlarını aşarak toplumun geniş çevrelerinin benimsediği bir fıkra tipi hâline gelmiştir (Yıldırım, 1999: 29). Bektaşî'ye göre Allah, korkulacak bir varlık değildir. Bektaşî, Tanrı'ya inanır ve onunla senli benli bir şekilde konuşur. Bektaşî; zeki, bilgili, nüktedan, yaşamayı seven ve içki yasağını hiçe sayan bir tiptir.

Bekrî Mustafa: Dinî yasakların şiddetli bir şekilde uygulandığı ve kurallara uymayanların cezalandırıldığı bir dönem olan IV. Murat devrinde yaşamıştır. İçkiye olan düşkünlüğüyle tanınır. İçki yasağına karşı geldiğinden sürekli devletle başı derde girer. Bekrî Mustafa, Osmanlı cemiyetinde meydana gelen toplumsal olayları bütün çıplaklığıyla ortaya koyan bir fıkra tipidir (Yıldırım, 1999: 27). Fıkraları oldukça müstehcendir ve içki düşkünlüğü nedeniyle Bektaşî fıkra tipiyle yakınlık gösterdiği görülmektedir.

Aldar Köse: Fıkra tipi olarak bir bakıma Bektaşî tipine benzer. Aldar Köse fıkralarının odak noktasını toplumsal hayatta karşılaşılan zıtlıklar, çarpıklıklar, çatışmalar ve beşerî kusurların eleştirilmesi oluşturur (Yıldırım, 1999: 29). Orta Osyâ Türk topluluklarından özellikle Kazak, Kırgız, Özbek ve Türkmenler arasında oldukça sevilen ve yaşatılan bir fıkra tipidir.

Kemîne: Asıl adı Mehmet Veli Kemîne'dir. Şair ve aydın olmasına rağmen halkın kendisine gösterdiği ilgi ve alâka onu bir fıkra tipi hâline getirmiştir. Fıkraların mihrinde zengin-fakir, kadı, pir, sofı, molla vb. insanların cemiyet hayatında görülen maceraları yer alır (Yıldırım, 1999: 28). 1770'de doğup 1840'ta vefat etmiştir. Mahtumkulu'nun öğrencilerindendir ve önemli Türkmen şairlerindendir.

Ahmet Akay: Kırım Türkleri arasında tanınan bir fıkra tipidir. Fıkraları çoğunlukla Yalta yakınlarında Özenbaş kasabasında geçtiği için orada yaşadığı kabul edilir. Ayşe Şerefe adında eşi ve Eyüp adında oğlu olduğu yine fıkralarından anlaşılmaktadır. Ahmet Akay çok kurnaz bir söz ustasıdır (<http://www.acikogretim.edu.tr/index.php/tr/4-doenem-2/halk-masallari>, 2017).

Esenpulat: Hayatına dair kesin bilgiye sahip değiliz. Türkmenistan'ın Golyazmaları arşivinde bulunan belgelere göre Türkmenlerin Teke kolunun Garayörme tiresine mensuptur. Ş. Halmammedov'a göre 1826 – 1874 tarihleri arasında yaşamıştır. Babasının adı Cürli'dir. Hayatının son dönemini Aşkabat'ta geçirmiştir. Fıkralardan oldukça fakir biri olduğunu anlıyoruz (<http://www.acikogretim.edu.tr/index.php/tr/4-doenem-2/halk-masallari>, 2017).

Molla Zeydin: Uygur Türklerinin Seley Çakkan'la birlikte önde gelen fıkra tipidir. Turfan'ın Lükçük kentinde doğmuştur. Yaşadığı dönemin sevimsiz olaylarını diline dolar. Hakkındaki ilk eser 1984'te Molla Zeydin Hekkide Kisse adıyla

yayımlanmıştır (<http://www.acikogretimedebiyat.com/index.php/tr/4-doenem-2/halk-masallari>, 2017).

Kuyrukçuk (Kudaybergen): Asıl adı Kuyrukçuk Ömürzak Uulu olan fıkra tipi Kırgız mizah sanatının temsilcisidir. 1866'da Narın vilayetinin Cumgal bölgesindeki Kızıl Tuu köyünde doğdu. Raşitizmden dolayı çok geç yürüyebildi. Babası çok fakirdi. Açık sözlü, hazırcevap bir tiptir (<http://www.acikogretim-edebiyat.com/index.php/tr/4-doenem-2/halk-masallari>, 2017).

4. Nasreddin Hoca'nın Hayatı ve Kişiliği

Türk mizahının en önemli temsilcisi olan Nasreddin Hoca'nın hayatı ve fıkralarıyla ilgili bugüne kadar gerek yurt içinde gerekse yurt dışında pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda Nasreddin Hoca'nın hayatıyla ilgili çelişkili bilgilerin verildiği görülmektedir. Bu da göstermektedir ki Nasreddin Hoca'nın hayatı hakkında aktarılan bilgiler yetersizdir ve kesinlik arz etmemektedir.

Nasreddin Hoca'nın gerçekten yaşayıp yaşamadığı konusunda farklı görüşler vardır. Rene Basset, Hoca'nın tarihî bir şahsiyet olduğu konusunda şüpheye düşenlerin başında gelir. Basset, Nasreddin Hoca'nın yaşamış bir insan olmadığını ileri sürmektedir (Başgöz, 1999: 17). Azerbaycanlı araştırmacı Tahmasip de M. A. Sultanov'un ileri sürdüğü görüşe katılarak Hoca'nın ayrı bir şahsiyet olmadığını, Nasirüddin Tûsî ile aynı kişi olduğunu söyler (Kabacalı, 1991: 19). Fehim Bayraktareviç, Fransızca İslam Ansiklopedisi'ne yazdığı Nasreddin Hoca maddesinde, Nasreddin Hoca gibi bir şahsın mevcut olmadığını, Anadolu'da ve diğer Türk sahalarında tanınan Nasreddin Hoca fıkralarının X. yüzyılda yaşayan ve Faraza kabilesinden bir Arap olduğu kabul edilen Cuhâ'dan menkul olduğunu ileri sürmüştür (Özkan, 1982: 141).

Nasreddin Hoca'nın yaşamış gerçek bir şahsiyet olduğunu düşünen araştırmacılar da vardır. İlhan Başgöz, bu konuda, "*Bize göre 13. yüzyılda yaşamış Nasreddin Hoca adında bir insan vardır. Fıkra kahramanımızın bu yüzyılda yaşadığından kuşku duymak için bir neden göremiyoruz.*" (Başgöz, 1999: 17) demektedir. Nasreddin Hoca konusunda önemli çalışmalara imza atan Saim Sakaoğlu da: "*Ülkemizde, Türk dünyasında ve komşu ülkelerde âdeta bir güldürme*

ustası olarak bilinen Nasreddin Hoca aslında Anadolu Türklüğünün; Yunus Emre gibi, Hacı Bektaş Veli gibi tepe noktalarından biridir. Yaşadığını kabul ettiğimiz 13. yüzyıldan günümüze kadar artan bir ilgi ve sevgiyle taşınan Nasreddin Hoca fıkraları günümüzde inanılmaz bir sayıya ulaştırılmıştır.” (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014: 29) diyerek Hoca'nın yaşadığını kabul eden araştırmacılar arasında yer alır.

Biz de Nasreddin Hoca'nın gerçekten yaşamış olduğuna yönelik inancımızla, bu bölümde Hoca'nın hayatıyla ilgili olarak ileri sürülen bilgileri aktarmaya çalışacağız.

Nasreddin Hoca'nın doğum yeriyle ilgili farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşlerin en çok rağbet göreni, Hoca'nın doğum yerinin Konya'nın Akşehir ilçesi olduğu yönündedir. Muharrem Bayar, Nasreddin Hoca'nın Akşehir gölü civarında yer alan Sivricehöyük yakınındaki Ortaköy'de doğduğunu iddia eder (Bayar, 2006: 45-46). Bu konudaki bir diğer görüş, araştırmacı-yazar Halit Erkiletoğlu'na aittir. Erkiletoğlu, Nasreddin Hoca'nın mezar taşının Kayseri'de olduğunu, buradan hareketle Hoca'nın Kayserili olduğunu ileri sürmüştür (Erkiletoğlu, 2014). Nasreddin Hoca'yı Azerbaycan Türkleri de sahiplenmeye çalışmaktadır. Azerbaycan'da Nasreddin Hoca adına yapılmış bir türbe bulunmaktadır (Uzun, 1996: 17). Özbek Türkleri de Nasreddin Hoca'nın doğum yerini Buhara olarak kabul ederler (Fedakar, 2009: 71). Hatta Buhara'da Hoca'nın adına görkemli bir anıt yaptırılmıştır. Bütün bu sahiplenme çalışmalarını normal karşılamak gerekir. Çünkü Nasreddin Hoca gibi tüm dünyaya mâl olmuş, sevilen bir mizah kahramanını herkesin kendi memleketinden görmek istemesi gayet doğaldır. Ancak tüm bu görüş ve düşüncelere rağmen eski kaynaklar, arkeolojik bulgular ve yapılan araştırmalar Nasreddin Hoca'nın doğum yerinin Eskişehir'in Sivrihisar ilçesine bağlı Hortu köyü olduğunu göstermektedir.

Nasreddin Hoca konusunda önemli araştırmalara imza atan Mehmed Fuad Köprülü, Hoca'nın Selçuklu Sultanı Alâeddin ile çağdaş olduğunu belirtir. Akşehir'deki türbesinde yer alan kitabede yazan 386 sayısının tersten okunduğunda 683 olacağını, bunun da miladi 1284/1285 yıllarına denk geleceğini ve Hoca'nın bu tarihte vefat ettiğini söylemektedir. Köprülü, bu iddialarını hicri 655 ve 665 tarihli iki vakfiye ile ispatlamaya çalışır. Bu vakfiyelere göre, Nasreddin Hoca bir davada kadı önünde şahitlikte bulunmuştur. Köprülü'nün bu konuda gösterdiği bir diğer kaynak

da Sivrihisar müftüsü Hasan Efendi'nin *Mecmua-i Maarif* adlı eseridir. Bu esere göre, Nasreddin Hoca Sivrihisar yakınlarındaki Hortu köyünde hicri 605 yılında doğmuş, 635'te Akşehir'e yerleşmiş ve 683'te burada vefat etmiştir (Köprülüzâde, 1918: 8-9).

Nasreddin Hoca'nın Akşehir'de bulunan türbesinin sütunlarından birinde günümüz Türkçesiyle şu ifade yer almaktadır: “*Yazı bâki, ömür fânidir. Kul âsi, Tanrı bağışlayıcıdır. Bunu Yıldırım Beyazıt Hazretleri'nin sipahilerinden Hakir Mehmet yazdı. Tarih: 796.*” İbrahim Hakkı Konyalı, sütunda yer alan bu ifadeden hareketle, Hoca'nın Timur Anadolu'ya gelmeden evvel yaşadığını söyler. Yani Hoca ile Timur'u çağdaş gibi gösteren fıkraların doğru olmadığını belirtir (Konyalı, 1945: 427).

Nasreddin Hoca, hicri 605 (1208) yılında Sivrihisar'ın Hortu köyünde doğmuştur. Babası köyün imamı olan Abdullah Efendi, annesi ise okuyup yazması olmayan Sıdika Hatun'dur. Hoca, tahsil hayatına Hortu'da bulunan medresede başlar. Ailesinin, o daha küçük yaşta iken yörede çıkan kıtlık üzerine Sivrihisar'a göç etmeleriyle, tahsiline Sivrihisar'daki medresede devam etmek mecburiyetinde kalır. Hoca, gençlik yıllarında tahsilini tamamlamak için, o dönemin ilim ve irfan merkezi durumunda olan Konya'ya gider. Orada fıkıh tahsiline başlar. Medresedeki hocası, devrin meşhur âlimlerinden Seyyid Mahmud Hayranî'dir. Hoca, buradaki tahsil hayatı döneminde nafakasını temin için yaz ve ramazan aylarında köylere cerre çıkar (Arslan ve Paçacıoğlu, 1996: 1).

Hoca, medresedeki tahsil hayatını tamamlayınca *gölge kadısı* (kadı namzeti) görevine tayin edilir. Bir süre sonra bu görevinden istifa ederek miladi 1237 yılında Akşehir'e göç eder. Hoca'nın, Konya'dan Akşehir'e göçmesini, hocası Seyyid Mahmud Hayranî'nin Akşehir'e gitmesi ve onun hocasına karşı duyduğu manevî bağlılığa dayandıranlar vardır (Önder, 1996: 261).

Nasreddin Hoca'nın aile efradı hakkında verilen bilgiler pek yeterli değildir. Bu konudaki görüşler genellikle mezar taşlarından yola çıkılarak ileri sürülmüştür. Babası, Hortu'da imamlık yapan Abdullah Efendi'dir. Annesi hakkında verilen bilgiler kesin olmamakla birlikte bazı kaynaklar adının Sıdika Hatun olduğunu belirtir. Ayrıca bazı fıkralarda Hoca'nın üvey annesinin olduğu görülür (Kut, 1992: 182). Bizim ele aldığımız yazmanın 20b sayfasında yer alan bir fıkrada da Nasreddin

Hoca'nın üvey annesi vardır. Bazı kaynaklar Hoca'nın tek eşi olduğunu, bazı kaynaklar ise ilk eşinin ölümünden sonra bir kez daha evlendiğini söylemektedir. Hoca'nın kızlarına ait mezar taşları bulunmasına rağmen, bu kızlar fıkralarda pek görülmez. Büyük kızı Fatıma Hatun'un Sivrihisar'da bulunan mezar taşı, bugün Akşehir'de koruma altındadır. Küçük kızı Dürrü Melek Hatun'un mezar taşı da Akşehir Müzesi'nde sergilenmektedir. Fıkralarda sıkça karşımıza çıkmasına rağmen oğlu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014: 54-56).

Nasreddin Hoca'nın eğitim durumu hakkında da yeterli bilgiye sahip değiliz. Fıkralarından yola çıktığımızda birbiriyle çelişen durumlar göze çarpar. Bazı fıkralarda Hoca, âlim bir şahsiyet olarak yer alırken bazılarında cahil bir köylü olarak karşımıza çıkar. Elbette, tüm dünyaya mâl olmuş önemli bir şahsiyetin cahil birisi olması düşünülemez. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, Arslan ve Paçacıoğlu, Hoca'nın devrin meşhur âlimlerinden Seyyid Mahmud Hayranî'den ders aldığını bildirirler (Arslan ve Paçacıoğlu, 1996: 1). Bu konuda İbrahim Hakkı Konyalı da şu bilgiyi verir: *“Konya’da yaşayan pek meşhur bir ağız haberine göre, Nasreddin Hoca, Pir Ebi ve Hoca-i Cihan ile muasırdır. Onlarla beraber Hoca Fakih’ten ders almıştır.”* (Konyalı, 1945: 722). Bu konuda Abdülbaki Gölpınarlı'nın aktardığı bir halk rivayetini de vermeden geçmeyelim. Bu rivayet, Nasreddin Hoca'yı Nesimî ve Hallac-ı Mansûr ile arkadaş olarak gösterir ve birlikte Baba Şücâ adlı bir dervişten ders aldıklarını anlatır (Gölpınarlı, 1961: 9).

Nasreddin Hoca'nın yaptığı iş konusunda da farklı bilgiler mevcuttur. Hoca, fıkralarda imam, vaiz, kadı, tüccar, oduncu, davulcu gibi pek çok tipte karşımıza çıkmaktadır. Babasının imam olduğunu ve kendisinin de yukarıda belirttiğimiz üzere devrin âlimlerinden ders aldığını düşünecek olursak işinin imamlık, vaizlik veya kadılık olacağını söyleyebiliriz. Bu işlerin üçünü birden de yürütmüş olabilir; ancak söz konusu diğer işler Hoca'nın aldığı eğitimle ters düşmektedir. Sakaoğlu ve Alptekin bu konuda: *“Eğer Nasreddin Hocamızın babası gerçekten imamlık yapmışsa, Nasreddin Hoca da bu işle uğraşmış olabilir, hatta olmalıdır.”* (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014: 63) demektedir. Şinasi Altundağ, Hoca'nın aldığı dinî eğitimden yola çıkarak mesleğiyle ilgili şu bilgileri verir: *“Hocamız bir kadıdır. Malûm olduğu üzere İslami kanunların tatbiki kadılara tevdi edilmiştir. Kadılar esas itibariyle dinî mevzuatı temsil ettiklerinden, örfî kanunlar da bunlara dayandığından, hiç olmazsa,*

bunlara aykırı olmaması gerektiğinden, bütün kanun ve mevzuatın tatbikat, icra ve kontrolünün kadılara verilmiş olması yadırganacak bir durum arz etmemektedir; çünkü devletin bünyesi teokratik bir bünyedir.” (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014: 63). Ancak bu bilgilere rağmen, Hoca'nın birçok fıkrada kadılarla mücadele hâlinde olduğu, onları rüşvetçi gösterdiği, mahkemelik olup huzurlarına çıktığı da görülmektedir.

Nasreddin Hoca'nın hayatı hakkında ileri sürülen görüşleri özetleyecek olursak, genel kabul gören bilgilere göre: 1208 yılında Sivrihisar'ın Hortu köyünde doğmuş, 1237'de Akşehir'e göçmüş, 1284-1285'te Akşehir'de vefat etmiştir. Babası, imamlık yapan Abdullah Efendi; annesi, Sıdika Hatun'dur. Fatıma ve Dürrü Melek adında kızları ve hakkında yeterli bilgimizin olmadığı bir oğlu vardır. Devrin ileri gelen âlimlerinden ders almış ve imamlık, vaizlik, kadılık gibi görevlerde bulunmuştur.

Son olarak Nasreddin Hoca'nın kişilik özelliklerinden de bahsetmek istiyoruz; ancak bu konuda inceleme bölümünde ayrıntılı bilgi verileceğinden burada özet mahiyetinde bilgiler vermekle yetineceğiz.

Türk fıkraları denilince akla gelen ilk tiplerden biri, Nasreddin Hoca'dır. Hoca'nın ünü ulusal sınırları çoktan aşmış, neredeyse tüm dünya tarafından bilinen bir tip hâline gelmiştir. Hoca'nın bu şöhretini, sadece fıkralarının komikliğine bağlamak doğru olmaz. Ona bu şöhreti kazandıran asıl unsur, fıkralarıyla ilettiği mesajların evrenselliğidir. Sakaoğlu, konuyla ilgili olarak şöyle söylemiştir: *“Nasreddin Hoca her şeyden önce Türk'tür, Türk insanını temsil etmektedir. Dolayısıyla onun ilk vasfı milliliğidir. Biz onu evvela bizim bir temsilcimiz olarak tanırız. Onu daha yakından incelediğimiz zaman, bazı konularda milliliğin sınırını aştığını ve bütün insanlara kucak açtığını görürüz. Bu da onun nüktelerindeki inceliğin renk ve doku zenginliğinden kaynaklanmaktadır. Hocamızın sevilmesi ve yaygın bir şöhrete sahip olması da işte buradan kaynaklanmaktadır.”* (Sakaoğlu, 1992: 168).

Nasreddin Hoca; toplumun sorunlarını kendine dert edinen, haksızlığa boyun eğmeyen, dinî ve millî değerlerine sahip çıkan, gördüğü aksaklıkları eleştiren, halkın dertlerine derman olan, hazırcevap, esprili ve bilge bir şahsiyettir. Evliya Çelebi, Seyahatname adlı eserinde Nasreddin Hoca'dan *“hakîm bir ulu can”* şeklinde

bahseder. Şükrü Kurgan da Nasreddin Hoca'yla ilgili şu sözleri sarf eder: “*Nasrettin Hoca değerli bir halk sanatçısı, sanatının felsefesini fıkraları ile açıklayan bir filozoftur ve kültürümüzün dünyaca tanınmış tek kişisidir.*” (Kurgan, 1968: 496).

Hakan Dedebağı, hazırladığı tezinde Hoca'nın kişilik özellikleriyle ilgili şu ifadeler yer verir: “*Nasreddin Hoca; birleştirici, kaynaştırıcı ve barışçıdır. Daima zarif, kibar, merhametlidir. Düşmanlığa, kırıcılığa yol açan söz ve davranışlardan uzak durur. İçten pazarlıklı, sinsî, kıskırtıcı, üstten-tepeden bakıcı değildir. Yardımsever, devletine, milletine, dinine bağlı, insan sevgisiyle doludur. Onun fıkralarında ahlaka aykırı, insanları birbirlerine düşürücü ve kötülüğe sevk edici hiçbir unsura rastlanmaz. Dostluğunda, aile reisliğinde, babalığında, komşuluğunda hep yol gösterici, doğruya yöneltici güvenilir bir insandır. O, içimizden biridir ama hep öndedir. Fikirleri ve topluma örnek olan davranışları bakımından öndedir. Kibirli, dediğim dedik bir kişi değildir. Öğütleri bir çocuk için ne kadar geçerli ise, bir ihtiyar veya bir devlet idarecisi için de aynı derecede geçerli ve önemlidir.*” (Dedebağı, 2007: 45-46).

Nasreddin Hoca, insanlara doğru yolu gösteren, iyilikleri bildiren, doğruya sevk eden ve kötülüklerden sakındıran âlim bir şahsiyettir. Bu işi yaparken tabiatı icabı kendisine özgü bir yol tutmuştur. Böylece gerçeklerin anlatılması ve cemiyetteki bozuk yönlerin düzeltilmesi için, meseleyi halkın anlayacağı bir dil ve üslup ile gayet manidar latifeler hâlinde kısa ve öz olarak dile getirmiştir. Latifeleri hikmet ve ibret dolu birer darb-ı mesel gibidir. Bu bakımdan adına uydurulan edep dışı ve nükteden uzak bir takım fıkraların onunla ilgisi yoktur. Manidar latifeleri önce yakın çevresinde şifahi olarak dilden dile dolaşmış, sonraları git gide yayılmış ve zamanla birtakım değişikliğe uğramıştır. Bu sebeple onun olmayan birtakım bayağı fıkralar da ona mâl edilerek anlatılmıştır. Yapılan ilmî çalışmalar, onun ilim ve edep sahibi bir veli olduğunu, söz konusu sıradan basit fıkraların ona ait olamayacağını açıkça göstermektedir. Nitekim incelediğimiz yazmanın 49a sayfasında da şöyle bir ifade yer almaktadır: “*Benim canım Hoca Nasreddin Efendi, veli olduğuna iştibah yokdur. Bu şeylerden haberi, âgâhî yokdur. Velakin anlamak için böyle latifecikler yazmışlardır.*”

Özetle, Nasreddin Hoca; sosyal zekâsı güçlü, bilge, halka yol gösteren, iyiliği aşılayıp kötülükten men eden, sorunlara çare bulan, zarif, kibar ve merhametli, hazırcevap, güldüren ve düşündüren bir halk kahramanıdır.

5. Türk Dünyasında Nasreddin Hoca

Nasreddin Hoca ve fıkralarının ünü sadece Anadolu ile sınırlı kalmamış, dünyanın birçok yerine yayılmıştır. Nasreddin Hoca fıkralarının bütün yayılma alanları üzerinde durmak bu çalışmanın boyutlarını aşacaktır. Bu nedenle biz sadece Türk dünyasını ele alarak belli başlı Türk topluluklarında Nasreddin Hoca ve fıkralarının durumunu incelemeye çalışacağız. Bugün Nasreddin Hoca, sadece Türkiye Türklerinin sahiplendiği bir değer değildir. O, tıpkı Dede Korkut gibi, bütün Türk dünyasının aksakal şahsiyetlerinden biridir. Bu açıdan Nasreddin Hoca ve fıkraları üzerinde yapılacak çalışmalarda bütüncül bir yaklaşım sergilenmelidir. Abdulvahap Kara, *Kazak Türklerinde Nasreddin Hoca ve Fıkraları* adlı makalesinde bu konuya şöyle değinir: “Aslında Nasreddin Hoca fıkralarına sadece Kazakistan veya sadece Türkiye açısından bakmak bu konudaki araştırmaların her zaman eksik kalmasına yol açacaktır. Çünkü Nasreddin Hoca, tüm Türk dünyasının ortak şahsiyeti olduğuna ve her Türk ülkesi ona kendinden bir şeyler kattığına göre, Nasreddin Hoca fıkralarına tüm Türk dünyası genelinde bakmak yerinde olacaktır. Hatta bu konuda başka milletler ve dillerdeki fıkraları da derleyip incelemek gereklidir.” (Kara, 2012).

İsa Özkan, Nasreddin Hoca'nın Türk dünyasındaki yerine ilişkin olarak şu açıklamaları yapar: “Nasreddin Hoca, Türk dünyasını birleştiren abidevi bir şahsiyettir. Sarı Uygurlar ve Sibiryâ Türklerini istisna tutarsak Türk devlet ve topluluklarında bir fert yoktur ki onun bir fıkrasını dinlememiş yahut bilmemiş olsun. Türk boyları, Nasreddin Hoca tipine bir dinamizm kazandırmıştır. Nasreddin Hoca'ya Türk kavimleri yeni görevler yüklemişler ve böylece fıkraların sayısı artmıştır.” (Özkan, 1999: 3).

Nasreddin Hoca fıkralarının geniş bir sahada yayılma göstermesinin muhtemelen en önemli sebeplerinden biri, Osmanlı İmparatorluğu'nun çok geniş bir coğrafyaya sahip olmasıydı. Yönetenin dili ve kültürü olması yönüyle, Osmanlı dili ve kültürü varlık gösterdiği her coğrafyada bir üst kimlik, bir prestij kültürü olarak

görülmüştür. Bu duruma paralel olarak Nasreddin Hoca fıkra tipinin diğer bölgelerdeki fıkra tipleri üzerinde daha baskın bir etkiye sahip olması gayet normaldir. Ayrıca Nasreddin Hoca Anadolu dışında varlık gösterdiği bölgelerde az çok değişikliklere uğramıştır. Bu durum mahallileştirmeye güzel bir örnek oluşturmakla beraber yine bu durumu sözlü geleneğin temel özelliklerinden biri olan folklorisation ile açıklamak mümkündür (Türkmen, 2013: 26).

Öcal Oğuz, konuyla ilgili olarak: “*Türkiye’de Nasreddin Hoca konusunda yapılan çalışmalar, ona Sivrihisar ile Akşehir arasında XIII. yüzyılda bir hayatı uygun görmüştür. Bu temel üzerine oturtulan çalışmalar, başka coğrafyalardaki, başka contextlerdeki Nasreddin Hoca fıkralarını sonradan oluşmuş fıkralar olarak ele almış, hatta çoğunu belirlenen çeşitli kriterlere uymamaları sebebiyle uydurma kabul edip yok saymayı tercih etmiştir. Doğu Türkistan’da, Kazak bozkırında, Buhara’da, Azerbaycan’da veya başka bir Türk coğrafyasında bugün de yaşamaya devam eden canlı Nasreddin Hoca gözlerden kaçırılmıştır. Buralardaki Nasreddin Hoca fıkralarının bir bölümü Anadolu’daki fıkralarla benzetilmektedir. Ancak Anadolu’da karşılaşmadığımız fıkraların sayısı da az değildir. Üstelik buradaki Nasreddin Hoca fıkralarında tarihî ve coğrafi mekân değişmekte, dekor değişmekte, Hoca eşekten indirilip ata bindirilmektedir. Bu fıkralarla birlikte halkın muhayyilesinde yaşayan efsanelerde Nasreddin Hoca, doğma büyüme o yörenin insanı olarak görülmektedir. Folklorun dinamizmi içinde halk bunu benimsemekte ve Nasreddin Hoca’yı bu context içinde yaşatmaktadır.*” (Oğuz, 1997: 38) bilgilerini aktarmaktadır.

Nasreddin Hoca, farklı Türk topluluklarında değişik adlarla anılmaktadır. Kemal Uzun, bu konuda: “*Türklerin yaşadığı coğrafyada Nasreddin Hoca, ya kendi adıyla ve kişiliğiyle ya da benzer tiplerle ve onların adıyla bilinmektedir. Nasreddin Hoca, Azeriler arasında **Molla** yahut **Mulla Nasreddin**; Türkmenistan’da **Hoca Ependi**, **Efendi** yahut **Nasreddin Ependi**; Özbekistan’da **Hoca Nasreddin**, **Nasreddin**, **Afandi**, **Efendi**; Kazaklarda **Hoca Nasır**, **Mulla Nasreddin**, **Hoca Mulla Nasreddin** yahut **Aldar Köse**; Uygur Türkleri’nde **Nasreddin Efendi**, **Efendi-Ependi**, **Hoca Nasreddin**, **Hoca**, **Molla Nasreddin**, **Oca**, **Anastratin**; Gagauz Türkleri’nde **Bizim Nastradin** veya **Nasradın Hoca**, Balkan Türkleri arasında **Nastratin Hoca** gibi isimlerle tanınır.*” demektedir (Uzun, 1996: 53). Yine aynı

konuda Ali Berat Alptekin: “*Nasreddin Hoca Hazar Denizi'nin doğusundaki Türk boyları arasında Afandi, Apandi, Ependi, Koja Nasır gibi adlarla bilinmektedir.*” açıklamasını yapar (Alptekin, 2011: 22).

Azerbaycan Türkleri, Hoca'ya *Molla Nasreddin*, fıkralarına ise *lâtife* demektedirler. Azeri edebiyatında Nasreddin Hoca ve fıkralarına, Türkiye'de olduğu gibi yer verilmektedir. O coğrafyada anlatılan fıkralar, Hoca'yı folklor kahramanı olarak göstermektedir. Sözlü halk edebiyatında da yeri büyüktür. Fıkralarında kişiliği; hazırcevap, uzağı gören, idrak sahibi bir tip şeklinde ortaya çıkmaktadır. Gerek Azerbaycan klasik edebiyatında, gerekse XIX-XX. yüzyıl edebiyatında “*Molla Nasreddincilik Geleneği*” meydana gelmiştir. Azerbaycan'da halk arasında yaşatılan şöyle bir anane vardır: Molla Nasreddin'in adını söyleyen kişi mutlak surette ondan yedi latife (fıkra) anlatmalı; bunu dinleyenlerin her biri de yedişer fıkra anlatmak zorundadır (Cenikoğlu, 2014: 243-244).

Nasreddin Hoca, Kırgız Türkleri arasında *Koco Nasır* ve *Apandi* olarak tanınmaktadır. Bu terimlerin yanında Nasreddin Hoca'ya mâl edilen fıkralara *anekdot* ve *angeme* gibi adlar da verilmektedir (Cenikoğlu, 2014: 248). Nasreddin Hoca fıkraları, Kırgız Türkleri arasında genel olarak sözlü kültürde yaşamaktadır. İsmailova, Nasreddin Hoca'nın kişilik özellikleriyle ilgili olarak: “*Apandi akılca kurnaz, hakikatçi, adaletli kişinin halk arasındaki idealini yansıtan folklorik kahramandır. Onun günlük hayatında, yaşayış tarzında ve karakterinde hiçbir sahtekârlık yoktur.*” demektedir (İsmailova, 1996: 221). Kırgızistan'da Nasreddin Hoca tipi, “*Kuudul*” adlı fıkra tipiyle birbirine karışmış durumdadır (Alptekin, 2011: 23). Zekeriya Karadavut, kuudul fıkra tipiyle ilgili olarak: “*Kuudulluk Kırgızların geleneksel millî sanatları içinde kökü eskiye dayanan ve halk arasında büyük itibar gören sanatlardan biridir. Kuudul hünerbâzlar yaratıcı kabiliyetleri, olaylar karşısındaki tavırları ve hazırcevaplılıkları ile halkın gönlünü okşamış, onları güldürerek rahatlatmışlardır. Kuudullar hasisliği, cimriliği, açgözlülüğü ve cahilliği de tenkit ederek bu vasıflara sahip kişilerle dalga geçmek suretiyle de halkı eğlendirerek güldürmüş, sosyal adaletsizliklere karşı yaptıkları mücadelelerle de halk arasında önemli itibarlar elde etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki bazı kuudulların isimleri kuşaktan kuşağa geçerek halk arasında efsaneleşmiştir.*” (Karadavut, 2006: 415) açıklamasını yapar.

Nasreddin Hoca ve fıkraları Özbek halk geleneği içerisinde de yaşamaya devam etmektedir. Boratav, bu konuda: “*Özbek halk geleneği Nasreddin Efendi adını Afandi/Apendi biçimlerinde kısaltmıştır; bu da Çin-Türkistanı Uygurları geleneğinde Avanti biçimini almıştır.*” açıklamasını yapar (Boratav, 2007: 100). II. Dünya Savaşı’nın yarattığı bunalım ortamında halkın moralini yüksek tutmak amacıyla Özbekistan’da Nasreddin Hoca’nın fıkralarını konu alan filmler yayınlanmıştır. Ayrıca Buhara’da Nasreddin Hoca’nın eşek üzerinde tasvirlendiği muhteşem bir anıt yaptırılmıştır (Nasrattinoğlu, 1990: 258). Özbekistan’da halk arasında Nasreddin Afandi’nin ana vatanını, Buhara olarak gösteren iki rivayet bulunmaktadır. Bunlardan birincisine göre, Nasreddin Afandi bir testinin içinde bulunur ve çocuğu olmayan Şermamat, onu evlatlık edinir. İkinci rivayete göre ise, Nasreddin Afandi’nin Zarafşan nehri yakınlarındaki Şirinî köyünde doğup büyüdüğüne inanılır (Fedakar, 2009: 71).

Nasreddin Hoca, Kazak Türkleri arasında da bilinmekte ve fıkraları sevilerek anlatılmaktadır. Kazak Türkleri arasında fıkra terimi yerine *küldürgi, engime, anız* gibi kelimeler kullanılmaktadır. Alptekin konuyla ilgili: “*Kazakistan’da Kojanasır, Kocanasır adıyla bilinen Nasreddin Hoca fıkraları bu ülkeye Türkiye, İran, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan yoluyla girmiştir. Yine bu ülkedeki Nasreddin Hoca fıkraları Aldar Köse ve Jiyrenşe Şeşen tipleriyle karışmıştır.*” bilgisini verir (Alptekin, 2011: 23). Pertev Naili Boratav da Kazak Türklerinde Kojanasır’dan başka Nasreddin Hoca’ya benzeyen bir de “*Girençe*” adlı fıkra tipinin olduğunu belirtir (Boratav, 2007: 100). Kazak Türkleri Nasreddin Hoca’yı Buharalı olarak bilmektedir. Nasreddin Hoca fıkraları, Kazak edebiyatında müstakil kitaplar hâlinde ve çeşitli antolojilerde yayımlanmıştır. Bu müstakil kitaplardan ilki 1965 yılında Almatı’da yayımlanan *Kojanasır Engimleri* adlı eserdir. Ayrıca Nasreddin hoca fıkraları, Kazakistan’da okul kitaplarına da girmiştir (Alptekin, 1996: 39-41).

Fıkranın *yomak, yumor, şorta söz, değişme* gibi kelimelerle karşılandığı Türkmenistan’da *Ependi* veya *Nasreddin Ependi* olarak tanınan Nasreddin Hoca’nın pek çok fıkrası ile Türkiye Türklerinin Nasreddin Hoca fıkraları arasında çok sayıda ortaklığın olduğunu çeşitli çalışmalardan takip edebiliyoruz. A. Kekilov ve M. Köseyev gibi Türkmen bilim adamlarının Nasreddin Ependi’nin 13. yüzyıl sonunda ve 14. yüzyılın başında Konya’da yaşadığını söylemeleri, bu geleneğin yayılma

yönünü de tayin etmektedir. Türkmenler arasında Nasreddin Hoca tipine yakınlıkları ile bilinen Keymir Kör, Ata Köpek Mergeni, Aldar Köse, Kemine ve Esenpolat gibi başka fıkra tiplerinin de Hoca'nın tesiri ile ortaya çıktığı yönünde bir görüş vardır (Şahin, 2010: 135-136). Türkmenler Nasreddin Hoca'ya *Nasreddin Apendi*, fıkraya da *şorta söz* ve *yomak* demektedirler. Türkmenlerin Nasreddin Hoca'dan başka nüktedan ve fıkra tipleri arasında "*Esenpulat*" ile "*Kemine*" de bulunmaktadır (Cenikoğlu, 2014: 246-247). Türkmenler, Nasreddin Hoca'yı ince düşünceli, zeki, âdil, insancıl, ön sezgisi olan, hazırcevap bir fıkra tipi olarak bilmektedirler. Onun adına söylenen fıkralarda güldürürken aynı zamanda düşündürülen mesajlar, öğütler, ders alınacak temalar bulunmaktadır. Onun fıkralarında toplumun eksik ve kusurlu yanları korkmadan ifade edilir. (Koşar, 1996: 26).

Uygur Türkleri arasında Nasreddin Hoca fıkraları, *Nesirdin Ependi Letipiliri* veya *Ependi Letipiliri* adıyla yaşamaktadır. Doğu Türkistan'da anlatılan ve kitaplaştırılan Nasreddin Hoca fıkralarında müstehcenlik yer almaz. Nasreddin Hoca fıkralarıyla ilgili olarak 1980'de Urumçi'de *Uygur Helk Letipiliri* adlı bir kitap yayımlanmıştır (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014: 89-90). Uygur Türkleri, Nasreddin Hoca'nın filmini, çizgi filmini ve bir de on kasetten oluşan özgün müzik eşliğinde fıkralarının bulunduğu Uygurca kaset hazırlamışlardır (Nasrattinoğlu, 1990: 250-251).

Karaçay halk edebiyatını oluşturan türler içinde *Nasra Hocanı Haparları* adını verdikleri Nasreddin Hoca fıkraları geniş bir yer tutmaktadır. Bu fıkraların bütün Türk dünyasında yaygın olan Nasreddin Hoca fıkraları ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Ancak kimi fıkralarda göze çarpan yerel motifler ve tipler, bazı eski Karaçay hikâyelerinin zamanla Nasreddin Hoca fıkrasına dönüştüğünü belgelemektedir (Tavkul, 2005: 284). Karaçay- Malkar Türklerine ait Nasreddin Hoca fıkraları, Sovyetler Birliği'nin ilk dönemlerinde araştırmacı Azret Urtenov tarafından derlenerek 1931 yılında yayımlanmıştır. *Nasra Hocanı Haparları* adıyla çıkan bu eserde 400 civarında fıkra bulunmaktadır (Cenikoğlu, 2014: 245).

Gagauz Türkleri; Peçenek, Uz ve Kumanlar ile Anadolu Selçuklu Türklerinden meydana gelmiş, onların sentezi olan bir Türk toplumdur. Ortodoks Hristiyan inancına sahiptirler. Türk mizahının bilgisi olan Nasreddin Hoca'nın fıkraları Gagauz toplumu içinde sevilerek anlatılmaktadır (Cenikoğlu, 2014: 246).

Gagauz Türkleri, Nasreddin Hoca'yı *Nasradin* adıyla anarlar. Gagauz Türkleri arasında Nasreddin Hoca fıkralarını ilk derleyenler Moşkov, Lüba Çinpoeş, Sava Ekonomov, Dionis Tanasoğlu, Stefan Köroğlu gibi isimlerdir (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014: 109).

Yukarıda yer verdiğimiz Türk topluluklarının dışında Altay Türkleri, Karakalpak Türkleri, Saha (Yakut) ve Çuvaş Türkleri, Tataristan Türkleri, Kumuk Türkleri, Ahıska Türkleri, İran ve Irak Türkleri, Kırım Türkleri, Kuzey Kıbrıs Türkleri, Balkanlarda ve Kafkaslarda yaşayan Türkler kısacası bütün Türk dünyasında Nasreddin Hoca fıkraları bilinmekte ve oldukça sevilmektedir. Bunların bir kısmı Nasreddin Hoca'yı Anadolu kaynaklı kabul ederken bir kısmı da kendi memleketlerine mâl etmektedir. Bazı Türk topluluklarına ait yerel fıkra tipleri Nasreddin Hoca tipiyle karışmış durumdadır. Nasreddin Hoca ve fıkralarının bütün Türk dünyasındaki durumuna değinmek bu çalışmanın hudutlarını aşacaktır. Bu nedenle biz Kazak Türkleri arasında anlatılan, biz de *Ye Kürküm Ye* adıyla bilinen örnek bir fıkra vererek bu bahsi sonlandırıyoruz.

İşigim Ce!

Kocanı biriv konakka şakıradı. Koca eski kiyimderini kiyip baradı. Bırak oğan konak eken dep ekşim nazar avdarmaydı. Mum sezgen ol caklap şığıp ketip, cana asıl kiyimderini kiyip üstine işik camılıp kaytadan keledi. Kocanı curt anadaykan karsı alıp, keşemettep törge aparıp otırgazadı. Üy iyesi dastargandağı tetti demdi tağamdardı nuskap:

“Kocele, dem alınız, dem alınız!” dep cik capar boladı. Sonda Koca işiginin canın dastarkanga tipgizip:

“Ce, cenini ce!” deydi. “İşigim körselip otır goy. Sondıktan tetti demdi tağamdı da sol işik cesin!” depti (Cenikoğlu, 2014: 248).

6. Nasreddin Hoca Fıkralarının Genel Özellikleri

Türk edebiyatında fıkra kavramı yerine hikâye, latife, nükte, şaka, mizah, gülmece gibi kelimeler kullanılmıştır. Bu sözcükler çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmış ve aralarındaki ince farklılıklar göz ardı edilmiştir. Bizim incelediğimiz yazma da *“Hikâyât-ı Hoca Nasreddin”* adını taşımaktadır. Yani Nasreddin Hoca Hikâyeleri ifadesi kullanılmıştır; ancak yazmanın içinde yer alan

fıkralar birbirinden ayrılırken *latife* veya *hikâyet* sözcüğü kullanılmıştır. Nasreddin Hoca ürünlerinin adlandırılması hususunda Hayrettin İvgin şu açıklamayı yapmıştır: “*Nasreddin Hoca gülmeceleri birer fıkradır, hikâye değildir. Ancak hikâye bir sürü haberi nakil ve rivayet eylemek, bir nesneye benzetmek, bir kimseyi fiilen yahut dolaylı taklit eylemek, bir kimseden bir söz nakleylemek olarak ve anlatma ile eşdeğer olarak bilindiğinden fıkralar hikâye kelimesi ile eşdeğer görülmiştir. Oysaki doğru olan tanımlama Nasreddin Hoca hikâyeleri değil, Nasreddin Hoca fıkralarıdır.*” (İvgin, 1989: 171).

Nasreddin Hoca fıkraları konusunda tartışmalara yol açan bir diğer husus da ona ait olabilecek veya olamayacak fıkralar üzerinedir. Bugün Hoca’yla ilgili olarak anlatılan binlerce fıkra vardır. Bu fıkralardan ne kadarı gerçekten Hoca’ya bağlanabilir? Hoca’nın yaşadığı dönemle örtüşmeyen, Timur’la ilgili fıkralar ne yapılmalıdır? Hoca’nın ahlaki değerleriyle bağdaşmayan müstehcen fıkralar, elenmeli midir? Bu konudaki soruları artırmak mümkündür. Bu çalışmanın amacı da bu sorulara yanıt aramak değil, bir Nasreddin Hoca yazmasını inceleyip tanıtmaktır. Bu nedenle çalışmamızda bu konuya değinilecek; ancak fazla ayrıntıya girilmeyecektir. Bu konuda Şükrü Kurgan’ın belirlediği ölçütler şu şekilde sıralanabilir:

“- *Bir fıkrada sarhoşluk veya içki varsa, Nasreddin Hoca bir içki meclisinde gösteriliyorsa, o fıkra Hoca’nın değildir. Çünkü Nasreddin Hoca, yasaklayan sünni Müslüman Türklerin mizah tipidir.*

- *Bir fıkrada ahmaklık, budalalık varsa ve bir sıkıntıdan kurtulmak için aptallık taslamak, zekâyı gizlemek değilse, bu fıkra Nasreddin Hoca’nın değildir.*

- *Nasreddin Hoca’yı mal-mülk, köle-cariye sahibi gösteren, onun misafirlerine altın tabaklarla yemek ikram ettiğini anlatan fıkralar, ona ait değildir. Çünkü Hoca, ömür boyu yoksulluk çekmiştir.*

- *Bir fıkrada çapkınlık, iffetsizlik, kadın ihaneti varsa, bu anlatılan Nasreddin Hoca’nın değildir.*

- *Bir fıkrada Nasreddin Hoca, hasis gösteriliyorsa, o anlatılan gerçek değildir; zira Nasreddin Hoca, fıkralarında cimriliği taşlar.*

- Bir fıkrada Nasreddin Hoca, maddi kuvvetle güçlü bir insan, çevik bir delikanlı canlılığında gösteriliyorsa, bu fıkra Hoca'nın olamaz. Nasreddin Hoca, güçlükleri Dede Korkut gibi akılla çözer.

- Bir fıkrada, dalkavukluk, ikiyüzlülük, çıkarıcılık varsa; Nasreddin Hoca, bir paşa veya büyük bir adamın emrinde gösteriliyorsa bu anlatılan ona ait olamaz.

- Bir fıkrada Nasreddin Hoca, dik başlı, dilediğini zorla yaptırabilen bir kişilik gösteriliyorsa bu anlatılan ona ait değildir.

- Bir fıkrada, tasavvuf, ezel, ebed meseleleri anlatılıyorsa bu anlatma Nasreddin Hoca'nın olamaz. Çünkü bunlar, ulu orta konuşulacak konular değildir.

- Bir fıkra uzunsa, anlatılması veya okunması dakikalarca sürüyorsa, bu da Nasreddin Hoca'ya ait olamaz." (Kurgan, 1968: 495-496).

Saim Sakaoğlu ve Kemal Uzun'un da bu konudaki görüş ve tespitleri Kurgan'la paralellik göstermektedir. Nitekim bizim ele aldığımız yazmanın 49a sayfasının sonunda: "*Hoca Nasreddin Efendi'nin veli olduğuna şüphe yoktur. Onun bu sözlerden haberi ve malumatı yoktur. Velakin anlamak için böyle latifecikler yazmışlardır.*" şeklinde kısa bir not bulunmaktadır. Ancak biz, bu çalışmamızda böyle bir ayrıma girmiyoruz. Çünkü incelediğimiz yazma bir fıkra külliyatıdır ve bütünlük içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca fıkraların sözlü kültür ürünü olduğu unutulmamalıdır. Hâl böyle olunca karşımıza bir "*yaşamış Nasreddin Hoca*" bir de "*yaşayan Nasreddin Hoca*" çıkmaktadır.

Nasreddin Hoca, milletimizin yetiştirdiği en önemli mizah ustalarındandır. Ünü sadece Türk dünyasıyla sınırlı kalmamış, dünyanın çeşitli ülkelerine de yayılmıştır. Nasreddin Hoca'nın fıkralarında göze çarpan en önemli unsur, öğretici ve ders verici bir nitelik taşımasıdır. Yani Hoca'nın fıkraları öyle alelade, sadece güldürmek için yazılmış, boş sözler yığını değildir. Hoca'nın fıkralarında temel amaç, kıssadan hisse çıkarmaktır. Bu yönüyle bakıldığında fıkraların alt yapısında derin bir felsefenin, hayat görüşünün yattığı görülür. A. Refik Gür, bu konuda şöyle demektedir: "*Mizah, nükte ruha hitap eder. Hocanın mizahı bu bakımdan bir şahikadır. Hocanın fıkralarında kaba, saba üstünkörü bir şakacılık değil, fakat ince, derin, düşündürücü, insan zekâsının parlak akislerini taşıyan bir nüktecilik vardır. Hayatını günlük cehidlerle, kıt kanaat kazanmak zorunda kalmasına rağmen, onun*

böyle beşuş ve insancı bir zihniyetle mizahını işlemiş olması, fitratındaki üstünlüğü tanıtır.” (Gür, 1959: 15).

Nasreddin Hoca'nın tarihî şahsiyeti göz önünde bulundurulduğunda, onun halk içinden biri olduğu görülür. Bu konuda Gölpınarlı şu açıklamaları yapar: *“Hoca, perdecileri olan, harem ağalarının dolaştığı haremelerde, beyaz topuklu, yalın yüzlü hizmetçilerin, nâz ile hirâmân olduğu saraylarda yaşamış bir tip değildir. Hoca, dert çeken, acıkan, ağlayan, bezen, uman, istiyen; inanan ve sırasında inancıyla alay eden, efkârlanan ve sırasında efkârını bir noktada boğan halktır, hem de tarih boyunca halk.”* (Gölpınarlı, 1961: 12). Hoca'nın bu yönü, fıkralarına da yansımıştır. Fıkralar, günlük hayatın içinden konuları ele alır. Fıkralarda olağandışı öğelere, günlük hayatta karşımıza çıkmayacak durumlara yer verilmez. Yine fıkra kahramanları da çoğunlukla hayatın içinden kişilerdir.

Nasreddin Hoca fıkraları, evrensel niteliklere sahiptir. Fıkralarda bütün insanlığı ilgilendiren toplumsal sorunlar üzerinde durulur. Hoca'nın dünyanın birçok yerinde tanınıp sevilmesinin nedeni belki de budur. Onun fıkralarında toplumun inanışları, değer yargıları, sorunları nükteli bir dille işlenir. Hakan Dedebağı, hazırlamış olduğu tezinde konuyla ilgili olarak şu ifadelerle yer verir: *“Fıkraların büyük çoğunluğunun insanlığın ortak değerleriyle ve özellikleriyle ilgili olduğu görülür. Zaten, Hoca'nın birçok ülkede benimsenmesinin önemli bir nedeninin de fıkraların bu özelliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Toplumun, sorunlarıyla ilgili çözüm yollarını da fıkralarda bulduğu görülmektedir. Neredeyse ele alınmayan bir tip, üzerinde durulmayan sosyal bir mesele yok gibidir. Cahillik, bencillik, hırsızlık, menfaatçilik, dünyaya aşırı bağlılık gibi zaafların yanı sıra, yöneticilerin baskıcı ve adaletsiz yönetim anlayışları, görevlilerin rüşvet almaları, yolsuzluk yapmaları gibi tutumları, aydınların halktan kopukluğu, bazı din adamlarının bağnazlığı ve gerçek bir din adamında bulunması gereken özellikler, insanın Tanrı ile olan ilişkileri, iman ve ibadet esasları, ahlaki kurallar fıkraların asıl konularıdır.”* (Dedebağı, 2007: 79).

Nasreddin Hoca fıkralarında anlatım oldukça yoğundur. Verilmek istenen mesaj, kısa ve öz bir şekilde iletilir. Gereksiz sözlerden kaçınılır, anlatımın yalın olmasına özen gösterilir. Zaten fıkra türünü, hikâyeden ayıran en temel özellik budur. Böylece mesaj, doğrudan iletilmiş olur ve akıllarda kalması sağlanır. Kemal Uzun,

bu konuda: “*Diyaloglarda da söz uzatılmadan, amaç en kısa biçimde ortaya konulmaktadır. Bu öylesine bir sözcük tutumluluğu sağlamıştır ki, fikranın sonunda Nasreddin Hoca'nın ağzından söylenen en vurucu söz âdeta kalıplaşmıştır. Bu kalıplardan çoğu aynı zamanda özlü söz (vecize) ya da deyim olarak kullanılır olmuştur.*” (Uzun, 1996: 67) demektedir. İpe un sermek, tavşanın suyunun suyu, bindiği dalı kesmek, mavi boncuk dağıtmak, bindiği dalı kesmek, parayı veren düdüğü çalar, yorgan gitti kavga bitti, ye kürküm ye gibi, bugün günlük hayatta sıkça kullandığımız atasözü ve deyimler, Nasreddin Hoca fıkralarından dilimize yansıyan nadide örneklerdendir.

Nasreddin Hoca fıkralarının biçimsel özelliklerini incelediğimizde klasik fıkra yapısının korunduğunu görürüz. Suat Batur, bu konuda: “*Nasreddin Hoca fıkraları da biçim bakımından klasik fıkra özellikleri taşır. Serim bölümünde kısaca yer, zaman belirtilir, olay kişileri tanıtılır. Düğüm bölümünde ya Hoca'ya bir soru yöneltilir ya da bir olay/durum anlatılır. Dinleyen, sorulu fıkroda Hoca'nın vereceği yanıtı, olay/durum anlatılıyorsa Hoca'nın tepkisinin ne olacağını merak etmeye başlar. Çözüm, fikranın en vurucu bölümüdür. Hoca, yöneltilen soruya beklenmedik, nükteli bir yanıt verir ya da gelişen olay ve durumu hemen çözer. Her iki durumda da dinleyiciyi etkileyen ince bir nükte öne çıkar.*” (Batur, 2005: 17-18) demektedir.

Son olarak kısa bir şekilde Nasreddin Hoca fıkralarının dil ve üslup özellikleri üzerinde durmak istiyoruz. Yukarıda da belirttiğimiz üzere Nasreddin Hoca, halkın içinden biridir. Bu yönüyle Nasreddin Hoca fıkralarında kullanılan dil de halkın günlük hayatta kullandığı dildir. Yani fıkralarda oldukça açık ve yalın bir dil kullanılır. Nasreddin Hoca fıkralarında süslü ifadelerle, sanatlı söyleyişlere, Arapça ve Farsça terkiplere pek yer verilmez. Dursun Yıldırım, fıkralarda kullanılan dilin özellikleriyle ilgili olarak: “*Halkın konuşma dilinde geçen bütün kelimeler, bütün incelik ve işleklikleriyle fıkroda yer alır. Halkın konuştuğu dil, külfetsiz, yapmacıktan uzak, canlı bir Türkçedir. İfadeyi kuvvetlendirmek için başvurulan çeşitli yollar vardır. Kelimeleri mecazi anlamlarda kullanmak, bazı kelimeleri tekrar etmek gibi, ayrıca, mecazi sanatlardan (tezat, kinaye, tevriye, istiare gibi) da istifade edilir. Fıkra dilinin esasını canlılık, açıklık, anlam yoğunluğu, incelik ve zarafet teşkil eder. Kahramanlar ve şahıslar kendi şiveleriyle, durum ve mevkilerine göre konuşurlar. Böylece onların ruh durumları ve yaşadıkları âlem daha iyi canlandırılmış olur.*”

(Yıldırım, 1999: 11) demektedir. Nasreddin Hoca fıkraları, sözlü kültür ürünü olduğundan anlatılırken de yazıya aktarılırken de bu dil hususiyetleri korunmalı, söz uzatılmamalı ve sade bir dil kullanılmalıdır.

7. Nasreddin Hoca Fıkralarının Tasnifi

Nasreddin Hoca fıkraları konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar yapılırken mutlak surette fıkra örneklerine yer verilmiştir. Bu durum da fıkraların tasnifine gerek duyulmasını beraberinde getirmiştir. Nasrettin Hoca fıkraları konusunda yapılan çalışmalarda farklı tasnif metotları denenmiş, böylece birçok tasnif şekli ortaya çıkmıştır. Çalışmamızın bu bölümünde bazı araştırmacılar tarafından yapılan Nasrettin Hoca fıkralarının tasnifine yer vereceğiz.

İlk olarak Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin tarafından çıkarılan *Nasreddin Hoca* adlı eserde yapılan tasnife değinmek istiyoruz. Bu eserde fıkraların Nasreddin Hoca'ya ait olup olmaması üzerinde fazlaca durulmuş ve yapılan tasnif de buna göre şekillenmiştir. Bu çalışmada yer alan tasnif, Hoca'ya ait olabilecek ve olamayacak fıkralar şeklinde iki ana başlığa göre oluşturulmuştur Eserde yer alan tasnifi aşağıda paylaşıyoruz:

I. Nasreddin Hoca'ya Ait Olduğunu Düşündüğümüz Fıkralar

Bu başlık altında 124 fıkraya yer verilmiştir.

II. Nasreddin Hoca Adına Bağlanan Fıkralar

A. Mantık Açısından Nasreddin Hoca'ya Uymayan Fıkralar

Bu başlık altında 58 fıkraya yer verilmiştir.

B. Din Açısından Nasreddin Hoca'ya Uymayan Fıkralar

Bu başlık altında 6 fıkraya yer verilmiştir.

C. Nasreddin Hoca-Timur İlişisini Konu Alan Fıkralar

Bu başlık altında 11 fıkraya yer verilmiştir.

Ç. Nasreddin Hoca'dan Önce de Anlatılan Fıkralar

Bu başlık altında bazı masallarda yer alan veya farklı fıkra tiplerine ait olarak daha önceden anlatılagelen fıkra örneklerine yer verilmiş ve günümüzde Nasreddin Hoca fıkrası olarak anlatılan fıkralarla benzerliğine dikkat çekilmiştir.

D. Ahlak Açısından Nasreddin Hoca'ya Uymayan Fıkralar

Bu başlık altında hiçbir fıkra örneğine yer verilmemiş ve bu tip fıkra örneklerini içeren kitaplar eleştirilmiştir (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014: 9-15).

Nasreddin Hoca konusunda önemli çalışmalara imza atan ve yukarıda dile getirdiğimiz üzere bir hayli eleştiri toplayan Pertev Naili Boratav da Nasreddin Hoca fıkralarını bir tasnife tabi tutmuştur. Birçok eleştiri alan *Nasreddin Hoca* adlı kitabında fıkraları tematik yönden ele almış ve bu yönde bir sınıflandırma yapmıştır. Boratav'ın Nasreddin Hoca fıkraları tasnifini aşağıda paylaşıyoruz:

I. Schildbürgerler üzerine anlatılanlar tipinde fıkralar

- 1) *Budala Nasreddin*
- 2) *Budala rolü oynayan Nasreddin*

II. Edep dışı fıkralar

- 1) *Yalnız güldürme amacı taşıyan açık saçık fıkralar*
- 2) *Edep dışı görünüşte ama aslında ince alay karakterinde fıkralar*

III. Halk bilgesi niteliği taşıyan bir Nasreddin'in fıkraları

- 1) *Metafizik düşüncelere karşı çıkan, sağduyunun savunucusu fıkralar*
- 2) *Hoşgörü yanlısı fıkralar*
- 3) *Zorbalığa, istibdada, şiddete karşı çıkan fıkralar*
- 4) *Başkaca toplumsal eleştiri niteliğinde fıkralar*

IV. Her çeşitten gülünç durumları sergileyen fıkralar

V. Kurnazlıklar, aldatmacalar

VI. Nasreddin'i efsane kişisi, ermiş kişi olarak ele alan fıkralar (Boratav, 2007: 84-85).

Nasreddin Hoca fıkralarını belli bir sınıflandırmaya tabi tutan isimlerden biri de İsa Özkan'dır. Özkan'ın tasnifi fıkralardaki davranış ve zihniyet hususiyetlerine göre yapılmıştır. Bu tasnifi de aşağıda paylaşıyoruz:

A. Konusunu Dini Hayattan Alan Fıkralar

1. *İnançlarla ilgili fıkralar*
2. *Muamelatla ilgili fıkralar*

B. Konusunu İctimai Hayattan Alan Fıkralar

1. *İdari işleyişle ilgili fıkralar*
2. *Ahlak ve terbiye ile ilgili fıkralar*
3. *Gündelik hayatla ilgili fıkralar* (Özkan, 1982: 150).

Nasreddin Hoca konusunda eser veren bir diğerk isim de Ahmet Halit Yaşaroğlu'dur. *Nasreddin Hoca* adlı eserinde 220 adet fıkraya yer vermiş ve bu fıkraları bir sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Yaşaroğlu'nun yaptığı sınıflandırma oldukça karışıkır. Nasreddin Hoca'nın yaşını, yaptığı meslekleri ve fıkralarda karşımıza çıkan yardımcı kahramanları temel alarak bir tasnif oluşturmuştur. Yapılan tasnifi aşığıda paylaşıyoruz:

1. *Hoca'nın çocukluğu*
2. *Hoca'nın gençliği*
3. *Hoca'nın oğlu*
4. *Hoca'nın tüccarlığı*
5. *Hoca'nın vaizliği, imamlığı, muallimliği*
6. *Hoca'nın kadılığı*
7. *Hoca'nın karısı*
8. *Hoca ve eşeği*
9. *Hoca ve Timurlenk*
10. *Hoca'nın ihtiyarlığı* (Yaşaroğlu, 1961: 2).

Nasreddin Hoca fıkralarını yayımlayan isimlerden biri de Abdülbâki Gölpınarlı'dır. *Nasreddin Hoca* adlı eserinde 295 fıkraya yer vermiştir. Gölpınarlı, bu eserde yer verdiği fıkraları kabaca dört başlığa ayırmıştır. Yapılan tasnife aşığıda yer veriyoruz:

- a. *İnanışlarla İlgili Fıkralar*
- b. *Sosyal Hayatla İlgili Fıkralar*
- c. *Timur'la Hoca*
- ç. *Diğer Fıkralar* (Gölpınarlı, 1961).

Nasreddin Hoca fıkraları konusunda yapılan bazı tasniflere yukarıda yer verdik. Biz de incelemiş olduğumuz Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı eserde yer alan fıkraları, bir sınıflandırmaya tabi tuttuk; ancak bu tasnifimize, çalışmanın inceleme bölümünde “*Yazmada Yer Alan Fıkraların Tasnifi*” başlığı altında yer vereceğiz.

8. Nasreddin Hoca Fıkraları Üzerine Yapılan Belli Başlı Çalışmalar

Türk nüktedanlığının ve keskin zekâsının en önemli temsilcilerinden olan Nasreddin Hoca ve fıkraları hakkında bugüne kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Bu

bölümde birçok kitaptan, tezden, makaleden, belgesel ve çizgi filmlerden bahsedilebilir. Nasreddin Hoca, hakkında yurt içinde ve yurt dışında yapılan bütün çalışmalara yer vermek bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Biz, bu nedenle yalnızca belli başlı çalışmalar üzerinde duracağız ve genel olarak Türkiye sahasında yapılan ilmî çalışmalara değineceğiz.

Nasreddin Hoca fıkraları konusunda ilk araştırma ve derleme çalışmaları yabancı bilim adamları tarafından başlatılmıştır. Bu alandaki önemli eserlerden birisi W. Radloff ve I. Kunos'un ortaklaşa hazırladıkları *Proben* adlı eserdir. Proben'in VIII. cildini I. Kunos hazırlamış olup eserde Türk Halk Edebiyatının çeşitli türlerine yer vermektedir. I. Kunos, derleme gezilerine 1845 yılında Bulgaristan Türkleri arasında başlamış, oradan Anadolu'ya geçerek İstanbul, Bursa, İzmir, Aydın, Konya, Kütahya şehirlerinde 1890 yılına kadar derleme yapmıştır. Derlenen bu türler arasında 136 tane Nasreddin Hoca fıkrası da bulunmaktadır. Bunlardan 20 tanesi, müstehcen ve Hoca'ya ait olmadığı gerekçesiyle yeni harflerle Türkçemize aktaranlar tarafından yeni basılan esere alınmamıştır. "Hoca Nusreddin Efendi" başlığı altındaki kalan 116 fıkranın üçü, Nasreddin Hoca'nın çağdaşı olmayan Aksak Timur'la ilgili olup o günün imlâsına bağlı kalınarak derlenmiştir (Radloff-Kunos, 1998: 391-420).

Türk folklorunun ilk araştırmacılarından biri olan I. Kunos, Nasreddin Hoca konusunda önemli çalışmalara imza atmıştır. Konya ve Aydın'dan derlediği fıkralara, Mehmet Tevfik'in eserinden yaptığı aktarmaları eklemiş ve 168 fıkradan oluşan Türkçe-Macarca bir derleme hazırlamıştır. Bu çalışma Macar Bilimler Akademisi tarafından yayımlanmıştır. Kunos ayrıca Nasreddin Hoca'nın Macaristan'da daha iyi tanıtılması için popüler bir derleme yayımlamış ve bazı fıkraları şiirleştirmiştir (Tasnadi, 1996: 239).

Fikret Türkmen'e göre Nasreddin Hoca fıkraları Batı sahasında XVII. yüzyıldan itibaren tanınmaya başlamıştır. Türkiye ve Doğu sahasında ise, Ebu'l Hayr er-Rûmî'nin 1480'de Cem Sultan'ın emri üzerine derleyip yazdığı Sarı Saltuk'un maceralarını anlatan *Saltukname*'deki kayıttan XV. yüzyılda Hoca'nın meşhur olduğu tahmin edilmektedir (Türkmen, 2013: 13-14). Yine bu konuda önemli çalışmalara imza atan Mustafa Duman da Türkiye sahasında Nasreddin Hoca adının

ve fıkralarının XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kitaplarda görülmeye başlandığını belirtmektedir (Duman, 2008: 75).

Nasreddin Hoca fıkralarını içeren birçok el yazması eser mevcuttur. Biz bunları ayrı başlık altında inceleyeceğimiz için burada değinmeyeceğiz. Mustafa Duman, ilk Nasreddin Hoca baskıları için şu bilgileri verir: “*Nasreddin Hoca yazmaları geleneği 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar sürmüştür. Nasreddin Hoca fıkraları 1837 yılında, İstanbul’da Letaif adıyla basılmıştır. Bundan sonra Mısır’da, Bulak Matbaası’nda, 1838, 1840 ve 1841 yıllarında, Nasreddin Hoca fıkraları Letaif-i Nasreddin Efendi adıyla birer kez daha basılmıştır. 1850 yılından itibaren Nasreddin Hoca kitapları taşbaskısı tekniği ile basılmaya başlanmıştır. 1864 yılında ise ilk resimli Nasreddin Hoca kitabı, taşbaskısı tekniği ile İstanbul’da basılmıştır.*” (Duman, 2008: 75).

Nasreddin Hoca üzerinde araştırmalar yapan ilk bilim adamlarından biri Mehmet Tevfik’tir. 1883 yılında *Letaif-i Nasreddin* adlı bir kitap yayımlamıştır. Bu kitabın girişinde Hoca’nın hayatıyla ilgili bilgiler vermiştir. Ayrıca bu eserde, Hoca’nın Türk dünyasında büyük bir ününün olduğu ve bazı fıkralarının da Fransızcaya tercüme edildiği belirtilmiştir (Tevfik, 1883: 2).

Nasreddin Hoca ve fıkraları konusunda önemli çalışmalardan biri de Mehmet Arslan ve Burhan Paçacıoğlu tarafından hazırlanan Bahaî’nin *Letâ’if-i Hoca Nasreddin* adlı eseridir. Hazırlanan bu eserde fikra kavramı için “*latîfe*” kelimesi kullanılmıştır. Eserde eklerle birlikte 415 latîfe yer almaktadır. Eserde yer alan fıkraların birçoğunun kimden derlendiği belirtilmiştir. Bahaî, Nasreddin Hoca’nın doğum yerinin Sivrihisar, ölüm yerinin Akşehir olduğunu belirtmiştir. Eserde Nasreddin Hoca, diğer toplumların fikra tipleriyle karşılaştırılmış ve şu şekilde övülmüştür: “*Biz Hoca merhumu nev’i şahsına münhasır ümmet-i vahide addederiz. Ne sadr-ı islâmın Behlûl-ı Dâna’sı ve emsali olan mecâzib, ne Çuha ve eşyâ’ı olan abdallar, ne de Arab’ın Ebû Dülâme’si, Acem’in Talhak’ı gibi ümerâ dalkavukları, ne de akvâm-ı sâ’irenin şusu busu bizim Hoca’mıza adil olamaz.*” (Arslan-Paçacıoğlu, 1996: 46).

Nasreddin Hoca konusunda çalışmalar yapan bir diğer bilim adamımız da Fuat Köprülü’dür. 1918 yılında yayımladığı *Nasreddin Hoca* adlı kitabında manzum

fıkralar yer almaktadır ve kitabın başında Nasreddin Hoca'yla ilgili bilgiler vermektedir (Köprülü, 1918: 5-12).

İbrahim Hakkı Konyalı da *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir* adlı kitabıyla bu alana önemli katkı sağlamıştır. Konyalı, bu kapsamlı çalışmasında, kendisinden önce bu konuda yapılan çalışmalardaki yanlışlıklara işaret etmiştir. Ayrıca Nasreddin Hoca'nın XIII. yüzyılda yaşamış tarihî bir şahsiyet olduğuna dair tespitlerde bulunmuştur (Konyalı, 1945: 731-733).

Nasreddin Hoca ve fıkraları üzerinde çalışma yapanlardan biri de Şükrü Kurgan'dır. *Nasreddin Hoca* adlı eserinde mizah unsuru üzerinde durmuş, Hoca'nın hayatıyla ilgili bilgiler vermiş, gerçek Nasreddin Hoca fıkralarını tespit etmede yararlanılabilecek ölçütleri sıralamıştır (Kurgan, 1986).

Nasreddin Hoca fıkraları konusunda, gerek kitabıyla gerekse makaleleriyle alana katkı sağlayan bir diğer isim de Pertev Naili Boratav'dır. Boratav'ın *Nasreddin Hoca* adlı kitabı önce YKY, ardından Edebiyatçılar Derneği, daha sonra Kırmızı Yayınları tarafından basılmıştır. Boratav, eski yazmalardan elde ettiği 594 adet fıkrayı değişik baskıları yapılan bu eserinde yayımlamıştır (Boratav, 2007). Bu eser, Nasreddin Hoca'nın tarihî, dinî, ahlaki vasıflarıyla bağdaşmayan birçok fıkrayı ihtiva ettiği için bir hayli eleştiri almıştır.

Yapmış olduğu çalışmalarla adı Nasreddin Hoca ile özdeşleşen bir diğer bilim adamı da Mehmet Sabri Koz'dur. Ermeni harfleriyle yazılmış olan Türkçe Nasreddin Hoca kitaplarından birini Latin harflerine aktararak yayımlamıştır (Koz, 1994). Ayrıca Nasreddin Hoca'yla ilgili bazı araştırmaları bir araya getiren iki kitabı yayıma hazırlamıştır. Bunlardan birincisi *Nasreddin Hoca'ya Armağan* adını taşımaktadır (Koz, 1996). İkinci eser ise *Nasreddin Hoca Kitabı* adıyla yayımlanmıştır (Koz, 2005).

Yazdığı kitap ve makaleler ile Nasreddin Hoca konusunda önemli araştırmalara sahip bir diğer isim de Saim Sakaoğlu'dur. Bu konudaki ilk kitabı, *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca* adını taşımaktadır (Sakaoğlu, 1992). Bunun ardından *Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler* adıyla yeni bir fikra külliyatı yayımlamıştır (Sakaoğlu, 2006). *Nasreddin Hoca Üzerine Yazılar* adlı eserini de anmadan geçmek olmaz (Sakaoğlu, 2013). Sakaoğlu, söz konusu eserlerinde Nasreddin Hoca'ya ait olabilecek/olamayacak fıkralar üzerinde titizlikle durmuştur.

Mustafa Duman da Nasreddin Hoca konusunda çalışmalar yapan değerli bilim adamlarımızdandır. İki bin üç yüzden fazla Nasreddin Hoca kitabının açıklamalı kaynakçası olan *Nasreddin Hoca Kitapları Açıklamalı Bibliyografyası (1480-2004)* adlı eseri kaleme almıştır (Duman, 2005). Duman, ayrıca ülkemizde Nasreddin Hoca ile ilgili çalışmaların en kapsamlılarından biri olan *Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası* adlı eseri yayımlamıştır (Duman, 2008). Duman, son olarak *Resimli Taşbaskısı Nasreddin Hoca Kitapları* adlı çalışmaya imza atmıştır. Bu çalışmada 1850-1924 yılları arasında yayımlanmış olan elli beş taşbaskısı Nasreddin Hoca kitabı tanıtılmış ve çeşitli incelemeler yapılmıştır (Duman, 2018).

Fikret Türkmen'in *Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi (Burhaniye Tercümesi)* adlı çalışması (Türkmen, 2013) da bu alanda oldukça önemli bir eserdir. Türkmen, ayrıca Nasreddin Hoca fıkralarını ilk kez modern mizah teorilerine göre yorumlamış ve bu konuda birçok makale kaleme almıştır.

Nasreddin Hoca ve fıkraları konusunda son yıllarda ortaya konan önemli çalışmalardan biri de Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin tarafından yayımlanan *Nasreddin Hoca* adlı kitaptır. Eser, ön söz hariç olmak üzere dokuz bölümden oluşmaktadır. Eser, Hoca hakkındaki bütün bilgileri bir araya getirmesi ve değerlendirmesi bakımından dikkate şayandır. Eserde Nasreddin Hoca fıkralarının motif yapısı, yayılma alanları, Hoca'nın hayatı ve çevresi, hangi fıkraların ona ait olduğu gibi meseleler ele alınmış ve seçme fıkralar sunulmuştur (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014).

Yukarıda vermiş olduğumuz kitapların haricinde üniversitelerimizde de bu konuda birçok tez hazırlanmıştır. Zülfikar Bayraktar'ın *Mizah Teorileri ve Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Tahlihi* adlı doktora tezi, kapsamlı bir çalışma olması bakımından önemlidir (Bayraktar, 2010). Ayrıca Filiz İyigün, Mitsuko Kojima, Nükhet Tör, Fayzulla Rahmankulov, Gökhan Tarıman Cenikoğlu, Hakan Ülper, Hakan Dedebağı, Selman Karakaya, Zeynep Nagihan Kahveci, Mustafa Usta, Erhan Solmaz gibi araştırmacılar da Nasreddin Hoca'yı ve fıkralarını ele alan tezler hazırlamışlardır.

9. Dünyada ve Türkiye’de Tespit Edilen Nasreddin Hoca Yazmaları

Türk edebiyatında fıkra türü önemli bir yer tutmaktadır. Bu fıkralardan özellikle Nasreddin Hoca fıkraları, oldukça meşhurdur. Nasreddin Hoca fıkraları, yalnızca Anadolu coğrafyasında değil; bütün Türk dünyasında hatta dünyanın birçok ülkesinde bilinir ve sevilir. Bu noktadan hareketle ölümünden yaklaşık 300 yıl kadar sonra, sözlü kültürde yaşamakta olan Nasreddin Hoca fıkraları derlenmeye başlanmış, birçok yazma ve fıkra külliyatı oluşturulmuştur.

Fikret Türkmen’in *Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi (Burhaniye Tercümesi)* adlı çalışmasında verdiği bilgilere göre, Türkiye ve Avrupa’da Nasreddin Hoca ile ilgili birçok yazma bulunmaktadır (Türkmen, 2013: 15-18).

1. DTCF Kütüphanesi İsmail Saib Sencer kitapları arasında 1777 istinsah tarihli yazma 147 fıkra ihtiva etmektedir. Kütüphanede 1/4838 numarada kayıtlıdır.

2. Elmalı Kütüphanesinde “Hikâyat-ı Nasreddin Hoca” başlığı ile 3032 numarada kayıtlı yazma, 78 varaktır.

3. Süleymaniye Kütüphanesi Hoca Mahmut Kitapları arasında 2395 numarada kayıtlı yazma.

4. Süleymaniye Kütüphanesinde Esat Efendi Kitapları arasında 2395 numarada kayıtlı yazma.

5. İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emirî kitapları arasındaki yazma.

Bunların dışında özel kitaplıklarda ve tamamı fikraya hasredilmemiş muhtelif yazma mecmua ve kitaplarda da Nasreddin Hoca’ya mâl edilen fıkralar mevcuttur. Bunlardan en önemlileri Ebu’l Hayr er-Rûmî’nin *Saltukname’si* (Topkapı Sarayı, Türkçe Yazmalar Kısmı No. 1612) ile Bursalı Lâmiî Çelebi’nin *Letâif* (İÜ Kütüphanesi, Yazmalar Kısmı No. 762)’idir.

Türkiye dışında Avrupa ve diğer Türk şehirlerindeki kütüphanelerde epeyce yazma olduğu bilinmektedir. Bunlardan önemli olanlar şunlardır:

1. Oxford Bodleinne Kütüphanesi 185 numaralı yazma, 43 fıkra ihtiva etmektedir.

2. Groningen Kütüphanesinde 76 fıkra ihtiva eden bir yazma.

3. Paris Bibliotheque Nationale’de ST. No. 1395, 1396 numaralarda kayıtlı ve Salih isimli birinin istinsah ettiği 48 varaklık iki yazma.

4. British Museum’da (Londra) Add. 7555’te bir yazma bulunmaktadır.

5. Cambridge Kütüphanesi Add. 3483 numarada kayıtlı 180 fıkra ihtiva eden iki yazma.

6. Leiden Kütüphanesinde Or. 1132 ve Or. 2067'de kayıtlı 57 ve 110 fıkra ihtiva eden iki yazma.

7. Berlin Kütüphanesi Von Diez kitapları arasında 23/4, 461, 462 ve 463 numaralarda kayıtlı dört yazma.

8. Viyana Kütüphanesi Flugel Kataloğu'nda 792 numarada kayıtlı bir yazma.

Nasreddin Hoca yazmaları konusunda önemli çalışmalara imza atan bir diğer isim de Bekir Şahin'dir. Müdürlüğünü yaptığı Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde *Nasreddin Hoca Belleği* adlı bir bölüm açmıştır. Yazmalarla ilgili olarak vereceğimiz aşağıdaki bilgiler, Şahin'in *Nasreddin Hoca El Yazmaları* (Şahin, 2012) adlı makalesinden alınmıştır.

Bugüne kadar ele geçen belgelerden hareketle en eski yazmanın içinde 43 fıkranın bulunduğu, 1571 tarihli *Hikâyât-ı Kitâb-ı Nasreddin* adlı eser olduğu söylenmektedir. Oxford'da bulunan bu eser Hüseyin isimli bir kişi tarafından istinsah edilmiştir (Paçacıoğlu, 1996: 127-128).

Nasreddin Hoca'dan söz eden en eski yazma eser Ebu'l Hayr er-Rûmî tarafından yazılan ve Fatih'in oğlu Cem Sultan'a sunulan *Saltuknâme*'dir. Bu eserde iki fıkra yer almaktadır.

Lamî-i Çelebi'nin (Öl.1532) *Letâif*'inde Nasreddin Hoca'nın adı verilerek 3 fıkrası, adı verilmeden de 10 fıkrası anlatılmaktadır.

Nasreddin Hoca'dan söz eden eski kaynaklardan birisi de Güvahi'nin 1527 yılında yazdığı *Pendnâme*'dir. Bu eserde Nasreddin Hoca'nın adı verilerek iki fıkrası anlatılmaktadır. Adı geçen eser sadece atasözlerimizin en zengin kaynaklarından biri değil aynı zamanda Nasreddin Hoca fıkralarını da içeren bir kaynak durumundadır. Bu kaynak 16. yüzyılda Nasreddin Hoca fıkralarının halk arasında yaşadığını göstermektedir.

Nasreddin Hoca'nın fıkraları 15. yüzyıldan sonra yazılı kaynaklara geçmiş, 16. yy.da ise derlenmiş ve yazma kitaplar hâline getirilmiştir. Bu yazmaların sayısı en son tespitlere göre 59'dur. Bu 59 adet Nasreddin Hoca yazmasından 13 tanesi Türkiye'nin değişik kütüphanelerindedir. Diğerleri başta Fransa olmak üzere

İngiltere, Almanya, Avusturya, Macaristan, Polonya gibi ülkelerin kütüphanelerinde bulunmaktadır.

Türkiye’deki kütüphanelerde bulunan Nasreddin Hoca yazmalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. *Hikayat-ı Nasreddin Hoca*: Diyanet İşleri Bakanlığı Kütüphanesinde bulunan eser, 731 numarada kayıtlıdır. H 1212 (1797-98) tarihinde istinsah edilmiştir. 24 yaprak olan yazma 20x14,5 ve 15,5x10 cm ebadındadır. Yazmada 60 fıkra vardır.

2. *Hikayat-i Hoca Nasreddin*: H 1191 (1777) tarihinde istinsah edilen eser Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesinde, İsmail Saip Sencer Kitapları arasında 1/4838 numara ile kayıtlıdır. 142 yaprak olan yazmada 194 fıkra vardır. Bunların 144’ü Nasreddin Hoca fıkralarıdır.

3. *Hikâyât-ı Hoca Nasreddin*: Bu yazma eser H 1292 (1876) yılında vakfedilmiştir. Antalya-Elmalı Halk Kütüphanesinde, 3032 numara ile envantere kayıtlıdır. 78 yaprak olan bu eser 20,4x15,8 cm ebatlarındadır. Hâlen Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan ne zaman ve kim tarafından istinsah edildiği tespit edilemeyen bu kitap 8 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kendisiyle halk arasında olan olayları anlatan fıkralar, ikinci bölümde kendisiyle beyler arasındaki fıkralar, üçüncü bölümde ise kendisiyle hanımı arasındaki münasebetleri anlatan fıkralar, dördüncü bölümde kendisiyle oğlu, beşinci bölümde kendisiyle suhtası, altıncı bölümde kendisiyle kadılar, yedinci bölümde merkebi ile ilgili, sekizinci bölümde öküzleriyle ilgili fıkralar anlatılmaktadır. Çalışmamızın konusunu teşkil eden bu yazma hakkında, inceleme bölümünde tafsilatlı bilgi verilecektir.

4. *Hikayet-i Nasreddin Hoca*: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Yazmaları No. 6272’de yer almaktadır. İstinsah tarihi 18. yy. sonu 19. yy. başı olabilir, 8 yapraktır. 23x15,5 ve 18,5x13,5 cm ebadında çok bozuk bir rik’a yazı ile yazılmıştır. Bu kitap da 8 bölümden oluşmuştur. “Ey cemaat ne diyeceğimi bilir misiniz?” diye bilinen fıkrasıyla başlayan kitapta bölümler ayrı ayrı zikredilmektedir. Her fıkranın başına soluk kırmızı renkte *Hikayet* kelimesi yazılmıştır. Bu kitapta 134 tane Nasreddin Hoca, 2 tane de Sivrihisarlı fıkrası yer alır. Bu fıkralar genelde Hoca’nın çok bilinen ve yaygın olan fıkralarıdır.

5. *Letaif [Nasreddin Hoca Yazması]*: (18. yy.) Mustafa Canpolat özel kitaplığında bulunmaktadır. Yazmada, 20 tanesi Nasreddin Hoca'ya ait 34 latife vardır.

6. *Letaif*: H 1239-1243 (1823-1827) M. Sabri Koz kitaplığında bulunan eser, 43 yapraktır ve 21x13 cm ebadındadır. Yazmada 9 Nasreddin Hoca fıkrası vardır. Ayrıca Nasreddin Hoca'ya atfedilerek anlatılan 6 fıkra burada başka kişiliklere bağlı olarak anlatılmaktadır.

7. *Letaif*: (18. yy.) İstanbul'da İlmiye'den bir zatın kitaplığında bulunan yazmada 48 Nasreddin Hoca fıkrası vardır. Bahaî (Veled Çelebi) bu fıkralardan 30 tanesini yayımlamıştır. 18 fıkrayı müstehcen oldukları gerekçesiyle kitabına almamıştır.

8. *Letaif-i Nasreddin Hoca (Burhaniye Tercümesi)*: Seyyid Burhaneddin Mevlevî'nin müellif hattı eseridir. 7 Muharrem 1305 (19.9.1887) Afyon-Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi, No. 8315'de kayıtlıdır. Şu anda Ankara Milli Kütüphanede bulunan eser 30 yapraktır. 21x16.3 ve 15,5x11,2 cm ebatlarındaki yazmada 121 fıkra ve açıklamaları vardır. Bu açıklamalarda fıkralara tasavvuf felsefesi ile ilgili anlamlar verilmiştir.

9. *Letaif-i Nasreddin Hoca Rahmetullahhialeyh*: H Rabiyülevvel 1268 (Nisan 1844) M. Sabri Koz kitaplığında bulunan eser, 39 yapraktır. 16x11,5 cm ebadındadır.

10. *Letaif-i Hacı Nasreddin Aleyhirrahme*: TTK Kütüphanesi, No. 192'da kayıtlı olan yazma 43 yapraktır. Eserde 43 fıkra vardır.

11. *Mecmua-i Letaif*: Ahmet Hamdi Tanyeli özel kitaplığındadır.

12. *Menakıb-ı Nasreddin Efendi*: Mustafa Duman kitaplığında bulunan eser 43 yaprak ve 20x15 ve 15,5x10,5 cm ebadındadır. Yazmada H 1254 (1838) yılında okunduğuna dair not vardır. Yazmanın içine konulan İngilizce notta istinsah tarihi olarak 1750 yılı veriliyor. Yazmada 141 hikâyeye vardır. Son hikâyeye Kudûrî hikâyesidir. Kudûrî hikâyesi ve tekrar edilen hikâyeler çıkarılınca yazmada 137 Nasreddin Hoca fıkrası kalmaktadır.

13. [*Yazma*]: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü No. 2932'de kayıtlıdır. Yazmada 12 Nasreddin Hoca latifesi vardır.

Bekir Şahin, *Nasreddin Hoca Yazmaları ve Bazı Özellikleri* adlı makalesinde de şu bilgilere yer verir: “*Nasreddin Hoca yazma nüshaları hakkında son yıllarda yapılan derli toplu incelemelerden biri A. Esat Bozyiğit tarafından Nasreddin Hoca Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme* adlı eserle ortaya konmuştur. Eserde, o tarihe kadar tespit edilen 33 Nasreddin Hoca yazma nüshası hakkında bilgi verilmektedir. Bu eserin ardından Günay Kut, *Nasreddin Hoca Hikâyeleri Yazmalarının Kolları Üzerine Bir Deneme* adlı çalışmasında söz konusu yazmaların sayısını 37’ye çıkarmış, ayrıca yazmaların kollarına ve akrabalık ilişkilerine dair önemli tespitlerde bulunmuştur. Pertev Naili Boratav da yazma Nasreddin Hoca nüshalarına ilişkin 32 nüsha sayısını vermektedir. Günay Kut, *Nasreddin Hoca Hikâyeleri: İran-Şiraz Millî Kütüphanesi No. 70/7H* adlı diğer bir çalışmasında da Nasreddin Hoca hikâyelerine dair yazmaların sayısını o güne kadarki yeni tespitlerle 41 olarak belirlemiştir. Konu üzerindeki çalışmalarıyla tanınan diğer bir araştırmacı da Mustafa Duman’dır. Mustafa Duman, *Nasreddin Hoca yazmalarına ilişkin Nasreddin Hoca Kitapları Açıklamalı Bibliyografyası (1480-2004)*’nda 59, *Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası* adlı kitabında da 9 nüsha ilavesiyle Türkiye ve farklı ülkelerdeki toplam 68 yazma nüshanın künyelerini kaydetmektedir. Yazmalarının Türkiye ve Türkiye dışında, geniş bir sahada yayılım gösterdiği görülmektedir. Nasreddin Hoca yazmalarının yer aldığı ülkeler ve nüsha sayıları şöyledir: Almanya (4), Avusturya (2), Bosna-Hersek (1), Hollanda (2), Fransa (14), İngiltere (12), İran (1), Kazakistan (1), Macaristan (3), Polonya (3), Özbekistan (2), Rusya (3) (Şahin, 2015).

10. Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn Adlı Yazma Üzerine

Nasreddin Hoca fıkraları üzerine kaleme alınmış birçok yazma eser mevcuttur. Son yapılan araştırmalara göre Mustafa Duman, *Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası* adlı çalışmasında 68 el yazması Nasreddin Hoca kitabından bahseder ve bunları künyeleriyle birlikte verir. Nasreddin Hoca yazmalarıyla ilgili, Duman’ın verdiği bilgiler şöyledir: “*Nasreddin Hoca hakkında bazı bilgilerin ve en eski Nasreddin Hoca hikâyelerinin bulunduğu yazma kitap, Ebu’l Hayr er-Rûmî tarafından kaleme alınan ve 1480 yılında tamamlanan Saltukname’dir. Lamii Çelebi’nin Letaif adlı eseri ve daha bazı yazma kitaplarda Nasreddin Hoca*

fıkralarına rastlanmaktadır. Bunlar hakkında ilgili bölümlerde bilgi vardır. Nasreddin Hoca adına düzenlenen ilk yazma latifeler kitabı, Hüseyin adlı bir müstensih tarafından 3 Ekim 1571 tarihinde bitirilen Hikâyet-i Kitab-ı Nasreddin adlı yazmadır. Bu yazmada 43 hikâye vardır. Nasreddin Hoca adına düzenlenmiş 59 Nasreddin Hoca yazması hakkında geniş bilgi ve literatür Nasreddin Hoca Kitapları Açıklamalı Bibliyografyası (1480-2004) adlı kitabımda bulunmaktadır. Bu bibliyografyada yer almayan 9 yeni künye burada verilmektedir. Kütüphanelerdeki yazmalar ve yazma katalogları incelenince, özellikle Ortaasya Türk Cumhuriyetlerinde yeni Nasreddin Hoca yazma ve basmalarının gün ışığına çıkması beklenir. Son eklemelerle, yurt içinde ve yurt dışında bulunan Nasreddin Hoca yazmalarının sayısı şimdilik 68'e ulaşmıştır.” (Duman, 2008: 129).

Yukarıda zikredilen 68 yazma eserden birisi de çalışmamızın konusunu teşkil eden **Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn** adlı yazmadır. Bu yazma eser, daha önceden bazı araştırmacılar tarafından yüzeysel olarak incelenmiş ve çeşitli tanıtma yazıları yazılmıştır. Biz öncelikle diğer araştırmacıların verdiği bilgileri aktarmaya çalışacağız. Sonra da yazmayla ilgili kendi görüş ve değerlendirmelerimize geçeceğiz.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı el yazması eser hakkında ilk araştırmaya, Ahmed Ateş imza atmıştır. Ateş, eserin başından ve sonundan birkaç örnek cümle verdikten sonra şu açıklamalarda bulunmuştur: “Yıpranmış ebrû kâğıt kaplı bir cild içinde 78 varak. Baş tarafta 17 satırlı muntazamca bir nesih, varak 54'ten sonra satır adedi değişik. İkinci kısmın yazısı birinciye benzemiyor. İmlâ çok bozuktur. Ebadı 20,4 X 15,8 cm'dir. Mecmuada istinsah kaydı yoktur, çok yenidir. Üzerindeki mühürden H 1292'de vakfedildiği anlaşılıyor. Nasreddin Hoca hikâyelerinin şimdiye kadar bir yazma nüshasına tesadüf edilmediği için, bu nüsha oldukça mühimdir. Hikâyeler arasında, mukaddimede bahsedilen sekiz bâb taksimatı görülmemektedir. Buradaki hikâye ve fıkraların hepsi mâlum hikâye ve fıkralardır. Yalnız sonunda, Nasreddin Hoca'nın hikâyeleri ile alâkası olmayan bir hikâye vardır.” (Ateş, 1948: 179).

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı el yazması eser hakkında araştırmalar yapan bir diğer isim de Bekir Şahin'dir. Şahin, bu eser hakkında birçok tanıtma yazısı ve bildiri metni hazırlamıştır. *Nasreddin Hoca ile İlgili Bir El Yazması* adlı makalesinde

şu açıklamalara yer verir: “*H 1292 (1876) yılında vakfedilen Hikâyet-i Nasreddin Hoca yazması, Antalya-Elmalı Halk Kütüphanesinde, 3032 numara ile envanterde kayıtlıdır. 78 yaprak olan bu eser 20,4x15,8 cm ebatlarındadır. Hâlen Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan, ne zaman ve kim tarafından istinsah edildiği tespit edilemeyen bu kitap 8 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kendisiyle halk arasında olan olayları anlatan fıkralar; ikinci bölümde kendisiyle beyler arasındaki fıkralar; üçüncü bölümde kendisiyle hanımı arasındaki münasebetleri anlatan fıkralar; dördüncü bölümde kendisiyle oğlu; beşinci bölümde kendisiyle suhtası; altıncı bölümde kendisiyle kadılar; yedinci bölümde merkebiyle ilgili; sekizinci bölümde ise öküzleriyle ilgili fıkralar anlatılmaktadır. Bu yazmada toplam 133 fıkra yer almaktadır.*” (Şahin, 2008: 271).

Şahin, söz konusu yazma eser hakkında yukarıda belirttiğimiz ifadelerini, *Nasreddin Hoca El Yazmaları* adlı makalesinde de yinelemiştir (Şahin, 2012). *Nasreddin Hoca Yazmaları ve Bazı Özellikleri* adlı makalesinde ise şu açıklamalara yer vermiştir: “*Eserin yazı cinsi rik’adır. Eser açık zemin üzerine metin kısmı siyah mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Eserin 1876 yılında yazıldığı tespit edilmiştir. Dönem özelliklerine göre kıyaslayacak olursak dönem özelliklerini çok yansıtmayan eser, rik’a yazı hattı kurallarına çok bağlı kalınmadan yazılmıştır. Bu yazı cinsinin rik’a olduğunu anlamamıza etken sebeplerden biri hareke kullanılmadan yazılmış olması ve diğer unsur ise harf bünyelerinin bağlanma şekli bize bu yazının rik’a olduğunu kanıtlamaktadır.*” (Şahin, 2015).

Hikâyet-ı Hoca Nasreddîn adlı el yazması eser hakkında görüş bildiren bir diğer isim de Muharrem Bayar’dır. Bayar, Akşehir Kültür Merkezinde verdiği *Nasreddin Hoca Vesikalara Göre Akşehirlidir* konulu konferansta söz konusu yazmayla ilgili bazı açıklamalarda bulunmuştur. Bayar, konuşmasında Hikâyet-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmanın Elmalı Halk Kütüphanesine 1876 yılında vakfedildiğini, 17. asır Anadolu Türkçesi ile yazıldığını, Akşehir ağzının kullanıldığını, her sayfasında 17 satır bulunan bu eserde tâlik yazı kullanıldığını belirtmiştir. Kitabın iki bölümden oluştuğunu, toplam 130 fıkranın bulunduğunu ve bu fıkralardan bazılarının orijinal olduğunu ifade etmiştir. Eseri kaleme alan kişinin de Akşehir’in yetiştirdiği bilim adamlarından birisi olması gerektiğini söylemiştir. Bayar; eserde geçen yâren, diyesim, biliyo mısınız, bilmeyon, bilenigiz gibi

kelimelerden hareketle yazmanın Akşehir ağzıyla yazıldığını iddia etmektedir (Bayar, 2006).

05-07 Temmuz 2015 tarihinde Akşehir Kültür Merkezinde yapılan Uluslararası Nasreddin Hoca Sempozyumu'nda da Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı eserle ilgili iki bildiri sunulmuştur. Bunlardan ilki, Ali Işık'ın *Hikayat-ı Hoca Nasreddin-i Nakl-Şüde Adlı Yazma Üzerine* adlı bildirisidir. Diğeri ise, Bekir Şahin'in *Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğünde Bulunan Bir El Yazması: Hikayat-i Nasreddin Hoca* adlı bildirisidir. Bu bildiri metinlerine ulaşamadığımız için sadece adlarını vermekle yetineceğiz.

Yukarıda Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı el yazması eserle ilgili olarak daha önce yapılan araştırma ve açıklamalara kısaca yer vermeye çalıştık. Şimdi de söz konusu eserle ilgili, kendi görüş ve değerlendirmelerimizi ifade etmeye çalışacağız.

Eserin tam adı, yazmada **Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn Nakl-Şüde** olarak geçmektedir. Bu başlığın hemen altında yıldızlı bir imza yer almaktadır. Başlığın üst tarafında ise eserin vakfedilişiyle ilgili bir açıklama yer almaktadır. Arapça olarak yazılan bu açıklama, şu şekildedir: “*Ķad veĶaftü hâzâ lievlâdi'z-zükûr ve liebâbi'l-'ulûm ve ene'l-vâkıf.*” Bu açıklamayı, Türkçeye şu şekilde çevirebiliriz: “*Bunu erkek çocuklarıma ve ilim erbaplarına vakfettim, vakfeden benim.*” Bu açıklamanın hemen altında ise, açıklamayı yapan kişinin adını taşıyan bir mühür bulunmaktadır. Mühür, **Elhac Ahmed el-Fitrî** isimli bir şahsa aittir. Ancak eserde kullanılan yazı ile bu açıklamanın yazı cinsi farklıdır ve bu açıklamanın esere sonradan eklendiği izlenimini uyandırmaktadır. Bu nedenle eseri vakfeden kişi ile eserin müstensihi, kuvvetle muhtemel, farklı kişilerdir. Bu mührün sağ alt tarafında bir mühür daha yer almaktadır; ancak bu mühür oldukça silik olduğu için hiçbir şekilde okunamamaktadır.

Eser, **Antalya-Elmalı Halk Kütüphanesinde** 3032 numaralı kayıtle bulunmakta iken devirle Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesine gelmiştir. Eser, BY7297 kayıt numarasıyla hâlen bu kütüphanede bulunmaktadır. Kütüphane kayıtlarından eserin hicri 1292 yılında (1875-1876) vakfedildiği anlaşılmaktadır; ancak eserin istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesine BY7297 numara ile kayıtlı olan bu eserde; esasen iki ayrı eser, tek ciltte bir araya getirilmiştir. Eser toplam 85 varaktan oluşmaktadır. Birinci kısımda Nasreddin Hoca fıkraları yer almaktadır ve yukarıda belirttiğimiz üzere Hikâyât-ı Hoca Nasreddin Nakl-Şude adıyla anılmıştır. Bu eser, 1b sayfasıyla başlayıp 53b sayfasıyla sonlanmaktadır. Eserin bu birinci kısmı, **BY7297-1** numarasıyla kayıtlıdır. Eserin ikinci kısmı, **BY7297-2** numarasıyla kayıtlıdır ve 54a sayfasından itibaren başlamaktadır. 54a sayfasında dost edinmek ve düşmandan sakınmakla ilgili iki dua bulunmaktadır. Bu ikinci kısımda manzum Karagöz oyunları, Âşık Hasan'dan bir şarkı, şemsî-kamerî aylar listesi, gazeller ve çeşitli notlar bulunmaktadır. Eserin ikinci bölümünde yazı ve kâğıt cinsi değişmekte, imla bozulmaktadır. Bizim çalışmamıza konu olan kısım, birinci kısımdır. Bu nedenle ikinci kısım üzerinde fazla durmayacak, birinci kısım ile ilgili bilgi vermeye devam edeceğiz.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddin Nakl-Şude adlı eser, yukarıda belirttiğimiz üzere 1b sayfasıyla başlayıp 53b sayfasıyla bitmektedir. İlk sayfa hariç olmak üzere bütün sayfalar, 17 satırdan oluşmaktadır. Harflerin birleşme şekillerine ve dişsiz oluşuna bakarak kullanılan yazı cinsinin rika olduğu söylenebilir. Eserin yazım şekli gayet açık ve okunaklıdır. 20,5x15,5 cm ebatlarında olan eser, suyolu ve üç ay fligranlı abadi kâğıt üzerine siyah mürekkeple yazılmıştır. Eser; cildi dağılmış ve nemlenmiş bir vaziyettedir, bu durum yer yer okumayı zorlaştırmaktadır. Ayrıca muhtemelen cildin dağılması nedeniyle bazı varaklar düşmüştür. Eserde 32, 33, 34, 37, 38 ve 39. varaklar olmak üzere toplam altı varak eksiktir. Bu varakların eksik olması sebebiyle bazı fıkralar yarım kalmıştır. Yarım kalan fıkralar sırasıyla şunlardır: Hoca'nın Yoldaşları, Uğursuzluk Kimde, Akşamdan Beri On Beş Oldu. Yarım kalan bu fıkraların eksik olan yerleri, çalışmamızın “Günümüz Türkçesine Aktarım” ile “Tıpkıbasım ve Transkripsiyon” bölümlerinde (...) işareti ile gösterilmiştir. Ayrıca, söz konusu esere karşı sorumsuzca bir davranışı da belirtmeden geçemeyeceğiz. Eserdeki fıkra sayısını tespit etmek maksadıyla, her fikranın başlangıç kısmının altı çizilmiş ve X işareti konulmuştur. Orijinal nüsha üzerinde yapılan bu karalamaların, bizi derin bir üzüntüye sevk ettiğini de belirtmemiz gerekir.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddin Nakl-Şude adlı eserin mukaddime kısmı şu şekildedir: “*Rāviyān-ı aḥbār ve nākilān-ı aṣār ve muḥaddiṣān-ı rūzigār öyle nakl*

rivāyet ve bu yüzden hikāyet ider ki: İşte zemān-ı evā'ilde Hoca Naşreddīn rahmetullah-i 'aleyh hazretlerinin zürefā ile olan mābeynlerinde laṭīfeleridür ki nakl olunur. Sekiz bāb üzere rivāyet itmişlerdür.” Bu mukaddimeden sonra fıkralar başlamaktadır. İlk fıkra ise, “Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin” adlı meşhur fıkradır.

Yazmanın bitiş kısmıyla ilgili olarak da şunları söyleyebiliriz. Yazmada esasen iki bitiş bulunmaktadır. 49a ve 49b sayfalarında yer alan bitiş ifadelerini aktarıyoruz: “İşte Hoca Naşreddīn Efendi'nün kışsa-yı ğarībesi (?) bunda temām oldı. Benim cānım Hoca Naşreddīn Efendi velī olduğına iştibāh yoḡdur. Bu şeylerden haberi, agāhī yoḡdur. Velakin añlamak için böyle laṭīfecikler yazmışlardur. Her kim okuyup temāmında merḡūmuñ rūḡ-ı şerīfi için üç ihlāş ile bir fatihā-yı şerīf okuyup şevābın rūḡına armağan gönderirse Hūdā-yı müte'āl ol kimesnenüñ 'āķıbetin ḡayr eyleye. Amīn.” Ancak bu bitiş ifadelerine rağmen fıkralar devam etmektedir. Müstensih, eseri önce burada sonlandırmış; fakat sonradan başka fıkralar da ilave etmek istemiş olacak ki yazmaya devam etmiştir ve hikāye sayılabilecek nitelikte dört fıkra daha kaleme almıştır. Son fıkra “Keşkek Tarifi” adıyla günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Bu fıkroda keşkek yapmak isteyen bir Türk'ün başına gelen garip olaylar anlatılır. Bu fıkradan sonra 53b sayfasında ikinci bitiş: “İşte bu cild de bunda temām oldı. Temmet temām.” şeklinde yapılmıştır.

Yukarıda vermiş olduğumuz mukaddime kısmında da görüleceği üzere, yazmanın başında fıkraların sekiz bölüm hâlinde yazıldığı belirtilmiştir. Ancak yazmada bu taksimata dikkat edilmediği ve sekiz bölümün oluşturulamadığı görülmektedir. Bu sekiz bölümden yalnızca dört tanesine yazmada yer verilmiştir. Yazmada yer alan bölüm başlıkları şunlardır:

1. (Bāb-ı şānī) Hoca'nuñ 'avratıyla olan menāķıbların beyānındadır. (21b)
2. Hoca'nuñ oġlı ile olan menāķıbların beyān ider. (24b)
3. Hikāyet: Suḡte 'İmād ile Hoca'nuñ menāķıbın beyān ider. (25b-26a)
4. Ba' de Hoca'nuñ Kaḡdı ile olan menāķıbların beyān ider. (26b)

Yazmada belirtilen bölüm başlıkları yalnızca bunlardır. Görüldüğü üzere bu da yazmanın sadece 21b ile 26b sayfaları arasını kapsamaktadır. Bir numarada

verdiğimiz bölüm başlığı “bâb-ı sâni” açıklamasıyla başlamaktadır. Bu da gösteriyor ki bu başlıktan önce bir başlık daha olması gerekir; ancak yazmada bu başlık belirtilmemiştir.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmada toplam **136** adet fikra bulunmaktadır. Bunlardan bazılarının hikâye formuna daha yakın olduğu görülmektedir. Yazmada yer alan 26 fikranın ise kahramanı Nasreddin Hoca değildir. Ancak bu fıkralardan bazılarının diğer Nasreddin Hoca kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Ayrıca, her ne kadar yazmada, bazı fıkraların kahramanı Nasreddin Hoca değilse de bu fıkraların yapı bakımından Hoca'nın fıkralarına oldukça benzediği görülmektedir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı açıklama, çalışmamızın “Yazmada Yer Alan Fıkraların Tasnifi” adlı bölümünde görülebilir.

Yukarıda belirttiğimiz 136 adet fikranın çoğu bilinen fıkralardır. Ancak karşılaştırma yaptığımız hiçbir Nasreddin Hoca kitabında rastlamadığımız, orijinal fıkralar da vardır. Yazmamızda yer alan fıkraların 22'sine diğer Nasreddin Hoca kitaplarında rastlanmamıştır. Ancak bu fıkralardan bazılarının kahramanı, Nasreddin Hoca değildir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı açıklama, çalışmamızın “Yazmada Yer Alan Fıkraların Nasreddin Hoca Kitaplarındaki Durumu” adlı bölümünde yapılmıştır.

Yazmada yer alan fıkraların hiçbirinde başlık bulunmamaktadır. Fıkraların başlıkları tarafımızdan verilmiştir. Bazı fıkraların başlarında **hikâyet** veya **latîfe** şeklinde açıklama bulunmaktadır. Fıkralar genellikle günlerde bir gün, gene bir gün, meger, bir gün gibi kalıplaşmış ifadelerle başlamaktadır.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmada, her varağın a yüzünün sol üst köşesinde sayfa numarası belirtilmiştir. Ayrıca, okumayı kolaylaştırmak amacıyla, her varağın b yüzünün en altına, bir sonraki varağın ilk kelimesi yazılmıştır. Yani eserde “reddade, vasıta, çoban, ayak, müşir, müşire” gibi adlarla anılan uygulama görülmektedir.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmanın muhtelif yerlerinde birtakım notların bulunduğu görülmektedir. 19b sayfasının sağ kenarında, 22a sayfasının sol kenarında, 40a sayfasının sol kenarında, 41a sayfasının sol kenarında bu notlar görülebilir. Ancak bu notlar genellikle yarım bırakılmış birtakım ifadelerden ibarettir. 40a sayfasında yer alan notlar içerisinde bir de beyit bulunmaktadır.

Okunuşundan tam olarak emin olmamakla birlikte, bu beyti aşağıda sizlerle paylaşıyoruz:

“Şerabuha, kebabuha, hay hay
Azabuha, hisabuha, vay vay.”

Son olarak yazmanın dili hakkında da kısa bir açıklama yapmak istiyoruz. Çalışmamıza konu olan Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmada gayet açık ve anlaşılır bir Anadolu Türkçesi kullanılmıştır. Eserin vakfediliş tarihinden yola çıkılarak 19. yüzyılın başlarında yazıldığı söylenebilir. Yazmada elbette yer yer Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar görülmektedir. Ancak eserin yazıldığı dönem göz önünde bulundurulacak olursa bu durum gayet normaldir ve eserin genel yapısına, anlaşılabilirliğine zarar verecek yoğunlukta değildir. Ayrıca eserde birçok arkaik ve yöresel kelime de göze çarpmaktadır. Eserde bazı kelime ve eklerin yazımında farklılıklar olduğu görülmektedir. Özellikle düzlük-yuvarlaklık bakımından bir standart söz konusu değildir. Bu da eserin geçiş dönemi özelliği gösterdiği şeklinde yorumlanabilir. Yazmanın diliyle ilgili ayrıntılı açıklama, çalışmamızın “Fıkraların Dili ve Üslubu” adlı bölümünde yapılacaktır.

11. Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn Adlı Yazmanın Latin Harflerine ve Günümüz Türkçesine Aktarılmasında Takip Edilen Yöntem

Bu bölümde eserin transkripsiyon alfabesine ve günümüz Türkçesine aktarımında ne gibi hususların gözetildiğini açıklamaya çalışacağız. Öncelikle eserin transkripsiyon süreci hakkında bilgi vermek istiyoruz.

Çalışmamızın üçüncü bölümü eserin tıpkıbasımına ve Latin harflerine aktarımına ayrılmış, “*Hikâyât-ı Hoca Nasreddin Adlı Yazmanın Tıpkıbasımı ve Transkripsiyon Alfabesine Aktarımı*” adıyla anılmıştır. Bu bölümde bir sayfa eserin tıpkıbasımına, bir sayfa eserin Latin harflerine aktarılmış hâline yer verilmiştir. Eserin orijinal hâliyle okunmuş hâli sayfa sayfa art arda gelecek şekilde düzenlenmiş, böylece okuma ve karşılaştırmada okuyucuya kolaylık sağlanması amaçlanmıştır.

Eserin aslında sayfa numaraları belirtilmiş olmasına rağmen okuyucuya kolaylık sağlamak ve karışıklığı önlemek amacıyla sayfa numaraları kutucuklar içinde ayrıca gösterilmiştir. Her bir varığın bir yüzüne “a”, bir yüzüne “b” demek

suretiyle sayfa numaraları oluşturulmuştur. Eser, 1b sayfasıyla başlayıp 54a sayfasıyla sonlanmaktadır. Bu sayfa numaraları, hem tıpkıbasıma hem de Latin harflerine aktarılmış kısma eklenmiştir.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı eser, varakların her bir yüzünde on yedi satır olacak şekilde düzenlenmiştir. Biz de okuyucuya bire bir karşılaştırma imkânı sunmak ve karışıklığı önlemek amacıyla her biri on yedi satırdan oluşan şablonlar kullandık. Bu şablonların her bir satırının soluna satır numaralarını ekledik ve eserin okunmuş hâlini bu şablonların içine yerleştirdik.

Arap alfabesiyle Latin alfabesi tam olarak örtüşmediği için transkripsiyon harflerini kullandık. Bu transkripsiyon harfleri eserin başlangıç kısmında ayrıca gösterilmiştir. Eserin Latin harflerine çevrilmiş hâlini bilgisayar ortamına aktarmak için de Oktay New Transkripsiyon yazı fontunu tercih ettik.

Eserin orijinal hâlinde noktalama işaretleri bulunmamaktadır. Çalışmanın Latin harflerine aktarım bölümünde, anlam karışıklıklarını önlemek ve belli bir düzen sağlamak adına noktalama işaretleri kullanılmıştır. Ancak kullanılan bu noktalama işaretleri bilinçli olarak asgari seviyede tutulmuştur. Yani nokta, virgül, soru işareti gibi temel işaretler kullanılmış; ancak çalışmada kargaşaya sebebiyet vermemek adına konuşma çizgisi, tırnak işareti gibi işaretlere yer verilmemiştir.

Eserde yer alan 136 fıkrayı birbirinden ayırmak için bazen boşluk bırakılmış bazen de hikâyet veya latîfe sözcükleri kullanılmıştır. Eserin Latin harflerine aktarılmış hâlinde biz de fıkraları birbirinden ayırmak için, her fikranın bitimine // işareti koyduk.

İncelemiş olduğumuz eserde yanlış yazılan veya eksik bırakıldığını düşündüğümüz kelime, ek veya harfleri transkripsiyon alfabesine aktarırken [ ] içinde gösterdik. Örneğin; 2a sayfasında bilü[r] misiñüz kelimesinin yazımında unutulmuş “r” harfi köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Başka bir örnek daha vermek gerekirse; 5a sayfasının başındaki [bir] sözcüğü unutulmuş ve bu nedenle köşeli parantez içinde Latin harfli kısma eklenmiştir. Bunların dışında 3b, 6b, 7a, 9a, 20b ve 47a sayfalarında da köşeli parantez içinde birtakım eklemeler yapılmıştır.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı eserin 32, 33, 34, 37, 38 ve 39. varakları düşmüş veya koparılmıştır, bu nedenle bu sayfalar eksiktir. Bu altı varağın

eksikliğinden kaynaklı olarak bazı fıkralar yarım kalmıştır. Bu fıkralardan kiminin başı, kiminin de sonu eksiktir. Çalışmanın Latin harflerine aktarım kısmında görüleceği üzere bu fıkraların eksik kalan yerlerine (...) işareti konulmuştur. Eksik olan bu fıkralar; 31b, 35a, 36b, 40a sayfalarında görülebilir.

Eserin okunuşunda bazı yerlerde bir hayli zorlanıldı ve bazı kelimelerin okunuşundan emin olunamadı. Bu tür okunuşundan emin olmadığımız kelimelerin yanına (?) işareti konuldu. Örneğin; 22b sayfasında geçen hırmende (?) sözcüğü. Bu sözcüğü, Pertev Naili Boratav başka bir yazmada “harmende” şeklinde okumuştur (Boratav, 2007: 153). Har-bende sözcüğü; eşek ve katır gibi yük hayvanlarına bakan kimse, saray katırcıları anlamlarına gelmektedir (<http://osmanlica.ihya.org/har-bende-nedir-ne-demek.html>, 2017). İncelediğimiz eserde geçen hırmende (?) sözcüğü, büyük bir ihtimalle har-bende sözcüğünün ağızlarda bozulmuş şeklidir; ancak yine de emin olunmadığı için yanına (?) işareti koymak uygun görülmüştür. Okunuşundan emin olunmayan kelimeler; 22b, 23a, 31b, 41a, 41b, 49a, 53a, 52b ve 53b sayfalarında görülebilir.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmanın 53b sayfasına kadar fıkra metinlerine yer verilmiştir. 54a sayfasında ise fıkra metinlerinden bağımsız olarak dost kazanmak ve düşmandan korunmak için okunabilecek dualara yer verilmiştir. Bu sayfanın alt kısmı silik olduğu için duanın tamamı okunamamıştır. Okunamayan yerler ..... şeklinde boş bırakılmıştır.

Eserin başında fıkraların sekiz bölüm olarak tasnif edildiği belirtilmiştir; ancak metin içerisinde bu sınıflandırma korunamamış ve sadece dört başlığa yer verilmiştir. Bu başlıklar Latin harflerine aktarım kısmında koyu renkli olarak yazılmıştır. Bu başlıklar; 21b, 24b, 25b-26a ve 26b sayfalarında görülebilir.

Arapça veya Farsça kökenli bazı kelimelerin Latin harflerine aktarımında, o dillerdeki asıl şekilleri korunmamıştır. Bunun yerine, yazmada ve okumada kolaylık sağlamak amacıyla, günümüzdeki kullanış şekilleri tercih edilmiştir. Örneğin; H̱āce şeklinde yazılması gereken sözcük, H̱oca şeklinde yazılmıştır. Başka bir örnek vermek gerekirse; asıl şekli Naşrū'd-dīn olan isim, günümüzdeki kullanımına uygun olarak Naşreddīn şeklinde aktarılmıştır.

Eserde zarf-fiil eki, “-Ib” şeklinde yumuşak ünsüzle yazılmıştır. Bunun yazımdaki kalıplaşma nedeniyle bu şekilde yazıldığı bilindiğinden eser Latin harflerine aktarılırken zarf-fiil ekleri, “-Ip” şeklinde sert ünsüzle yazılmıştır. Örneğin; yazmada اولوب şeklinde yazılan kelime, Latin harflerine aktarılırken “olup” şeklinde sert ünsüzle yazılmıştır.

Yazmada “de-” fiili, “di-” şeklinde yazılmış ve vokal olarak ي harfi kullanılmıştır. Aynı şekil de “ver-” fiili de “vir-” şeklinde yazılmış ve bu kelimedede de vokal olarak ي harfi kullanılmıştır. Yazmanın tamamında görülen bu ilk hecedeki darlaşma hadisesi temel alınarak biz de “ye-” kelimesini, herhangi bir vokal kullanılmadığı için “yi-” şeklinde okumayı tercih ettik.

Eserin yazıldığı dönemin ses hususiyetleri dikkate alınarak vokalle belirtilmeyen bazı ekler yuvarlak olarak okunmuştur. Eklerin okunmasında gözetilen temel prensip; vokal belirtilmişse ona uymak, belirtilmemişse yuvarlak okumak yönündedir. Örneğin; geniş zaman ekinin yazımında vokal belirtilmediği için yuvarlak okumak tercih edilmiş, yazmada وارر şeklinde yazılan kelime, “varur” biçiminde okunmuştur. Başka bir örnek vermek gerekirse; yazmada vokali belirtilmemiş olan bildirme ekinin “-dUr” biçiminde yuvarlak okunması tercih edilmiş, eserde واردر şeklinde yazılan kelime, “vardur” biçiminde okunmuştur. Bir başka ekimiz olan zarf-fiil eki ise yazmada zaten yuvarlak vokalle gösterilmiştir. Örneğin; yazmada كلوب şeklinde yuvarlak vokalle gösterilen zarf-fiil eki “gelüp” şeklinde okunmuştur. Yine aynı şekilde eserde نك şeklinde yazılan tamlayan eki ve كز şeklinde yazılan ikinci çoğul şahıs eki de yuvarlak olarak okunmuştur.

Yukarıda belirttiğimiz durumlardan başka eserde bazı ek veya kelimelerin yazımında farklı şekiller olduğu görülmektedir. Örneğin; eserde sürekli “beg” şeklinde karşımıza çıkan kelime, üç yerde “bey” şeklinde yazılmıştır. 16b, 17a, 17b, 18b, 19a sayfalarında “beg” şeklindeki yazım görülebilir. 22b sayfasında “beglik” şeklinde bir kullanım mevcuttur. 22b’de ve 52b sayfasının yedinci ve dokuzuncu satırlarında ise aynı kelime “beylik” şeklinde yazılmıştır. Yine aynı şekilde süt kelimesi bir yerde “süd” şeklinde bir yerde “süt” şeklinde yazılmıştır. Bu tür durumlarda eserdeki yazılış şekline sadık kalınarak Latin harflerine aktarım yapılmıştır.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmanın Latin harflerinde aktarım süreciyle ilgili bilgi verdikten sonra şimdi de fıkraların günümüz Türkçesine aktarım süreciyle ilgili bilgi vermek istiyoruz.

Bu hususta öncelikle şunu belirtmek gerekir ki fıkraların günümüz Türkçesine aktarım sürecinde yapısal olarak bozulmamasına büyük özen gösterilmiştir. Tabii ki bu aktarım bire bir şekilde yapılmamış, ekleme veya çıkarmalarda bulunulmuştur; ancak bunların fıkraların genel yapısını bozmamasına dikkat edilmiştir. Yapılan eklemeler genellikle olayın daha iyi anlaşılabilmesi ve mizah unsurlarının daha ön plana çıkarılması adına öyküleme ve betimleme ilavelerinden ibarettir. Müstehcenlik içeren bazı bölümlerde ise kelime nokta ile gösterilmiş veya müstehcen kelimenin yerine daha kibar ifadeler kullanma yoluna gidilmiştir.

Eserin orijinal hâli zaten çalışmanın sonunda tıpkıbasım ve transkripsiyon alfabesine aktarım şeklinde görülebileceğinden fıkraların günümüz Türkçesine aktarımında İstanbul Türkçesi esas alınmıştır. Yalnız bazı fıkralarda yapının veya mizahi unsurun bozulmaması için yöresel söyleyişler korunmuştur.

Eserde yer alan fıkraların hiçbirinin başlığı yoktur. Yani günümüz Türkçesine aktarım kısmında görülen fıkra başlıkları sonradan tarafımızca verilmiştir. Verilen bu başlıklar, köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Fıkraların başlıklandırılmasıyla ilgili olarak inceleme bölümünde ayrıntılı bilgi verileceğinden burada sözü fazla uzatmak istemiyoruz.

Fıkraların günümüz Türkçesine aktarımında yazmadaki sıraya sadık kalınmıştır. Yani tıpkıbasım, transkripsiyon ve günümüz Türkçesine aktarım bölümlerinin hepsinde fıkraların sıralaması aynıdır, yerleri değiştirilmemiştir. Bu fıkraların tasnifi ise inceleme bölümünde yapılacaktır.

Bölümün adı her ne kadar “Günümüz Türkçesine Aktarım” olsa da bazı kelimeler bilinçli olarak orijinal hâliyle kullanılmıştır. Bundan maksat; bazı kelimelerin okuyucu tarafından özellikle görülmesini istemek ve eskimeye yüz tutan bazı kelimeleri hatırlatmaktır. Bu türden olup da anlamı kavranamayacak olan kelimelerin anlamları, metin içinde hemen yanına parantez içerisinde yazılmıştır.

Eserde bazı fıkraların normalde anlatılandan farklı olarak kaleme alındığı veya mizahi unsurlarının ön plana çıkarılmadığı görülmektedir. Bu fıkraların genel yapılarına dokunulmamış, eserde görüldüğü şekilde aktarım yapılmıştır.

Yazmada 32, 33, 34, 37, 38 ve 39. varakların eksik olduğunu yukarıda söylemiştik. Bu varakların eksikliği sebebiyle bazı fıkralar yarım kalmıştır. Günümüz Türkçesine aktarım bölümünde bu fıkraların tamamlanması yoluna gidilmemiş, yazmadaki hâliyle yarım olarak aktarılmıştır. Bu fıkraların eksik olan kısımları (...) işareti konularak belirtilmiştir.

Eserde bazı fıkralar müstehcenlik içermektedir. Bu çalışmanın amacı el yazması bir eseri tanıtmak olduğu için bu fıkralar çıkarılmamış, günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Ancak müstehcen olaylar, üstü kapalı bir şekilde anlatılmaya çalışılmış ve daha kibar ifadelerin kullanılmasına özen gösterilmiş veya bu bölümlere, ... işareti konulmuştur.

Eserin orijinal hâlinde fıkraların zaman kiplerinde bir düzensizlik görülmektedir. Bir fikranın yazımında birden fazla zaman kipi kullanılmıştır. Fıkraların günümüz Türkçesine aktarılmasında anlatım bozukluğuna yol açmamak ve zaman kargaşasını ortadan kaldırmak amacıyla tek bir zaman kipinin kullanılmasına özen gösterilmiştir.

Özetle; fıkralar günümüz Türkçesine aktarılırken elbette bazı değişiklikler veya eklemeler yapılmıştır; ancak bunların fikranın genel yapısını bozmasına izin verilmemiş, sözün fazla uzatılmamasına dikkat edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HİKÂYÂT-I HOCA NASREDDİN
ÜZERİNE İNCELEMELER

1.1. Fıkraların Dili ve Üslubu

Çalışmamızın inceleme bölümüne fıkraların dili ve üslubu hakkında bilgi vererek başlamak istiyoruz. İnceleme konumuz olan Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmada 136 fıkra bulunmaktadır. Bu fıkralar, kullanılan dil açısından incelendiğinde genel olarak sade bir dilin kullanıldığı göze çarpmaktadır. Elbette fıkralarda Arapça ve Farsça sözcüklere de sıkça rastlanmaktadır; ancak eserin yazıldığı dönem dikkate alınacak olursa bu durumun gayet tabii olduğu ve eserin anlaşılabilirliğini etkilemediği görülecektir. Eserde yer alan Arapça, Farsça kelimeler ve arkaik sözcükler çalışmamızın sonunda sözlük bölümünde ele alınmış ve her birinin anlamı verilmiştir. Yabancı kelimelerin ve arkaik sözcüklerin varlığına rağmen eserin sade bir dille yazıldığı söylenebilir. Zaten sözlü kültür ürünü olan fıkralar, halkın dilinde vücut bulduğundan kullanılan dilin de halkın dilinden kopuk olması düşünülemez.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde BY7297-1 numarasıyla kayıtlı olan Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı eserin vakfediliş tarihi H 1292 (1876)'dir. Eserin istinsah tarihi ve müstensihi tam olarak bilinmemektedir. Eserin vakfediliş tarihinden ve kullanılan dilin özelliklerinden yola çıkacak olursak, eserin 1800'lü yılların başında yazıldığını söyleyebiliriz. Muharrem Bayar, Akşehir Kültür Merkezinde verdiği "*Nasreddin Hoca Vesikalara Göre Akşehirlidir*" konulu konferansta incelediğimiz yazmanın diliyle ilgili bazı tespitlere yer vermiştir. Bayar, konuşmasında Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmanın 17. asır Anadolu Türkçesi ile yazıldığını ve Akşehir ağzının kullanıldığını belirtmiştir. Eseri kaleme alan kişinin de Akşehir'in yetiştirdiği bilim adamlarından birisi olması gerektiğini söylemiştir. Bayar; eserde geçen yâren, diyesim, biliyo mısınız, bilmeyon, bilenigiz gibi kelimelerden hareketle yazmanın Akşehir ağzıyla yazıldığını iddia etmektedir (Bayar, 2006). Muharrem Bayar'ın bu görüşlerini bazı kelimelerle desteklemek mümkündür. Konya ağzının belirgin özelliklerinden biri ilk hecedeki e>i değişimidir. İncelediğimiz eserde bunun örneklerine sıkça rastlanmaktadır. De- yerine kullanılan di-, ye- yerine kullanılan yi-, ver- yerine kullanılan vir-, yer kelimesi yerine kullanılan yir, gece kelimesi yerine kullanılan gice bunlardan en fazla karşılaşılanlarıdır. Ayrıca Konya ağzının temel hususiyetlerinden biri olan kelime başındaki t>d değişimi de eserde sıkça karşımıza çıkar. Örneğin; yazmada türlü

kelimesi yerine dürlü, tüken- fiili yerine düken- fiili kullanılmıştır. Yine kelime başındaki k>g değişimine guruş kelimesini örnek olarak gösterebiliriz. Bunların dışında sovak, gene, ıfak gibi bazı kelimeler ve yogıdı, nişlersin, alıvir, neyledün gibi birleşik yapılar da Konya ağzının ayırt edici özellikleri arasında sayılabilir.

İncelediğimiz eserde bazı kelimelerin farklı şekillerde yazıldığı dikkatleri çekmektedir. Süt kelimesi bir yerde “süd”, bir yerde “süt” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Genellikle “gice” şeklinde yazılan kelimenin bir yerde “gece” şeklinde yazıldığı görülür. Yine aynı şekilde genellikle “oğlı” şeklinde yazılan kelimenin birkaç yerde “oğlu” olarak yazıldığı görülmektedir. Eserde kelime başında t>d değişimi yaşandığını belirtmiştik. Buna rağmen sürekli “dane” olarak yazılan kelimenin bir yerde “tane” şeklinde yazılmış olması da dikkatimizi çekmektedir. Bey kelimesi de sürekli olarak “beg” şeklinde yazılmasına rağmen bir yerde “bey” olarak yazılmıştır.

Eklerin yazımında da birtakım farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıklardan en öne çıkanı zarf-fiil eklerinden –İp ekinin yazımıdır. Bu ek eserde genellikle yuvarlak olarak yazılmıştır. Örneğin; ısırup, geçüp, bıragup, tayanamayup, bogazlayup, bilmeyüp, çıkup, olup kelimelerinde olduğu gibi. Ancak bu ekin bazı yerlerde de düz ünlüyle yazıldığı görülmektedir. Örneğin; çıkarıp kelimesinde yer alan zarf-fiil eki, yazmada sürekli olarak düz ünlüyle yazılmıştır. Düzlük-yuvarlaklık meselesi, iyelik ve şahıs eklerinin yazımında da kendini göstermektedir. Şahıs ve iyelik eklerinin yazımında da genel olarak yuvarlak vokaller tercih edilmesine rağmen bazı yerlerde düz vokaller kullanılmıştır.

Yukarıda bahsettiğimiz bazı kelime ve eklerin yazımında görülen farklılıkların çeşitli sebepleri olabilir. Bunlardan ilk akla geleni müstensih hatasıdır. Eseri kaleme alan kişi dalgınlıkla bazı kelime veya ekleri yanlış yazmış olabilir. Bir diğer sebep ise eser, geçiş dönemi özelliği gösteriyor olabilir. Yani bazı kelime veya eklerin iki farklı varyantının da kullanıldığı dönemlerde bu türden yazılışlarla karşılaşmak mümkündür. Yani kelime veya ekin eski şeklinin tam olarak unutulmadığı ve yeni şeklinin de tam olarak yerleşmediği geçiş dönemlerinde yazılışta bu tip farklılıklar olabilmektedir.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı eserde dil hususunda dikkatleri çeken bir diğer durum da bazı kelimelerin farklı şekillerinin yani eş anlamlılarının kullanılmasıdır.

Eserde umumiyetle eyit- kelimesi kullanılmış, bunun yanı sıra di- ve söyle- fiillerine de yer verilmiştir. Yazmada genellikle “kimesne” ifadesi kullanılmasına rağmen birkaç yerde “kimse” tabirinin kullanıldığı görülmektedir. Yine eserde genellikle “imdi” ifadesi kullanılırken birkaç yerde kelimenin “şimdi” şeklinde yazıldığı görülmektedir. Yazmada giyim anlamında esbap, libas, ferace gibi ifadeler kullanılmıştır. Ceviz Ağacı adlı fıkrada da aynı fıkranın içinde hem “koz” hem de “ceviz” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir.

İncelediğimiz eserde birçok arkaik kelimenin de varlığı dikkatleri çekmektedir. Eyit-, bolay ki, ol, şol, kaçan, kande, yigirmi, kon-, imdi, uyhu, tur-, irte, eyü, içre, taşra, yahşı, anda, bunda, kanı, kimesne gibi kelimeler bunlardan yalnızca birkaçıdır. Bu türden arkaik kelimelerin varlığı hiç de azımsanacak sayıda değildir.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmanın dil özellikleriyle ilgili olarak dikkatimizi çeken bir durum da eserde belirtme hâli ekinin kullanılmayışıdır. Örneğin; yazmanın 22a sayfasında yer alan ifade şöyledir: Hoca’nuñ hımârın yirler. Bu örnek cümlede görüldüğü üzere hımârın kelimesinden sonra –I belirtme hâli eki kullanılmamıştır. Yazmada buna benzer esbabların, kavukların, kuzusun, birin, ırzımız gibi onlarca örnekte akuzatif ekinin kullanılmadığı görülmektedir.

Eserin dil özellikleriyle ilgili belirtmek istediğimiz son unsur, zarf-fiil eklerinden –DIğIndA ile ilgilidir. İncelediğimiz yazmada, zaman belirten bu zarf-fiil kullanılmamıştır. Bunun yerine –DIkdA eki kullanılmıştır. Bu duruma itdikde, akdıkdı, geldikde, gördükde gibi kelimeler örnek olarak verilebilir.

Türk fıkralarının yapı özellikleriyle ilgili olarak Dursun Yıldırım şu bilgileri vermiştir: *“Fıkra, başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerine sahip bir hikâyedir. Fakat bu bölümler kısa ve yoğundur. Hatta başlangıç ve gelişme bölümleri bazen iç içedir. Hikâye, umumiyetle tek bir vaka veya fikir üzerine kurulur. Her hikâye bir hükümle sona erer. Bu iki temel unsur, fıkranın ana şemasını meydana getirir. Bunu bir isim tamlamasına benzetirsek hüküm, tamlanan; vaka, tamlayan durumundadır. Tamlayan kısım aynı zamanda hazırlık kısmı olarak da bilinir. Hükümün ortaya çıkması için gerekli hazırlık burada yapılır.”* (Yıldırım, 1999: 7).

Fıkırada teferruata, uzun uzun tasvirlerle, tahkiye sanatına ehemmiyet verilmez. Gerçekçilik, müşahhaslık, az sözle çok şey anlatma, maksada uygun bir biçimde anlamlı fikir söylemek ve hareket etmek fıkranın yapı hususiyetleri arasına girer. İfade edilmek istenen düşünce, tutum ve davranış bazen tek bir kelime veya hareketle anlatılır. Fıkralarda, başlangıç, geçiş veya bitiş tekerlemeleri, söz kalıpları, basma-kalıp ifadeler yer almaz (Yıldırım, 1999: 7-8).

Yıldırım'ın bu görüşlerinden hareketle şimdi de fıkraların üslup özellikleri üzerinde durmaya çalışacağız. Türk fıkralarının en önemli özelliklerinden biri az sözle çok şey anlatılmasıdır. Yani fıkralarda söz fazla uzatılmaz, gereksiz betimlemelere girilmez, tahkiye unsuru ön planda tutulmaz. Türk fıkralarında genellikle bir mesaj veya öğüt vermek amaçlandığından söz fazla uzatılmaz. İncelemiş olduğumuz Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı eserde yer alan fıkralara baktığımızda da bu üslubun baskın olduğu görülmektedir. Fıkraların özellikle orijinal hâlleri oldukça kısa ve yalındır; ancak fıkraların günümüz Türkçesine aktarılmasında anlaşılabilirliği sağlamak adına bu hacim biraz artırılmış olabilir. Eserde yer alan fıkralar genel itibarıyla kısadır; ancak bazı parçaların oldukça uzun olduğu ve hikâye formuna yaklaştığı da gözlerden kaçmamaktadır. Hoca'nın Yoldaşları, Ganimet Malı, Kör Köpek adını verdiğimiz parçalar bir fikradan ziyade hikâye formuna daha yakın durmaktadır.

Fıkralar; giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Elbette ki bu bölümler fıkralarda oldukça kısa tutulmuştur. İncelediğimiz eserde giriş bölümü kalıplaşmış bir formel olarak genellikle “Nasreddin Hoca bir gün”, “gene bir gün”, “günlerden bir gün” gibi ifadelerle başlamaktadır. Gelişme bölümünde genellikle Nasreddin Hoca'nın karşısında başka bir fikra kahramanı yer almakta ve tez-antitez durumu ortaya çıkarılmaktadır. Sonuç bölümünde ise Nasreddin Hoca, çarpıcı bir söz veya davranışla karşısındakini susturmakta, etkisiz hâle getirmekte ve şaşırtmaktadır.

Nasreddin Hoca fıkralarında kullanılan dil ve üslup halk zevkinin söz sanatına yansımış şeklidir. Nasreddin Hoca fıkralarının dilini, sözlü ve yazılı gelenekteki dil olarak incelemek gerekmektedir. Sözlü gelenekte yaşayan ve halk ağzından derlenip yazıya geçirilen fıkralar birinci grubu teşkil eder. İkinci gruptaki fıkralar ise müstensihler tarafından çoğaltılan fıkralardır. Eski Anadolu Türkçesiyle yazılan bu ikinci gruptaki fıkralar, “raviyan-ı ahbar, nakılan-ı asâr, muhaddisan-ı

ruzigâr...” diye başlayan hikâyelerdeki döşeme girişiyle başlar. Fakat fıkralar, herkesin anlayabileceği bir dille, konuşma diliyle yazılmış, ağdalı ifadelerden uzak durulmuştur. Fıkraların genel dokusu içerisinde her bir sözcük özenle seçilmiştir, değiştirildiği zaman fıkraların mantıksal sağlamlığı ve mizah kalitesi kaybolabilir. Fıkralarda kurallı ve devrik cümlelere rastlamak mümkündür. Fıkralarda umumiyetle geniş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kipleri kullanılmıştır (Özkan, 1982: 159).

İsa Özkan’ın bu açıklamasından hareketle Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı eserin dil ve üslup özellikleri üzerinde durmaya devam edelim. Özkan’ın açıklamasına göre ikinci grupta yer alan eserimiz, Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmıştır diyebiliriz. Özkan’ın da dile getirdiği gibi incelememize konu olan eser de “raviyan-ı ahbar ve nakılan-ı asâr ve muhaddisan-ı ruzigâr öyle nakl rivayet ve bu yüzden hikâyet ider ki...” kalıp ifadesiyle başlamaktadır. Aynı şekilde, incelediğimiz yazmada da sıklıkla geniş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kiplerinin kullanıldığı görülmektedir. Eserde genel olarak kurallı cümleler kullanılmakla birlikte, devrik ve eksilteli cümlelere de rastlanmaktadır. Fıkralar genellikle diyalog tekniğiyle oluşturulduğundan soru cümleleri de çokça kullanılmıştır.

Sonuç olarak Nasreddin Hoca fıkraları sözlü kültür ürünlerimizin en güzel örneklerindedir. Halkın muhayyilesinde yaşayan fıkralar, yine halkın öz diliyle anlatılmış ve yazıya geçirilmiştir. Nasreddin Hoca fıkraları genellikle bir tez ve antitezden oluşturulmuş, diyalog tekniğinden sıkça yararlanılmıştır. Fıkraların anlatımında ve yazıya aktarımında sözler tutumlu kullanılmış, gereksiz yere söz uzatılmamış, az sözle çok şey anlatmak hedeflenmiştir. Fıkralar genellikle Nasreddin Hoca’nın çarpıcı bir sözüyle bitirilmiştir. Öyle ki bu sözler zamanla kalıplaşmış, atasözü ve deyim hâline gelmiştir. Fıkralar umumiyetle içtimai hayatla ilgilidir.

1.2. Fıkraların Şahıs Kadrosu

Günlük yaşamda insan, hemen her alanda baş aktör durumundadır. Konusunu yaşamdan alan bir tür olan fıkraların da baş aktörü insandır. Bu nedenle fıkralarda anlatılan olay ve durumlar, çeşitli şahıslar etrafında cereyan eder. Fıkralarda yer alan bu şahıslardan genellikle birisi başkahraman durumundayken diğerleri yardımcı kahramanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dursun Yıldırım, “*Her vak’ada çeşitli şahıslar yer alır. Vak’a içinde yer alan şahıslar, ortaya atılan veya meydana çıkan meseleyi karşılıklı konuşmalarla aydınlığa kavuşturur ve bir hükme bağlar. Burada şahıslar, âdeti bir piyesin küçük bir bölümünü oynamaktadırlar. Fıkralar bu cepheleriyle birer küçük tiyatro eseridir. Bünyelerindeki gülme olayını yaratan unsurları göz önünde tutarsak bunları halk komedisinin değişik biçimlerinden biri olarak kabul edebiliriz.*” demektedir (Yıldırım, 1999: 7).

Fıkraların şahıs kadrosu ile ilgili olarak Dursun Yıldırım, “*Fıkraların şahıs kadrosunda kesin bir belirlilik yoktur. Halkın belli fıkra kahramanları; Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekrî Mustafa, Kemîne vb. bir tarafa bırakılırsa, diğer şahıslar, cemiyetin her kesiminde görülen insanlardır. Bununla birlikte Türk fıkralarındaki şahıs kategorisinde görülen insanların, gerçek hüviyetleri ve beşerî hususiyetleriyle fıkralarda yer aldığını belirtebiliriz. Türk fıkralarında şahısların muayyenlik derecesinin artmasına yahut bu hususun dikkati çekecek kadar çoğalmasına sebep olarak, fıkralarda yer alan insanların gerçekten yaşamış şahıslar, vak’aların yaşanmış vak’alar olmasını ileri sürebiliriz.*” demektedir (Yıldırım, 1999: 8-9).

Konuyla ilgili olarak yine Dursun Yıldırım, “*Fıkraların mihverinde insan vardır. Her fikranın esasını bir vak’a ve bu vak’a içinde yer alan şahıslar meydana getirir. Fıkraların şahıs kadroları tez ve karşı teze göre sıralanır. Her fikranın kahramanı müspet tipi, tezi; onun karşısında yer alan şahıs veya şahıslar topluluğu karşı tezi temsil eder. Fikranın kahramanı halkın ortak zekâsını, adalet duygusunu, hazırcevaplılığını, mantık gücünü, aklını, bilgisini ve olgunluğunu temsil eder. Halk onların diliyle konuşur, tenkitlerini yapar, görüşlerini açıklar. Kahramanın dışında, padişah, sadrazam, kazasker, şeyhülislam, subaşı, beylerbeyi, yeniçeri ağası, kadı, hâkim, hoca, imam, vali, kaymakam, muhtar, bakkal, tüccar, şâir, doktor, hırsız, eşkiya, ana, baba, çocuk, kaynana, kayınpeder, hizmetçi, uşak, halayık... gibi içtimaî hayatta rastlayabileceğimiz pek çok şahsiyet fıkralarda yer alır.*” demektedir (Yıldırım, 1999: 10-11).

Nasreddin Hoca fıkralarında şahıslarla ilgili, İsa Özkan şu açıklamayı yapmıştır: “*Nasreddin Hoca fıkralarındaki şahıslar, fıkraların teşekkül edip yayıldığı zamanlardan günümüze kadar gelip geçen asırlarda karşılaşılabilecek cinsten olup bir efsanevi ve olağanüstü nitelikleri yoktur. Müsbet ve menfî kişiler olarak tavsif*

edebileceğimiz şahısların yer aldığı fıkraların hemen hepsinin merkez kişisi Hoca'dır. Olaylar onun etrafında gelişir. Bazen tezi bazen de antitezi yüklenerek temsil ettiği tipe ait zihniyet ve davranışı yansıtır. Üçüncü dördüncü derecedeki şahısların rolü biraz siliktir. Fıkraların kahramanı hep Nasreddin Hoca olduğu için muhatap olduğu diğer şahıslar halk tarafından pek hoş karşılanmaz. Fıkralarda anonim şahıslar olduğu gibi bir adam, adamın biri gibi çok muhayyel şahıslara da rastlanır.” (Özkan, 1982: 160).

Fıkraların zaman ve mekân unsurlarında olduğu gibi şahıs kadrosunda da bir belirsizlik söz konusudur; ancak az da olsa gerçek ve tarihî şahsiyetlere de rastlanmaktadır. Fıkralarda yer alan şahıslar olayın gerektirdiği özellikleri taşıyan kişilerdir. Nasreddin Hoca fıkralarında ana kahramanın yani Hoca'nın muhatap olduğu şahıslar geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Diyaloglar Hoca ile bu yelpazede yer alan şahıslar arasında geçer. Fıkralarda Hoca'nın karşısında genellikle bir muhatap vardır. Muhatapla ilgili ayrıntılı bilgi verilmez, betimleme yapılmaz sadece olay için gerekli özelliklerine değinilir. Bu sebeple şahıslarla ilgili bir belirsizlik söz konusudur (Boyraz, 1996: 79).

Bekir Şişman, *Nasreddin Hoca Fıkralarındaki Şahısların Sosyal Statülerinin Değerlendirilmesi* adlı çalışmasında şu açıklamalara yer vermektedir: “Onun fıkraları genellikle ‘Hoca’ merkezli olarak ele alınır; ancak onun kadar olmasa da fıkralarında yapıya ve anlama doğrudan etki eden; Hoca'nın kimliğinin ve kişiliğinin ortaya çıkarılmasında etkin olan ikinci dereceden şahıslar kadrosu vardır. Bu şahısları cinsiyetlerine, yaşlarına, mesleklerine, gerçek ya da hayali oluşlarına veya sosyal statülerine göre sınıflandırmak mümkündür.” (Şişman, 2010: 133).

Nasreddin Hoca fıkralarının ana kahramanı “Hoca” tipidir. Dursun Yıldırım'ın yapmış olduğu Türk fıkra tipleri tasnifine göre Nasreddin Hoca, *ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdi tipler* ana başlığı altında, *Türkçenin konuşulduğu coğrafi alan içinde ve dünyada ünü kabul edilen tipler* kategorisinde yer almaktadır. Ele aldığımız yazmada Nasreddin Hoca; *Hoca Nasreddin Hazretleri*, *Hoca Nasreddin*, *Hoca*, *merhum Hoca Nasreddin*, *Hoca Nasreddin Efendi* gibi adlarla anılmıştır. Nasreddin Hoca fıkralarının şahıs kadrosuna bakıldığında Hoca'nın yanı sıra birçok yardımcı kahramanın da olduğu görülmektedir. Bütün bu şahıslar fıkralarda kusurlarıyla, yetenekleriyle vs. yer almışlardır ve olaylar onlar

etrafında teşekkül etmiştir. Fıkraların ana kahramanı olan Nasreddin Hoca tipi, bütün fıkralarda yer aldığı için onun dışındaki diğer şahısları, aşağıda sınıflandırmaya çalışacağız. Bu sınıflandırma yapılırken yazmanın orijinal hâli dikkate alınmış ve Nasreddin Hoca fıkraları dışındaki fıkralar sınıflandırmaya dâhil edilmemiştir. Dursun Yıldırım'ın tasnifini baz aldığımız bu sınıflandırmada, parantez içinde verilen sayılar fıkra numaralarını göstermektedir.

Nasreddin Hoca fıkralarının şahıs kadrosunu üç ana grupta toplayabiliriz:

A. Devlet Adamları ve İdareciler

1. Timurlenk

Tarihsel olarak aynı devirde yaşamamalarına rağmen Timur ve Nasreddin Hoca münasebetleri fıkralara konu olmuştur. Bu fıkralarda ekseriyetle Timur; zalim, kendini beğenmiş, Hoca'yı işletmeye çalışan, edepsiz bir şahsiyet olarak görülmektedir. Bunun karşılığında Hoca; Timur karşısında bir kurtarıcı, onu sürekli bozan ve hazırcevap biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Timur ve Hoca'nın genellikle mekân olarak hamamda karşımıza çıkması da dikkat çekmektedir. (61, 129, 130, 131)

2. Sultan Alâeddin

Tarihsel olarak Hoca'yla aynı devirde yaşadığını düşündüğümüz Sultan Alâeddin de Nasreddin Hoca fıkralarının şahıs kadrosu içerisinde yer almıştır. Bu fıkralarda Sultan Alâeddin'in Hoca'ya büyük bir itibar gösterdiği, ona ikramlarda bulunduğu ve yanı başında oturduğu, gayrimüslimlere karşı Hoca'dan yardım istediği görülür. Ayrıca fıkralarda Sultan Alâeddin'in âlimlere büyük bir değer verdiği de göze çarpmaktadır. (66, 85)

3. Beg (Bey)

Kimi yerde "beg" kimi yerde "bey" şeklinde yazılan devlet idarecisi de şahıs kadrosunda yer almaktadır. İsmi ve kim olduğu belli olmayan bu bey, beş fıkroda karşımıza çıkmaktadır. Bu fıkralarda zalim, ahmak, hediye düşkünü, Hoca'yı zor duruma sokmaya çalışan, av yapmayı seven ve sürüleri olan biri olarak karşımıza çıkar. (59, 60, 63, 64 ve 73)

4. Kadı

Nasreddin Hoca fıkralarında kadılık iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi Nasreddin Hoca'nın bizzat kadılık görevini ifa ettiği fıkralardır.

Bu fıkralarda Hoca; kadılık görevini layığıyla yerine getirmeye çalışan, adaletle hükmeden ve davaları iyice tahkik eden biri olarak görülür. İkincisi ise Nasreddin Hoca'nın kadı huzurunda olduğu fıkralardır. Bu fıkralarda kadılar; kandırılması kolay, davaları iyi incelemeyen, rüşvetçi, adam kayıran ve ahlaksız kişiler olarak gösterilmektedir. Buradan hareketle fıkralarda dönemin adalet anlayışının eleştirildiğini söyleyebiliriz. Ayrıca bir fıkrada Hoca'nın evine misafir olup ondan ısrarla yemek isteyen bir Rum ili kadısı yer almaktadır. (18, 86, 87, 88, 89, 90, 117, 132)

5. Padişah

Sadece bir fıkrada karşımıza çıkmaktadır. Bu fıkrada da olayın ana kahramanlarından değildir, sadece söz konusu edilmektedir ve adı da belli değildir. Bu fıkrada insanların Allah'tan daha çok padişahı korkması eleştirilmektedir. (79)

Nasreddin Hoca fıkrası olmadığı için tasnifte yer vermediğimiz diğer fıkralarda da idareci tabakasından vüzerâ musâhibi, vezir, paşa gibi şahıslar görülür.

B. Din ile İlgili Şahıslar

1. İmam

İki fıkrada Nasreddin Hoca, cami imamı olarak karşımıza çıkar. Bu fıkralarda Hoca'nın cami cemaatine hutbe verdiği görülür. Bu hutbeler ilk bakışta anlamsız gibi görünseler de burada din adamlarına yönelik bir eleştiri yapıldığı düşünülebilir. Ayrıca bazı fıkralarda da Nasreddin Hoca'nın medresede görev yaptığı görülür. (1, 2, 21, 50, 51)

2. Cami Cemaati

Yukarıda belirttiğimiz üzere iki fıkrada Hoca'nın hutbesini dinleyen cami cemaatinden bahsedilir. Fıkralarda cami cemaati anlayışsız ve cahil kişiler olarak gösterilir. (1, 2)

3. Şakirtler (Talebeler)

Dinî kurumlarda okuyan medrese öğrencileri oldukları için bu şahısları da burada vermeyi uygun gördük. Fıkralarda şakirtler, Hoca'nın öğrencisi konumundadırlar. Fıkralarda şakirtler; Hoca'yı eleştiren, onun davranışlarına gülen ve bir anlam veremeyen vaziyette görünürler. (21, 50, 51)

4. Münker-Nekir

İslam inancında sorgu melekleri olarak bilinen Münker ve Nekir, Nasreddin Hoca fıkralarında iki yerde geçmektedir. Bu fıkralarda ahiret inancı ve kabir azabı söz konusu edilmekte, Münker ve Nekir'den duyulan korku dile getirilmektedir. (38, 56)

5. Suhte

Yanmış, tutuşmuş, yanık anlamlarına gelen bu sözcük belirli aşamaları aşan medrese talebeleri için kullanılmıştır. Softa olarak da bilinir. Suhteler, fıkralarda açgözlü, para düşkünü, çıkarıcı kişiler olarak gösterilir. Zaten tarihte de suhteler, istihdam edilmedikleri için ayaklanmalar çıkarmışlar ve Osmanlı'nın başına belalar açmışlardır. Suhte, yazmada iki fıkroda yer almakla birlikte Hoca'nın öğrencisi de Suhte İmad adıyla anılmaktadır. (45, 102)

6. Ulema

Din âlimlerinin oluşturduğu sınıftır. Yazmada iki fıkroda geçmektedir. İkisinde de Sultan Alâeddin'in huzurunda yer aldıkları görülür. Rahiplerle yapılan bir tartışmada ulemalar cevap vermekte yetersiz kalırlar ve Nasreddin Hoca'ya müracaat ederler. (66, 85)

7. Ruhbanlar

Rahip kelimesinin çoğuludur, rahipler anlamına gelir. Bir fıkroda yer alırlar. Bu fıkroda ruhbanlar, Sultan Alâeddin'e gelip sorularına cevap isterler. Ruhbanların mesnetsiz sorularına Nasreddin Hoca mesnetsiz cevaplar verir ve onları susturur. Böylece ruhbanlar İslam dinine girerler. (66)

8. Allah-Hüda

Allah veya Hüda, fıkraların içinde doğrudan bir şahıs olarak yer almaz. Fıkraların içinde sadece ismi zikredilir. Bunlardan bazıları Allah Allah şeklinde ikilime, bazıları övgü anlamında Barekallah, bazıları şükür anlamında Hamdallah olarak geçer. Fıkranın birinde de insanların Allah'tan ziyade padişaktan korkması eleştiri konusu edilmiştir. (2, 18, 26, 28, 67, 79, 117, 123, 128)

9. Hz. Yunus

Sadece bir fıkroda adı anılmaktadır. Üvey annesi, Hoca yemesin diye büyük balıkları saklar. Hoca da güya küçük bir balıkla konuşarak ondan büyük balıkların yerini

öğrenir. Bu fıkrada Hz. Yunus'un bir balık tarafından yutulması hadisesine telmihte bulunulmuştur. (69)

10. Müezzin

Bir fıkrada yer almaktadır. Nasreddin Hoca'nın kuşluk vaktinde kötü bir sesle temcit okuduğunu duyan müezzin, ona çıkışır. (78)

11. Cin

Şahıs kadrosu içinde doğrudan karşımıza çıkmaz. Bir fıkrada Nasreddin Hoca ile oğlu gizlice bir hanımın evine girerler. Kadı ile hanım tam sefa edecekken Hoca'nın oğlu davulu çalar. Kadı, bu durumu bir cin alameti olarak değerlendirir. (132)

Nasreddin Hoca fıkrası olmadığı için tasnifte yer vermediğimiz bir diğer dinle ilgili şahıs da *Sünneti Terk Etmem* adlı fıkrada geçen Kalenderî şeyhidir.

C. Halk Tabakasına Mensup Kişiler

a. Adları Belirtilerek Fıkralarda Geçen Şahıslar

1. İmad

Nasreddin Hoca'nın öğrencisi ve yoldaşdır. Yazmada İmad'la ilgili bir başlık açılmış ve burada iki fıkraya yer verilmiştir. Bunlardan birincisinde İmad, Hoca'yla birlikte ava gider. İkinci fıkrada ise; birlikte Sultan Alâeddin'in ziyafetine katılırlar. Bu fıkrada İmad'ın Hoca'ya adab-ı muaşerete yönelik öğütler vermesi ve Hoca'nın bunu yanlış anlaması söz konusudur. (84, 85)

2. Kudûrî

Hanefî mezhebi fıkıh âlimlerinden biridir. Asıl adı Ahmet bin Muhammed el-Bağdâdî'dir. Fıkrada doğrudan bir şahıs olarak karşımıza çıkmaz. Yalnızca Hoca'nın öğrencilerine onun kitabını okuttuğu söz konusu edilir. (21)

3. Bekrî

Yalnızca bir fıkrada karşımıza çıkmaktadır. Bu fıkrada aynı şahıs; önce sarhoş olarak sonra Bekrî adıyla anılmıştır. (102)

İncelediğimiz yazmada yukarıda adı belirtilen şahısların dışında Monla Cami, Basravî, Karahasanoğlu, Hasan Paşa, Gecdehan, Deli Hasan, Deli Süleyman gibi isimler yer alıyor olsa da bu fıkralar Nasreddin Hoca fıkrası olmadığı için incelemeye dâhil edilmemiştir.

b. Memleketlerinin Adı ile Anılan Şahıslar

1. Karahisarlılar

Bir fıkrada bayram yapmak için hilali gözleyen Karahisarlılardan bahsedilir. Karahisarlılar, hilali görünce çok sevinirler; ama Hoca onların sevincine bir anlam veremez. (48)

2. Türk-Türkmân

Yazmada Türk ve Türkmân şahsı; dağlı, çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan kimse, köylü olarak karşımıza çıkmaktadır. Nasreddin Hoca fıkrası olmayan başka fıkralarda da Türk; görgüsüz, cahil, ahmak ve cimri biri olarak gösterilir. (47, 55)

Nasreddin Hoca fıkrası olmadığı için tasnifte yer vermediğimiz, memleketlerinin adı ile anılan bir diğer şahıs da Sivrihisarlılardır. *Terslik Attadır ve Kalkanı Görmez misin?* adlı fıkralarda karşımıza çıkarlar.

c. Azınlıkların veya Yabancıların Adıyla Anılan Kişiler

1. Cehûd-Yahudi

Yazmada iki fıkrada geçmektedir. Ancak bu fıkralardan birinin Nasreddin Hoca fıkralarıyla ilgisi yoktur. Bu fıkralarda Yahudi; Hoca'yı denemeye kalkan, ahmak, hilekâr, şeytandan bile tehlikeli biri olarak gösterilir. (18)

ç. Meslek Sahibi, Hizmet ve Ticaret Erbabı Şahıslar

1. Helvacı

Döve Döve adlı fıkrada Konya vilayetinde bir helvacı karşımıza çıkar. Bu fıkrada Hoca, izin almadan ve ücretini ödemedi helvaları yemeye başlar. Bunun üzerine helvacıdan güzel bir dayak yer. (6)

2. Hamamcı

Nasreddin Hoca'yla doğrudan diyaloga giren bir şahıs olarak görülmez. Sadece Hoca'nın hamamcının tasını çalması söz konusu edilir. (29)

3. Tellal

Hoca'nın sarığı başına küçük gelir ve sinirlenip sarığı bir tellala satar. Fıkralarda bu şekilde geçmektedir. (30)

4. Bağbân

Yazmada iki fıkrada karşımıza çıkmaktadır. Her iki fıkrada da Hoca, bir bahçeye sebze-meyve aşırarak için girer ve bağbân onu suçüstü yakalar. (39, 41)

5. Hekim

İki fıkrada karşımıza çıkmaktadır. Birincisinde ağaçtan düşen adamın durumunu kontrol etmesi için çağırılır. İkinci fıkrada ise; yabancı bir köye giden Hoca, aç karnını doyumak için kendini hekim olarak tanıtır. (52 ve 65)

6. Çulha

El tezgâhında bez dokuyan kimse, dokumacı anlamlarına gelir. *İki Ayağı Çukurda* adlı fıkrada Hoca, yabancı olduğu bir şehirde insanları ben ölüleri diriltirim diyerek kandırır. Ölen bir çulhayı diriltmesi için Hoca'ya başvurulur; ancak Hoca, sağken bile iki ayağı çukurda olan bir çulhanın dirilemeyeceğini belirtir. (67)

7. Hırmende (Harbende)

Eşek ve katır gibi yük hayvanlarına bakan kimselerdir. Beye ait katırları ürküttüğü için Hoca'yı bir güzel döver. (73)

8. Muhzır

Şeriat mahkemelerinde mübaşirlik görevini yürüten kimsedir. *Yanlılık Balda* adlı fıkrada belgeyi geri alması için kadı tarafından Nasreddin Hoca'ya gönderilir. (86)

9. İç Ağaları

Eskiden devlet yöneticilerinin yakın hizmetinde bulunan kimselerdir. Bir fıkrada karşımıza çıkarlar. Bu fıkrada Timur'un buyruğuyla hamama gelip Hoca'nın karşısına otururlar ve oturdukları yere birer yumurta bırakırlar. (130)

10. Nâib

Kadı vekili ve yardımcısıdır. *Ganimet Malı* adlı fıkrada giysilerini Hoca'ya kaptıran kadı, bir pusula yazarak nâibe gönderir ve ondan giysi ister. (132)

d. Aile Mensupları

1. Hoca'nın Karısı

Karı, hatun ya da avrat şeklinde birçok fıkrada karşımıza çıkmaktadır. Yazmada Hoca ve karısı arasında geçen fıkralar için ayrı bir başlık oluşturulmuştur. Nasreddin Hoca'nın karısı fıkralarda sinirli, dırdırcı, ahmak, sürekli bir şeyler isteyen, Hoca'ya düşkün biri olarak görülmektedir. Bazı fıkralarda da olmayacak işler yaptığı için Hoca'dan dayak yemesi göze çarpar. Ayrıca; *İki Ayağı Çukurda* adlı fıkrada da memleketlerinde kalması için Hoca'yı bir kızla evlendirdikleri görülür. (31, 33, 58, 67, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 80, 93, 94, 121, 131)

2. Hoca'nın Kızı

Sadece bir fıkroda karşımıza çıkmaktadır. *Çömlek Hesabı* adlı fıkroda, Hoca ayın kaçı olduğunu bilebilmek için bir çömleğe her gün bir taş bırakır. Kızı, bu işe merak salıp çömleğe Hoca'dan gizli bir etek dolusu taş döker. (42)

3. Hoca'nın Oğlu

Dört fıkroda karşımıza çıkmaktadır. Hoca ve oğlu arasında geçen fıkralarla ilgili yazmada ayrı bir bölüm oluşturulmuştur. Bu fıkralarda Hoca'nın oğlunun aklının biraz kıt olduğu, babasıyla sürekli bir yerlere gidip ona yoldaşlık ettiği, bir fıkroda da davul çaldığı görülür. (81, 82, 123, 132)

4. Der-oğlu

Tarama sözlüğünde; ücretle çalışan genç kimse, uşak şeklinde açıklanmıştır. *Ganimet Malı* adlı fıkroda karşımıza çıkar. Bu fıkroda sürekli oğlu şeklinde belirtilirken bir yerde der-oğlu şeklinde yazılmıştır. (132)

5. Hoca'nın Babası

Sadece bir fıkroda karşımıza çıkmaktadır. Bu fıkroda Hoca'nın babasıyla ilgili herhangi bir bilgi verilmemiş veya betimleme yapılmamıştır. (69)

6. Hoca'nın Üvey Annesi

Yazmada Hoca'nın öz annesi hakkında hiçbir bilgi yokken *Yunus'u Yutan Balık* adlı fıkroda üvey annesi karşımıza çıkmaktadır. Fıkroda "üvey valide" şeklinde geçmektedir. Büyük balıkları saklayıp Hoca'nın önüne küçük balıkları koyar. Bu yönüyle masallardaki üvey anne profiline yaklaştığı görülür. (69)

e. Çeşitli Şahıslar

Fıkralarda çok sık geçmeyen veya kimliği belirsiz olan şahısları da bu başlık altında topladık. Yârân (1, 17, 24, 32, 128), gelin (28), oğlancık (52, 91), dost-dostlar (33, 88), zarîf (33), zürefâ (16), âdemler (1, 2, 47, 99), halk (7, 37, 46, 52, 65, 67), avrat-avratlar (28, 89, 132, 135), ziyafet sahibi (20), hırsız (4, 31), talebeler (21), kör-âmâlar (54, 102, 135), cemiyet (28), adam (8, 10, 14, 34, 38, 44, 47, 52, 54, 56, 58, 62, 66, 67, 90, 96), cariyeler (132), kul (79, 129), karı-karıcık-kocakarı-hanım (99, 102, 123, 132), atlı-atlılar (38, 74, 79), bahçe sahibi (39, 41), ev sahibi (102, 117, 132, 135), şehirli (61), ağa (65), ağanın oğlu (65), köylü (73), hasım (87), hasta (65), komşular (47), hemşehriler (47), kaz sahibi (44), herif (8, 25, 28, 34, 43, 44, 47, 52, 71, 72, 79, 82, 87, 88, 89, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 102, 117), misafirler (47, 58), efendi

(86, 88, 89, 90, 132, 135), aşnâ (59, 88), cahil (101), biri (11, 17, 23, 30, 38, 49, 90, 101), kimse-kimesne (35, 42, 88, 90, 129, 132), biraderler (42), falan kişi (48), herkes (63), sarhoş (102), çocuk (102), âşık (102), kel (102), erkek (132).

Nasreddin Hoca fıkrası olmayan diğer fıkralarda da *çelebi*, *hasis* gibi çeşitli şahıslar kadrosuna dâhil edilebilecek kişiler vardır. Ayrıca *Lanet Okur* adlı fıkroda karşımıza çıkan *şâir* de sanatla alakalı şahıslar arasında değerlendirilebilir.

Yukarıda görüleceği üzere Nasreddin Hoca fıkralarında şahıs kadrosunun büyük bir kısmını çeşitli şahıslar oluşturmaktadır. Bu şahıslar fıkralarda sadece adları geçen kişilerdir, kimlikleri ve kişilikleri belli değildir. Nasreddin Hoca fıkralarında ana kahraman Hoca, esas olan da öğüt vermek olduğu için yardımcı kahramanlar genelde belirsiz kişiler olmuştur.

1.3. Fıkralardaki Hayvan ve Bitki Kadrosu

Anlatım türlerinde şahıs kadrosu yalnızca insanlardan meydana gelmez. Bazı anlatım türlerinde öyle hayvanlarla karşılaşırız ki bu hayvanlar, dekoratif şahıslardan daha ön planda, ana kahramanın baş muhatabı durumundadırlar. Nasreddin Hoca fıkralarında da bu vasfı taşıyan en önemli hayvan eşektir. Eşek; Hoca'nın yoldaşı, iş arkadaşı ve fakirliğini yansıtan tarafıdır. At; eşeğe göre daha güçlü, hızlı, soylu ve dolayısıyla pahalıdır. Bu nedenle ona sahip olmak için biraz varlıklı olmak gerekir. Hoca'nın bu yüzden atı yoktur. Eşek, sıradanlığı, fakirliği, masumiyeti, saflığı ve ezilmişliği simgelemektedir. Onun için Hoca'nın karakterine ve hayat tarzına yakışan attan çok, eşektir (Boyraz, 1996: 82).

Nasreddin hoca fıkralarında birçok hayvan görülmektedir. İncelediğimiz yazmada hayvanlarla ilgili 27 isim tespit edilmiştir. Bu isimlerden bazıları eş anlamlıdır. Örneğin 135 numaralı fıkroda hem kelp hem de köpek kelimesi kullanılmıştır. Fıkralarda hayvanlar içerisinde en çok zikredilene ve en ön plana çıkanı eşektir. 13 fıkroda hımar adıyla, 1 fıkroda da merkep adıyla karşımıza çıkmaktadır. Eşekle ilgili fıkraların üst üste gelmesine bakılarak özellikle 91-97 numaralı fıkraların ayrı bir başlık altında toplandığı söylenebilir. Zaten yazmanın girişinde fıkraların sekiz bab üzere oluşturulduğu belirtilmiştir. Yazma içerisinde bu başlıklardan yalnızca dördü korunabilmiştir. Öyle ise kayıp başlıklardan biri "Hoca ve eşiğiyle ilgili fıkralar" olmalıdır. Görüldüğü üzere eşek, Nasreddin Hoca

fıkralarının önde gelen unsurlarındandır. Eşek bir yük hayvanı olmanın ötesinde Hoca'nın yoldaşı, sırdaşı arkadaşıdır. Bazı fıkralarda eşeğin kişileştirilip konuşturulduğu görülür. Hoca; eşeğe danışır, kimseye vermeye kıyamaz, rakiplerini alt etmede ondan yararlanır. Eşek aynı zamanda Hoca'nın garibanlığını ve sıradan biri oluşunu vurgular. Hamiye Duran, *Nasreddin Hoca Fıkralarında Eşek Motifi Üzerine* adlı bildirisinde şu açıklamalara yer verir: “*Nasreddin Hoca fıkralarında yer alan eşek motifinin tesadüfi bir karakter arz ettiği fikrinde değiliz. Çünkü her fıkrasında parlak bir zekâ ve derin bir düşüncenin izleri görülen Nasreddin Hoca'nın yalnızca halkı güldürmek için eşeğe ters binebileceği fikri bize göre kabul edilebilir değildir. Eşek motifi, İslami hikâyelerde mesela Mevlana'nın Mesnevi'sinde bazen nefsin bineği olarak vücut yerine, bazen de tam manasıyla akli ve basireti yok eden nefis yerine kullanılmaktadır.*” (Duran, 1997: 17). Duran, bu bildiride Nasreddin Hoca fıkralarında sıkça karşımıza çıkan eşeğin tasavvufi bir işlev yüklendiğini ileri sürmektedir.

Yazmada dikkati çekecek kadar yekûn tutan bir diğer hayvan da attır. 4 fıkrada at, 4 fıkrada da rahş olarak karşımıza çıkar. Fıkralarda atlara genellikle bey ve sultan gibi varlıklı şahısların bindiği görülür. Meşhur fıkralardan Hoca'nın eşeğe ters binmesi ve eşekten düşmesi fıkraları ise; incelediğimiz yazmada at şeklinde geçmektedir.

Diğerlerine oranla karşımıza çok çıkan bir diğer hayvan da kurttur. Fıkralarda kurt, bulduğu her fırsatta Nasreddin Hoca'nın eşeğini yerken görülür. Ayrıca bir fıkrada Hoca ile İmad'ın kurt avına çıkmaları anlatılır.

Sayı	Hayvan Adı	Geçtiği Fıkranın Numarası
1	deve	2, 132
2	çaylak	8, 14
3	kuğu	10
4	leylek	13
5	kuzu	17
6	fare	24
7	ördek	32, 60

8	çucuk (cücük, civciv)	35
9	at	38, 74, 79, 132
10	rahş (at)	50, 51, 60, 63
11	tavuk	43, 53, 130
12	kaz	44
13	tavşan	47, 80, 85
14	öküz	55, 62
15	dört ayaklı	60
16	hımar (eşek)	61, 66, 73, 82, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 132, 135
17	merkep (eşek)	66
18	buzacı	62
19	balık	69
20	kurt	73, 84, 91, 92
21	katır	73, 132
22	kulun (eşek yavrusu, sıpa)	80
23	karga	77
24	horoz	130
25	hayvan	135
26	kelp (köpek)	135
27	köpek	135

Fıkralarda geçen hayvan kadrosunun ardından bitkileri de vermeyi uygun bulduk. Nasreddin Hoca fıkralarında bitkilerin de önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bitkiler; Hoca'nın birinin bahçesinden bir şeyler aşırıldığı fıkralarda, beye götürülen hediyeler arasında, Hoca'nın ne olduğunu bilmediği nesnelere arasında, verilen hediyeler arasında karşımıza çıkmaktadır.

Sayı	Bitki Adı	Geçtiği Fıkranın Numarası
1	kavak ağacı	10
2	zerdali	11
3	şalgam	25, 39

4	şırılğan (susam)	33
5	sarımsak	36
6	havuç	39
7	pirinç	58
8	pancar	59
9	hıyar	59
10	tohum	59
11	odun	73, 80, 91, 92
12	ekin	74
13	karpuz	80
14	elma	85
15	ağaç	16, 100, 124
16	şeftali	102
17	koz ağacı (ceviz)	124
18	erik ağacı	124
19	zahire (tahıl)	132

Yazmada, yukarıdaki tablolarda belirtilenler dışında da hayvan ve bitkiler yer almaktadır. Ancak inceleme bölümü yalnızca Nasreddin Hoca fıkralarına ayrıldığından tabloda bunlara yer verilmemiştir. Nasreddin Hoca fıkrası olmayan diğer fıkralarda ise şu hayvan ve bitkiler geçmektedir: kaz (70, 133), piliç (83), hımar (83), öküz (107), gâv (107), at (115), koyun (126, 136), köpek (136); meyve (83), odun (136).

1.4. Fıkralarda Zaman ve Mekân Unsuru

Gerek incelediğimiz yazmada gerekse bütün Türk fıkralarında zaman mefhumu genel olarak belirsizdir. Fıkraların zaman dilimlerinin belirsizliği onları bir nevi ölümsüzleştirmiştir. Belki de zaman unsurunun belirsizliği sayesinde fıkralar, zamana karşı koymasını bilmiş ve kalıcılığı yakalamıştır. Konuyla ilgili olarak Şeref Boyraz, şu açıklamayı yapmıştır: “Zaman fıkralarda belirsiz ve geniştir. Başka bir ifadeyle fıkralar, zamanın belli dilimleri arasındaki bağlarını koparmış ve

dolayısıyla kendinden sonraki geleceklere hitap edebilme ayrıcalığını yakalamıştır. Bu durumun Nasreddin Hoca fıkraları için de geçerli olduğunu söylemek, yüzlerde şaşkınlık ifadesi yaratmaz herhalde.” (Boyraz, 1996: 75).

Dursun Yıldırım, fıkralarda zaman konusuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: “Fıkralarda zaman kategorisi gayrimuayyenlik gösterir. Vak’anın geçtiği zaman pek belli değildir. Türk fıkra kahramanlarından Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekrî Mustafa, Kemîne, Mirali ve Bektâşi’ye ait fıkraların bazılarında devre göre -yaşamış tarihî şahsiyetler göz önünde bulundurulursa- kısmen zaman mefhumu tespit edilebilir. Fakat bu durum, umumî kaideyi değiştirmez.” (Yıldırım, 1999: 9).

Yine Dursun Yıldırım, konuyla ilgili olarak, “Fıkralarda geçen zaman yaşadığımız hayatın (geçmiş ve bugün dâhil) tamamını kapsayan belirsiz bir geniş zaman özelliği içinde görülür. Bu kategori kimi durumlarda, tiplerin belirlilik özellikleri göstermesi hâlinde, muayyen bir seviyede, vak’a kendine sınırlı bir belirlilik sağlar. Bu belirlilik yine de kesin bir an değil, bir devir ile sınırlıdır. Tarih, bir gün, zamanın birinde, yatsı, sabah, filan padişahın devrinde gibi ifadeler ile tayin edilir; bir zaman kronolojisi, gerçek anlamda söz konusu değildir.” şeklinde açıklama yapar (Yıldırım, 1998: 226).

Şeref Boyraz’ın fıkralarda zamanla ilgili görüşleri şöyledir: “Fıkralar, toplumun günlük hayatından kaynaklanmakla beraber tarihî bir vesika değildir. Halk için fıkroda anlatılan olayın ne zaman olduğu değil, ne ve nasıl olduğu önemlidir. Bu yüzden fıkralar anlatılırken tarihlerine önem verilmez. Binlerce fıkranın her birinin zamanını tespit etmek ve unutmamak da zaten mümkün değildir. Fıkroda hususî manada bir gün belirtilse bile bunun geniş bir zamanı kapsama hususiyeti vardır. Aksi takdirde fıkraların ömrü sınırlandırılmış olur. Zaman bakımından görülen belirsizlik fıkraların ömründen sınır çizgisini kaldırmış ve onlara geniş zamanın dimağında yaşama ayrıcalığını kazandırmıştır.” (Boyraz, 1996: 76).

Yukarıdaki araştırmacıların verdiği bilgilerden hareketle fıkralarda zaman mefhumunu inceleyecek olursak aynı durumun incelediğimiz yazmada yer alan fıkralar için de geçerli olduğunu görürüz. Yani yazmadaki fıkralarda da zaman mefhumu tam olarak belli değildir. Fıkralarda karşımıza en çok çıkan zaman unsuru bir gündür. Türk fıkralarında en sık kullanılan bir gün ifadesiyle ilgili olarak Şeref

Boyraz: “Bir gün sözcüğü gece ve gündüzden müteşekkil, makro planda herhangi bir yılın herhangi bir gününe ait zaman dilimini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle bir gün, rakamlarla anlatılamayacak kadar geniştir ve zamanın sınırsızlığına yayılmıştır. Bir günün sınırları ve kıyası yoktur. İşte Nasreddin Hoca fıkralarının çoğu, zaman bakımından belirsizlik içinde cereyan etmektedir. Bu durum, fıkraların ömründen sınır çizgisini kaldırmış ve onlara geniş zamanın dimağında yaşama ayrıcalığını kazandırmıştır. Bir gün kelimesiyle, mikro planda gece ile gündüzden müteşekkil bir zaman dilimi anlaşılıyorsa da bir günle Nasreddin Hoca fıkralarında çoklukla gündüz kastedilmektedir. Zamanın gündüz olduğu açıkça ifade edilmese de hayatın aktivitesinin genellikle gündüzde toplanmış olması ve fıkralarda cereyan eden vakaların karakteri, bir günün aydınlık dilimini -gündüzünü- işaret etmektedir.” demiştir (Boyraz, 1996: 76).

Nasreddin Hoca fıkralarının bazılarında birden fazla zaman mefhumuna rastlanırken bazılarında ise zamana dair hiçbir ifade bulunmamaktadır. Yine fıkralarda kullanılan zaman kiplerine bakacak olursak; bilinen geçmiş zaman, geniş zamanın hikâyesi ve öğrenilen geçmiş zamanın yoğunlukta olduğunu görürüz. Fıkralarda tespit ettiğimiz zaman ifadeleri aşağıda sıralanmış ve fıkraların numaraları parantez içinde gösterilmiştir:

Bir gün: (1, 2, 7, 13, 16, 18, 22, 33, 35, 41, 42, 44, 45, 46, 50, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 117, 121, 123, 124, 128, 131, 132, 135)

Birkaç gün: (1, 63, 73)

Günlerde bir gün: (3, 4, 6, 47)

Gene bir gün: (5, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 19, 20, 23, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 37, 38, 39, 40, 48, 49, 51, 78, 90, 122, 130)

Bir gün bir gice: (57)

Bugün: (17, 31, 49)

Ertesi gün: (20)

Dünki gün: (20, 132)

Her gün: (42)

Beş on günden sonra: (47)

Otuz gün: (42)
Yüz kırk gün: (42)
Gene: (13, 33, 41, 55, 58, 59, 60, 77)
Gene bir gice: (34)
Geçen gice: (47)
Gice: (28, 31, 36, 61, 71, 72, 102, 121)
Gice nısfı: (53, 74)
İmdi/şimdi: (13, 17, 18, 42, 53, 65, 69, 90, 101, 102, 117, 123)
Vakt: (102)
İrte: (71)
Yarın: (17, 31)
Çok zemandur: (53, 59)
Zemandan sonra: (17, 65, 117, 132)
Geçenlerde: (23)
Ol demde: (26, 33, 73, 77, 102, 130, 132, 135)
Kaçan: (31, 53, 56, 80)
Gündüz: (36, 61)
Sabah: (43, 53, 74, 131, 132)
Sabahdan beri: (81)
Kuşluk vakti: (78)
Öyle: (74)
Ahşam: (47, 74, 86)
Gelecek hafta: (135)
Hafta başı: (135)
Bir ay: (40, 42)
Ay başı: (44)
Kış: (102)
Kış eyyamları: (60)
Bir sene: (14, 67)
İki yıl: (14)
Geçen sene: (39)
Cuma gicesi: (121)

Kıyamet: (17)

Ramazan-ı şerif: (42)

Bunların dışında; *sağlığımda* (73), *evine giderken* (8,50), *guslden sonra* (29), *öldüğüm zaman* (56), *ahir-ül emr* (18), *din imdi* (52), *ba'de* (66, 85), *kande ise* (69), *mezad olunurken* (30), *taze civan iken* (31), *sahrada gezerken* (32, 102), *gölün yanına varınca* (32), *yolda giderken* (38, 60, 94, 101), *pazara giderken* (33, 91), *pazarda gezerken* (46), *köye vardıkda* (102), *Timurlenk, Hoca'nın şehrine yakın geldikde* (61), *Timurlenk, Akşehir'e geldikde* (139) gibi zaman ifadeleri yer almaktadır.

Nasreddin Hoca fıkrası olmayan diğer fıkralarda ise; *bir gün, bir gün gene, bu gün, gene bir gün, gene, şimdi, irtesi, vakt, kaçan, ikindi vakti, ahşam, gice, sahur, yaz, kış, bir sene, eve geldikde, Kâbe göründükde, ahir ömrinde, üç yaşından beri* gibi zaman unsurları görülmektedir.

Şimdi de Hikâyât-ı Hoca Nasreddin adlı yazmamızda adı geçen mekânlara değinelim; ancak öncesinde araştırmacıların Türk fıkralarında mekân konusuyla ilgili olarak sarf ettikleri görüşlere yer verelim.

Her olay bir mekânda meydana gelir. Dolayısıyla fıkraya konu olan olayın da mutlaka geçtiği bir mekân vardır. Ancak bu mekân genellikle belirsizdir. Hâkim olan mekân, geniş bir coğrafya içinde bulunur. Şehir, kasaba, köy, mahalle, sokak, han, ev, dükkân, dağ, ova, çayır, tarla, nehir, ırmak, dere, göl, deniz, vb. mahal ve ikamet yerleri belirsiz bir hâlde fıkralarda yer alır. Bu belirsizliğe rağmen, Türk fıkralarında yer alan mekân kategorileri tabii ve hakikî tabiat sahneleri, ikamet yerleridir. Kasaba, mahalle, sokak, ev gibi dekorlar içinde kendi hayatımızdan bir bölümü buluruz. (Yıldırım, 1999: 9). Bütün bu mekânların fıkralarda vazgeçilmez fonksiyonları vardır. Başka bir ifadeyle vak'anın şekli adı geçen mekânları zorunlu kılmaktadır (Boyras, 1996: 80).

Bu mekânlar nüktenin hazırlanması için birer vesiledir. Berber fıkrasındaki nükteyi misafir kabulü ile ilgili fıkraya oturtamazsınız. Böylece her mekân, fıkranın muhatabıyla birlikte nükteyi de getirmektedir. Aksi takdirde ortaya konulan, bir fıkradan daha çok bir hâdis intibanı uyandıran bir hareket veya konuşma olur (Sakaoğlu, 1992: 92).

Yine Dursun Yıldırım'ın ifadesiyle “*Fıkralarda yer alan mekân, kimi zaman tüm özellikleri ile tasvir edilir kimi zaman ise tipler arasında cereyan eden konuşmanın cümleleri içine yerleştirilen kelimelerin yarattığı atmosfer ile anlaşılabilirlik kazanır. Fıkralarda görülen dağ, bayır, ırmak kenarı, deniz kıyısı, çayır, dükkân, ev, kahve, cami, okul gibi hakikî hayat sahneleri, fıkralarda görülen mekânın muhtelif parçalarıdır. Bu sahneler fıkralarda, gerekli özellikleri kısaca tasvir edilmek suretiyle yer alır. Söz konusu özellikler ve onlara izafe edilen vasıflar, kültürel kimliklerinin anlaşılmasına bir ölçüde yardımcı olabilecek ipuçları taşıyabilir.*” (Yıldırım, 1998: 226).

Vak'ının sözü edilen hayat sahnelerinde geçmesi fikranın inandırıcılık dolayısıyla mizah gücünü artırıcı mahiyettedir. Diğer anlatım türlerinde olduğu gibi fıkralarda da zaman itibaridir ve bu itibarilik nedeniyledir ki mekân, fıkralarda mizah unsuru için gerekli olan özellikleriyle geçmektedir (Boyraz, 1996: 78).

Fıkralarda yer alan bütün mekânların vazgeçilmez fonksiyonları vardır. Başka bir ifadeyle vak'ının şekli adı geçen mekânları zorunlu kılmaktadır. Hepsi olmasa da birçok fikranın mekânı değiştirildiğinde, metin fikra formundan sıyrılmaktadır (Boyraz, 1996: 80).

Yıldırım, *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları* adlı eserinde mekânları iki ana gruba ayırmaktadır. Bunlar: 1. *Muayyenlik taşıyan mekânlar*, 2. *Gayrimuayyenlik gösteren mekânlar* (Yıldırım, 1999: 66). Burada ilk şıktaki mekânları, “coğrafi adlar veya mevki adlarıyla anılmış, tahsis edilmiş mekânlar” olarak nitelendirir. İkinci şıktaki mekânları ise “birinci kategori içinde yer alan dar veya geniş mekânlar” olarak belirtmektedir. Biz de genel anlamda Yıldırım'ın bu sınıflandırmasına bağlı kalarak incelediğimiz eserde adı geçen mekânları, sınıflandırmaya çalışacağız. (Aşağıda vereceğimiz açıklamalarda parantez içerisindeki sayılar, fikra numaralarını göstermektedir.)

1. Özel Mekânlar

Konya: Döve Döve adlı fıkrada Nasreddin Hoca'nın Konya vilayetine gezmeye gittiği görülür. (6)

Karahisar: Hilale Sevinmek adlı fıkrada Hoca'nın yolunun Karahisar'a düştüğü görülür. Yine başka bir fıkrada Hoca'nın Karahisar'a tavuklarını satmaya götürmesi anlatılır. (48, 53)

Akçakale: Ganimet Malı adlı fıkra da karşımıza çıkmaktadır. (132)

Sivrihisar: Ganimet Malı adlı fıkra da karşımıza çıkmaktadır. (132)

2. Genel Mekânlar

a. Açık yerler

Çeşmenin başı (5, 100), *su* (5, 45, 54, 73), *dükkân önü* (6), *vilayet* (6, 28), *hava* (8), *mahal* (8, 10, 16), *kavak ağacı dibi* (10), *ağaç üzeri* (10), *tam* (2, 31), *ağaç dibi* (16), *yol* (16, 18, 38, 53, 59, 60, 94, 95, 101, 102), *sahra* (17, 32, 101, 102), *müferrih makam* (17), *yer* (18, 46, 48, 57, 64, 66, 73, 84, 90, 94, 132), *kuyu* (26), *ırmak* (27), *orta yer* (28), *göl* (32, 60), *taş dibi* (38), *taş altı* (80), *taş üzeri* (63), *bağ* (39, 80), *bağçe* (41), *ağaç* (52, 71), *cadde* (53), *çay kenarı* (54), *tarla* (55, 74), *çeşme* (57, 100), *göl kenarı* (60), *köy önü* (60), *köy kenarı* (91), *şehir* (61, 63, 67, 95, 124), *köy* (63, 65, 73, 91, 102), *evin önü* (71), *hane önü* (72), *tağ* (73, 91, 92), *çay* (77), *dere* (80), *yokuş* (92), *oba* (101, 102).

b. Kapalı yerler

ba. İkametgâhlar

Ev (4, 7, 8, 13, 17, 18, 20, 24, 26, 31, 33, 43, 44, 47, 50, 58, 63, 73, 74, 76, 80, 86, 94, 96, 97, 102, 123, 132), *hane* (4, 58, 132, 135).

bb. İkametgâhlara ait mekân bölümleri

Yük (121, 132), *ahır* (102, 132), *pencere* (34, 132), *kirevet* (69), *kapı* (84, 102, 132, 135), *ocak* (102), *ocak başı* (102), *hamam* (132), *oda* (132), *meclis başı* (132).

bc. Dinî yerler

Minare (78), *minber* (1, 2).

bç. Resmî yerler

Mahkeme (89, 132), *kadı* (18, 86, 87, 88), *huzur-ı şer* (18).

bd. Ticarethaneler

Helvacı dükkânı (6, 81), *pazar* (8, 33, 41, 43, 46, 55, 75, 81, 95), *çarşı* (81).

be. Diğer mekânlar

Mahle (20), *sadr* (20), *ay* (19, 26, 31, 48), *yıldız* (19, 66), *gök* (26, 66), *hamam* (29, 78, 88, 129, 130), *baş altı* (36), *başucu* (36, 67), *dünya* (37, 66), *mezaristan* (38), *mezar* (38, 56, 73), *taşra* (45, 71, 72, 73, 84, 93, 124, 132, 135), *dört yan* (51), *çukur* (67), *meydan* (69, 85), *öte dünya* (73), *in* (84), *devlet* (63),

çamur (135), *içeri* (84, 93, 96, 132, 135), *geçit* (73), *tenha* (85, 90), *yel değirmeni* (98), *beri* (102, 132), *kurna başı* (129, 130).

İncelediğimiz eserde Nasreddin Hoca fıkraları dışındaki diğer fıkralarda görülen mekânlar ise şunlardır: *Kâbe, Edirne, Bağdat, Çukurhamam, Sivrihisar, Rum ili, İstanbul, hane, ev, kapı, vilayet, hapis, zindan, divan, huzur, mahal, taşra, selamlık, yer, oda, kadı, mahkeme, kademhane, hamam, kale, şehir, pazar, köy, aşçı dükkânı, yol, dikici dükkânı.*

1.5. Fıkraların Adlandırılması

Yazmadaki hiçbir fikranın başlığı bulunmamaktadır. Yalnızca bazı fıkraların başında *latîfe* veya *hikâyet* şeklinde kelimeler kullanılmıştır. Sadece incelediğimiz eserde değil, genel olarak bütün Nasreddin Hoca yazmalarında durum bu şekildedir. Yani fıkralara başlık verilmemiştir. Günümüzde Nasreddin Hoca fıkraları için kullanılan başlıklar ise sonradan üretilmiştir. Biz de buradan hareketle yazmada yer alan bütün fıkralara birer başlık verdik. Bu başlıkları verirken iki yöntem izledik: Birincisi, genel kabul gören ve herkes tarafından bilinen başlıkları vermek; ikincisi, fikranın başlığını kendimizce vermek. İkinci gruptaki başlıkları verirken yani fıkralara kendimizce başlıklar bulurken çeşitli yöntemler kullandık. Verdiğimiz başlıklar, bazı fıkralarda konuya göre bazı fıkralarda şahıslara göre bazı fıkralarda da en sonda söylenen nükteli söze göre verildi.

Günlerden bir gün Hoca'nın komşularından biri ziyafet verir. Ziyafete Hoca da davet edilir. Hoca, ziyafet verilen eve varır. Görür ki, ziyafet sahibi yeni ve güzel libasları olan davetlileri evin en güzel köşesinde ağırlayıp izzet ve ikramda bulunur. Hoca'nın esbapları yeni olmadığı için ona ilgi göstermez ve alçak bir yere oturtur. Hoca, yemeğini yer ve evine döner. Ertesi gün en güzel, en yeni esbaplarını giyinip kuşanan Hoca, ziyafet yerine tekrar varır. Hoca'yı iki dirhem bir çekirdek gören ziyafet sahibi, bu sefer Hoca'yı başköşeye oturtur. En güzel yemekleri önüne koyup:

“Buyurun sultanım.” der.

Sofraya kurulan Hoca, hemen kürkünün eteğini tutup yemeklere bandırmaya başlar. Bunu gören diğer davetliler:

“Ey Hoca, niçin böyle edersin?” derler.

Hoca, cevap verir:

“Dün buraya eski esbaplarımla geldim. Gördüm ki yeni esbapları olanlara hürmet edilir. Benimse yüzüme bile bakılmadı. Mademki, itibar esbabadır; şimdi esbabım yesin yemekleri.”

Örneğin yukarıda verilen fıkranın başlığı birinci grupta belirtilen şekilde verildi. Yani herkesçe bilinen bir başlık kullanıldı ve *“Ye Kürküm Ye”* adı verildi. Nitekim bu fıkranın başlığının birçok fıkra kitabında aynı şekilde verildiği görülmektedir.

Herkesçe bilinen ve birinci gruba bağlı olarak adlandırdığımız bazı fıkralar şunlardır: *Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin, Acemi Çaylak, Dostlar Alışverişte Görsün, Ağaçtan Öteye Yol, Kuyuya Düşen Ay, Al Abdestini Ver Pabucumu, Dünyanın Dengesi, Çömlek Hesabı...*

İkinci grup olarak nitelendirdiğimiz, başlığının bizzat tarafımızdan verildiği fıkralara da aşağıdaki fıkrayı örnek olarak gösterebiliriz:

Meğer Nasreddin Hoca'nın siyah bir tavuğu varmış. Bir gün bu siyah tavuğu satmaya karar vermiş ve tavuğu pazara çıkarmış. Bir müşteri yaklaşmış Hoca'ya:

“Şu elindeki tavuk, eğer beyaz olsaydı, onu satın alırdım.” demiş.

Hoca, bulduğu müşteriyi elinden kaçırmamak için:

“Sen sabah buraya tekrar gel. Ben sana beyaz bir tavuk getireyim, onu al.” demiş.

Müşteri, sabah tekrar gelmek üzere pazardan ayrılmış. Hoca da tavuğunu alıp evinin yolunu tutmuş. Eve gelince hemen eline bir kalıp sabun alıp tavuğu yıkamaya başlamış. Ne kadar uğraştıysa nafîle, bir türlü tavuğun karasını çıkaramamış. Sonunda usanıp demiş ki:

“Çok boyacıya rast geldim; ama aşk olsun seni boyayan boyacıya.”

Yukarıdaki fıkraya tarafımızca *“Aşk Olsun Boyacıya”* adı verilmiş ve adlandırma yapılırken Nasreddin Hoca'nın sarf ettiği son sözler dikkate alınmıştır.

Kendimiz tarafından verilen ve ikinci gruba bağlı olarak adlandırdığımız bazı fıkralar şunlardır: *Devenin Kanadı, Hoca'nın Hesabı, Satranç Talimi, Yumurta Ağacı, Ciğerdâr Olmak, Bildim Bildim, Yağın Tortusu, Boğulan Softa, Hilale Sevinmek, Yol Bilmeyen Tavuklar, Su Şırlıtısı...*

1.6. Fıkralarda Yer Alan Halk Edebiyatı Unsurları

Sözlü gelenekte yaşayıp olgunlaşıp daha sonra yazıya aktarılan Nasreddin Hoca fıkraları, doğrudan halk edebiyatının kaynakları arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra Nasreddin Hoca fıkraları, içeriği bakımından da halk edebiyatına bol miktarda malzeme sunar. Nasreddin Hoca fıkraları, özellikle deyim ve atasözü bakımından oldukça zengin bir kaynaktır.

Nasreddin Hoca fıkraları veya ona mal edilen fıkralarla günümüze pek çok deyim ve atasözü gelmiştir. Atasözleri ve deyimlerin dışında fıkralarda yer alan özlü sözler de bugün birer atasözü gibi halkın dilinde yaşamaktadır. Bu sözlerin çoğu aynı zamanda fıkraların ya adı olmuştur veya tanınmasını sağlamıştır (Şanlı, 2009: 269).

Anlatıya dayalı türler arasında yer alan fıkralar içinde Nasreddin Hoca tipine bağlı olarak yazılı ve sözlü kültürde nakledilenler Türk edebiyatı sahasında önemli ve öncelikli bir yer tutar. Bu fıkraların deyimler ve atasözleri ile güçlü bir ilişkisi vardır. Kimi deyimler ve atasözleri fıkralarda tekrarlanarak anlatıma güç kazandırılmak istenmiştir, kimi deyimlerin de bir fıkra ile birlikte var olduğu ve yaşamaya devam ettiği görülmektedir. Bazı Nasreddin Hoca fıkralarının bütünü bir deyim veya atasözü ile ilgili iken bazen de deyimler ve/veya atasözleri, anlatı içinde dolaylı olarak ve yeri geldikçe kullanılmıştır (Emeksiz, 2013: 325).

Günümüzde kullanılan birçok deyim ve atasözünün kaynağı Nasreddin Hoca fıkralarıdır. İncelemiş olduğumuz Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı el yazması eserde de atasözü ve deyim gibi birçok halk edebiyatı unsurunun olduğu görülmektedir. Zaten Nasreddin Hoca fıkralarının amacı sadece güldürmek değildir. Bu fıkralarda esasen bir hikmet ve öğüt vermek amaçlanır. Bundan dolayıdır ki Nasreddin Hoca fıkraları, atasözü ve deyimlerle sıkı bir ilişki içerisindedir. İncelemiş olduğumuz eserde göze çarpan halk edebiyatı unsurlarını aşağıda çeşitli başlıklar altında göstermeye çalışacağız. (Aşağıda vereceğimiz açıklamalarda parantez içerisindeki sayılar, fıkra numaralarını göstermektedir.)

a. Atasözleri

Bilenler bilmeyenlere öğretsin: Nasreddin Hoca'nın hutbede cemaate söyleyecek bir söz bulamaması üzerine söylediği sözdür. (1)

Peyniri yiyen suya gelir: Bir fıkrada Hoca'nın peynirinin çalınması üzerine hırsızın yakalamak için bulduğu yöntemi belirtir. (5)

Acemi çaylak bu kadar uçabilir: Hoca'nın bir adamın elinden etini kapması ve yakalanması üzerine bulduğu bahaneyi ifade eder. (8)

Dostlar bizi alışverişte görsün: Hoca'nın göz göre göre zararına ticaret yaptığı bir fıkra kullanılmıştır. (12)

Ağaçtan öteye yol vardır: Fıkra Hoca'nın pabuçlarını çaldırmamak için beline sokup ağaca öyle tırmanması anlatılır. (16)

Al abdestini, ver pabucumu: Fıkra Hoca, abdest alırken pabuçlarını dereye düşürür ve suyun pabuçlarını sürükleyip götürmesi üzerine bu sözü söyler. (27)

Herkesin malı başucunda gerek: Hoca'nın sarımsağı gündüz dikip gece sökmesi üzerine kullandığı sözdür. (36)

Deveyi gördün mü? Yeden ölsün: Konuşmalı bir atasözüdür. Bir işe tanık olmamak anlamındadır. Aynı zamanda gizli bir antlaşma niteliği taşıdığından aşağıda ayrıntılı şekilde işlenecektir. (132)

b. Deyimler

Döve döve yedirmek: Hoca'nın Konya'da bir helvacı dükkânından izinsiz bir şekilde helva yerken helvacı tarafından dövülmesi üzerine söylenmiştir. (6)

Şimdi döndün kuşa: Hoca'nın bir leyleği biçimsiz bularak ayaklarını ve gagasını kısaltması üzerine söylediği sözdür. (13)

Ye kürküm ye: İnsanların giyim kuşam düzgünlüğüne kişilikten daha çok değer verdiğini, saygı gösterdiğini anlatmak için kullanılır. (20)

Gönlümün kethüdası değilsin: İzin almadan birinin bahçesine giren Hoca'nın yaptığı savunmayı ifade eder. (41)

Çömlek hesabına bakmak: Fıkra Hoca'nın ayın kaç olduğunu tespit edebilmek için bir çömleğe her gün bir taş bırakması anlatılır. (42)

Tavşanın suyunun suyu: Fıkra Hoca'ya bir tavşan getiren adamın yakınlarının sürekli misafirlğe gelmeleri ve Hoca'nın bunların önüne bir sahan su koyması anlatılır. Bir şeyle çok uzaktan ilgisi bulunmak anlamında kullanılır. (47)

Yorgan gitti, kavga bitti: Fıkra Hoca'nın evinin önünde kavga eden hırsızların yorganı aldıktan sonra ortadan kaybolmaları anlatılır. Bu söz, anlaşmazlık konusu olan şeyin ortadan kalkması üzerine çekişmenin bitmesi anlamında kullanılır. (72)

Buldunuz sahibi ölmüş eşeği: Dağa odun kesmeye giden Hoca'nın öldüğünü zannedip boylu boyunca uzanması üzerine kurtların gelip Hoca'nın eşeğini yemesi söz konusu edilir. (73)

Fincancı katırlarını ürkütmek: Nasreddin Hoca'nın ölümünü anlatan bir fıkrada geçmektedir. İncelediğimiz eserde “hirmende katırlarını ürkütme” şeklinde kullanılmıştır. (73)

Bana mı inanıyorsun, eşeğe mi: Fıkra komşusunun emaneten eşeğini istemesi üzerine Hoca'nın yok dedikten sonra içeriden eşeğin sesinin gelmesi anlatılır. (96)

Kaz ağzı etmek: “Hoca'nın Yoldaşları” adlı fıkrada geçmektedir. Hafifçe yellenmek, gaz çıkarmak anlamında kullanılmıştır. Aynı deyim, Boratav'ın eserinde yer alan 288. fıkrada (Boratav, 2007: 209) ve Duman'ın eserinde 330. fıkrada (Duman, 2008: 257) da geçmektedir.

Sakalı uzun, akli kısa: Fıkra akli kısa şeklinde değil de “ahmak” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu deyim günümüzde “saçı uzun, akli kısa” şeklinde kullanılmaktadır. Bu fıkrada Hoca'nın adı geçmemektedir. (110)

Yüzsuyu ile değirmek yürütmek: Halkın Hoca'ya neden insanlardan bir şey istediğini sorması üzerine verilen cevaptır. (128)

Bu kadar tavuğa bir horoz lazım: Timur'un hizmetkârlarının tavuk taklidi yapmaları üzerine Hoca'nın yaptığı hareketi ve söylediği sözü ifade eder. (132)

c. Günlük hayatta sık kullanılan tabirler

Ördek suyuna ekmek banmak: Fıkra Hoca'nın ördekleri yakalayamaması üzerine göle ekmek bandırması dile getirilir. (32)

Kaz varken tutacaktın: Fıkra kazların sayısında muhalefete düşüp her bir adama birer kaz tutturmak olayı anlatılır. (44)

Evvel de yerdeydim: Nasreddin Hoca'nın eşekten düşüp etrafındaki öğrencilerinin gülmesi üzerine kullandığı sözdür. Bu sözün aynı zamanda tasavvufi bir derinliği vardır. (51)

Öküz yediğini bilir: Fıkra bahçesini talan ettiği için Hoca'nın bir öküzü dövmesi ve öküzün sahibine verdiği yanıt dile getirilir. (55)

O değneği sen yiyeydin dört ayaklı olurdun: Bu sözün geçtiği fıkrada Hoca, köylerindeki ördeklerin tek ayaklı olduğunu iddia etmekte ve bu sözünü de beye hakaret etmektedir. (60)

İnanmazsan say da gör: Bu sözle Nasreddin Hoca, karşısındaki rahibi çaresiz bırakarak münazarayı kazanır. (66)

İnanmazsan ölç de gör: Tıpkı yukarıda olduğu gibi bu sözle de Hoca, karşısındaki rahibi çaresiz duruma düşürür. (66)

Sağlığımda şuradan geçerdim: Köylülerin Hoca'yı mezarlığa götürürken derenin geçit yerini bulamamaları üzerine Hoca'nın tabuttan başını çıkarıp yolu tarif etmesi anlatılır. (73)

Kuyruk koparsa görürsün tozu dumanı: Hoca'nın İmad'la birlikte kurt avına çıktıkları fıkrada geçmektedir. (84)

Yanlıılık baldadır: Fıkrada Hoca'nın bir küpü toprakla doldurup üzerine az miktarda bal koyarak kadıyı kandırması anlatılır. (86)

Ya Cuma dursun ya biz: Bu söz, Hoca tarafından karısıyla olan özel münasebetlerinin günü dolayısıyla söylenmiştir. (121)

Hane sahibi gerek, erkek gerek: Hoca'nın oğluyla birlikte davul çalıp zahire topladığı bir fıkrada geçmektedir. (132)

İrımız satın alalım: Başa gelen bir belayı para ödeyerek defetmek anlamında kullanılmıştır. (135)

ç. Yemin/ant

— *Kadı efendi: Deveyi gördün mü?*

— *Nasreddin Hoca: Yeden ölsün.*

Yukarıdaki diyalog "Ganimet Malı" adlı fıkrada karşımıza çıkmaktadır. Bu fıkrada kadı, sırrını kimseye vermemesi için Hoca'ya altın vermekte ve aralarında yukarıdaki diyalog geçmektedir. (132) Bu, konuşmalı bir atasözüdür; ancak gizli bir antlaşma niteliği taşıdığından bu başlık altında da yer alması uygun görülmüştür. Bu atasözü; bir işe kesinlikle tanık olmamak, görmemek, bilmemek, duymamak anlamlarını taşır. Bu atasözüne ilk olarak Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde rastlanılmıştır.

Bu atasözünü Aksoy, şu şekilde açıklamıştır: “*Şu iş üzerine bir şey biliyor musun, tanıklık eder misin diye sorsalar, tanıklık etmek şöyle dursun, böyle bir şeyin söz konusu olmasına karşı bulunduğumu söylerim.*” (Aksoy, 1976: 596).

Soru ve yanıtta oluşan iki parçalı atasözümüzün çeşitli dillerdeki varyantlarının hepsini birden gözden geçirdiğimizde soruyu soranın da yanıtı verenin de aynı kişi olması gerektiği anlaşılmaktadır. “Deveyi gördün mü? Yok!” diyen ya karşısındakine sıkı bir tembihte bulunmak isteyen, onu ağzını çok sıkı tutması için uyarandır. Bu takdirde: “Sakın ha! Hiçbir şey söylemeyeceksin!” anlamına gelmektedir. Ya da kendisine bir şey sorulduğunda nasıl davranacağını bildiren kişidir bu sözü kullanan. Bu takdirde: “Kaygılanma! Ben bu konuda hiçbir şey söylemeyeceğim.” anlamına gelmektedir. (Dankoff ve Tezcan, 1998: 27).

Belli bir konudan uzak durmak, netameli mevzulara yanaşmamak için söylenen atasözlerinde konu mecazen deveye gösterilir, ne kadar büyük olursa olsun ondan habersiz olmak vurgulanır (Pehlivan, 2016: 434).

Şart etmek: “Satranç Talimi” adlı fıkrada geçmektedir. (7) Bu fıkrada Nasreddin Hoca, satranç oynamayacağına ve halka talim ettirmeyeceğine dair şart eder; ancak şartını tutamaz. Şart etmek, yemin etmek anlamında kullanılmış ve nikâhla ilişkilendirilmiştir. Fıkrada şart tutulmadığı zaman nikâhın bozulacağı dile getirilmiştir.

1.7. Fıkralarda Mizahi Unsurlar

İnsana özgü bir davranış biçimi olan gülme ile ilgili bugüne değin pek çok araştırmanın yapıldığını söyleyebiliriz (Türkmen, 2013: 27). Üzüntü ve ağlama gibi insan davranışları içinde en karmaşık olanlarından biri de gülmedir (Kasapoğlu, 2008: 72). İlk seferde “gülme” basit bir alışkanlık hâline gelen basit bir eylemiş gibi algılanır. Doğumdan sonra bebeklerin bile ilk zamanlarında gülmesi çok gariptir. Bunun yanında, insan, hayatının her evresinde çok değişik şeylere güler. Bunu bazen bir tepki bazen de bir rahatlama olarak yorumlayabiliriz. İnsanoğlunun gülebilmek yeteneği ilginçtir. Birçok bilim adamına göre gülme, insanın ruh sağlığını dengeler ve iyimser olmasını sağlar (Aıourova, 2003: 2).

Günlük hayatta gülme, farklı anlamlarla karşımıza çıkar. Bir sevgi ifadesi olarak onaylama anlamında, komik bir durum karşısında, sevindiğimizde hep güleriz.

Bununla birlikte gülme her zaman olumlu bir anlam taşımayabilir. Karşımızdaki insanı alaya almak için, önemsemediğimizi belirtmek için veya acı bir durum karşısında da gülümsediğimiz olur.

Ani psikolojik değişikliklere bağlı olarak ortaya çıkan mekanik gülmenin dışında, bir de mizahi gülme durumları vardır. Mesela, fıkra anlatmak, fıkra dinlemek, birisini garip giysiler içinde görmek, birisinin taklidinin yapıldığını görmek, bir çocuğun büyüklere özgü ifadeleri yerli yerinde kullandığını duymak gibi durumlara ve hareketlere de güleriz (Bayraktar, 2010: 16).

Mizah ve gülme kavramları arasında her ne kadar bir yakınlık olsa da aslında bu iki kavram birbirinden farklıdır. Bu kavramlar arasındaki ilişki konusunda birçok fikir ileri sürülmüştür; ancak genel kanı mizah ile gülmenin farklı olduğu yönündedir.

Gülmeyi, mizahtan ayıran unsurlardan biri, hatta en önemlisi, gülmenin bir refleks olduğu düşüncesidir. Mizah, gülmeyi sağlayan birçok malzemeden biri olmaktadır. Onun içinde gülünçlük vardır. Mizahın ne olduğu üzerinde araştırmalar yapan bilim adamları ve filozoflar, gülmenin sanatlı şeklinin mizah olduğu sonucuna varmışlardır (Eşigül, 2002: 3).

Mizahı sıradan bir gülmeden ayıran şeylerin başında onun insanlara canlılık katması gelmektedir. Mizah, kavrayış değişikliğine, olmasını umduğumuz şeylerin resminin hemen değiştirilmesine dayanır. Mizah anlayışı, genellikle şaşkınlığa, bunun yanı sıra durumlar arasında uyumsuzluk bulunmasına da dayanır (Aıourova, 2003: 5).

Zülfikar Bayraktar, mizahın genel özelliklerini şu şekilde sıralar: “*Mizah toplumsal bir olgudur. Mizahın içinde mutlaka bir komik durum, gülünçlük vardır. Mizah zekâ ve algılama ile ilgilidir. Mizahta alışılmadık, uyumsuz bir durumun var olması çok önemlidir. Mizah kimine göre, sanat, kimine göre ise edebiyattır, bazıları ise mizahın felsefe olduğu görüşündedirler. Toplumun yaşadığı coğrafya, iklim, din, dil ve adetlerin farklılığına göre mizah anlayışı da tamamen değişir.*” (Bayraktar, 2010: 18-19).

Temel mizah çeşitlerinin başında nükte, hiciv, şaka, tahkir, ironi, istihza, alay ve espri gelmektedir (Bayraktar, 2010: 23). Şimdi kısaca bu mizah çeşitlerini açıklamaya çalışalım:

a. Nükte: Türk Dil Kurumunun yayımladığı Türkçe Sözlük'e göre nükte, Arapça "neket" kökünden gelir ve "1. İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri. 2. Yazıda, resimde, sözde ve davranışta ince, derin anlam, espri. 3. (Söz sanatı terimi) İnce, ustalıklı, dokundurucu ve çoğu hoş giden fikir. 4. İnce anlamlı, pek çoğu hoş giden, gülümseten şakalı söz" şeklinde tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 1998: C 2, 1665).

b. Hiciv: Türk Dil Kurumunun yayımladığı Türkçe Sözlük'e göre hiciv, "1. Bir kimseyi, bir toplumu, bir düşünceyi, bir nesneyi, bir göreneği yermek için yazılmış yazı veya söylenmiş söz, hicviye, satir. 2. Birinin veya bir şeyin kusurlu taraflarını acı, batıcı ve alaycı bir dille anlatan yazı" (Türkçe Sözlük, 1998: C 1, 991).

c. Şaka: Şaka, Türk Dil Kurumunun yayımladığı Türkçe Sözlük'te "1. Güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz, latife. 2. Güldürmek amacıyla, birilerini kırmaksızın şaşırtmak ya da aldatmak için söylenen söz, takılma" şeklinde tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 1998: C 2, 2068).

ç. Tahkir: Türk Dil Kurumunun yayımladığı Türkçe Sözlük'e göre tahkir, "Aşağılama, onur kırma, onuruna dokunma" şeklinde tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 1998: C 2, 2114).

d. İroni: Türk Dil Kurumunun yayımladığı Türkçe Sözlük'e göre ironi, "1. Söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etme. 2. Dolaylı ve alaylı anlatım, mizah. 3. alaysılama" şeklinde tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 1998: C 1, 1097).

e. İstihza: Türk Dil Kurumunun yayımladığı Türkçe Sözlük'e göre istihza, "Gizli veya ince alay" olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 1998: C 1, 1108).

f. Espri: Türk Dil Kurumunun yayımladığı Türkçe Sözlük'e göre espri, "1. İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, nükte. 2. Yazıda, resimde, sözde ve davranışta ince, derin anlam, nükte" şeklinde tanımlanır (Türkçe Sözlük, 1998: C 1, 730).

Çalışmamızın bu bölümünde Nasreddin Hoca fıkralarında gülmeceyi sağlayan unsurlar üzerinde durmaya çalışacağız. Yukarıda gülmeceyi sağlayan belli başlı mizah türleri hakkında bilgi verdik. Şimdi de incelediğimiz eserde yer alan

fıkraların bu mizah türlerinden hangisine girdiğini tespit etmeye çalışacağız. Tabii ki burada bütün fıkraların mizah türünü tespit etmek bu çalışmanın kapsamını aşacaktır. Bu nedenle mizah türlerine birkaç örnek vermekle yetineceğiz.

İncelediğimiz eserde yer alan fıkralarda mizah türlerinden en fazla nükte, hiciv, ironi ve tahkir kullanılmıştır. Bu mizah türlerinin her birine birkaç örnek vererek konuyu açıklamaya çalışalım.

Derin ve ince anlam içeren komik sözlere nükte denildiğini söylemiştik. Aslında Nasreddin Hoca fıkralarının büyük bir bölümü nükteli sözlerden oluşur. Çünkü Nasreddin Hoca fıkralarında esas amaç hikmetli bir söz söylemektir. *Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin* adlı fıkroda bilgi paylaşımına ve yardımseverliğe vurgu yapılır. *Hangi Sazı Seversin?* adlı fıkroda Hoca'ya sazlardan en çok hangisini sevdiğini sorarlar. Hoca da; sahan, tencere takırtısını severim, şeklinde cevap verir. Hoca bu cevabıyla bir taraftan bizleri gülümsetirken diğer taraftan bu işlerin boş işler olduğu mesajını verir. *Fukaranın Malı* adlı fıkroda da Hoca'nın sarımsağı gündüz ekip gece söktüğü görülür. Hoca, bunun sebebini soranlara; fukaranın malı başucunda gerektir, şeklinde cevap verir. Hoca, bu cevabıyla insanların malına mülküne sahip çıkması gerektiği öğüdünü verir. *Hoca'nın Hesabı* adlı fıkroda da Nasreddin Hoca'ya niçin namaz kılmadığını sorarlar. Hoca da; herkesin ayrı bir hesabı var, diye cevap verir. Elbette Hoca diye anılan bir kişinin namaz kılmaması düşünülemez. Nasreddin Hoca bu cevabıyla bizlere gösteriş için ibadet yapmamamızı ve insanların dinî yaşamına karışmamamızı salık verir. Nükteyle ilgili örnekleri artırmak mümkündür. Bu örneklerden görüldüğü üzere Nasreddin Hoca fıkralarında derin bir anlam içeren komik sözlere yer verilmiş ve nükteden sıkça yararlanılmıştır.

Nasreddin Hoca fıkralarında en sık kullanılan mizah türlerinden biri de hicivdir. Döneminin önder nitelikli insanlarından olan Nasreddin Hoca, fıkraları vasıtasıyla bazı olay, durum ve kişileri sık sık eleştirmiştir. *Ye Kürküm Ye* adlı meşhur fıkroda Hoca; dönemin değer yargılarını, kişiliğe değil de kılık kıyafete önem verilmesini hicvetmiştir. *Vilayetin Böylesi* isimli fıkroda Hoca'nın gittiği memleketin evlenme âdetini yerdiği açıkça görülür. *Allah'ın Kulu* adını verdiğimiz fıkroda da açık bir hiciv örneği vardır. Bu fıkroda eleştirilen durum yine insanların değer yargılarıdır. Bu fıkroda insanların Allah'tan ziyade yöneticilerden korktukları gerçeği

gözler önüne serilir. *Yanlışlık Balda* adlı fıkroda da dönemin hukuksal işleyişi ve adalet anlayışı hicvedilir.

Özellikle bey, kadı ve Timur'la ilgili fıkralarda karşımıza çıkan bir diğer mizah türü de tahkirdir. *Tek Ayaklı Ördek* adlı fıkroda Nasreddin Hoca'nın beye; o değneği sen yiyeydin dört ayaklı olurdun, dediği görülür. Hoca, bu sözüyle beyi eşek yerini koyar ve onurunu kırar. *Peştamalin Değeri* adlı meşhur fıkroda da Hoca'nın Timur'u tahkir ettiği görülür. Bu fıkroda Timur, Hoca'ya kendisinin kaç altın edeceğini sorar. Hoca da yüz altın edersin, diye cevap verir. Timur, belindeki peştamalin yüz altın olduğunu söyleyince Hoca da ben de peştamala değer biçtim, diyerek Timur'un beş para etmeyeceğini söyler ve onu aşağılar. Yine Timur'la ilgili olan *Tavuklara Horoz Gerek* ve *Onu İşleyen Burada Yok* adlı fıkralarda da Nasreddin Hoca'nın tahkir yoluyla Timur'u aşağılayıp onurunu kırdığı açıkça görülmektedir.

Nasreddin Hoca fıkralarında sıkça karşılaştığımız bir diğer mizah çeşidi de ironidir. Zaten Nasreddin Hoca; bildiği hâlde bilmezden gelen, anladığı hâlde anlamazlığa vuran yapısıyla tam bir ironi ustasıdır. *Biz Bu Eve Taşınmadık mı?* adlı fıkroda Hoca, hırsızın niyetini bildiği hâlde ona farklı bir metotla yaklaşmış ve güzel bir ironi örneği sergilemiştir. *Kaz Varken Tutacaktın* adlı fıkroda da Hoca'nın kazların sayısı hususunda ironi yaptığı görülür. *Bir Şey Bulursa Elinden Alırız* adlı fıkroda da Nasreddin Hoca'nın evine giren hırsız karşısında endişelenen eşine verdiği cevap güzel bir ironi örneğidir. Bu fıkroda Nasreddin Hoca aslında evde çalmaya degecek bir şeyin olmadığını ironik bir şekilde belirtmiştir.

Sonuç olarak Nasreddin Hoca fıkralarında güldürüyü sağlamak için birçok mizah çeşidinden yararlandığı görülmektedir. Bu mizah türlerinden en sık karşılaşılanları; nükte, hiciv, tahkir ve ironidir. Nasreddin Hoca fıkralarında özellikle yönetici tabakanın sık sık eleştirildiği görülür. Bu tip fıkralarda hiciv ve tahkir ön plandadır. Elbette Nasreddin Hoca fıkralarında gülmeceyi sağlayan unsurlar bunlarla sınırlı değildir. Hoca'nın hazırcevaplığı, kendini saf yerine koyması, söz ve hareket komiklikleri, espri, istihza, şaka, kullanılan jest ve mimikler gibi unsurlar da Nasreddin Hoca fıkralarında gülmeceyi sağlayan unsurlar olarak karşımıza çıkar.

1.8. Fıkralara Göre Sosyo-Kültürel Yapı

Hiçbir edebî ürün, içinde olduğu toplumdan ayrı düşünülemez. Toplumun duygu ve düşünce dünyası, dönemin siyasal ve ekonomik durumu, halkın yaşayış şekli, kısacası dönemin zihniyeti, bütün edebî ürünlerde kendini hissettirir. Bu açıdan her edebî ürün, topluma ayna tutan birer vesika olarak düşünülmelidir. Mizahî özelliklere sahip olan fıkralar da bu yönüyle incelendiğinde sadece güldürmek, hoşça vakit geçirmek için anlatılan bir tür olmaktan çıkar ve toplumun yaşam tarzını, duygu ve düşünce dünyasını yansıtan eşsiz sanat eserleri olarak edebiyat sahnesindeki yerini alır (Kalaycı, 2016: 31).

Fıkralar, sözlü kültür hazinemizin en değerli örneklerindedir. Güldürme ve düşündürme özelliklerinin yanı sıra fıkralar, içinde doğup geliştiği milletin toplumsal ve kültürel hayatından izler taşır. Yani fıkralar sadece güldürü özelliği taşıyan edebî ürünler değil aynı zamanda kültür taşıyıcısı ve geçmişe ışık tutan vesikalardır. Bu yönüyle Nasreddin Hoca fıkraları da sosyo-kültürel açıdan zengin bir kaynak durumundadır. Hoca'nın fıkralarına bakılarak o dönemin toplumsal hayatı, değer yargıları, kültürel yapısı, gelenekleri gibi birçok konuda çıkarım yapılabilir. Biz de çalışmamızın bu bölümünde Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı eserde geçen fıkralardan hareketle dönemin sosyo-kültürel yapısını aydınlatmaya çalışacağız.

Fıkralar, içinde barındırdıkları çeşitli olaylarla, o günün sosyal hayatını yansıtan bir ayna rolü üstlenmektedir. Ancak fıkralar, tematik anlamda içlerinde yer verilmeyen olaylar ile de günümüze mesajlar verirler (Şanlı, 2009: 270). Ali Yakıcı bu konuda: “*Nasreddin Hoca fıkralarında halk biliminin önemli konularından olan gelenek ve göreneklerden inançlarına, eğlencesine, ticaretine, ekonomisine, baytarlığına, meteorolojisine, halk hekimliğine, bayramlarına, merasimlerine, uğurlamalarına, hamam geleneğine hatta türkü söylemesine kadar birçoğunu bulmak ve görmek mümkündür.*” (Yakıcı, 1997: 53) demektedir.

Fıkralar içinde geliştiği toplumun ve dönemin sosyal yapısı hakkında önemli ipuçları verir. Nasreddin Hoca fıkralarına bakıldığında sosyal yapıyla ilgili olarak ilk etapta ilgi çeken durum dönemin yöneticilerinin eleştirilmesidir. Özellikle kadınlar Nasreddin Hoca fıkralarında sıkça eleştirilir. Fıkralardaki kadı tipi göz önüne alındığında rüşvet yiyen, adam kayıran, adaletsiz hükümler veren, gayrimeşru işlere

bulaşan kişiler oldukları görülür. Buradan hareketle dönemin adalet anlayışı hakkında bilgi sahibi olunabilir.

Nasreddin Hoca fıkralarında sürekli eleştirilen tiplerden biri de Timur'dur. Hoca'yla aynı dönemde yaşamamasına rağmen Timur, Nasreddin Hoca fıkralarında sıkça karşımıza çıkmaktadır. Fıkralarda Timur'un adaletsiz, zalim, her yeri yakıp yıkan ve kendini beğenmiş biri olduğu görülür. Buna mukabil Hoca, her fırsatta Timur'u yerin dibine geçirir, onu alt eder.

Nasreddin Hoca fıkralarında sıkça eleştirilen tiplerden biri de beylerdir. Fıkralarda beylerin ismi geçmez, kim oldukları belli değildir; ancak dönemin önde gelen adamlarından oldukları bilinir. Fıkralarda beyler; halka zulmeden, adaletsiz davranan kişiler olarak betimlenir.

Nasreddin Hoca fıkralarında sosyal yapıya ilişkin karşımıza çıkan önemli sorunlardan biri de hırsızlıktır. Bu konunun birçok fıkroda işlenmiş olmasından hareketle dönemin kanayan yaralarından biri olduğu kabul edilebilir. Zaten yukarıda da değinildiği üzere kadınların adaletsiz hükümleri bu tür suçların işlenmesine âdeta davetiye çıkarmaktadır. Eserde hırsızlık olayı, dokuz fıkroda karşımıza çıkmaktadır. Bu fıkraların bazılarında Hoca, hırsızlık yaparken gösterilir; ancak tabii ki bunlara itibar etmiyor, bu fıkraların Hoca'ya bağlandığını düşünüyoruz.

Nasreddin Hoca fıkralarında karşımıza çıkan önemli bir sosyal mevzu da halkın cahilliği ve ahmaklığıdır. Bu fıkralarda halkın eğitim seviyesinin düşüklüğü vurgulanmıştır. Bazı fıkralarda da Hoca, kendini ahmak bir tip olarak gösterip eğitimin yetersizliğini eleştirmiştir. Fıkralarda halkın sürekli en basit mevzularda bile Hoca'ya danıştığı görülür. Bunlardan bazıları Hoca'yla alay etme maksadı taşısa da büyük kısmının halkın cehaletinden kaynaklandığı görülmektedir. Halkın bu basit ve mesnetsiz soruları karşısında Hoca da onları alaya alacak şekilde cevaplar verir.

Dönemin sosyal yapısıyla ilgili karşımıza çıkan bir diğer sorun da fakirliktir. Fıkralarda Hoca'nın ve halkın maddi bakımdan oldukça zor durumda oldukları görülür. Hatta bir fıkroda yiyeceği tükendiği için Hoca'nın oğluyla birlikte kapı kapı dolaşıp zahire topladığı görülür. Fıkralarda Hoca'nın yanı sıra halk da fakirlik içerisinde. Buna mukabil devlet yöneticileri, kadınlar, beyler zevk ve safa içerisinde yaşamaktadırlar. Fıkralarda hayvanlar da bu sosyal yapıya uygun düşecek nitelikte kullanılmıştır. Nasreddin Hoca ve halk hep eşek kullanır, idari tabakadakiler ise at

kullanır. Çünkü eşek, fakirliği; at, zenginliği simgeler. Bu şekilde fıkralarda, gelir dağılımındaki adaletsizlikten ve yoksulluktan yakınılmıştır.

Yukarıda belirtilen fakirlik olgusunun bir yansıması da misafirlik konulu fıkralarda karşımıza çıkar. İncelediğimiz eserde, misafirlik konusu dokuz fıkroda işlenmiştir. Normalde Türk halkının misafirperverliğini bilemeyen yoktur; ancak fıkralarda misafirlerin pek de sevilmediği, kaşık düşmanı olarak karşımıza çıktığı görülür. Bunun sebebi halkın içinde bulunduğu yoksulluktur. Yine Nasreddin Hoca'nın mutfağının fakir olmasına rağmen gönlünün zengin olduğu görülür. Örneğin; bir fıkroda evinde yiyecek bir şey olmamasına rağmen yolda karşılaştığı kişileri evine davet eder ve onlara yedirecek bir şey bulamayınca önlerine bir sahan dolusu su koyar. Halkın yaşamış olduğu maddi yoksunluk bu şekilde fıkralara yansımış ve misafir kavramı olumsuz bir nitelik kazanmıştır.

Nasreddin Hoca fıkralarında halkın temel geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğu görülür. Bu ekonomik faaliyetler birçok fıkroya konu olmuştur. Hoca'nın dağa odun kesmeye gittiği, çift sürdüğü birçok fıkroda görülür. Fıkralarda tarım ve hayvancılıkla ilgili *palan, yular, kayış, semer, eyer, çift* gibi kelimeler kullanılmıştır. Fıkralarda çiftçiliğin yanı sıra görülen diğer meslek erbapları şunlardır: *helvacı, hamamcı, hoca, kadı, tellal, hekim, çulha, müezzin, ruhban, avcı*. Nasreddin Hoca fıkrası dışındaki diğer fıkralarda da şu meslek erbapları göze çarpar: *hekim, yeniçeri ağası, iç ağası, kadı, şair, hamamcı, tellak, imam, hamal, aşçı, çoban, dikici*.

Nasreddin Hoca fıkralarında din olgusu da önemli bir yer tutmaktadır. Nasreddin Hoca'nın aynı zamanda bir din bilgini olduğu düşünüldüğünde bu durum gayet normaldir. Fıkralarda halkın din konusunda da cahil olduğu ve kuru bir sofuluk gösterdiği görülür. Nasreddin Hoca ise halkın bu kuru sofuluğuna karşı bazı inanışları hafife alıyor gibi görünerek bu içi boş dinciliği eleştirir. Halkın özellikle ölüm karşısındaki korkusu ve ahiretle ilgili duyduğu merak Nasreddin Hoca fıkralarında sıkça eleştirilmiş, ölüm ve ahiret olguları hafife alınmıştır. İncelediğimiz eserde on beş fıkranın din kavramıyla ilgili olduğu görülmektedir. Bu fıkralarda Hoca; özellikle Allah katında herkesin ayrı bir yerinin olduğunu, öte dünyada herkesin kendi yaptıklarından sorumlu olacağını, kimsenin yaşayış ve inancına karışılmayacağını vurgulamıştır. Fıkralarda din olgusuyla ilgili olarak karşımıza

çıkan tiplerden biri de suhte (softa) lerdir. Suhte, din eğitimi alan medrese talebesi anlamına gelir. Fıkralarda suhteler; para düşkünü, menfaatçi, dini kullanan kişiler olarak görülür. Nitekim suhteler, tarihte de istihdam edilmedikleri için isyanlar çıkarıp Osmanlı'nın başına türlü belalar açmışlardır. Din olgusunun içinde işlenebilecek bir diğer konu da Yahudilere bakış açısıdır. Yahudi, yazmada iki fıkrada karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birinde Hoca'nın samimiyetini sınamaya kalkar, diğer fıkrada ise şeytanın ustası olarak gösterilir; ancak bu fikranın kahramanı Nasreddin Hoca değildir. Bir fıkrada da Hristiyan din adamları olan rahipler karşımıza çıkar. Bu fıkrada rahiplerin soru sormaları ve cevap alınamazsa kendi dinlerine davet etmeleri söz konusudur. Bu bir bakıma bugünkü misyonerlik faaliyetlerini hatırlatmaktadır. Fıkrada rahiplerin sordukları sorulara, Nasreddin Hoca içinden çıkamayacakları cevaplar verir ve rahipler dinlerini değiştirerek Müslüman olurlar.

Türk veya Türkmen adı, incelediğimiz eserde dört fıkrada karşımıza çıkmaktadır. Bu fıkralardan üç tanesi Nasreddin Hoca fıkrasıdır. Bu fıkralardan birisi meşhur "Tavşanın Suyunun Suyu" fıkrasıdır. Bu fıkrada tavşanı getiren kişi Türk olarak isimlendirilir. Fıkralarda Türk/Türkmen; çiftçilikle uğraşan, dağlı, kaba, cahil, medeniyezsiz kişiler olarak betimlenmektedir.

Fıkralardan hareketle dönemin sosyal yapısına değindikten sonra şimdi de kültürel hayatı işlemeye çalışalım. Fıkralarda göze çarpan kültürel unsurlardan birisi hamama gitme geleneğidir. Eserde yedi fıkrada mekân hamamıdır. Bu fıkralardan beşi Nasreddin Hoca fıkrasıdır. Özellikle Timur'un Hoca'yı sık sık hamama davet ettiği görülür. Eskiden evlerde banyo imkânının sınırlı olduğu düşünülecek olursa hamama gitme geleneğinin zaruri bir durum ve ne kadar canlı bir gelenek olduğu anlaşılacaktır.

Fıkralarda görülen kültürel unsurlardan biri de ziyafet verme geleneğidir. İncelediğimiz eserde iki fıkrada karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birisi hepimizin bildiği "Ye Kürküm Ye" fıkrasıdır. Bu fıkrada ziyafete Hoca da çağrılır; ancak elbisesi eski olduğu için kendisine itibar edilmez. Ziyafet ertesi gün de devam eder. Hoca, bu kez üzerine yeni elbiseler giyerek gider ve ziyafet sahibinden büyük itibar görür. Bu fıkrada insanın kişiliğine değil, dış görünüşüne ehemmiyet verildiği vurgulanarak dönemin değer yargıları eleştirilmiştir. Diğer fıkrada ise Sultan

Alâeddin'in büyük bir ziyafet tertipleyip memleketinde ne kadar âlim varsa hepsini davet ettiği görülür. Buradan hareketle Sultan Alâeddin'in ilim ehline itibar ettiği ve kerem gösterdiği ifade edilebilir.

İncelediğimiz eserde evlenme kültürü iki fıkroda karşımıza çıkmaktadır. “Vilayetin Böylesi” adlı fıkroda Nasreddin Hoca gezmeye gittiği bir vilayette kalabalık bir kadın topluluğuyla karşılaşır. Kadınların toplanma sebebinin aralarındaki bir kızı evlendirmek olduğunu öğrenince kızı evlendirme şekillerini ağır bir dille eleştirir. Nasreddin Hoca fıkrası olmayan “Keşkek Tarifi” adlı fıkroda ise gelinlere koç götürme âdeti görülmektedir.

İncelediğimiz eserde karşımıza çıkan kültürel unsurlardan biri de oyundur. “Satranç Talimi” adlı fıkroda *satranç* oyunundan söz edilir ve Hoca'nın bu oyunu oynamayacağına dair yemin ettiği görülür. “Öküzün Gençliği” adlı fıkroda da geleneksel oyunlarımızdan *cirit*, söz konusu edilir. “Ganimet Malı” adlı fıkroda da mecazi olarak *atlı oyunundan* bahsedilir.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddin adlı eserde, iki fıkroda da çalgı aletlerinden söz edildiği görülür. “Hangi Sazı Seversin?” adlı fıkroda, Hoca'ya hoşlandığı çalgı aletleri sorulur. Hoca da sahan, tencere takırtısını severim, şeklinde cevap verir. Bu cevaptan, Hoca'nın çalgı-çengiyi pek sevmediği ve faydasız bulduğu sonucu çıkarılabilir. “Alan Bir Telden Alır” adlı fıkroda da bey, Hoca'dan illaki tambura çalmasını ister. Hoca da tamburanın bir teline dokunup geri yere bırakır. Yine bu fıkroda da Hoca'nın çalgıdan hoşlanmadığı açıkça görülmektedir.

İncelediğimiz eserdeki fıkraların birinde de yas motifi karşımıza çıkmaktadır. “Yas Tutuyorlar” adlı fıkroda, Nasreddin Hoca'nın anneleri ölen civcivlerin boyunlarına siyah bez parçaları geçirdiği görülür. Zaten Türk kültüründe siyah, matem rengidir. Karalar giymek, karalar bağlamak, ak çıkarıp karalar kuşanmak deyimleri hep bu bağlamda ortaya çıkan sözlerdir.

Konuyla ilgili olarak değinmek istediğimiz son konu da halk hekimliğidir. İncelediğimiz eserde halk hekimliği, altı fıkroda karşımıza çıkmaktadır. Bu fıkralardan beş tanesi Nasreddin Hoca fıkrasıdır. “Çıkar Gitsin” adlı fıkroda gözü ağrıdığı için Hoca'ya müracaat eden kişiye, Hoca'nın cevabı: Benim de dişim ağrıyordu çıkarınca kurtuldum, sen de çıkar gitsin, olmuştur. “Yağın Tortusu” adlı fıkroda, kendisine oyun oynayan arkadaşına Nasreddin Hoca, diş ağrısından

kurtulması için necasetten hap yapar. “Hoca’nın Akıbeti” adlı fıkrada Nasreddin Hoca’nın karnını doyurabilmek için hekim rolüne büründüğü görülür. Yine “İki Ayağı Çukurda” adlı fıkrada da Nasreddin Hoca’nın insanları kandırarak ölüleri diriltme yeteneğine sahip olduğunu iddia ettiği görülür. “Sen de Nişadır Sür” adlı fıkrada yürümeyen eşeğe ilaç olarak nişadır sürülmesi anlatılır. Eserde yer aldığı hâlde Nasreddin Hoca fıkrası olmayan “Sahte Hekim” adlı fıkrada da halk hekimliği söz konusu edilir. Bütün bu fıkralardan hareketle halk hekimliği konusuna değinecek olursak Nasreddin Hoca’nın aslında bu hekimlere güvenmediği ve eleştirisi konusu yaptığı görülür.

1.9. Fıkraların Eğitsel Yönü ve İletilen Mesajlar

Nasreddin Hoca Türk dünyasının bilge şahsiyetlerinden biri, fıkraları da Türk kültürünün eşsiz hazinelerindedir. Nasreddin Hoca fıkralarında amaç, klasik tabirle, sadece güldürmek değil güldürürken düşündürmektir. Bu bakımdan Nasreddin Hoca fıkraları, sadece gülüp geçilecek anlatılar değil üzerinde uzun süre düşünülecek anlam derinliğine sahip ürünlerdir.

Nasreddin Hoca çağlara ve coğrafyalara sığmayan, fıkraları aracılığıyla insanlara seslenen, evrensel değerleri vurgulayan engin bir şahsiyettir. O, fıkralarıyla insanların gönül dünyasına seslenmiş, iyiyi, doğruyu, güzeli, ahlakı, erdemi ve fazileti kavratmayı düstur edinmiş bir halk filozofudur. Bu açıdan bakıldığında ne Nasreddin Hoca sıradan bir fıkra kahramanı ne de fıkraları sıradan anlatılardır. Nasreddin Hoca fıkralarında asıl amaç, insanları eğitmek ve doğruya yönlendirmektir. Bu bakımdan Nasreddin Hoca fıkraları, eğitsel yönden ele alınmalı ve iletilen mesajlar kavranmaya çalışılmalıdır.

Yediden yetmişe, okumuş ya da okumamış her Türk’ün birçok fıkrasını bildiği Hoca, 13. yüzyılda Haçlı ve Moğol istilaları nedeniyle yoksulluğa ve sıkıntılara düşmüş Orta Anadolu halkının içinde yaşamış bir halk eğitimcisidir. O, güldürü yoluyla eğitim yapmaktadır. Onun fıkraları, zamanındaki toplumun dayanma gücünü artırmış, evrensel yönleriyle, verdiği ahlak ve davranma bilgisi ile her zaman kitlelere yararlı olmuştur. Bu dönemde; Mevlana düşündürerek, Yunus Emre duygulandırarak ve Nasreddin Hoca da güldürerek aynı fikirleri telkin etmişlerdir (Özbek, 2004: 91).

Nasreddin Hoca, topluma ve toplum değerlerine bakışı ile bir sosyolog, insan ruhunun derinliklerine nüfuz edişi ile bir psikolog, dilimizde duygu ve inceliği nüktede buluşturması ile bir nüktedandır. Onu günümüze kadar getiren, sadece kendi kültürümüzde değil bütün dünyada yaşatan fıkralarıdır. Kıvrak bir zekânın ve keskin bir dehanın ürünü olan fıkralarda asıl konu insandır. Onun gülünç tarafları, yanlışları, nefsanî tutumları, zaafı, hataları, çaresizlikleri, tebessümleri, insanî ilişkileri mizahî çerçeveden ele alınır. Hoca'nın fıkralarında amaç sadece güldürmek değil, güldürürken düşündürmektir. Bu ince nokta fıkraların değerlendirilmesinde hareket noktasıdır. Hikâyelerindeki alaylı bir söylemin aksine o, nükteli sözleriyle insanların hatalarını fark etmesini ve bu hatalardan ders çıkartmalarını ister. Bununla beraber fıkraların doğru anlaşılıp yorumlanması için sadece Nasreddin Hoca'nın kişiliği, bilgi seviyesi değil, aynı zamanda yaşadığı ve fıkralarda anlatılan olayların geçtiği yer ve kişilerin özellikleri, o çevrenin hayat düzeni, değer yargıları, hoşgörü, alçakgönüllülük, dayanışma, yardımlaşma, doğruluk, dürüstlük, güvenilirlik gibi unsurlar da iyi bilinmelidir (Batur ve Sır ve Bek, 2012: 583).

Nasreddin Hoca ve fıkraları konusunda önemli araştırmalara imza atan Saim Sakaoglu ve Ali Berat Alptekin, *Nasreddin Hoca* adlı kitaplarında fıkraları, eğitim yönüyle ele almış ve ulaşılan mesajları şöyle özetlemişlerdir: hayata ve geleceğe ümitle bakma, özeleştirme yapabilme, herkese karşı hoşgörülü davranma, bir işe başlarken ve işi yaparken tedbirli olma, kötü alışkanlıklardan uzak durma, insanların dış görünüşüne önem vermeme, aile kurma ve bunu yaşatma. Sıralanan bu mesajların da zaten eğitimin hedefleri arasında yer aldığını belirtmişlerdir (Sakaoglu ve Alptekin, 2014: 74-75).

Nükhet Tör, *Nasreddin Hoca'nın Hayatı ve Eğiticiliği* adlı bildirisinde fıkralardaki eğitici hususları şöyle sıralamıştır: “iyimserlik, hayata bağlı ve ümitli olma, özeleştirme yapabilme, hoşgörülü olma, tedbirli olma, içki alışkanlığının kötülüğü, dış görünüşe önem vermeme, görücü usulüyle evlenmenin sakıncaları, birden fazla kadınla evlenmenin zararları, evlilikte uyumlu davranma, dinî inançlar.” Tör, aynı bildirisinde incelediği fıkralardan hareketle, fıkraların % 35 kadarının eğitici değer taşıdığını belirtmiş ve şu açıklamada bulunmuştur: “Fıkralarında ortaya çıkan eğitici mesajlarıyla Hoca insan sevgisi, esneklik, zekâ gibi çağdaş özellikler taşıyan bir kişilik çizerek başlı başına bir eğitim değeri

yaratmaktadır. Hoca'yı tüm çizgileri ve felsefesi ile insanımıza çocuklarımıza tanıtmak çağın çocuğunu yetiştirme yollarından biri olan, en iyi örnekleri gösterip benimsetmek için gereklidir. Kültürel değerlerimizin en önemlilerinden olan Nasreddin Hoca'yı bir eğitim konusu ve hazinesi olarak ele almalı, her derecedeki okulumuzda onu işlemeliyiz." (Tör, 1991: 24-30).

Hakan Dedebağı, *Nasreddin Hoca'nın Eğitim Vizyonu* adlı makalesinde fıkraların eğitici yönüyle ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "İçinde yaşadığı topluma olduğu kadar farklı kültür ve toplum yapılarına da kolaylıkla uyum sağlayabilecek biçimde esnek ve donanımlı olmayı, sorgulayabilmeyi, araştırabilmeyi, toplumsal ve bireysel ilişkilerde saygılı olmayı, ulusal değerlere sahip çıkarken yaşamı evrensel boyutta algılayabilmeyi, kendisiyle ve çevresiyle barışık bireyler yetiştirmeyi ve bu konuda bireyde farkındalık yaratabilmeyi amaç edinmiş bir eğitim sisteminin, bu amacı gerçekleştirmeye çalışırken bu konuda ön plana çıkmış bilge kişileri ve eserlerini kucaklamadan başarıya ulaşması mümkün görünmemektedir. Günümüzde rehberliğin en önemli konularından birisi olan kendini gerçekleştirme bağlamında, kişisel gelişimle amaçlanan; insanın, kendisi olması, alçakgönüllü olması, egoist düşüncelerden kurtularak biz bilincine ulaşması, sürekli kendini yenileyen bir düşünce yapısında olması ve her yönüyle kendisinde var olan kapasiteyi en verimli biçimde geliştirmesi, yardımsever bir kişiliğe ulaşması, tedbirli hareket etmesi, dengeli bir hayat yaşaması, vb. özelliklerin Nasreddin Hoca fıkralarında mizah ve gülmece unsuruyla birlikte mükemmel bir şekilde verildiği görülmektedir." (Dedebağı, 2011: 39).

İncelediğimiz eserde yer alan fıkralardan hareketle, Nasreddin Hoca fıkralarında iletilen mesajları gözümüze çarptığı kadarıyla aktarmaya çalışacağız.

Yardımsever olmak: Bu mesaj iki fıkrada göze çarpmaktadır. "Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin" adlı fıkrada Nasreddin Hoca'nın bilgi paylaşımına ve bu konuda yardımsever olmaya dikkat çektiği görülür. Yine "Satranç Talimi" adlı fıkrada da Nasreddin Hoca'nın yeminini bozma pahasına insanlara yardım etmekten kendini alamadığı görülür.

Kimsenin inanç ve ibadetine karışmamak: Nasreddin Hoca, oldukça hoşgörülü bir insandır. Hiç kimseyi inanç ve ibadeti yönüyle değerlendirmez. Çünkü bu Allah ile kul arasındaki bir durumdur. O, insanlara evrensel değerlere göre

yaklaşır ve bunun aksini yapanlara da sert bir şekilde çıkışır. “Hoca’nın Hesabı” adlı fıkrada bu durum açıkça görülür. Yine “Namazı Yemek” adlı fıkrada da inanç ve ibadet konusunda kimseyi yargılamamak gerektiği vurgulanır.

Açgözlü olmamak: İnsan her şeye tamah etmemeli, elindekiyle yetinmeli ve aza kanaat etmeyi bilmelidir. “Dokuz Olsun” ve “Dokuz Yüz Doksan Dokuz Altın” adlı fıkralarda Nasreddin Hoca’nın esasen bu fikri vurgulamak istediği görülür.

Tedbirli davranmak: İnsan, her koşul altında temkinli olmalı ve tedbiri elden bırakmamalıdır. “Ağaçtan Öteye Yol” ve “Fukaranın Malı” adlı fıkralarda Nasreddin Hoca, bize tedbirli olmayı öğütlemektedir. Yine “Deli Çeşme” adlı fıkrada da bir işi ilk kez yaparken her zamankinden daha dikkatli ve tedbirli olmak gerektiği vurgulanmaktadır.

Uyanık olmak, aldanmamak ve aldatmamak: Fıkralarda Nasreddin Hoca, çok hazırcevap ve uyanık biri olarak karşımıza çıkar. Hoca’nın bu uyanıklığı yanlış anlaşılmalıdır. İnsan feraset sahibi olmalı, kimseyi aldatmadığı gibi körü körüne de aldanmamalıdır. İşte, Hoca’nın uyanıklığı böyledir. “Biz Bu Eve Taşınmadık mı?” adlı fıkrada Nasreddin Hoca’nın evine giren hırsız, çok usta bir şekilde mat ettiği görülür. Bunun dışında bu mesaj birçok fıkrada karşımıza çıkar. 5, 17, 30, 33, 63, 69 ve 130 numaralı fıkralar da bu mesajı vurgulamaktadır.

Dış görünüşe önem vermemek: İnsanlar, kılık-kıyafetleriyle değil erdemleriyle değer kazanırlar. Maalesef günümüzde insanların dış görünüşüne bakarak onlara ön yargılı bir şekilde yaklaşıyoruz. Nasreddin Hoca, bu durumu yüzyıllar öncesinden eleştirmiştir. “Ye Kürküm Ye” adlı meşhur fıkra, tam da bu yaraya parmak basmaktadır.

Görücü usulü evliliğin yanlışlığı: Evlilik, insan hayatının en önemli dönüm noktalarından biridir. Evlilik, insana bu dünyada cenneti de yaşatabilir, cehennemi de. Böylesine önemli bir karar verilirken tarafların birbirini yakından tanınması gerekir. “Vilayetin Böylesi” adlı fıkrada görücü usulü evliliğin eleştirildiği açıkça görülür.

İnsanın kendini tanınması: Psikolojide “kendini gerçekleştirme” olarak anılan bu durum, insan hayatı için elzemdir. Yetenek ve sınırlılıklarımızı bilmeli ve hayatımızı ona göre düzenlemeliyiz; yani kendimizi keşfetmeli, yapamayacağımız

işlere kalkışmamalıyız. “İki Yıl Çaylak Olmak” ve “Ay Alıp Satmadım” adlı fıkralarda insanın kendini tanınması ve bilmediği işlere kalkışmaması öğütlenmiştir.

Hayata iyimser bakmak: Hayattan tat alabilmek için hayata pozitif yaklaşmak gerekir. Bu durum bardağın dolu tarafını görmek olarak tarif edilir. En kötü durumlarda bile iyimser bakış açısına sahip olunmalı, olayın iyi yanları göz önünde bulundurulmalıdır. “Evvel de Yerdedim”, “Bir Akçe Eksik Verin” ve “İnşallah Gerçek Ola” adlı fıkralarda Nasreddin Hoca’nın hayata iyimser bir gözle baktığı görülür.

Başarı için çalışmak: Hayatta bazı şeyleri elde edebilmek için çalışıp çabalamak gerekir. Bu konuda birçok atasözü mevcuttur. *Ne doğrarsan aşına o gelir kaşığına, yazın başı pişenin kışın aşı pişer* gibi sözlerle atalarımız hep bunu vurgulamıştır. “Boş Sahan” isimli fıkrada Hoca, çorba ikram etmek için evine misafir çağırır. Karısı da sen eve yağ, pirinç aldın mı ki çorba istersin, diyerek ona çıkışır. Bu fıkrada verilmek istenen mesaj, bir şeyleri elde edebilmek için çalışmak gerektiğidir.

İnşallah demenin fazileti: İnşallah, Allah izin verirse anlamında kullanılan Arapça bir sözdür. İslam dininde inşallah demenin faziletleri birçok ayet ve hadiste vurgulanmıştır. “İnşallah Benim” adlı fıkrada Hoca, ekinleri öğleye kalmadan yolacağımı söyler. Buna karşılık karısı, inşallah demesi hususunda Hoca’yı uyarır. Ancak Hoca, kendine fazla güvenerek inşallah demesem de bitiririm, diye yanıt verir ve tarlaya doğru yola koyulur. Önüne çıkan atlılar, Hoca’yı kendilerine kılavuz olması için zorla alıkoyarlar ve Hoca, gece yarısı ekinleri yolamadan evine döner. İşte bu fıkrada iletilmek istenen inşallah demenin faziletidir.

Kula kulluk etmemek: İnsanlar, bazen çıkarları veya korkuları nedeniyle bazı kişilere boyun eğler. Hâlbuki baş, yalnızca Allah karşısında eğilmeli ve yalnızca Allah’a kulluk edilmelidir. Bu durum Fatıha Suresi’nde de açıkça ifade edilir. “Allah’ın Kulu” adlı fıkrada Nasreddin Hoca, bu durumu vurgulamakta ve bizlere kula kulluk etmeyin mesajını iletmektedir.

Arkadaş seçiminde dikkatli olmak: İnsan, çevresindeki kişilerden çok etkilenir. Bu çevrede etkileşimin en fazla olduğu kişiler belki de arkadaşlardır. Arkadaş seçiminde dikkatli olmalı, kendi seviyemize denk arkadaşlar edinmeliyiz. *Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim; kır atın yanında duran ya*

huyundan ya suyundan; baz bazla, kaz kazla, kel tavuk topal horozla; isin yanına varan is, misin yanına varan mis kokar gibi atasözlerinde de arkadaş seçiminin önemi vurgulanır. “İmad’ın Sözüne Uymak”, “Ne Sana ne Bana” ve “Hoca’nın Yoldaşları” adlı fıkralarda da kendine uygun arkadaşlar seçmenin önemine vurgu yapılmıştır.

Adaletli davranmak: Nasreddin Hoca fıkralarında sıkça karşılaşılan bir mesajdır. Bazı fıkralarda Hoca’nın dalavereci veya adaletsiz biri gibi görünmesine aldanmamak gerekir. Bu fıkralarda ironi yapılmaktadır. Bazı fıkralarda da Hoca’nın adaletsiz tutumları nedeniyle kadıları eleştirdiği görülür. 86, 87, 88, 89, 90 numaralı fıkralarda verilmek istenen mesaj, hep adalet anlayışıyla ilgilidir.

Sakin olmak, taşkınlık yapmamak: Atalarımız, keskin sirke küpüne zarar veya öfkeyle kalkan zararlar oturur derler. Bu sözlerde sakın davranmak, taşkın ve deli dolu olmamak anlatılır. Gerçekten de taşkınlık ve hiddet insana zarar verir. Nasreddin Hoca, “Deli Çeşme” adlı fıkroda bize bu mesajı açıkça vermektedir.

Empati kurabilmek: Kişinin kendisini başka bir bilincin yerine koyarak söz konusu bilincin duygularını, isteklerini ve düşüncelerini, denemeksizin anlayabilme becerisi olarak tanımlanan empati, insan ilişkilerinde çok önemli bir yere sahiptir. Toplumsal uzlaşıda ve sorunların çözümünde çok etkin bir rolü olan empati, Nasreddin Hoca tarafından da “Kayışın Çektiği” adlı fıkroda vurgulanmıştır.

Bireysel farklılıklara saygı duymak: İnsanlar yaratılış gereği hem beden hem de ruhen birbirinden farklıdır. Atalarımız; beş parmağın beşi bir değil, diyerek bu farklılığa dikkat çekmiştir. Herkesin bizim gibi yaşamasını, düşünmesini, inanmasını bekleyemeyiz. Bizlere düşen de bireysel farklılıklara saygı duymak, kimseyi ötekileştirmemektir. “Dünyanın Dengesi” adlı fıkroda Nasreddin Hoca, bu farklılıklara dikkat çekmekte ve bunun gerekli olduğunu belirtmektedir.

Gereksiz yere gurur yapmamak: Kendini beğenmek ve büyüklenmek anlamına gelen gurur, insanoğlunun olumsuz davranışlarından biridir. “Yüzsuyu” adlı fıkroda Nasreddin Hoca, aslında gururun faydasız bir eylem olduğunu vurgulamaya çalışmıştır.

Yapılan iyiliğin karşılığını beklememek: “Tavşanın Suyunun Suyu” adlı meşhur fıkra bu mesajı çok net bir şekilde iletmektedir. Bu fıkroda Hoca, kendisine

getirilen bir tavşanın karşılığını fazlasıyla çıkarmaya çalışan açığözlere güzel bir ders verir.

Para düşkününü olmamak: “Boğulan Softa” adlı fıkrada Nasreddin Hoca, para düşkününü kimselerin durumunu eleştirmekte ve bizlere böyle olmamamız konusunda mesaj iletmektedir.

Konuşulan kişiyle göz teması kurmak: İnsanlar karşısındaki kişilere yani muhataplarına asla sırtlarını dönmemeli, göz temasını kaybetmemelidir. Bu hem sağlıklı iletişim için önemli bir şart hem de bir adabımuâşeret kuralıdır. “Ata Ters Binmek” adlı fıkrada Nasreddin Hoca’nın bu adabımuâşeret kuralına dikkat çektiği görülür.

Muhatabın anlayacağı dilden konuşmak: İnsanları zor durumda bırakmak amacıyla sorulan kasıtlı sorular karşısında, cevabı karşıdakinin anlayacağı dille vermek gerekir (Maraşlı, 2007: 76). “Hoca ile Rahipler” adlı meşhur fıkrada bu tema işlenmektedir. Bu fıkrada Hoca’yı zor durumda bırakmak için rahipler, mesnetsiz sorular sorarlar. Hoca da onlara öyle cevaplar verir ki işin içinden çıkamayıp çaresiz kalırlar.

Ön yargılı olmamak: Bazen bize ters gibi görünen şeylerin mantıklı açıklamaları olabilir. Bu nedenle bir şeyin aslını öğrenmeden peşin hüküm vermemeli ve suçlayıcı olmamalıyız. “Ata Ters Binmek” adlı fıkrada her ne kadar Nasreddin Hoca, eşek yerine ata bindirilmiş olsa da verilmek istenen mesaj aynıdır. Bu fıkrada, Hoca’nın ata ters bindiği görülür. Ancak ters binmedeki muradı anlaşılınca ortaya güzel bir hikmet çıkar.

Yanlışları örtbas etmeye çalışmamak: Hakkı olmayan şeye el uzatan zararını er geç görür. Bazı insanlar vardır ki yaptıkları yanlış apaçık ortada olduğu hâlde mazeretler öne sürerek güya yanlışlarını örtbas etmeye çalışırlar. Fakat böyle yapmakla daha gülünç ve zor durumlara düşerler (Maraşlı, 2007: 26). İnsanın doğruyu yapmasının yanı sıra yanlışlarını kabul etmesi de büyük bir erdemdir. Beşer, şaşar derler. Herkes hata yapabilir. Önemli olan bu davranışların yanlışlığını kabullenip bir daha bu hataya düşmemektir. İncelediğimiz yazmada 6, 8, 39, 41 ve 44. fıkralar bu temayı işlemektedir.

Yukarıda Nasreddin Hoca fıkralarında dikkatimizi celbeden bazı mesajları sizlerle paylaştık. Elbette dile getirmediğimiz onlarca mesaj bu fıkralarda bizlere

seslenmektedir. İÇerdiği bu ahlak ilkeleri, değer yargıları, adabımuâşeret kuralları ve evrensel mesajları dolayısıyla Nasreddin Hoca fıkraları, yediden yetmişe her birey için eşsiz bir kişisel gelişim kaynağıdır. Nasreddin Hoca fıkraları, bu özellikleriyle hayatı ve insani ilişkileri yansıtan mesajlarla toplumun her kesimine uygulanabilecek bir eğitim aracıdır. Bu araç, sosyal değerlerin verilmesinde etkin bir şekilde kullanılabilir. Özellikle sevgi, saygı, hoşgörü, hak ve hukuk, doğruluk, aile bağları, komşuluk ilişkileri gibi. Hoca'nın fıkralarına bu yönüyle yaklaşmalı, alacağımız hikmetlerle hayatımıza yön vermeliyiz. Bu fıkralardan özellikle eğitim alanında sıklıkla yararlanılmalı, tiyatrolar, sinemalar, çizgi filmler, karikatürler vb. aracılığıyla günümüz dünyasına taşınarak insanlığın hizmetine sunulmalıdır.

1.10. Yazmada Yer Alan Fıkralara Göre Nasreddin Hoca Tipinin Özellikleri

Türk edebiyatında bütün fıkralar, halkın yarattığı bir kahramana bağlı olarak anlatılır. Bu kahramana fıkra tipi adı verilir. Fıkraların ana kahramanı bu tipleşme özelliği gösteren kişidir; ancak onun yanı sıra fıkralarda başka yardımcı kahramanlar da yer alır. Bu yardımcı kahramanlara da alt tipler diyebiliriz.

Dursun Yıldırım, bu konuda şu açıklamayı yapar: *“Fıkra tipleri yaşamış kişiler olabileceği gibi, çeşitli zümrelerin, azınlıkların, bölge ve yörelerin, kültürlerin ortak hususiyetlerinin bir araya gelmesinden meydana gelen, fizik ve ruhî portre kazanmış, ortak yapı hususiyetlerini belli bir şahsiyet halinde meydana koymuş, kişilik vasfı belirmiş tipler de olabilir. Aslında bütün fıkra tipleri, öz kişilikleri unutulmuş veya bundan kurtulmuş şahıslar arasından yaratılmıştır. Doğduğu ve yaşadığı cemiyetin ortak yönlerini temsil ettiği ölçüde de tip yayılma, tanınma ve kabul edilme alanını genişletmiştir. Beşerî ve içtimâî unsurları bünyesinde taşıyan fıkra tipleri, kalıcılık ebedilik vasfına ulaşmıştır. Tiplerin temsil ettiği şahsiyeti onlara halk kazandırmıştır. Halk, onları görmek istediği kalıplar içinde kabul etmiştir ve bu sebeple de halkın gözü, kulağı, hissiyatı, akli, yargı gücü, zekâsı ve sesi olma görevine hak kazanmışlardır. Böyle olunca hiçbir fıkra tipi, ferdî bir şahsiyet olarak ifade edilemez. Tipin şahsiyeti cemiyetin ve bu cemiyette yaşayan insanların ortak eğilimlerinden şekillendiğine göre, bu tip hiçbir zaman ferdî tip olarak değil, ortak şahsiyeti temsil eden “fıkra tipi” olarak açıklanabilir.”* (Yıldırım, 1999: 18).

Dursun Yıldırım'ın bu açıklamasından hareketle biz de yazmada yer alan fıkralara göre Nasreddin Hoca'nın bir fıkra tipi olarak taşıdığı niteliklere yer vereceğiz. Burada dikkat edilmesini istediğimiz husus şudur: Tarihî bir şahsiyet olarak Nasreddin Hoca'nın özellikleri değil, bir fıkra tipi olarak Nasreddin Hoca'nın özellikleri sıralanacaktır. Yani burada ifade edilen nitelikler Nasreddin Hoca'nın tarihî şahsiyetiyle ilgili değildir. Bir fıkra tipi olarak ne gibi özellikler taşıdığı üzerinde durulacaktır.

Hazırcevap: Nasreddin Hoca, birçok fıkroda karşımıza hazırcevap bir tip olarak çıkar. Kıvrak bir zekâ gerektiren bu özellik, Hoca'nın kişiliğiyle de bağdaşır. Bilgisi olmadığı konularda dahi öyle cevaplar verir ki karşısındakini susturmayı başarır. Örneğin; “Eski Ay” adlı fıkroda Hoca'ya eskiyen ayların ne yapıldığını sorarlar. Hoca da hiç düşünmeden pare pare edip yıldız yaparlar, cevabını verir. Bunun dışında 1, 22, 23, 47, 60, 66, 128, 129 ve 130 numaralı fıkralarda da Nasreddin Hoca'nın bu özelliği ön plana çıkar.

Yardımsaver: Nasreddin Hoca, fıkralarda sürekli kendisine danışılan ve yardım istenilen bir tip olarak görülür. Hoca, kolay kolay kimsenin yardım teklifini geri çevirmez, herkesin imdadına koşar. Hatta “Satranç Talimi” adlı fıkroda, yeminli olduğu hâlde yine kendini tutamayıp insanlara yol gösterir. 1, 26, 45, 52 ve 54 numaralı fıkralarda da Hoca, yardımsaver bir tip olarak karşımıza çıkar.

Kıvrak Zekâlı - Kurnaz: Hoca, birçok fıkroda kurnaz bir tip olarak gösterilir. Onun bu kurnazlığı kıvrak bir zekâyâ sahip oluşundan ileri gelir. Bu özellik altında Hoca'nın güç durumlardan kendisini kurtarmak adına bulduğu çözümler işlenmiştir. Örneğin; “Kıyamet Kopacaksa...” adlı fıkroda Hoca'yı kandırıp kuzusunu yemek isteyenlere Hoca, aklını kullanarak güzel bir ders verir ve onların tuzağına düşmez. Aynı şekilde 8, 33, 38, 45, 56, 63, 69, 88 ve 130 numaralı fıkralarda da Nasreddin Hoca'nın ne denli kurnaz bir tip olduğu görülebilir.

Düzenbaz: Yukarıda Hoca'nın zarara uğramamak adına bulduğu çözümleri, kurnazlık olarak ele almıştık. Bu başlık altında da Hoca'nın çeşitli oyunlarla karşısındakileri zarara uğratmasını ele alacağız. Örneğin; “Dokuz Yüz Doksan Dokuz Altın” adlı fıkroda Nasreddin Hoca, Yahudi'ye öyle bir oyun oynar ki Yahudi hem altınlarından hem de sırtındaki feracesinden olur. Yine “Hoca'nın Akıbeti” adlı fıkroda da Nasreddin Hoca, düzenbaz bir tip olarak karşımıza çıkar. Bu fıkroda Hoca,

karnını doyurabilmek için kendini hekim olarak tanıtır ve bu suretle insanları kandırır. Bunların dışında 67, 86, 87, 102, 132 numaralı fıkralarda da tipin bu özelliği ön planda tutulmuştur.

Yoksul: Nasreddin Hoca, fıkralarda hep fakir bir tip olarak karşımıza çıkar. Eşeği de onun fakirliğini simgeleyen önemli bir semboldür. İncelediğimiz eserde hiçbir fıkroda Hoca, zengin bir tip olarak betimlenmemiştir. Hoca'nın yoksulluğunu en iyi anlatan fıkralardan biri "Bir Şey Bulursa Elinden Alırız" adlı meşhur fıkradır. Bu fıkroda Hoca, evinde çalınabilecek bir şey olmadığı için evine giren hırsızı hiç umursamaz, yatağından bile kalkmaz. Bu fikranın dışında 4, 5, 8, 9, 18, 20, 22, 26, 58, 75, 117, 123, 128 ve 132 numaralı fıkralarda da Nasreddin Hoca'nın yoksul bir tip olarak betimlendiği açıkça görülür.

Kanaatkâr: Yukarıda belirttiğimiz üzere Nasreddin Hoca, yoksul olmasının yanı sıra aynı zamanda kanaatkâr bir tiptir. Elindekiyle yetinir ve fazlasına tamah etmez. 9, 12, 18 ve 54 numaralı fıkralarda Hoca'nın bu özelliği görülebilir.

Misafirperver / Cimri: Birbirine zıt olan bu iki özelliği bir arada vermek istedik. Çünkü bu iki özellik fıkralarda iç içe geçmiş durumdadır. Örneğin; "Tavşanın Suyunun Suyu" adlı fıkroda Hoca, önce misafirini gayet iyi ağırlar; ama misafirlerin ardı arkası kesilmeyince önlerine su dolu bir tencere koyar. Yine "Boş Sahan" adlı fıkroda da Hoca, yolda karşılaştığı kişileri misafirperver bir şekilde evine davet eder; ancak evde yiyecek bir şey olmadığından önlerine boş bir sahan koyar. "Yoğurt Bulaşığı" adlı fıkroda da evine gelen bir misafirin bıyıklarına uyurken yoğurt sürerek onu yemek yediği hususunda kandırır ve bir şey ikram etmeden evinden gönderir.

Ahmak – Altk – Cahil: Nasreddin Hoca, birçok fıkroda karşımıza cahil ve ahmak bir tip olarak çıkar. Bazı fıkralarda çok basit şeyleri dahi bilmediği, kendisine sorulan sorulara mantıksız cevaplar verdiği görülür. Elbette Hoca'nın böyle davranmasında bir hikmet vardır ve fıkraların arka planında bu hissedilir. Bu tip fıkraların birçoğunda Hoca, esasen kendini cahil ve ahmak bir tip olarak gösterip karşısındakıyla alay eder. Örneğin; "Yumurta Ağacı" adlı fıkroda Hoca'ya zerdali ağacını soran kişinin niyetini anlayan Hoca, bu yumurta ağacıdır diyerek karşısındaki kişiyle alay eder. Bunun dışında 10, 13, 25, 26, 32, 43, 48, 52, 56, 57, 71, 73, 80, 81,

90, 94, 95, 97, 98 ve 124 numaralı fıkralarda da Hoca, bu tiple karşımıza çıkmaktadır.

Tedbirli: İnsanoğlu bilmediği konularda veya bir işi ilk kez yaparken tedbirli davranmalıdır. Üstesinden gelemeyeceği işlere kalkışmamalı, bilmediği konularda yorum yapmaktan kaçınmalıdır. Nasreddin Hoca da incelediğimiz eserde dört fıkroda tedbiri elden bırakmayan bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. 14, 16, 36 ve 40 numaralı fıkralarda Hoca'nın bu özelliği görülebilir.

İyimser: Nasreddin Hoca, hayata ve olaylara iyimser bir bakış açısıyla yaklaşır. Yani olayların iyi taraflarını ön planda tutar ve bardağın dolu tarafını görür. “Fareler de Öldü” adlı fıkra, Hoca'nın bu yönünü açıkça ortaya koyar. Bu fıkroda Hoca; evinin yanmasına üzülme yerine, farelerden kurtulduğuna sevinmeyi tercih eder. Bunun dışında 26, 32, 51, 54, 59, 77 ve 91 numaralı fıkralarda da Hoca'nın bu özelliği yansıtılmıştır.

Hırsız: Elbette, Nasreddin Hoca hakkında böyle bir özelliği dile getirmek doğru görülmebilir. Ancak burada Hoca'nın tarihî şahsiyetinin değil fıkralardaki tipinin incelendiği unutulmamalıdır. İncelediğimiz eserde Nasreddin Hoca, beş fıkroda hırsızlık yaparken görülmektedir. Örneğin; “Hamam Tası” adlı fıkroda, gittiği hamamdan tas çaldığı görülür. Yine “Şiddetli Rüzgâr” adlı fıkroda, birinin bahçesinden havuç ve şalgam aşırıldığı görülür. Bunların dışında 8, 41 ve 99 numaralı fıkralarda da hırsız bir tip olarak gösterilir.

Hakkaniyetli: Nasreddin Hoca, aldatmayı da aldanmayı da sevmez. “Sarığın Kusuru” adlı fıkroda, mezat sırasında kendi sarığına müşteri olan birini uyarır ve onun aldanmasını istemez. “Sen de Onu Öp” adlı fıkroda kadı olarak karşımıza çıkan Hoca, burada da hakkaniyetli(!) bir tavır sergiler.

İnatçı: İncelediğimiz eserde üç fıkroda Nasreddin Hoca inatçı bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; “Kaz Varken Tutacaktın” adlı fıkroda, kazların sayısı hususunda inat eder ve bir türlü kazların eksik olduğunu kabullenmek istemez. 98 ve 135 numaralı fıkralar da Hoca'nın inatçılığına örnek olarak verilebilir.

Kindar: İki fıkroda Hoca, kindar bir tip olarak görülür. “Öküzün Kabahati” adlı fıkroda, Hoca'nın tarlasına giren bir öküzü günler sonra ele geçirinca bir güzel dövdüğü görülür. “Kör Köpek” adlı fıkroda da Hoca, eşeğini yiyen köpeğin peşini bir türlü bırakmaz.

Ticaret Erbabı: İncelediğimiz eserde yedi fıkra da Nasreddin Hoca, bir ticaret erbabı olarak karşımıza çıkar. Bu fıkralarda Hoca'nın sık sık tavuk, eşek gibi hayvanlarını pazara satmaya götürdüğünü görürüz. “Dostlar Alışverişte Görsün” adlı meşhur fıkra da Hoca'nın ticareti pek de beceremediğine şahit oluruz. Hoca'nın ticaretine ilişkin fıkralar; 12, 30, 40, 41, 43, 53 ve 95 numaralı fıkralardır.

İmam – Hoca: Nasreddin Hoca'nın tarihî kişiliği hakkında verilen bilgiler de bu yönünü doğrulamaktadır. Hoca'nın babasının da imam olduğu bilinmektedir. Giriş Bölümünde “Nasreddin Hoca'nın Hayatı ve Kişiliği” başlığı altında bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi verdik. Hoca, incelediğimiz eserde yedi fıkra da bu tipte karşımıza çıkar. 1, 2, 66, 69, 85, 101 ve 102 numaralı fıkralar, bu tipe örnek olarak verilebilir.

Öğretmen: Hocalığıyla da bağlantılı olarak medrese talebelerine ders verdiği görülür. Hoca, bu tipten üç fıkra da karşımıza çıkar. 21, 50 ve 51 numaralı fıkralar, bu tipe örnek gösterilebilir.

Kadı: İncelediğimiz eserde Hoca'nın kadıyla ilgili fıkralarına, ayrı bir başlık oluşturulmuştur. Bu fıkraların çoğunda Nasreddin Hoca'yı, kadıları ve adalet düzenini eleştirirken buluruz. Yalnız iki fıkra da Hoca'nın bizzat kadılık vazifesini icra ettiğine tanık oluruz. 89 ve 90 numaralı fıkralarda Hoca, kadı tipten karşımıza çıkar.

Çiftçi: Nasreddin Hoca'nın tarım ve hayvancılıkla uğraştığı yani çiftçilik yaptığı birçok fıkra da görülür. Üretim toplumu içerisinde insanların asıl işleri dışında bu tarz faaliyetler içerisinde bulunması zaten gayet doğaldır. Örneğin; “İnşallah Benim” adlı fıkra da, Hoca'nın tarlasına ekin biçmeye gittiği görülür. Bunun dışında 9, 17, 35, 36, 43, 44, 53, 55, 59 ve 122 numaralı fıkralarda Hoca'nın çiftçiliğine örnek olarak gösterilebilir.

Hekim: Nasreddin Hoca, iki fıkra da hekim tipten karşımıza çıkar. Yalnız bu fıkralarda Hoca, esasen hekim değildir. Gittiği memleketlerde kendini hekim olarak tanıtır insanları işlettiği görülür. 65 ve 67 numaralı fıkralar bu tipten örnektir.

Gezgin: İncelediğimiz eserde Nasreddin Hoca'nın birçok fıkra da gezmeye çıktığı ve seyahat etmeyi çok sevdiği görülür. On iki fıkra da Hoca'yı ya gezerken ya da başka bir memleketteyken görürüz. Hoca'nın gezgin bir tip olarak betimlendiği bu fıkralarda, genellikle gidilen memleketin tavır, davranış ve gelenekleri eleştiri konusu edilir. Hoca'nın bu tipi taşıdığı fıkralarda Konya, Karahisar gibi yerlere

gittiği görülür. 6, 28, 32, 48, 53, 54, 57, 60, 65, 67, 100 ve 124 numaralı fıkralar, bu tipe örnek olarak gösterilebilir.

Danışman – Bilge: Yukarıda Nasreddin Hoca'nın imam, hoca, âlim, öğretmen ve kadı olarak gösterildiği fıkralara örnekler vermiştik. Bu vasıflarından olsa gerek Hoca, birçok fıkroda bilge bir şahsiyet olarak karşımıza çıkar. Halk, kafasına takılan her türlü soruyu ona sorar. İçinden çıkılamayan durumlarda hep ona müracaat edilir. “Hoca ile Rahipler” adlı meşhur fıkroda, Sultan Alâeddin'in dahi rahipleri alt etmek için ona başvurduğu görülür. Hoca, bu yönüyle bir danışmanlık hizmeti yürütmekte ve bilge bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Hoca'nın bu özelliğine 7, 11, 14, 19, 23, 37, 40, 42, 45, 49, 52, 61 ve 66 numaralı fıkralar, örnek olarak verilebilir.

Avcı: İncelediğimiz eserde iki fıkroda Nasreddin Hoca, avcı bir tip olarak karşımıza çıkar. “Hoca'nın Oyunu” adlı fıkroda, beyin av arkadaşlarından biri de Nasreddin Hoca'dır. Yine “Kuyruk Koparsa...” adlı fıkroda da Hoca'nın, öğrencisi İmad'la birlikte kurt avına çıktığı görülür.

Dilenci: İncelediğimiz eserde yer alan iki fıkroda Hoca, dilenci bir tip olarak yansıtılır. Bu fıkralarda Hoca'nın kapı kapı gezip insanlardan bir şeyler istediğine tanık oluruz. Hoca'nın yoksulluğunu abartmak için olsa gerek, böyle bir tip oluşturulmuştur. “Yüzsuyu” ve “Ganimet Malı” adlı fıkralar, bu tipe örnek olarak verilebilir.

Çirkin Sesli: “Minare Başlı Hamam” adlı fıkroda, Nasreddin Hoca'nın çirkin sesli bir tip olarak karşımıza çıktığı görülür. Bu fıkroda Hoca, hamamda bir beste okur ve sesi kendine gayet hoş gelir. Hâl böyle olunca kuşluk vaktinde minareye çıkıp temcit okumaya başlar; ancak sesini kimse beğenmez.

Cesur: Dört fıkroda Nasreddin Hoca, oldukça cesur ve korkusuz bir tip olarak görülmektedir. Örneğin; “Hoca'nın Sarığı” adlı fıkroda, Timur'dan bütün halkın korktuğu ve Hoca'dan medet umduğu görülür. Halkın bu yardım çağrısı üzerine Hoca, sarığını kuşanıp Timur'un karşısına çıkar. Bunun dışında 84, 129 ve 131 numaralı fıkralarda da Nasreddin Hoca'nın cesur biri olduğu açıkça görülür.

Açık Sözlü: Yukarıda belirttiğimiz üzere Nasreddin Hoca, oldukça cesur biridir. Bu özelliğine bağlı olarak açık sözlü bir tip olarak karşımıza çıkar. Hoca, hangi şart altında olursa olsun bildiğini söylemekten çekinmez. Özellikle bey, kadı,

Timur gibi devlet adamlarına karşı oldukça açık sözlüdür. Onlar karşısında korkup çekinmez ve ağızlarının payını verir. Örneğin; “Peştamalin Değeri” adlı meşhur fıkrada Hoca, karşısında büyülenen Timur’a tokat gibi bir cevap yapıştırır. Hoca’nın bu yönüne 3, 20, 28, 45, 60, 64, 86, 87, 121, 129 ve 131 numaralı fıkralar örnek olarak gösterilebilir.

1.11. Yazmaya Nasreddin Hoca Tipi Açısından Eleştirel Bir Bakış

Fıkralar, fıkra tipi adı verilen şahıslar üzerinden anlatılırlar ve bu fıkra tipleri her fıkrada farklı bir role bürünürler. İncelemiş olduğumuz Hikâyât-ı Hoca Nasreddin adlı eserde yer alan fıkraların da başlıca fıkra tipi, Nasreddin Hoca’dır. Hoca, bir fıkra tipi olarak birçok farklı özelliği bünyesinde taşımaktadır. Yukarıda “Yazmada Yer Alan Fıkralara Göre Nasreddin Hoca Tipinin Özellikleri” başlığı altında bu özellikleri sıralamaya çalıştık.

Bu bölümde, bir önceki başlıkta dile getirdiğimiz Nasreddin Hoca tipine eleştirel bir bakışla yaklaşmak istiyoruz. Çünkü görüldüğü üzere Nasreddin Hoca, bir fıkra tipi olarak birçok özellik taşımaktadır. Sıralanan bu özelliklerin birçoğu olumlu bir yapı arz etmektedir; ancak gayet olumsuz özelliklere de rastlanmaktadır. İşte bu başlık altında, bir fıkra tipi olarak Nasreddin Hoca’ya atfedilen olumsuz özellikler üzerinde durulacaktır. Bu olumsuz niteliklerin mahiyeti ve oluşum sebepleri belirlenmeye çalışılacaktır.

İlk olarak Nasreddin Hoca’nın bir hırsız olarak gösterildiği fıkralar üzerinde durmak istiyoruz. İncelediğimiz eserde beş fıkrada Nasreddin Hoca, hırsızlık yapan bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu fıkralar; Hamam Tası, Şiddetli Rüzgâr, Acemi Çaylak, Keyfimin Kâhyası Değilsin ve İplik Yumağı adlı fıkralardır. Bunlardan Keyfimin Kâhyası Değilsin adlı fıkra, Sakaoğlu ve Alptekin tarafından *Merdiven Benim Değil mi İstedğim Yerde Satarım* adıyla mantık açısından Nasreddin Hoca’ya uymayan fıkralar içerisinde değerlendirilmiştir (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014: 217). Hoca, âlim, kadı gibi vasıflarla karşımıza çıkan bir şahsiyetin hırsızlık yapması elbette ki olacak iş değildir. Bu fıkralar, büyük bir ihtimalle başka fıkra tipleri üzerine anlatılagelmekteyken daha meşhur bir tip olduğu için sonradan Nasreddin Hoca’nın adına bağlanmıştır.

İncelediğimiz yazmada Yüzsuyu ve Ganimet Malı başlığını verdiğimiz fıkralarda da Nasreddin Hoca, dilenci bir tip olarak yansıtılmaktadır. Bu fıkralarda Hoca'nın kapı kapı dolaştığını ve insanlardan bir şeyler istediğini görmekteyiz. Yine bu olumsuz tip de Hoca'nın kişilik özelliklerine ters düşmektedir. Bu fıkralar da ya sonradan Nasreddin Hoca adına bağlanmış ya da Hoca'nın yoksulluğunu abartmak için böyle bir tiplere başvurulmuştur.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı el yazması eserde birçok fıkroda Nasreddin Hoca, ahmak ve cahil bir tip olarak görülmektedir. Hoca'nın bu tipi taşıdığı fıkraların sayısı 21'dir. Bu sayı hiç de azımsanacak ve görmezden gelinecek bir miktarda değildir. Öyle ise bu fıkraların tamamının sonradan Hoca'ya bağlandığını söylemek pek gerçekçi olmaz. Bize göre bu fıkralarda bilinçli olarak rol yapma durumu vardır. Yani bu fıkraların birçoğunda Nasreddin Hoca, bilinçli olarak kendini ahmak ve cahil biri olarak yansıtmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu fıkralarda Hoca, “-miş gibi” yapmaktadır. Hoca'nın bundan iki muradı olabilir: Birincisi, kendini cahil göstererek toplumun eğitim seviyesinin düşüklüğüne dikkat çekmek. İkincisi, kendini ahmak ve alık bir karakter olarak yansıtip esasen karşısındaki kişiyle alay etmek. Örneğin; Yumurta Ağacı adını verdiğimiz fıkrayı ele alalım. Bu fıkroda Hoca'ya zerdali ağacını sorarlar. Hoca da bu ağaç yumurta ağacıdır; lakin dolu vurup beyazını dökmüş, sadece sarısı kalmış, diye cevap verir. Elbette Nasreddin Hoca'nın zerdali ağacını bilmemesi veya yumurta ağacı olabileceğini düşünmesi kabul edilemez. Bu fıkroda Hoca, -miş gibi yaparak kendini ahmak ve cahil yerine koymaktadır; ancak esas iletilmek istenen mesaj, olur olmaz her sorunun sorulmaması gerektiğidir. Bu fıkralardan bir kısmı da sonradan Nasreddin Hoca adına bağlanmıştır. Örneğin; Kendi Kulağını Isırmak adını verdiğimiz fıkroda da Hoca, ahmak bir tiplereyle karşımıza çıkar. Aslında bu fıkra, ahmak bir fıkra tipi olan Karakuş'a aittir.

Nasreddin Hoca, incelediğimiz eserde üç fıkroda cimri bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu fıkralar; Tavşanın Suyunun Suyu, Boş Sahan ve Yoğurt Bulaşığı adlı fıkralardır. Olumsuz bir nitelik taşıyan bu tipi de Hoca'nın şahsına yakıştırmıyoruz. Çünkü gerek İslam gerekse Türk kültüründe cömertlik övülmüş, cimrilik yerilmiştir. Al-i İmran Suresi'nin 180. ayetinde şöyle buyrulur: *“Allah'ın fazl u kereminden verdiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun kendileri için bir hayır olduğunu sanmasınlar. Bilakis bu, onlar için bir şerdir. Onların cimrilik ettikleri şey*

kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır.” Yine bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: *“Hangi hastalık, cimrilikten daha büyük olabilir ki.”* Konuyla ilgili olarak bir atasözünde de: *“Mürüvetsiz adam, suyu çekilmiş değirmene benzer.”* denilmektedir. Hâl böyle iken Türk-İslam kültürünü kendi potasında eritmiş bir şahsiyetin cimrilik etmesi elbette mümkün değildir. Ancak bu fıkraların alt yapısına bakıldığında yapılan cimriliğin bir sebebinin olduğu görülür. Örneğin; Tavşanın Suyunun Suyu adlı fıkra Hoca, önce misafirine büyük ihtimam gösterir; fakat misafirin hemşehrileri, komşuları işi abartınca Hoca’nın tutumu değişir. Yani bu fıkra esasen, misafirliğin abartılmaması gerektiği mesajı verilmeye çalışılır.

İncelediğimiz eserde yedi fıkra Nasreddin Hoca, düzenbaz bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu fıkralarda Hoca’nın çeşitli hile ve oyunlarla üste çıktığı, insanları kandırdığı görülür. Bizce bu olumsuz tip de Nasreddin Hoca’nın kişilik özellikleriyle bağdaşmamaktadır. Hoca’nın düzenbaz bir tip olarak betimlendiği Yanlışlık Balda adlı fıkra, Sakaoglu ve Alptekin tarafından *Yanlışlık İlamda Değil Bal Çömleğinde* adıyla mantık açısından Nasreddin Hoca’ya uymayan fıkralar içerisinde değerlendirilmiştir (Sakaoglu ve Alptekin, 2014: 231). Nasreddin Hoca’nın düzenbaz bir tipte görüldüğü fıkralarda dikkat çekici bir durum vardır. Bu fıkralarda Hoca’nın yanı sıra Yahudi, kadı, bey gibi yardımcı tipler görülür. Bu fıkralarda Hoca, aslında düzenbaz bir tip gibi gösterilerek bu yardımcı tipleri alt etmesi sağlanmıştır. Çünkü Yahudiler paraya düşkünlüğüyle, kadınlar rüşvet almaları ve adaletsiz hükümleriyle, beyler de zalimlikleriyle fıkralara konu olmuşlardır. Halk, bu fıkralarda Hoca’yı düzenbaz bir tip olarak göstermekle aslında bu şahıslara etmek istediğini etmiş, söylemek istediğini söylemiştir. Bu yönüyle Hoca, bu şahıslar karşısında halkın tercümanı olan bir kahramandır.

Sonuç olarak; bazı fıkraların sonradan adına bağlanması, bazen eleştiri veya alay maksadıyla kendini çeşitli rollere sokması, halkın söyleyemediği şeyleri ona söyletmesi gibi sebeplerle Nasreddin Hoca, fıkralarda olumsuz özellikler de göstermektedir. Bu fıkralara bakarak Nasreddin Hoca’nın tarihî kişiliği hakkında veya kişilik özellikleri hakkında söz söylemek doğru olmaz. Burada söz konusu olanın gerçek Nasreddin Hoca değil bir fıkra tipi olarak Nasreddin Hoca olduğu unutulmamalıdır. Nitekim incelediğimiz eserin 49a ve 49b sayfalarında şöyle bir not yer almaktadır: *“Benim cānım Hoca Naşreddīn Efendi velī olduğına iştibāh yoktur.*

Bu şeylerden haberi, āgāhī yokdur. Velakin añlamak için böyle lañifecikler yazmışlardır. Her kim okuyup temāmında merhūmuñ rūh-ı şerīfī için üç ihlāş ile bir fatihā-yı şerīf okuyup şevābın rūhına armağan gönderirse Hūdā-yı müte‘āl ol kimesnenüñ ‘ākıbetin hayr eyleye. Amīn.” Bu nottan da anlaşılacağı üzere Nasreddin Hoca, tarihî bir şahsiyet olarak veli ve âlim bir kişidir; ancak bir fıkra tipi olarak olumlu-olumsuz nitelikler taşımaktadır. Yani gerçek Hoca ile fıkra tipi olan Hoca’yı birbirine karıştırmamak gerekir. Fıkralara göre Hoca’nın kişiliğine dair söz etmek doğru olmadığı gibi bu fıkraları elemeye çalışmak da bizce doğru bir yaklaşım değildir. Sırf olumsuz nitelikler taşıyor diye bazı fıkraları görmezden gelmek veya yok etmeye çalışmak halk edebiyatının temel felsefesine aykırıdır. Çünkü halk edebiyatı ürünlerinin büyük bir kısmı sözlü kültüre dayanır. Fıkralar da sözlü kültür hazinemizin nadide örneklerindedir. Halk, bir fıkrayı başka bir fıkra tipine bağlamışsa veya bir fıkra tipine bazı olumsuz nitelikler yüklemişse bunları ayıklamaya çalışmak akıntıya karşı kürek çekmek gibidir, hiçbir mesafe kat edilemez ve başarı sağlanamaz. Çünkü bu ürünleri halkın dimağından silmek öyle kolay bir iş değildir. Örneğin; tarihsel olarak aynı dönemde yaşamaları imkânsız olmasına rağmen Hoca ve Timur ilişkisini konu alan fıkralar, halkın muhayyilesinden nasıl silinebilir? Tabii ki bu konuda da araştırmalar yapılmalı, gerçekler gün yüzüne çıkarılmalıdır; ancak bu fıkraların anlatılmaması veya unutulması beklenmemelidir. Bir diğer husus da sözlü kültür ürünlerinin yaratıcılarının belli olmaması meselesidir. Bu fıkralar bizzat Nasreddin Hoca tarafından mı söylenmiştir veya kaleme alınmıştır? Elbette, hayır. Öyle ise bu olumsuz niteliklerden dolayı Nasreddin Hoca’nın şahsının zarar göreceğini düşünmemek gerekir. Tabii ki çok ağır yakıştırmalar veya hakaretler içeren fıkralara itibar edilmemeli; ancak diğerleri de dışlanmamalıdır.

1.12. Yazmada Yer Alan Fıkraların Tasnifi

Çalışmamızın Giriş bölümünde “Nasreddin Hoca Fıkralarının Tasnifi” adı altında, çeşitli araştırmacıların Nasreddin Hoca fıkraları konusunda yapmış oldukları tasniflere değinmiştik. Bu bölümde ise araştırma konumuz olan Hikâyât-ı Hoca Nasreddin adlı yazmada yer alan fıkraların tasnifine değineceğiz. Öncelikle

yazmadaki fıkralar hakkında daha önceden yapılmış tasniflere yer verecek, ardından kendi tasnifimizi yapmaya çalışacağız.

Bekir Şahin, söz konusu yazmada yer alan fıkraların sekiz bölümden oluştuğunu belirtmiş ve şu şekilde bir tasnif yapmıştır:

1. Kendisiyle halk arasında olan olayları anlatan fıkralar,
2. Kendisiyle beyler arasındaki fıkralar,
3. Kendisiyle hanımı arasındaki münasebetleri anlatan fıkralar,
4. Kendisiyle oğlu arasındaki fıkralar,
5. Kendisiyle suhtası arasındaki fıkralar,
6. Kendisiyle kadılar arasındaki fıkralar,
7. Merkebiyle ilgili fıkralar,
8. Öküzleriyle ilgili fıkralar (Şahin, 2008: 271).

Hikâyat-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmanın giriş kısmında, fıkraların tasnifiyle ilgili olarak şöyle bir bilgi yer almaktadır: “*Rāviyān-ı aḥbār ve nākilān-ı aşār ve muḥaddiṣān-ı rūzigār öyle naql rivāyet ve bu yüzden hikāyet ider ki: İşte zemān-ı evā’ilde Hoca Naşreddīn raḥmetullah-i ‘aleyh ḥazretlerinüñ zūrefā ile olan mābeynlerinde laṭifeleridür ki naql olunur. Sekiz bâb üzre rivāyet itmişlerdür.*”

Yazmanın 1b numaralı sayfasında yer alan bu ifadeye göre fıkralar, sekiz ayrı başlık altında toplanmaya ve bu şekilde bir tasnife tabi tutulmaya çalışılmıştır. Ancak yazmanın tamamı incelendiğinde bu tasnife riayet edilemediği görülür. Nitekim Ahmed Ateş de bu yazmanın tanıtımını yaparken şu ifadelerle yer vermiştir: “*Nasreddin Hoca hikâyelerinin şimdiye kadar bir yazma nüshasına tesadüf edilmediği için, bu nüsha oldukça mühimdir. Hikâyeler arasında, mukaddimede bahsedilen sekiz bâb taksimatı görülmemektedir.*” (Ateş, 1948: 179).

Yukarıda belirttiğimiz gibi yazmanın giriş kısmında, 1b sayfasında, fıkraların sekiz bölümde nakledildiği bildirilmiştir; ancak fıkraların tasnifinde bu sekiz bölüme riayet edilmemiştir. Fıkraların yazımında bu sekiz bölümlük sıraya tam olarak uyulamadığı gibi, yazmada bu sekiz bölümün adları da tam olarak görülmez. Giriş kısmında sekiz bölümden bahsedilmiştir; ancak yazmada bu bölüm başlıklarından yalnızca dört tanesi belirtilmiştir. Yazmada geçen bölüm başlıkları şunlardır:

1. (*Bāb-ı şānī*) *Hoca’nuñ ‘avratıyla olan menākıbların beyānındadır.* (21b)
2. *Hoca’nuñ oğlı ile olan menākıbların beyān ider.* (24b)
3. *Hikāyet: Suhte ‘İmād ile Hoca’nuñ menākıbın beyān ider.* (25b-26a)
4. *Ba‘de Hoca’nuñ Kağı ile olan menākıbların beyān ider.* (26b)

Yazmada belirtilen bölüm başlıkları yalnızca bunlardır. Görüldüğü üzere bu da yazmanın sadece 21b ile 26b sayfaları arasını kapsamaktadır. Bir numarada verdiğimiz bölüm başlığı “bāb-ı şānī” açıklamasıyla başlamaktadır. Bu da gösteriyor ki bu başlıktan önce bir başlık daha olması gerekir; ancak yazmada bu başlık belirtilmemiştir.

Yukarıda görüldüğü üzere Bekir Şahin’in yaptığı tasnif, yazmada yer alan başlıkların sekize tamamlanması suretiyle oluşturulmuştur. Ancak yazmada yer alan fıkraların tamamı oluşturulan bu tasnifte kendine yer bulamamakta, bazı fıkralar bu tasnifin dışında kalmaktadır. Şimdi biz de yazmada yer alan fıkraları bir tasnife tabi tutmaya ve bütün fıkraların bu tasnifte yer bulmasını sağlamaya çalışacağız. Yazmada yer alan tasnif ve Bekir Şahin’in yazmadan hareketle yaptığı tasnif, fıkralardaki yardımcı kahramanlara göre oluşturulmuştur. Biz de öncelikle fıkra kahramanlarına göre bir tasnif yapmayı denedik; ancak bütün fıkraları bu tasnife yerleştiremedik. Tasnifte hiçbir fıkranın dışarıda kalmaması adına konu ve kahraman odaklı bir tasnif yaptık. Elbette ki bu tasnife göre bir fıkra, birden fazla başlığa uygun düşebilir. Bu tür durumlarda fıkrada baskın olarak görülen konu veya kahraman tercih edilmiştir. Bu tasnifte 136 fıkranın tamamı yer almaktadır ve fıkra numaralarıyla birlikte fıkraların isimleri de verilmiştir. Yapılan tasnifi aşağıda paylaşıyoruz.

a. Hoca ile Yâran Arasındaki Fıkralar

Bu başlık altında 25 fıkra yer almaktadır. Bu başlık altındaki fıkralar, Nasreddin Hoca ile halk arasında geçen fıkralardır. Bu fıkraların konuları genellikle gündelik hayatla ilişkilidir. Bu grupta yer alan fıkraların adları ve numaraları aşağıda verilmiştir:

6. [Döve Döve]
7. [Satranç Talimi]
10. [Yoğurt Ağacı]

11. [Yumurta Ağacı]
15. [Hangi Sazı Seversin?]
16. [Ağaçtan Öteye Yol]
19. [Eski Ay]
20. [Ye Kürküm Ye]
22. [Ciğerdar Olmak]
23. [Çıkar Gitsin]
25. [Bildim Bildim!]
28. [Vilayetin Böylesi]
30. [Sarığın Kusuru]
33. [Yağın Tortusu]
34. [Sidiğe Tutunmak]
36. [Fukaranın Malı]
37. [Dünyanın Dengesi]
43. [Aşk Olsun Boyacıya]
45. [Boğulan Softa]
46. [Akçeyi Bulan Buldu]
52. [Ağaçtaki Adam]
54. [Bir Akçe Eksik Verin]
58. [Boş Sahan]
98. [Yel Değirmeni]
128. [Yüzsuyu]

b. Hoca ile Karısı Arasındaki Fıkralar

Yazmada belirtilen başlıklardan biridir. Bu başlık altında yedi fıkra yer almaktadır. Bu başlık altındaki fıkralar, Nasreddin Hoca ile karısı arasındaki münasebetleri içermektedir. Bu grupta yer alan fıkraların adları ve numaraları aşağıda verilmiştir:

71. [Kaftanın İçinde Ben Yoktum]
72. [Yorgan Gitti Kavga Bitti]
74. [İnşallah Benim]
75. [Ölçüyü Bozmayın]
77. [O Bizden Kirli]

80. [Katır Yavrusu]

121. [Cuma Gecesi]

c. Hoca ile Oğlu Arasındaki Fıkralar

Yazmada belirtilen başlıklardan biridir. Bu başlık altında üç fıkra yer almaktadır. Bu fıkralarda, Nasreddin Hoca'nın oğlunun pek akıllı biri olmadığı ve babasına yoldaş olduğu anlatılır. Bu grupta yer alan fıkraların adları ve numaraları aşağıda verilmiştir:

81. [Kayıp Oğlan]

82. [Giden Ne İdi?]

123. [Cenaze Evi]

ç. Hoca ile Suhte İmad Arasındaki Fıkralar

Yazmada belirtilen başlıklardan biridir. Bu başlık altında iki fıkra bulunmaktadır. İmad, Nasreddin Hoca'nın medreseden öğrencisi ve aynı zamanda yoldaşdır. Bu grupta yer alan fıkraların adları ve numaraları aşağıda verilmiştir:

84. [Kuyruk Koparsa...]

85. [İmad'ın Sözüne Uymak]

d. Kadularla İlgili Fıkralar

Yazmada belirtilen başlıklardan biridir. Bu başlık altında sekiz fıkra yer almaktadır. Bu fıkraların kiminde Hoca, kadı huzurunda iken kiminde bizzat kadı olan kendisidir. Bu fıkralarda, dönemin adalet sisteminin eleştirildiği görülür. Bu grupta yer alan fıkraların adları ve numaraları aşağıda verilmiştir:

18. [Dokuz Yüz Doksan Dokuz Altın]

86. [Yanlışılık Balda]

87. [Hoca'nın Koynundaki Taşlar]

88. [Akçeli Kötek]

89. [Sen de Onu Öp]

90. [Kendi Kulağını Isırmak]

117. [Yoğurt Bulaşığı]

132. [Ganimet Malı]

e. Hayvanlarla İlgili Fıkralar

Bu başlık altında 17 fıkra bulunmaktadır. Hayvanlarla ilgili olan fıkralarda özellikle eşegin ön plana çıktığı görülür. Eşek, Nasreddin Hoca fıkralarının

vazgeçilmez unsurlarından biridir. Hoca ve eşeği birbiriyle özdeşleşmiştir. Eşek, Hoca'nın fakirliğini temsil etmek dışında, mizah ve ironinin de başlıca aracıdır. Bu grupta yer alan fıkraların adları ve numaraları aşağıda verilmiştir:

14. [İki Yıl Çaylak Olmak]
24. [Fareler De Öldü]
32. [Ördek Suyu]
35. [Yas Tutuyorlar]
44. [Kaz Varken Tutacaktın]
47. [Tavşanın Suyunun Suyu]
53. [Yol Bilmeyen Tavuklar]
55. [Öküzün Kabahati]
62. [Öküzün Gençliği]
91. [İnşallah Gerçek Ola]
92. [Tok Kurt]
93. [Eşeğe Danışmak]
94. [Sen de Nişadır Sür]
95. [Kuyruk Hazır]
96. [Bana mı İnanıyorsun, Eşeğe mi?]
97. [Kayıp Eşek]
135. [Kör Köpek]

f. Tarihî Şahsiyetlerle İlgili Fıkralar

Bu başlık altında 10 fıkra bulunmaktadır. Nasreddin hoca fıkralarında ön plana çıkan en önemli tarihî şahsiyet Timur'dur. Aynı dönemde yaşamamalarına rağmen, halkın hayal gücü, zalim Timur karşısına Nasreddin Hoca'yı çıkarmış ve bu yolla âdeta Timur'dan intikam alınmıştır. İncelediğimiz yazmada "bey" olarak anılan kişinin de Timur olduğu diğer fıkra kitaplarından anlaşılmaktadır. Bu grupta yer alan fıkraların adları ve numaraları aşağıda verilmiştir:

59. [Şükürler Olsun]
60. [Tek Ayaklı Ördek]
61. [Hoca'nın Sarığı]
63. [Hoca'nın Oyunu]
64. [Alan Bir Telden Alır]

- 66. [Hoca ile Rahipler]
- 69. [Yunus'u Yutan Balık]
- 129. [Peştamalı Değeri]
- 130. [Tavuklara Horoz Gerek]
- 131. [Onu İşleyen Burada Yok]

g. Hırsızlık Olaylarıyla İlgili Fıkralar

Bu başlık altında dokuz fıkra bulunmaktadır. Hırsızlık, Nasreddin Hoca fıkralarında sıkça karşılaşılan konulardan biridir. Bu fıkralarda Hoca'nın fakirliği de gözler önüne serilir. Fıkraların bir kısmında Hoca'nın bir şeyi çalınırken bazı fıkralarda hırsızlığı yapanın bizzat Nasreddin Hoca olduğu görülür. Bu grupta yer alan fıkraların adları ve numaraları aşağıda verilmiştir:

- 4. [Biz Bu Eve Taşınmadık mı?]
- 5. [Peyniri Yiyen Suya Gelir]
- 8. [Acemi Çaylak]
- 29. [Hamam Tası]
- 31. [Hırsızın Duası]
- 39. [Şiddetli Rüzgâr]
- 41. [Keyfimin Kâhyası Değilsin]
- 76. [Bir Şey Bulursa Elinden Alırız]
- 99. [İplik Yumağı]

ğ. Dinî Hayatla İlgili Fıkralar

Bu başlık altında 10 fıkra yer almaktadır. Nasreddin Hoca'nın mesleği dolayısıyla dinî konular fıkralara sıkça yansımıştır. Bu fıkralarda Hoca'nın taassuptan uzak olduğu ve halkın batıl inançlarını eleştirdiği görülür. Bu grupta yer alan fıkraların adları ve numaraları aşağıda verilmiştir:

- 3. [Hoca'nın Hesabı]
- 17. [Kıyamet Kopacaksa...]
- 38. [Münker Nekir Korkusu]
- 42. [Çömlek Hesabı]
- 48. [Hilale Sevinmek]
- 49. [Namazı Yemek]
- 56. [Eski Ölü]

- 73. [Katırları Ürkütmek]
- 78. [Minare Başı Hamam]
- 79. [Allah'ın Kulu]

h. Hoca'nın Meslekleriyle İlgili Fıkralar

Yaptığımız tasnife göre bu başlık altında 11 fıkra yer almaktadır. Nasreddin Hoca fıkralarda genellikle imam veya medrese hocası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanı sıra bazı fıkralarda hekim veya tüccar olarak da görülür. Bu grupta yer alan fıkraların adları ve numaraları aşağıda verilmiştir:

- 1. [Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin]
- 2. [Devenin Kanadı]
- 12. [Dostlar Alışverişte Görsün]
- 21. [Kudûrî Kitabı]
- 40. [Ay Alıp Satmadım]
- 50. [Ata Ters Binmek]
- 51. [Evvel de Yerdeydim]
- 65. [Hoca'nın Akıbeti]
- 67. [İki Ayağı Çukurda]
- 101. [Ne Sana ne Bana]
- 102. [Hoca'nın Yoldaşları]

ı. Gündelik Hayatla İlgili Fıkralar

Yapılan tasnif dışında kalan fıkralar bu bölümde yer almıştır. Bu başlık altında sekiz fıkra bulunmaktadır. Bu grupta yer alan fıkraların adları ve numaraları aşağıda verilmiştir:

- 9. [Dokuz Olsun]
- 13. [Kuşa Benzetmek]
- 26. [Kuyuya Düşen Ay]
- 27. [Al Abdestini Ver Pabucumu]
- 57. [Su Şırlıtısı]
- 100. [Deli Çeşme]
- 122. [Kayışın Çektiği]
- 124. [Ceviz Ağacı]

i. Kahramanı Nasreddin Hoca Olmayan Fıkralar

İncelediğimiz yazmada yer alan 26 fıkranın kahramanı Nasreddin Hoca değildir. Bu grupta yer alan fıkraların adları ve numaraları aşağıda verilmiştir:

- 68. [Kaşık Düşmanı]
- 70. [İmam da Güzel Namaz da]
- 83. [Sahte Hekim]
- 103. [Uğursuzluk Kimde?]
- 104. [Sarhoş İhtiyar]
- 105. [Hamile Oğlan]
- 106. [Akşamdan Beri On Beş Oldu]
- 107. [Öküz Davası]
- 108. [Sulh Olmak]
- 109. [Delik İbrık]
- 110. [Ahmak Kadı]
- 111. [Şeytan ve Yahudi]
- 112. [Manayı Bizden Öğrenecekler]
- 113. [Tövbeler Olsun]
- 114. [Kelin Fesi]
- 115. [Terslik Attadır]
- 116. [Kalkanı Görmez misin?]
- 118. [Onun Bıyığına...]
- 119. [Lanet Okur]
- 120. [Sünneti Terk Etmem]
- 125. [Dilenci Sandım]
- 126. [Koyun Başı]
- 127. [Çift Besmele]
- 133. [Hamalın Konuğu]
- 134. [Bundan Çıkar]
- 136. [Keşkek Tarifi]

Hikâyât-ı Hoca Nasreddin adlı yazmada yer aldığı hâlde bazı fıkraların kahramanı Nasreddin Hoca değildir. Bu türden fıkralar, bu başlık altında toplanmış ve bu bölümde 26 fıkraya yer almıştır. İncelediğimiz yazmada, yukarıda sıraladığımız

fıkralarda Nasreddin Hoca'nın adı geçmemektedir. Ancak bu fıkralardan bazılarının, diğer Nasreddin Hoca kitaplarında aynıyla veya benzeriyle yer aldığı görülmektedir. Her ne kadar tasnifimizde bu fıkraları, “Kahramanı Nasreddin Hoca Olmayan Fıkralar” başlığı altında vermiş olsak da bunlardan bazılarının Nasreddin Hoca fıkrası olduğu aşikârdır. Bu fıkraların hangileri olduğunu aşağıda açıklamaya çalışacağız.

“Terslik Attadır” adıyla verdiğimiz fikranın kahramanı, incelediğimiz yazmada Sivrihisarlı biridir, Nasreddin Hoca'nın adı geçmemektedir. Ancak incelediğimiz fıkra kitaplarında, bu fikranın kahramanının Nasreddin Hoca olduğu görülmektedir. Türkmen'in çalışmasında yer alan 96. lâtife, bu fıkrayla büyük ölçüyle benzerdir (Türkmen, 2013: 129). Aynı fıkra, Boratav'ın çalışmasında şu şekilde yer almıştır:

Bir gün Hoca sağ ayağın özengüye basup ata bindi. Yüzi atın sağrısına geldi. Ayıtdılar: “Ey Hoca! Niçün ters bindin?” Hoca aydur: “Ben ters binmedim; meğer at solakdur.” demiş (Boratav, 2007: 233).

Bu fıkra, Gölpınarlı'nın çalışmasında (Gölpınarlı, 1961: 107) ve Duman'ın çalışmasında (Duman, 2008: 201) da hemen hemen Boratav'daki şekliyle yer almıştır. Kabacalı'nın çalışmasında ise Nasreddin Hoca'nın ters bindiği hayvan, at değil katırdır (Kabacalı, 1991: 219).

“Sünneti Terk Etmem” adıyla günümüz Türkçesine aktardığımız fikranın kahramanı, incelediğimiz yazmada bir Kalenderî şeyhidir. Bu fikranın da karşılaştırma yaptığımız diğer çalışmalarda Nasreddin Hoca üzerinden anlatıldığı görülmektedir. Söz konusu fıkra, Boratav'ın eserinde şu şekilde yer almıştır:

Bir gün... Meğer Hoca ramazânda oruc tutmaz imiş... Lâkin sahurda kalkup ta'âm eder imiş... Ahbâbları ayıtdı: “Hoca Efendi, siz oruc tutmuyorsunuz; niçün sahurda kalkup ta'âm edersiniz?” dediler. Hoca ayıtdı: “Farzı terk etdüğime göre sünneti dahı terk mi edeyim?” demiş (Boratav, 2007: 216).

Bu fıkra; Gölpınarlı'nın çalışmasında (Gölpınarlı, 1961: 33), Duman'ın çalışmasında (Duman, 2008: 243) ve Kabacalı'nın çalışmasında (Kabacalı, 1991: 263) da Nasreddin Hoca üzerine anlatılmıştır.

İncelediğimiz yazmaya göre; “Ahmak Kadı” adıyla verdiğimiz fıkrada, Nasreddin Hoca'nın adı geçmemektedir. Ancak karşılaştırma yaptığımız kitapların

bazılarında, bu fıkranın Nasreddin Hoca'yla ilgili olarak aktarıldığı görülmektedir. Boratav'ın çalışmasında (Boratav, 2007: 240) ve Duman'ın çalışmasında bu fıkranın kahramanı Nasreddin Hoca'dır. Söz konusu fıkra, Duman'ın eserinde şu şekilde verilmiştir:

Bir gün, Hoca'ya eyitmişler: “Ey Hoca, kişinin sakalı uzun olmuş olsa ahmak olur.” demişler. Meğer Hoca'nın sakalı uzun olmak ile sakalın tutumlayub muma tutar. Parra dak bütiün yanar; yüzi gözi yolunmuş tavuğa döner. Pazara varub ol kişiye eyitdi: “Gerçek imiş. Sakalı uzun olanın akli az olurmuş. Hele ben ahmaklıktan kurtuldum.” demiş (Duman, 2008: 283).

İncelediğimiz yazmada “Delik İbrık” adını verdiğimiz fıkranın kahramanları, bir bezirgân ve onun Hintli kölesidir. Karşılaştırma yaptığımız diğer kitaplarda ise bu fıkra, Nasreddin Hoca ile karısı arasında geçmektedir. Boratav'ın çalışması (Boratav, 2007: 248) ve Kabacalı'nın çalışması (Kabacalı, 1991: 201) buna örnektir. Aynı şekilde, Gölpınarlı'nın eserinde de bu fıkranın kahramanları, Hoca ve karısıdır. Söz konusu fıkra, Gölpınarlı'nın çalışmasında şöyle aktarılmıştır:

Karısı, bir gün Hoca'ya, efendi demiş, abdest ibriğinin dibi delindi, içinde su kalmıyor, ne yapalım? Hoca, düşündüğün şeye bak a karıcığım der, bunun da çaresini bulamazsak yazık bize. Eskiden abdest bozar, sonra abdest alırdık. Bundan sonra ibriğe suyu kor-komaz abdest alırız, sonra abdest bozarız (Gölpınarlı, 1961: 30).

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmada, “Uğursuzluk Kimde?” adıyla aktardığımız fıkranın kahramanları, padişah ve bir adamdır. Boratav'ın çalışmasında (Boratav, 2007: 213) ve Duman'ın çalışmasında, buna benzer bir fıkra yer almaktadır. Bu eserlerde yer alan fıkraların kahramanları ise, padişah ve Nasreddin Hoca'dır. İncelediğimiz yazmada yer alan fıkra ile bu çalışmalarda yer alan fıkralar birbirine oldukça benzemektedir. Duman'ın çalışmasında yer alan fıkrayı aşağıda paylaşıyoruz:

İttifak bir padişah ormanın yanından askeriyle giderken önüne birden Hoca çıkar. At ürküp padişahu yere çalar... Padişah: “Götürün, önünde boynun urun. Ne uğursuz herifmiş.” der. Hoca: “Uğursuz sensin ki benim başım senden ötürü gidip helâk olurum.” deyince azat edilir (Duman, 2008: 270).

İncelediğimiz yazmada bazı fıkralarda Nasreddin Hoca'nın adı anılmadığı için, “Kahramanı Nasreddin Hoca Olmayan Fıkralar” adı altında verdiğimiz hâlde, diğer kitaplarda Nasreddin Hoca üzerinden anlatıldığını gördüğümüz fıkraların sonuncusu, “Kaşık Düşmanı” adını verdiğimiz fıkradır. İncelediğimiz yazmada bu fıkra; üç arkadaş üzerine anlatılmış, isimleri anılmamıştır. Duman'ın çalışmasında ise bu üç kişiden biri, Nasreddin Hoca'dır. Söz konusu fıkranın Duman'ın çalışmasındaki şeklini aşağıda paylaşıyoruz:

Merhum Nasreddin Efendi hac-ı şerife niyet eder. Üç refik olub giderler. Günlerden bir gün Medine'ye dâhil oldular. İçlerinden birisi eyitdi: “Benim evde Gülbeyaz cariyem salimden azad olsun.” dedi. Birisi dahi eyitdi: “Benim Salime adlu cariyem salimden azad olsun.” dedikde heman Hoca eyitdi: “Benim evde cariyem yok, heman benim avratım olan karıyı azad eyledim.” dedikde: “Hay Hoca Efendi n'eyledin? Karı boş oldı.” demişler. Hoca eydür: “Ben de andan usandım idi.” demiş (Duman, 2008: 207).

Özetleyecek olursak “Terslik Attadır”, “Sünneti Terk Etmem”, “Ahmak Kadı”, “Delik Ibrık”, “Uğursuzluk Kimde?” ve “Kaşık Düşmanı” adını verdiğimiz fıkralar da esasen Nasreddin Hoca fıkrasıdır. Ancak fıkranın çeşitlenmesi ve başka kahramanlar üzerine anlatılması veya müstensihinin unutması sebebiyle, incelediğimiz yazmada bu fıkralarda Hoca'nın adı anılmamıştır.

Bu konuyla ilgili son bir husus olarak şunu da belirtmek istiyoruz. “Sahte Hekim”, “Öküz Davası”, “Kalkanı Görmez misin?”, “Koyun Başı” ve “Çift Besmele” adıyla verdiğimiz fıkralar da yapı bakımından Nasreddin Hoca fıkralarına benzemektedir. Nitekim “Sahte Hekim” adını verdiğimiz fıkra, incelediğimiz yazmada “Hoca'nun oğlu ile olan menâkıbların beyân ider” başlığı altında yer almaktadır ve fıkranın ana kahramanları hekim ile oğludur. O hâlde, bu fıkrada yer alan hekimin Nasreddin Hoca olması kuvvetle muhtemeldir. “Kalkanı Görmez misin?” adlı fıkranın kahramanı, incelediğimiz yazmada Sivrihisarlı'dır. Yazmada bu fıkradan hemen önce yer alan “Terslik Attadır” adını verdiğimiz fıkranın kahramanı da Sivrihisarlı'dır ve bu fıkranın Nasreddin Hoca fıkrası olduğu, yukarıda örneklerle açıklanmıştır. O hâlde, bu fıkra da Nasreddin Hoca fıkrası olmalıdır. Belirttiğimiz diğer fıkralar ise yapı ve mizah yönüyle Nasreddin Hoca fıkralarına büyük ölçüde benzemektedir.

1.13. Yazmada Yer Alan Fıkraların Nasreddin Hoca Kitaplarındaki Durumu

Çalışmamızın bu bölümünde, Hikâyât-ı Hoca Nasreddin adlı yazmada yer alan fıkralar ile diğer Nasreddin Hoca kitaplarında yer alan fıkraları, bulunup bulunmama durumuna göre mukayese edeceğiz. Mukayese için seçilen kitaplar, aşağıdaki tabloda sadece yazarlarının soyadıyla gösterilmiştir. Mukayese için seçtiğimiz Nasreddin Hoca kitapları şunlardır:

1. **SAKAOĞLU**, Saim ve Ali Berat Alptekin (2014). **Nasreddin Hoca**, II. Baskı, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
2. **TÜRKMEN**, Fikret (2013). **Nasreddin Hoca Latifeleri (Burhaniye Tercümesi)**, II. Baskı, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
3. **KABACALI**, Alpay (1991). **Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca: Hayatı, Kişiliği, Fıkraları**, I. Baskı, İstanbul: Özgür Yayınları.
4. **BORATAV**, Pertev Naili (2007). **Nasreddin Hoca**, V. Baskı, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
5. **GÖLPINARLI**, Abdülbâki (1961). **Nasreddin Hoca**, İstanbul: Yükselen Matbaası.
6. **DUMAN**, Mustafa (2008). **Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası**, İstanbul: Heyemola Yayınları.

Aşağıdaki tablo, yukarıda isimleri zikredilen eserlerin tamamı taranarak oluşturulmuştur. İncelediğimiz yazmada yer alan 136 fıkranın söz konusu eserlerde bulunup bulunmadığı tek tek tespit edilmiştir. Bulunan fıkralar X işareti ile işaretlenmiş, bulunmayanlar boş bırakılmıştır. Tabloyu aşağıda paylaşıyoruz:

Fıkra Numarası	Fıkra Adları	Sakaoğlu-Alptekin	Türkmen	Kabacalı	Boratav	Gölpınarlı	Duman
1	Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin	X	X	X	X	X	X
2	Devenin Kanadı	X	X	X	X	X	X
3	Hoca'nın Hesabı				X		
4	Biz Bu Eve Taşınmadık mı?	X	X	X	X	X	X

5	Peyniri Yiyen Suya Gelir				X		X
6	Döve Döve	X	X	X	X	X	X
7	Satranç Talimi				X		X
8	Acemi Çaylak		X		X		X
9	Dokuz Olsun	X	X	X	X	X	X
10	Yoğurt Ağacı				X		X
11	Yumurta Ağacı				X		X
12	Dostlar Alışverişte Görsün	X	X	X	X	X	X
13	Kuşa Benzetmek	X	X	X	X		X
14	İki Yıl Çaylak Olmak	X		X	X	X	X
15	Hangi Sazı Seversin?				X		X
16	Ağaçtan Öteye Yol		X	X	X	X	X
17	Kıyamet Kopacaksa...		X	X	X	X	X
18	Dokuz Yüz Doksan Dokuz Altın		X	X	X		X
19	Eski Ay	X	X	X	X	X	X
20	Ye Kürküm Ye		X	X	X	X	X
21	Kudûrî Kitabı	X		X	X	X	X
22	Ciğerdar Olmak				X		X
23	Çıkar Gitsin	X		X	X	X	X
24	Fareler de Öldü				X		X
25	Bildim Bildim!		X	X	X	X	X
26	Kuyuya Düşen Ay	X	X	X	X	X	X
27	Al Abdestini Ver Pabucumu	X	X	X	X	X	X
28	Vilayetin Böylesi				X		X
29	Hamam Tası				X		X
30	Sarığın Kusuru		X	X	X	X	X
31	Hırsızın Duası		X		X	X	X
32	Ördek Suyu	X	X	X	X	X	X
33	Yağın Tortusu				X		X
34	Sidiğe Tutunmak			X	X	X	X

35	Yas Tutuyorlar	X	X	X	X	X	X
36	Fukaranın Malı			X	X	X	X
37	Dünyanın Dengesi			X	X	X	X
38	Münker Nekir Korkusu	X	X	X	X	X	X
39	Şiddetli Rüzgâr		X	X	X	X	X
40	Ay Alıp Satmadım	X	X	X	X	X	X
41	Keyfimin Kâhyası Değilsin	X	X	X	X		X
42	Çömlek Hesabı	X	X	X	X	X	X
43	Aşk Olsun Boyacıya			X	X		X
44	Kaz Varken Tutacaktın				X		X
45	Boğulan Softa			X	X		X
46	Akçeyi Bulan Buldu				X		X
47	Tavşanın Suyunun Suyu	X	X	X	X	X	X
48	Hilale Sevinmek	X	X	X	X	X	X
49	Namazı Yemek				X		X
50	Ata Ters Binmek		X	X	X	X	X
51	Evvel de Yerdeydim	X		X	X	X	X
52	Ağaçtaki Adam				X		X
53	Yol Bilmeyen Tavuklar		X	X	X	X	X
54	Bir Akçe Eksik Verin		X	X	X	X	X
55	Öküzün Kabahati		X	X	X		X
56	Eski Ölü	X	X	X	X	X	X
57	Su Şırıltısı		X		X		X
58	Boş Sahan	X	X	X		X	X
59	Şükürler Olsun		X	X	X	X	X
60	Tek Ayaklı Ördek	X	X	X	X	X	X
61	Hoca'nın Sarığı				X		X
62	Öküzün Gençliği	X	X	X	X	X	X
63	Hoca'nın Oyunu		X		X	X	X
64	Alan Bir Telden Alır				X		X

65	Hoca'nın Akıbeti				X		X
66	Hoca ile Rahipler	X		X	X		X
67	İki Ayağı Çukurda				X		X
68	Kaşık Düşmanı						X
69	Yunus'u Yutan Balık				X		X
70	İmam da Güzel Namaz da						
71	Kaftanın İçinde Ben Yoktum	X	X	X	X	X	X
72	Yorgan Gitti Kavga Bitti	X	X	X	X	X	X
73	Katırları Ürkütmek		X	X	X	X	X
74	İnşallah Benim	X		X	X		X
75	Ölçüyü Bozmayın	X			X		X
76	Bir Şey Bulursa Elinden Alırız	X	X	X	X	X	X
77	O Bizden Kirli	X	X	X	X	X	X
78	Minare Başlı Hamam	X	X	X	X	X	X
79	Allah'ın Kulu				X		X
80	Katır Yavrusu				X		X
81	Kayıp Oğlan				X		X
82	Giden Ne İdi?			X	X	X	X
83	Sahte Hekim						
84	Kuyruk Koparsa...	X	X	X	X	X	X
85	İmad'ın Sözüne Uymak				X		X
86	Yanlışlık Balda	X		X	X	X	X
87	Hoca'nın Koynundaki Taşlar				X		
88	Akçeli Köték	X		X	X	X	X
89	Sen de Onu Öp			X	X		X
90	Kendi Kulağını Isırmak	X	X		X	X	X
91	İnşallah Gerçek Ola				X		X
92	Tok Kurt	X	X	X	X	X	X
93	Eşeğe Danışmak	X		X	X	X	X
94	Sen de Nişadır Sür			X	X	X	X

95	Kuyruk Hazır		X	X	X	X	X
96	Bana mı İnanıyorsun, Eşeğe mi?		X	X	X	X	X
97	Kayıp Eşek				X		X
98	Yel Değirmeni				X		X
99	İplik Yumağı				X		X
100	Deli Çeşme	X		X	X	X	X
101	Ne Sana ne Bana				X		X
102	Hoca'nın Yoldaşları						
103	Uğursuzluk Kimde?				X		X
104	Sarhoş İhtiyar						
105	Hamile Oğlan						
106	Akşamdan Beri On Beş Oldu						
107	Öküz Davası						
108	Sulh Olmak						
109	Delik İbrık			X	X	X	
110	Ahmak Kadı			X	X		X
111	Şeytan ve Yahudi						
112	Manayı Bizden Öğrenecekler						
113	Tövbeler Olsun						
114	Kelin Fesi						
115	Terslik Attadır		X	X	X	X	X
116	Kalkanı Görmez misin?						
117	Yoğurt Bulaşığı				X		X
118	Onun Bıyığına...						
119	Lanet Okur						
120	Sünneti Terk Etmem			X	X	X	X
121	Cuma Gecesi		X		X		X
122	Kayışın Çektiği			X	X	X	X
123	Cenaze Evi	X		X	X		X
124	Ceviz Ağacı				X		X

125	Dilenci Sandım						
126	Koyun Başı						
127	Çift Besmele						
128	Yüzsuyu						X
129	Peştamalin Değeri	X		X	X	X	X
130	Tavuklara Horoz Gerek	X	X	X	X	X	X
131	Onu İşleyen Burada Yok				X		X
132	Ganimet Malı				X		X
133	Hamalın Konuğu						
134	Bundan Çıkar						
135	Kör Köpek				X		X
136	Keşkek Tarifi						

Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin'in birlikte hazırladığı “Nasreddin Hoca” adlı kitapta, incelediğimiz yazmadaki fıkraların 44 tanesi yer almaktadır. Ortak olan bu fıkraların 22 tanesinin, Sakaoğlu ve Alptekin'in çalışmasında “Nasreddin Hoca'ya Ait Olduğunu Düşündüğümüz Fıkralar” adıyla, geriye kalan 22 fikranın ise, “Nasreddin Hoca Adına Bağlanan Fıkralar” başlığı altında yayımlandığı görülmektedir. Çalışmamızda “Kudûrî Kitabı” adıyla günümüz Türkçesine aktardığımız fıkra, incelediğimiz yazmada muhtemelen eksik bırakılmıştır. Buna benzer bir fıkra Sakaoğlu ve Alptekin'in çalışmasında şu şekilde yer almıştır:

Bizim Mollalar Horul Horul Uyuyorlar

Nasreddin Hoca mollalarına Kudûrî (dinî kitap) okuturken yanına bir kadın gelir ve;

“Hocam, çocuğum hiç uyumuyor, bana bir muska yazıversene.” der.

Hoca da;

“Al bu Kudûrî'yi çocuğun yatağının yüksekçe bir yerine koy.” deyince kadın dayanamaz;

“Hocam, Kudûrî, muska mıdır?” diye sorar. Hoca da;

“Kudûrî, muska mıdır, değil midir bilmem, ama ne zaman okumaya başlasam bizim mollalar horul horul uyuyorlar.” der (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014: 193-194).

Ayrıca, çalışmamızda “Tavuklara Horoz Gerek” adıyla günümüz Türkçesine aktardığımız fıkra, incelediğimiz yazmada Timur’la ilgili olarak anlatılmaktadır. Aynı fıkra, Sakaoğlu ve Alptekin’in çalışmasında ise mahalledeki çocuklar üzerinden anlatılmıştır (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014: 227).

İncelediğimiz yazma ile Fikret Türkmen’in “Nasreddin Hoca Lâtifeleri (Burhaniye Tercümesi)” adlı eseri arasında 52 tane ortak fikranın bulunduğu tespit edilmiştir. Türkmen’in yayımladığı yazmanın giriş kısmıyla ilk iki fıkrası, Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmayla benzerlik göstermektedir.

Çalışmamızda “Münker Nekir Korkusu” adıyla verdiğimiz fıkra ile Türkmen’in 6. lâtifelerini yukarıdaki tabloda ortak olarak işaretlemekle birlikte tam olarak birbiriyle aynı olmadığı görülmektedir. Türkmen’in eserinde fıkra şu şekilde verilmiştir:

Bir gün Hoca kıra çıkub giderken karşıdan biraz atlu gelür. Hoca sürat idiüb bir makbere yanına gelüp esvabını çıkarub kabre girer. Atlular Hoca’yı görüb, “Bre adam bunda ne yatarsun?” dedikde bir lakırdı bulamayub, “Ehl-i kuburdan idim. Buraya seyre çıkdım idi.” demiş (Türkmen, 2013: 80).

Çalışmamızda “Tavuklara Horoz Gerek” adıyla günümüz Türkçesine aktardığımız fıkra, incelediğimiz yazmada Timur’la ilgili olarak anlatılmaktadır. Bu fikranın, Sakaoğlu ve Alptekin’in çalışmasında mahalledeki çocuklar üzerinden anlatıldığını yukarıda belirtmiştik. Aynı fıkra, Türkmen’in çalışmasında Akşehirli çocuklar üzerinden anlatılmıştır (Türkmen, 2013: 90). Aynı fikranın Boratav’ın (Boratav, 2007: 146) ve Duman’ın (Duman, 2008: 228) eserinde şehirli oğlanlarla ilişkilendirilerek anlatıldığı görülmektedir. Bu fıkra, Duman’ın eserinde bir başka yerde ise yazmamızda olduğu gibi Timur üzerinden anlatılmıştır (Duman, 2008: 256). Yine aynı fıkra, Gölpınarlı’nın çalışmasında da çocuklar üzerinden anlatılmıştır (Gölpınarlı, 1961: 105).

Çalışmamızda “Acemi Çaylak” adıyla verdiğimiz fıkra, Türkmen’in kitabında şu şekilde verilmiştir:

Bir gün Hoca bir ciğer olup evine giderken bir çıplak ciğeri kapup gitdi. Hoca arkasından bakakaldı. Hoca dahi, birinin elinde bir ciğer var imiş, elinden kapup bir taş üzerine çıkdı. Herif, “Bre Hoca neylersin?” dedikde Hoca, “Kendimi denemek için çıplak oldum.” demiş (Türkmen, 2013: 97). Fıkroda altı çizili olarak

verdiğimiz kelimelerin Türkmen tarafından yanlış okunduğu anlaşılmaktadır. “Olup” şeklinde okunan kelimenin “alup”, “çıplak” şeklinde okunan kelimenin de “çaylak” olması gerekmektedir.

“Ata Ters Binmek” adıyla günümüz Türkçesine aktardığımız fıkra, Türkmen’in çalışmasında merkep yani eşek üzerinden anlatılmıştır (Türkmen, 2013: 119).

“Terslik Attadır” adıyla verdiğimiz fıkroda Nasreddin Hoca’nın adı geçmemektedir. İncelediğimiz yazmada bu fıkra, Sivrihisarlı bir adam üzerinden anlatılmıştır. Türkmen’in çalışmasında yer alan 96. lâtifenin bu fıkroyla benzerlik taşıdığı görülmektedir ve bu fıkra Nasreddin Hoca üzerinden anlatılmıştır (Türkmen, 2013: 129). Bu benzerlik nedeniyle söz konusu fıkra, yukarıdaki tabloda ortak fıkra olarak işaretlenmiştir.

İncelediğimiz yazma ile Alpay Kabacalı’nın “Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca” adlı çalışması arasında yapılan karşılaştırmada 70 fıkranın ortak olduğu görülmüştür. Elbette ki bu fıkraların tamamı birebir aynı değildir, küçük farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar genellikle yardımcı kahramanların değişikliği şeklindedir. “Cenaze Evi” adlı fıkra, incelediğimiz yazmada Hoca ve oğlu arasında geçmekte iken Kabacalı’da bu fıkra, Hoca ve karısı arasında geçer (Kabacalı, 1991: 140). “Dokuz Yüz Doksan Dokuz Altın” adlı fıkra, incelediğimiz yazmada Yahudi üzerinden Kabacalı’nın çalışmasında ise tefeci üzerinden anlatılmıştır (Kabacalı, 1991: 179). “Giden Ne İdi?” adlı fıkroda aklını kaybeden Hoca’nın oğlu iken Kabacalı’nın eserinde aklını kaybeden Hoca’nın karısıdır (Kabacalı, 1991: 231). “Öküzün Gençliği” ve “Tek Ayaklı Ördek” adını verdiğimiz fıkralar, Kabacalı’nın çalışmasında Timur üzerinden anlatılmıştır (Kabacalı, 1991: 234-239). Buna benzer örnekleri artırmak mümkündür. Bazı fıkralar ise gösterdiği benzerlik nedeniyle ortak olarak kabul edilmiştir. Örneğin; Kabacalı’nın çalışmasında yer alan “Öbür Dünyadan” adlı fıkra, incelediğimiz yazmadaki “Münker Nekir Korkusu” fıkrasına oldukça benzemektedir. Fıkranın Kabacalı’nın çalışmasındaki hâlini aşağıda paylaşıyoruz:

Hoca, bir gün mezarlıkta soyunmuş, üstünü başını silkeleyip temizlemeye çalışıyormuş. Şiddetli bir rüzgâr çıkmış, gömleğini uçuruvermiş. Hoca da tutmak için

ardından koşmuş. Karşıdan birkaç atlı geliyormuş. Atları Hoca'yı görünce ürkmüş. Adamlar atlarından inip Hoca'nın karşısına dikilmişler:

— *Bre adam, demişler, hortlak mısın nesin? Ne işin var böyle mezarlıkta?*

Hoca aşağıdan almak zorunda kalmış:

— *Evlâtlarım, demiş, ben öbür dünyadanım. Orası da kirlenmesin diye mezarımdan çıktım. Bir abdest bozup geri döneceğim!* (Kabacalı, 1991: 249).

Pertev Naili Boratav'ın “Nasreddin Hoca” adlı eserinde, söz konusu yazmadaki fıkraların büyük bölümünün yer aldığı görülmektedir. Her iki eser arasında 112 tane ortak fikranın bulunduğu tespit edilmiştir.

Çalışmamızda “Münker Nekir Korkusu” adıyla verdiğimiz fikranın bir benzeri, Boratav'ın çalışmasında da yer almaktadır (Boratav, 2007: 110). Bu fıkralar tam olarak birbirinin aynısı değildir; ancak temel unsurlar benzeştiğinden yukarıdaki tabloda ortak olarak işaretlenmiştir.

“Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin” adıyla verdiğimiz fıkra, Boratav'ın çalışmasında üç ayrı fıkra hâlinde görülmektedir (Boratav, 2007: 112).

“Tavşanın Suyunun Suyu” adıyla verdiğimiz fıkra, Boratav'ın çalışmasındaki 52. fıkraya benzemektedir. Ancak bu fıkroda tavşan yerine öküz geçmektedir (Boratav, 2007: 126).

Çalışmamızda “Ölçüyü Bozmayın” adıyla verdiğimiz fıkra, Boratav'ın eserinde şu şekilde yer almıştır:

Nasreddîn Hoca'ya bir gün avratı: “A koca! Bana vala alıver.” demiş. Hoca da: “Şu kadar yeter mi?” deyü iki ellerin yaymış. Avratı da: “Yeter!” demiş. Hoca da iki kolların yayarak bâzâra giderken görse karşıdan bir herîf gelür. Hoca hemân: “Savul kardaş yoldan! Endâze bozarsın.” demiş (Boratav, 2007: 135). Boratav'ın “vala” (kumaş) şeklinde yazdığı kelime, incelediğimiz yazmada “nevale” şeklindedir.

“Yumurta Ağacı” adıyla verdiğimiz fikranın Boratav'ın eserinde Hoca'nın oğlu üzerine anlatıldığı görülmektedir (Boratav, 2007: 136).

Çalışmamızda yer alan “Yoğurt Ağacı” adlı fıkra, incelediğimiz yazmada kavak ağacıyla ilgili olarak anlatılmıştır. Aynı fikranın Boratav'ın eserinde ise minareyle ilişkilendirilerek anlatıldığı görülmektedir (Boratav, 2007: 139).

“Fareler de Öldü” adlı fikranın Boratav’ın eserinde pireler üzerinden anlatıldığı görülmektedir (Boratav, 2007: 139).

Boratav’ın eserinde yer alan 184. fikranın da bizim çalışmamızdaki “Kör Köpek” fikrasını andırıldığı görülmektedir (Boratav, 2007: 170). Bu nedenle tabloda ortak fıkralar içerisinde değerlendirilmiştir.

“Aşk Olsun Boyacıya” adını verdiğimiz fıkra, incelediğimiz yazmada siyah bir tavukla ilgili olarak anlatılmıştır. Aynı fikranın Boratav’ın çalışmasında bir Arap üzerinden anlatılması dikkat çekmektedir (Boratav, 2007: 175).

Boratav’ın çalışmasında yer alan 300. fikranın, “Uğursuzluk Kimde?” adlı fikraya oldukça benzediği görülmektedir (Boratav, 2007: 213). İncelediğimiz yazmada bu fıkra, adamın biri üzerinden anlatılmışken Boratav’ın eserinde bu fikranın kahramanı Nasreddin Hoca’dır.

“Sünneti Terk Etmem” adlı fıkra, incelediğimiz yazmada bir Kalenderî şeyhi ile ilgili olarak anlatılmıştır. Aynı fikranın kahramanı, Boratav’ın çalışmasında ise Nasreddin Hoca’dır (Boratav, 2007: 216).

“Yoğurt Bulaşığı” adıyla verdiğimiz fıkra, Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmada bir Rum ili kadısı üzerinden anlatılmıştır. Boratav’ın çalışmasında ise Hoca’nın evine misafir olan kişi bir Kürd’dür (Boratav, 2007: 216).

“Terslik Attadır” adlı fikranın tıpkı Türkmen’in eserinde olduğu gibi Boratav’ın eserinde de Nasreddin Hoca üzerine anlatıldığı görülmektedir (Boratav, 2007: 233).

İncelediğimiz yazmada Nasreddin Hoca’nın adının geçmediği fıkralardan biri de “Ahmak Kadı” adlı fikradır. Bu fikranın bir benzerinin Boratav’ın çalışmasında, 376. fıkroda, Nasreddin Hoca’yla ilgili olarak aktarıldığı görülmektedir (Boratav, 2007: 240).

Yine aynı şekilde, çalışmamızda yer alan “Delik Ibrık” adlı fıkra, bir bezirgân ile Hintli kölesi arasında geçmektedir. Aynı fikranın kahramanları, Boratav’ın çalışmasında ise Nasreddin Hoca ve karısıdır (Boratav, 2007: 248).

Yukarıda görüldüğü üzere, yazmada Hoca’nın adı geçmediği için, tasnif bölümünde diğer fıkralar içerisinde değerlendirdiğimiz birçok fıkra, Boratav’ın çalışmasında Nasreddin Hoca’yla ilgili olarak anlatılmıştır.

Şimdi de Abdülbâki Gölpınarlı'nın "Nasreddin Hoca" adlı eseriyle incelediğimiz yazmayı, içerdiği fıkralar bakımından karşılaştırmaya çalışalım. Gölpınarlı'nın çalışmasıyla Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazma arasında 62 ortak fıkra tespit edilmiş ve yukarıdaki tabloda işaretlenmiştir. Bu fıkraları ortak olarak işaretlemekle birlikte bazı farklılıkların da üzerinde durmak istiyoruz.

Bazı fıkralarda mekânsal farklılıkların olduğu görülmektedir. "Hilale "Sevinmek" adlı fıkranın mekânı, incelediğimiz yazmada Karahisar iken Gölpınarlı'nın çalışmasında Sivrihisar'dır (Gölpınarlı, 1961: 27). "Yanlılık Balda" adlı fıkranın mekânı, incelediğimiz yazmada belirtilmemiştir. Ancak aynı fıkra için Gölpınarlı'nın eserinde Konya kadısı ifadesi kullanılmıştır (Gölpınarlı, 1961: 59). "Yol Bilmeyen Tavuklar" adını verdiğimiz fıkroda Hoca, tavukları satmak için Karahisar yolunu tutar. Ancak Gölpınarlı'nın eserinde Hoca'nın Sivrihisar'a gittiği görülür (Gölpınarlı, 1961: 103-105).

Bazı fıkralarda da şahısların yani fıkra kahramanlarının değiştiği görülür. "Delik İbrık" fıkrası, yazmada bir bezirgân ve onun Hintli kölesi arasında geçmekte iken aynı fıkranın kahramanları Gölpınarlı'nın eserinde Hoca ve karısıdır (Gölpınarlı, 1961: 30). "Giden Ne İdi" adlı fıkroda aklını kaybeden Hoca'nın oğludur, Gölpınarlı'nın çalışmasında ise aklını kaybeden kişinin Hoca'nın karısı olduğu görülür (Gölpınarlı, 1961: 84). "Tek Ayaklı Ördek" fıkrası, yazmada bir bey üzerine; Gölpınarlı'nın eserinde Timur üzerine anlatılmıştır (Gölpınarlı, 1961: 89). "Öküzün Gençliği" ve "Hoca'nın Oyunu" adlı fıkraların da Gölpınarlı'nın çalışmasında Timur'la ilgili olarak anlatıldığı görülmektedir (Gölpınarlı, 1961: 91).

Bazı fıkralarda ise fıkraya konu olan nesnenin farklılaştığı görülmektedir. "Fukara Malı" adını verdiğimiz fıkroda sarımsak geçmekte iken Gölpınarlı'nın eserinde sakız geçmektedir (Gölpınarlı, 1961: 64). "Şükürler Olsun" adlı fıkroda Hoca, hediye olarak hıyar götürmüştür. Bu hediye, Gölpınarlı'nın eserinde incir olmuştur (Gölpınarlı, 1961: 89-90). "Ata Ters Binmek" adlı fıkroda Hoca, ata ters binmiş iken Gölpınarlı'nın çalışmasında eşeğe ters binmiştir (Gölpınarlı, 1961: 108).

Gölpınarlı'nın çalışmasıyla ortak kabul ettiğimiz bazı fıkralar, tam olarak birbirinin aynısı değildir; ancak büyük oranda benzerlik göstermektedir. Bu fıkraların hepsini ayrı ayrı zikretmek istemiyoruz. Bu kategoriye bir örnek vermek gerekirse yazmamızda yer alan "Kaftanın İçinde Ben Yoktum" adlı fıkra ile Gölpınarlı'nın

çalışmasında yer alan 14. fıkra arasında büyük benzerlik bulunmaktadır. Bu nedenle ortak fıkralar olarak değerlendirilmiştir. Fıkranın Gölpinar'ının eserindeki şeklini aşağıda paylaşıyoruz:

Hoca'nın, yıkanıp kuruması için ağaca asılı gömleğini yel, yere düşürmüş. Hoca, bize bir kurban kesmek gerekti demiş. Karısı, neden diye sorunca, neden olacak demiş, Tanrı korusun, ya içinde ben olaydım (Gölpinarlı, 1961: 29).

İncelediğimiz yazmada Hoca'nın adının geçmediği bazı fıkralar, Gölpinarlı'nın eserinde Nasreddin Hoca'yla ilgili olarak anlatılmıştır. Bu bahse, çalışmamızın “Yazmada Yer Alan Fıkraların Tasnifi” adlı bölümünde değinilmiştir.

Mustafa Duman'ın “Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası” adlı eseriyle incelediğimiz yazma arasında 112 ortak fıkra tespit edilmiştir. Duman'ın bu çalışmasında birçok yazma eser baz alındığı için mükerrer veya birbirine çok benzeyen fıkralar yer almaktadır. Duman'ın bu çalışmasında, bizim incelemiş olduğumuz Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazma da baz alınmış ve bu yazmadan sekiz fıkraya yer verilmiştir. Duman'ın, Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmadan aktardığı fıkralar, bizim çalışmamızda şu başlıklarla anılmıştır: Yağın Tortusu, Evvel de Yerdeydim, İnşallah Benim, İplik Yumağı, Cenaze Evi, Yüzsuyu, Onu İşleyen Burada Yok, Ganimet Malı.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmadan alınan fıkraların okunuşunda, Duman tarafından birçok yanlışlık yapıldığı görülmektedir. Bu yanlış okumaların hepsini vermek istemiyoruz; ancak bazılarını da değinmeden geçemeyeceğiz. Yağın Tortusu adıyla aktardığımız fıkrada geçen “reng” kelimesi, Duman tarafından “birinün” şeklinde okunmuştur (Duman, 2008: 265). İnşallah Benim adlı fıkradaki “urgan” kelimesi, “orağın” olarak okunmuştur (Duman, 2008: 265). Onu İşleyen Burada Yok adlı fıkradaki “çözüp çanağı çıkardı” bölümü, “çeküb aldı” şeklinde okunmuştur (Duman, 2008: 266). Ganimet Malı adıyla aktardığımız fıkrada da birçok yanlış okuma mevcuttur. Örneğin “çala gördi” kelimesi, “çalıyordu”; “gördiler” kelimesi, “gördi yâr”; “güş idince” kelime grubu, “gözedince”; “kutumun” kelimesi, “kuvvetimin”; “bin” sayısı, “pek” şeklinde okunmuştur (Duman, 2008: 266-268). Diğer yanlış okumalar için Duman'ın eseri ile çalışmamızın transkripsiyon bölümü arasında karşılaştırma yapılabilir.

Çalışmamızda “Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin” adını verdiğimiz fıkra, Duman’ın eserinde üç ayrı fıkra şeklinde nakledilmiştir (Duman, 2008: 177-178).

“Hilale Sevinmek” adlı fıkranın mekânı, incelediğimiz yazmada Karahisar iken Duman’ın çalışmasında aynı fıkranın mekânı, Sivrihisar’dır (Duman, 2008: 189).

“Yumurta Ağacı” adıyla verdiğimiz fıkranın aynısı Duman’ın çalışmasında yer almaktadır (Duman, 2008: 253). Aynı fıkranın bir başka varyantı da Hoca’nın oğlu üzerine anlatılmıştır. Bu fıkraya aşağıda yer veriyoruz:

Nasreddin Hoca, bir gün, oğluna zerdalü ağacın göstermiş: “Şuna ne derler?” demiş. Oğlu da: “Yumurta ağacıymış. Tolu döğe döğe ağın gidermiş, sarusu yerinde kalmış” demiş. Hoca da eyitmiş: “Vay! Bu ruspi oğlı nice bildi” demiş (Duman, 2008: 222).

Çalışmamızda “Fareler de Öldü” adıyla aktardığımız fıkra, Duman’ın eserinde iki farklı şekilde yer almış ve pireler üzerinden anlatılmıştır (Duman, 2008: 242-254).

“Aşk Olsun” adıyla aktardığımız fıkranın aynısı, Duman’ın çalışmasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra aynı fıkra, Duman’ın çalışmasında yer alan başka bir fıkroda “Arab” üzerinden anlatılmıştır (Duman, 2008: 295).

Hikâyât-ı Hoca Nasreddin adlı yazmada yer alan fıkralar ile seçili Nasreddin Hoca kitaplarındaki fıkraların karşılaştırılması bölümüne son verirken dikkatimizi çeken bir noktayı da belirtmeden geçmek istemiyoruz. İncelediğimiz yazmada yer alan “Katırları Ürkütmek” adlı fıkra, diğer Nasreddin Hoca kitaplarında üç ayrı fıkra olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Alpay Kabacalı’nın çalışmasında bu fıkra; Sahibi Ölmüş Eşek (Kabacalı, 1991: 213), Şu Yoldan Giderdim (Kabacalı, 1991: 241-242) ve Fincancı Katırları (Kabacalı, 1991: 248) adlarıyla üç ayrı fıkra şeklinde nakledilmiştir.

Yukarıdaki tabloda ortak olarak işaretlediğimiz fıkraları, üç başlık altında toplayarak durumu özetlemek istiyoruz:

a. Seçili kitapların tamamında yer alan fıkralar: Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin, Devenin Kanadı, Biz Bu Eve Taşınmadık mı?, Döve Döve, Dokuz Olsun, Dostlar Alışverişte Görsün, Eski Ay, Kuyuya Düşen Ay, Al Abdestini Ver Pabucumu, Ördek Suyu, Yas Tutuyorlar, Münker Nekir Korkusu, Ay Alıp

Satmadım, Çömlek Hesabı, Tavşanın Suyunun Suyu, Hilale Sevinmek, Eski Ölü, Tek Ayaklı Ördek, Öküzün Gençliği, Kaftanın İçinde Ben Yoktum, Yorgan Gitti Kavga Bitti, Bir Şey Bulursa Elinden Alırız, O Bizden Kirli, Minare Başı Hamam, Kuyruk Koparsa, Tok Kurt, Tavuklara Horoz Gerek.

Yukarıda belirttiğimiz fıkralar, seçili kitapların tamamında yer almaktadır. Elbette ki bu fıkralar, birebir aynı değildir; şahıs ve mekân gibi unsurlarda birtakım değişiklikler bulunmaktadır.

b. Seçili kitaplardan yalnızca birinde yer alan fıkralar: Hoca'nın Hesabı, Kaşık Düşmanı, Hoca'nın Koynundaki Taşlar, Yüzsuyu.

Yukarıda belirttiğimiz fıkralar, seçili kitaplardan sadece birinde rastlanılan fıkralardır. Bu fıkralardan “Kaşık Düşmanı” adıyla naklettiğimiz fıkra, incelediğimiz yazmada üç arkadaşı üzerinden anlatılmış, Nasreddin Hoca adı anılmamıştır; hâlbuki Duman'ın çalışmasında bu üç kişiden biri Nasreddin Hoca'dır (Duman, 2008: 207).

“Yüzsuyu” adıyla naklettiğimiz fikranın yalnızca Duman'ın çalışmasında yer aldığı görülmektedir (Duman, 2008: 266). Bu fikrayı, Duman da bizim incelediğimiz yazmadan almıştır. Yani bu fıkra, Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazma dışında incelediğimiz Nasreddin Hoca kitaplarının hiçbirinde yer almamaktadır. Bu bakımdan bu fıkra, alttaki başlık içerisinde de değerlendirilebilir.

c. Seçili kitapların hiçbirinde yer almayan fıkralar: İmam da Güzel Namaz da, Sahte Hekim, Hoca'nın Yoldaşları, Sarhoş İhtiyar, Hamile Oğlan, Akşamdan Beri On Beş Oldu, Öküz Davası, Sulh Olmak, Şeytan ve Yahudi, Manayı Bizden Öğrenecekler, Tövbeler Olsun, Kelin Fesi, Kalkanı Görmez misin?, Onun Bıyığına, Lanet Okur, Dilenci Sandım, Koyun Başı, Çift Besmele, Hamalın Konuğu, Bundan Çıkar, Keşkek Tarifi.

Yukarıda belirttiğimiz 21 fıkra, seçili kitapların hiçbirinde yer almamaktadır. Bu 21 fıkradan Hoca'nın adı anılarak nakledilen tek fıkra, “Hoca'nın Yoldaşları” adını verdiğimiz fıkradır. Bunun dışında Sahte Hekim, Öküz Davası, Kalkanı Görmez misin?, Koyun Başı, Çift Besmele adlı fıkralar da yapı bakımından Nasreddin Hoca fıkralarına çok benzemektedir. Ayrıca yukarıda belirttiğimiz üzere “Yüzsuyu” adlı Nasreddin Hoca fıkrası da bu grupta değerlendirilebilir; çünkü seçili kitaplardan yalnızca Duman'ın çalışmasında yer alan bu fıkra, Duman tarafından da incelediğimiz yazmadan alınmıştır. Belirtilen bu fıkralar dışındaki fıkralar ise, gerek yapı gerek kahraman bakımından Nasreddin Hoca fıkralarına benzememektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE
AKTARIM

2.1. Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn Adlı Yazmada Yer Alan Fıkraların Günümüz Türkçesine Aktarımı

2.1.1. [Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin]

Hoca Nasreddin Hazretleri'nin imamlık görevini ifa ettiği günlerdir. Bir gün minbere çıkıp cemaate der ki:

“Ey cemaatimüslimin! Ben size ne desem gerek bilir misiniz?”

Cemaat:

“Yok, bilmeyiz.” diyerek cevap verir.

Bu cevap üzerine Hoca Nasreddin:

“Ya bilmedikten sonra ben size ne söyleyeyim.” der ve minberden aşağı iner.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Hoca, yine minbere çıkarak,

“Ey cemaatimüslimin! Ben size ne desem gerek bilir misiniz?” diye sorar.

Cemaat daha önce anlaştığı üzere,

“Bazımız bilir, bazımız bilmez.” diyerek cevap verir.

Bu cevap üzerine Nasreddin Hoca der ki:

“Öyle ise bilenleriniz bilmeyenlere öğretsin.”

2.1.2. [Devenin Kanadı]

Nasreddin Hoca bir gün yine minbere çıkıp hutbe vermeye başlar. Hutbe sırasında cemaate der ki:

“Ey insanlar! Varın, deveye kanat vermediği için Allah'a şükredin.”

Cemaat, Hoca'nın bu sözünden bir şey anlamaz ve sorar:

“Ey Hoca! Bu sözden hikmet nedir?”

Nasreddin Hoca cevap verir:

“Allah deveye kanat verse idi ve o deve uçup damınıza konup evinizi başınıza yıka idi hâliniz nice olurdu?”

2.1.3. [Hoca'nın Hesabı]

Nasreddin Hoca'nın namaz kıldığına hiç şahit olmayan halk, bu durumu merak eder ve Hoca'ya sormaya karar verirler. Fırsat kollamaya başlarlar ve günlerden bir gün Hoca'yı تنها bir yerde denk getirip sorarlar:

“Ey Hoca! Sen niçin namaz kılmazsın?”

Hoca cevap verir:

“Herkesin ayrı bir hesabı var.”

2.1.4. [Biz Bu Eve Taşınmadık mı?]

Günlerden bir gün Nasreddin Hoca'nın evine hırsız girer. Evi arar tarar ancak pek bir şey bulamayıp giysilerin bir kısmını bohçalayıp omuzuna yükler ve evinin yolunu tutar. Hırsızın yaptıklarını gören Hoca da sırtına biraz giysi yüklenerek hırsızın ardına düşer. Hırsız önde Nasreddin Hoca arkada bir müddet yol alırlar. Nihayet hırsızın evine varırlar. Hırsız, kapıyı açıp tam evine gireceği esnada arkasına dönüp Hoca'yı görür.

“Nereye gidersin bre adam?” diye sual eder.

Hoca cevap verir:

“Ya, biz bu eve taşınmadık mı?”

2.1.5. [Peyniri Yiyen Suyu Gelir]

Günlerden bir gün Nasreddin Hoca'nın bir miktar peynirini çalarlar. Hoca, şaşkınlık içinde bir müddet ne yapacağını düşündükten sonra hemen varıp çeşmenin başında beklemeye başlar. Hoca'yı çeşme başında uzun süredir bekler görenler, merak edip sorarlar:

“Ey Hoca! Burada ne bekler durursun?”

Hoca der ki:

“Peyniri yiyen elbette suya gelir.”

2.1.6. [Döve Döve]

Günlerden bir gün Nasreddin Hoca Konya vilayetine gezmeye gider. Çarşı pazar dolaşırken bir helvacı dükkânına rast gelir. Helvacı da dükkânını henüz

açmakta ve helvaları dükkânın önündeki tezgâha dizmektedir. Hoca durup adamın dizdiği helvaları yemeğe başlar. Helvacı der ki:

“Bre adam helvayı niçin yersin?”

Hoca hiç oralı olmayıp helvayı yemeğe devam eder. Helvacı görür ki olmaz Hoca’yı dövmeye başlar. Hoca bir taraftan helva yerken bir taraftan da söylenerek:

“İyi vilayet, hoş vilayet; ama adama helvayı döve döve yediriyorlar.” der.

2.1.7. [Satranç Talimi]

Nasreddin Hoca, her nedense satranç oynamayacağına ve halka öğretmeyeceğine dair yemin etmişti. Ama bir gün gördü ki iki kişi satranç oynuyor. Bunların yanına varıp oyunlarını seyretmeye başladı. Oyun sırasında onların göremediği bir hamleyi görerek dayanamayıp onlara göstermeye başladı. Satranç oynayanlar dediler ki:

“Hoca ne yaptın? Hani, senin yemin nice oldu?”

Hoca’nın aklı başına geldi ve ettiği yemini hatırlayarak şöyle dedi:

“Siz benim öğrettiğim hamleyi talim ede durun, ben eve varıp nikâhı tazeleyeyim.”

2.1.8. [Acemi Çaylak]

Nasreddin Hoca, bir gün pazardan bir ciğer alır ve afiyetle yemenin hayalini kurarak evinin yolunu tutar. Bu sırada havadan bir çaylak süzülüp Hoca’nın elindeki ciğeri kapar. Hoca çaylağın bu işine hayran olup aynını yapmaya karar verir. Hemen yüksek bir yere çıkar ve etrafı gözlemeye başlar. Çok geçmeden bir adamın elinde bir parça et ile evine doğru gittiğini görür. Hoca adamın arkasından gizlice sokulup elindeki eti kapar ve kaçmaya başlar. Adam, Hoca’nın peşine düşüp yetişir ve Hoca’yı yakalar. Hoca’ya:

“Bre adam, neden böyle bir iş yaptın.” der.

Hoca adama der ki:

“Ben çaylağım, o yüzden etini kaptım.”

Adam öfkeyle bağırır:

“Madem çaylaksın neden uçamıyorsun?”

Hoca cevap verir:

“Acemi çaylak ancak bu kadar uçabilir.”

2.1.9. [Dokuz Olsun]

Nasreddin Hoca akşama kadar dağda odun kesip yorulur. Evine gelip de yemeğini yedikten sonra üzerine tatlı bir uyku çöker. Çok geçmeden derin bir uykuya dalar. Rüyasında Hoca'ya dokuz akçe verirler. Hoca bir türlü kabul etmez. Onlar dokuz akçe verdikçe Nasreddin Hoca:

“Bari on akçe verin.” diye ısrar eder.

Bu çekişme böyle sürüp giderken Hoca birdenbire uyanır. Bakar ki elde avuçta bir şey yok, tekrar gözünü yumarak:

“Tamam, dokuz olsun getirin verin.” der.

2.1.10. [Yoğurt Ağacı]

Meğer Nasreddin Hoca kavak ağacı nedir, nasıl bir şeydir bilmezmiş. Bir gün bir kavak ağacına rast gelmiş ve o sırada oradan geçen bir adama:

“Bu ağaca ne ağacı derler?” diye sormuş.

Adam:

“Ne ağacı olacak, kavak ağacı derler.” diye cevap vermiş.

Hoca, ne ulu ne hoş ağaç diyerek başını yukarı kaldırmış ağacı seyrederken ağacın üzerindeki bir kuğu Hoca'nın üzerine pislemiş. Hoca bakmış ki omuzunda beyaz bir nesne var, karşısındaki adama şöyle demiş:

“Sizin kavak ağacı diye bildiğiniz, meğer yoğurt ağacı imiş.”

2.1.11. [Yumurta Ağacı]

Yine bir gün aklınca Nasreddin Hoca'yı işletmek isteyen birisi, Hoca'ya zerdali ağacını sorar:

“Ey Hoca! Söyle bakalım, bu ağaç ne ağacıdır?”

Karşısındakinin niyetini anlayan Hoca şöyle cevap verir:

“Bu ağaca yumurta ağacı derler. Lakin dolu vurmuş, beyazı dökülmüş; sadece sarısı kalmış.”

2.1.12. [Dostlar Alışverişte Görsün]

Nasreddin Hoca ticarete merak salar ve yumurta alıp satmaya başlar. Ancak dokuzunu bir akçeye aldığı yumurtaların onunu bir akçeye satmaktadır. Bu hâli görenler:

“Ey Hoca, dokuzunu bir akçeye alıp onunu bir akçeye satarsın. Senin bu ticaretin sonu apaçık zarardır.” derler.

Hoca:

“Evet, ben de bilirim zarardır; ama dostlar bizi alışverişte görsün.” diye cevap verir.

2.1.13. [Kuşa Benzetmek]

Nasreddin Hoca bir gün bir leyleği tutup evine götürür. Leyleği uzun uzun inceler. Bakar ki burnu ve ayakları çok uzun. Leyleği çok biçimsiz bulur ve bir kuşa benzetemez. Bunun üzerine leyleği bir kuş kılığına sokmak için eline bir bıçak alıp leyleğin burnunu ve ayaklarını kısaltır. Sonra leyleği yere koyup karşısına geçer ve yaptığı işten memnun bir şekilde kendi kendine şöyle der:

“İşte şimdi kuşa döndün.”

2.1.14. [İki Yıl Çaylak Olmak]

Yine bir gün birkaç kişi Nasreddin Hoca'nın yanına gelirler. Hoca'yı işletmek maksadıyla şöyle bir soru sorarlar:

“Ey Hoca! Bu çaylak kuşu bir sene erkek, bir sene dişi olurmuş. Bu işin hikmeti nedir?”

Hoca, düşünür taşınır; ancak işin içinden çıkamaz ve şöyle yanıt verir:

“Vallahi, sizin bu sualinize ancak iki yıl çaylak olmuş bir adam cevap verebilir.”

2.1.15. [Hangi Sazı Seversin?]

Günlerden bir gün arkadaşları, Nasreddin Hoca'nın yanına gelirler. Sohbet ederlerken söz musikiden açılır ve Hoca'ya sorarlar:

“Ey Hoca! Sazlardan en çok hangi sazı seversin?”

Hoca sazı ne etsin, faydası yok ki. Şöyle cevap verir:

“Ben sazlardan en çok sahan, tencere takırtısını severim.”

2.1.16. [Ağaçtan Öteye Yol]

Günlerden bir gün halkın ileri gelenlerinden birkaç kişi, Hoca'ya şaka yapmak maksadıyla pabucunu çalmak isterler. Bunun için fırsat kollamaya başlarlar. Nitekim bir gün Hoca'yı ulu bir ağaç dibinde otururken denk getirirler. İşte şimdi tam zamanıdır diyerek Hoca'nın yanına varıp:

“Hoca, sen bu ağaca çıkabilir misin?” derler.

Hoca önce ağacı şöyle bir süzer. Sonra eteklerini beline sokup pabuçlarını da koynuna katıp ağaca tırmanmaya başlar. Oyunlarının tutmadığını gören adamlar:

“Ey Hoca neylersin? Pabuçların aşağıda dursun, biz gözetiriz.” derler:

Adamların niyetini anlayan Hoca, ağacın üzerinden şöyle cevap verir:

“Varsın pabucum yanımda olsun. Kim bilir, belki ağaçtan öteye yol vardır.”

2.1.17. [Kıyamet Kopacaksa...]

Meğer Nasreddin Hoca'nın besili, güzel bir kuzusu varmış. Arkadaşları da bu kuzuyu afiyetle mideye indirebilmek için Hoca'ya bir oyun oynamaya karar vermişler. Her biri teker teker gelip Hoca'ya:

“Ey Hoca hâlâ ne diye bu kuzuyu besler durursun? Olacakları işitmedin mi? Yarın kıyamet kopacak, kuzu da boşa gidecek. Bari bir işe yarasın, kuzuyu getir de bugün afiyetle yiyelim.” derler.

Hoca, işin içinde bir oyun olduğunu sezer; ancak hiç belli etmez. Bunlara:

“Mademki hâl böyledir, yarın kıyamet kopacak dersiniz; gelin güzel bir dere kenarına gidelim, kuzuyu kebab edip yiyelim.” der.

Kuzuyu da yanlarına alıp yola düşerler ve güzel bir dere kenarına gelirler. Hoca bunlara:

“Siz artık keyfinize bakın, ben kuzuyu boğazlayıp pişireyim, kebab edeyim.” der.

Onlar da üzerlerinden esbaplarını ve başlarından kavuklarını çıkarıp Hoca'nın yanına bırakırlar ve yüzmek için dereye girerler. Bunlar gidince Hoca, hemen büyükçe bir ateş yakıp ne kadar giysi varsa hepsini ateşe atıp yakar. Bunlar bir müddet yüzdükten sonra, kebab pişmiştir diyerek Hoca'nın yanına gelirler. Bir de ne görsünler Hoca, bütün giysileri ateşe atıp yakmış. Hep bir ağızdan Hoca'ya çıkışırlar:

“Hoca, sen ne ettin? Neden esbaplarımızı yaktın?”

Hoca, bunları kendi kazdıkları kuyuya düşürmenin sevinciyle:

“Yarın kıyamet kopacak ya neleyeceksiz esbabı?” der ve kuzusunu alıp evine gider.

Arkadaşları, bu işe hayran olup çıplak bir şekilde Hoca'nın ardından bakakalırlar.

2.1.18. [Dokuz Yüz Doksan Dokuz Altın]

Fakirlik Nasreddin Hoca'nın canına tak etmişti. Zengin olabilmek için dua eder, gezdiği yerlerde sürekli şöyle derdi:

“Ya Rabbi! Sen bana bin altın ver; ama bilesin bir eksik olursa almam.”

Bir gün bir Yahudi, Hoca'nın bu sözünü duyup onu imtihan etmek için, bir kesenin içine dokuz yüz doksan dokuz altın koyup Hoca'nın yolu üzerine bıraktı. Hoca yoldan geçerken o keseyi buldu. Bir taşın üzerine oturup altınları birer birer saydı. Gördü ki binden bir eksik. Dönüp kendi kendine:

“Bu dokuz yüz doksan dokuzu veren Allah, bir altın daha vermeye kadirdir.” deyip keseyi koynuna koyup yürüyüverdi. Yahudi, tez Hoca'nın ardından yetişip:

“Dur! O kesedeki altınlar benimdir.” dedi.

Hoca:

“Ben bu altınları Allah'tan istedim, Allah da bana verdi.” dedi.

Yahudi:

“O altınlar benimdir. Sen onları yolda buldun. Ben malımı isterim.” deyip Hoca'nın eteğine sarıldı. Bir müddet bu şekilde münakaşa ettikten sonra Yahudi, Hoca'yı mahkemeye davet eyledi. Hoca:

“Bre Yahudi, benim sırtımda doğru dürüst bir elbisem bile yok. Bu şekilde kadı huzuruna nasıl çıkayım?” dedi. Yahudi:

“İşte benim feracem, sana vereyim.” dedi. Hoca, Yahudi'nin verdiği feraceyi giydi ve bu şekilde huzura çıktılar. Yahudi, kadıya:

“Sultanım, şu karşınızdaki adam benim şu kadar altınımı aldı. Şimdi isterim vermez.” dedi. Kadı, durumu bir de Hoca'ya sordu. Hoca:

“Kadı efendi, eğer bu Yahudi'nin sözüne bakarsanız, şimdi sırtımda olan feraceye bile sahip çıkar.” dedi.

Bunu duyan Yahudi bastı feryadı:

“Evet, sultanım sırtında olan ferace de bana aittir.” dedi.

Yahudi'nin Hoca'nın sırtındaki feraceye bile sahip çıktığını gören kadı, Yahudi'yi huzurundan kovdu. Hoca da feraceyi ve altınları alıp Allah'a şükrederek evinin yolunu tuttu.

2.1.19. [Eski Ay]

Halk, olur olmaz her konuyu merak edip gelip Hoca'ya danışmış. Yine bir gün gelip Hoca'ya sual etmişler:

“Ey Hoca, eskiyen ayı ne ederler?”

Hoca cevap vermiş:

“Ya, onu bilmeyecek ne var. Pare pare edip yıldız yaparlar.”

2.1.20. [Ye Kürküm Ye]

Günlerden bir gün Hoca'nın komşularından biri ziyafet verir. Ziyafete Hoca da davet edilir. Hoca ziyafet verilen eve varır. Görür ki ziyafet sahibi yeni ve güzel لباسları olan davetlileri evin en güzel köşesinde ağırlayıp izzet ve ikramda bulunur. Hoca'nın esbapları yeni olmadığı için ona ilgi göstermez ve alçak bir yere oturtur. Hoca yemeğini yer ve evine döner. Ertesi gün en güzel en yeni esbaplarını giyinip kuşanan Hoca, ziyafet yerine tekrar varır. Hoca'yı iki dirhem bir çekirdek gören ziyafet sahibi, bu sefer Hoca'yı başköşeye oturtur. En güzel yemekleri önüne koyup:

“Buyurun sultanım.” der.

Sofraya kurulan Hoca, hemen kürkünün eteğini tutup yemeklere bandırmaya başlar.

Bunu gören diğer davetliler:

“Ey Hoca, niçin böyle edersin?” derler.

Hoca cevap verir:

“Dün buraya eski esbaplarımla geldim. Gördüm ki yeni esbapları olanlara hürmet edilir. Benimse yüzüme bile bakılmadı. Mademki itibar esbabadır, şimdi esbabım yesin yemekleri.”

2.1.21. [Kudûrî Kitabı]

Öyle rivayet ederler ki merhum Nasreddin Hoca, dokunaklı ve hikmetli söz söylemede maharetli bir kimseymiş. Bu nedenle herkes gelip kendisinden ders almış. Lakin Hoca'nın ders verirken sürekli uyguladığı bir âdeti varmış. Her kim ki

gelip kendinden ders almak istese öncelikle Kudûrî kitabını okutmuş. Bir gün bu kitabı okutmaktan vazgeçmiş. Talebeleri:

“Hoca bize Kudûrî kitabını neden okutmadı?” diye meraklanmışlar.

Hoca da onlara başka kitaplar okutur, hangi dersi isterlerse onu verirmiş.

2.1.22. [Ciğerdar Olmak]

Rivayet ederler ki Nasreddin Hoca'nın her daim yediği ciğer imiş. Hoca'nın sürekli ciğer yediğini görenler, bu işin içinde bir iş var diyerek merak ederlermiş. Sonunda dayanamayıp Hoca'ya sormuşlar:

“Hay Hoca! Ciğer bütün yemeklerin en alçağıdır, bir hayvanın en kötü yeridir. Bu ciğeri yemekten ne bulursun, ne zevk alırsın? Başka bir şey yesen olmaz mı?”

Nasreddin Hoca cevap verip:

“Ben bu ciğeri, ciğerdar olmak için yerim.” demiş.

2.1.23. [Çıkar Gitsin]

Nasreddin Hoca herkesin kendisinden akıl danıştığı bilge bir insandı. Halk hemen her konuda onun fikrini almadan iş tutmazdı. Yine bir gün bir adam gelip Hoca'ya dedi ki:

“Günlerdir gözüm ağrır, acaba ne edeyim? Bu acıdan nasıl kurtulurum?”

Hoca bilgiç bir edayla:

“Hiç düşünme, hemen çıkar gitsin, kurtulursun.” dedi.

Adam:

“Ya Hoca, hiç göz çıkarılır mı?” dedi.

Hoca cevap verdi:

“Vallahi, geçenlerde benim dişim ağrıyordu, çıkarınca kurtuldum.”

2.1.24. [Fareler de Öldü]

Meğer bir gün Hoca'nın evini fareler istila eder. Hoca ne yapıp ettiyse bir türlü farelerden kurtulamaz. Farelerin ellerinden fazlasıyla muzdarip olup evi yakmaya karar verir. Sonunda evi ateşe verir. Komşuları canhıraş bir şekilde evi söndürmeye çalışırken Hoca, yanan evin karşına geçip keyifle ellerini birbirine

vurmaya ve kahkaha ile gülmeye başlar. Hoca'nın bu hâlini gören komşuları, Hoca'nın çıldırdığını düşünerek hayretle sorarlar:

“Ey Hoca! Evin yanıp kül oluyor, sen ne diye alkış tutup gülersin?”

Hoca keyfini hiç bozmadan cevap verir:

“Ona gülerim ki, ev yandıysa yandı; ama fareler de öldü.”

2.1.25. [Bildim Bildim!]

Günlerden bir gün bir herif, elinde bir bohça ile Hoca'nın karşısından gelirdi. Hoca'nın elindeki bohçaya dikkatli dikkatli baktığını görünce onu biraz işletmek istedi:

“Eğer şu elimdeki bohçanın içinde ne olduğunu bilersen sana bir kayganalık vereyim.” dedi.

Hoca düşündü taşındı; ancak bir fikre varamayıp şöyle dedi:

“Bilemedim, biraz ipucu ver bakayım.”

Herif:

“İçi sarı, dışı beyazdır.” dedi.

Hoca sevinçle bağırdı:

“Bildim bildim! Şalgamı oymuşlar, içine havuç sokmuşlar.”

2.1.26. [Kuyuya Düşen Ay]

Nasreddin Hoca bir yaz gecesinde sıcaktan iyice bunalır. Serinlemek için şöyle soğuk bir su içmek ister. Bahçedeki su kuyusunun başına gider. Su çekmek için eğilince kuyunun içinde gökyüzündeki ayın aksini görür.

“Eyvah! Ay kuyuya düşmüş, boğulacak.” diye telaşlanır.

Hemen evine koşup bir çengel ve ip alıp gelir. Çengeli ipin ucuna bağlayıp kuyuya sarkıtır. Çengel kuyunun içinde bir taşa takılır. Hoca ayı tuttuğunu düşünerek var gücüyle ipi asılmaya başlar. Hoca'nın acı gücüne dayanamayan çengel taştan kurtulunca Hoca sırtüstü yere yuvarlanır. Belinin acısıyla yerde sırtüstü kıvrılırken gözü gökyüzündeki aya rast gelir. Hoca ayı kurtarmanın sevinciyle:

“Şükürler olsun! Belim de ne çekti ise çekti; ama ay da yerini buldu.” der.

2.1.27. [Al Abdestini Ver Pabucumu]

Günün birinde Nasreddin Hoca abdest almak için büyük bir ırmağın kenarına gelir. Üç ağzına, üç burnuna derken sıra ayakları yıkamaya gelir. Bu esnada her nasılsa pabuçlarını suya düşürür. Irmak pabuçları kaptığı gibi akıntıyla sürüklemeye başlar. Hoca'nın aklı başından gider. Aklında ne namaz kalır ne de abdest. Feryat içinde suda sürüklenen pabuçların ardına düşüp ırmağa şöyle seslenir:

“Ey su! Al abdestini, ver pabucumu.”

2.1.28. [Vilayetin Böylesi]

Günlerden bir gün Nasreddin Hoca memleketinden çıkıp başka bir vilayete gezmeye gider. Şehrin sokaklarında gezerken kalabalık bir kadın topluluğunun geçip gittiğini görür. Kadınların toplanmasına bir anlam veremez ve artlarından koşup yetişir. Acaba bu kadınların hepsi bir araya niçin toplandı diye merak eder ve sorar:

“Hepinizin bir araya toplanmasının sebebi nedir?”

Kadınlar cevap verir:

“Gelin aldık gidiyoruz. Bu gece, şu ortamımızda duran kızını, bir herif ile evlendireceğiz, kızcağız muradına erecek.” derler.

Hoca şaşkınlık içinde şöyle der:

“Allah Allah! Şu ömrümde birçok vilayet gezdim; ama hiç sizinki gibi pezevengi bol bir vilayete rast gelmedim.”

2.1.29. [Hamam Tası]

Yine bir gün Nasreddin Hoca yıkanmak için hamama gitmiş. Yıkanırken hamamcının tası gözüne pek hoş görünmüş. Gusül abdestini aldıktan sonra tası güzelce peştamalin arasına sarmış ve koynuna sokup gizlemiş:

“Ne hamam ne tas.” deyip tası alıp hamamdan ayrılmış.

2.1.30. [Sarığın Kusuru]

Nasreddin Hoca bir gün çarşıya çıkmak istedi. Esbaplarını giydi, sarığını sarmaya başladı. Sardı sardı ama sarığın ucunu yetiştiremedi. Çözüp tekrar sardı yine olmadı. Ne kadar uğraştıysa sarığın ucunu bir türlü öne getiremedi. Sarığın ucunu yetiştirebilmek için epeyce sıktığından başı acıdı ve sinirlenip sarığı satmaya karar

verdi. Hemen çarşıya çıkıp sarığı bir tellala verdi. Bir köşeye çekilip mezadı izlemeye başladı. Mezat sırasında bir adam, Hoca'nın sarığına talip oldu. Bunu gören Hoca, tellaldan gizli adamın yanına sokulup şöyle dedi:

“Birader, bu sarık kusurludur, sakın bu sarığı alma zira ucu gelmez.”

2.1.31. [Hırsızın Duası]

Nasreddin Hoca, bir gece evinde döşeğine henüz yatmış uyumaya hazırlanıyordu ki damın üzerine bir hırsız gelip durdu. Hoca damdan gelen ayak seslerini duyup pencereden dışarı baktı. Hava gayet açık ve gökyüzünde dolunay olduğundan damdaki hırsızı gördü. Hırsızın duyacağı şekilde karısına:

“Ey karı, ben eskiden taze civan iken geceleyin bir eve girmem gerekse falanca duayı okuyup ayın şulesine sarılıp aşağı inerdim.” dedi.

Damdaki hırsız, Hoca'nın bu söylediklerini dikkatlice dinledi. Hoca'nın söylediği duayı okuyup ayın şulesine sarıldı ve kendini evin içinde buldu. Hoca karısına seslendi:

“Bre karı, kalk da bir mum yak, eve hırsız geldi, yakalayalım.”

Hırsız, şaşkınlık içinde şöyle dedi:

“Ev sahibi acele etme. Sen de bu dua, ben de bu düşünüş varken bugün de buradayım, yarın da buradayım.”

2.1.32. [Ördek Suyu]

Günlerden bir gün Nasreddin Hoca temiz hava alıp dinlenmek için kırlara çıkmış. Kırlarda ova bayır gezerken bir grup ördeğin bir göle dalıp dalıp çıktıklarını görmüş. Meğer Hoca'nın gezip dolaşmaktan karnı iyice acıkmış ve ördekleri görünce canı ördek eti çekmiş. Bir ördek yakalayıp afiyetle yemenin hayalini kurarak göle yaklaşmış. Ne var ki Hoca'yı gören ördekler ürküp kaçmışlar. Hoca, arkadaşlarının kendini izlediğini fark edince hiç bozuntuya vermeden koynundaki ekmeği çıkarmış ve suya bandırıp yemeye başlamış. Arkadaşları, Hoca'nın bu yaptığına bir anlam veremeyip sormuşlar:

“Ey Hoca! Sen ne edersin?”

Hoca ağzını şapırdatarak cevap vermiş:

“Ördek suyuna ekmek banıyorum.”

2.1.33. [Yağın Tortusu]

Bir gün karısı, Nasreddin Hoca'dan şırlağan (susam) yağı ister. Hoca giyinip kuşanıp pazara şırlağan yağı almaya gider. Pazarda gezerken eski bir dostuna rast gelir. Adam, Hoca'yı dükkânına davet eder. Birbirleriyle hasret giderip hâl hatır sorarlar. Adam, dişinin ağrımından yakınır, Hoca da pazara şırlağan yağı almaya geldiğini söyler. Adamın aklına hemen bir muziplik gelir:

“Ben de şırlağan yağı bulunur, sana vereyim.” der.

Hoca'nın elinden boş yağ şişesini alıp dükkânın arka tarafına geçer. Hoca'ya güzel bir hile yapmak için yağ şişesinin içine işer ve şırlağan yağdır deyip şişeyi Hoca'ya verir. Bir müddet daha hoşbeş ettikten sonra Hoca şişeyi alıp evinin yolunu tutar. Eve gelince şişeyi yağdır deyip karısına uzatır. Karısı, yemek yapmak için şişenin kapağını açınca eve kötü bir koku yayılır ve gerçek anlaşılır.

Hoca sinirden küplere biner. Kendine yapılan bu oyunun intikamını nasıl alacağını düşünürken o adamın dişinin ağrıdığı aklına gelir. Hemen evden çıkıp ahıra gider ve bir miktar necaset kurusunu bölüp hap yapar. Yaptığı hapları güzelce bir kâğıda sarıp adamın evine gider. Hoca, yine adamın hâlini hatırlar. O, ise dışından feryat edip durur. Hoca, hemen cebinden hapları çıkarıp:

“Sultanım, şu hapları dişine koy, ağrısı hemen geçer.” der.

Adam, bir ümitle kâğıdı açıp haplardan birini alır ve ağrıyan dişinin üzerine kor. Bu esnada ağzının içine acı bir tat ve berbat bir koku yayılır. Adam yüzünü buruşturarak:

“Ey Hoca, bu hap nasıl bir haptır böyle?” diye sorar.

Hoca acısını almanın sevinciyle cevabı yapıştırır:

“Sultanım, bu hap sizin verdiğiniz yağın tortusudur.”

2.1.34. [Sidiğe Tutunmak]

Günlerden bir gün Nasreddin Hoca, evinde pencerenin kenarına oturup sokaktan gelip geçenleri izlerken üzerine çok sıkışır. Yerinden kalkıp tuvalete gitmeye üşenir ve pencereden aşağı işlemeye başlar. Hoca, işlemeye devam ederken birden pencerenin altında bir adam belirir. Hoca, o adamı görünce işlemeyi keser; ancak adam, Hoca'nın ne yaptığını görmüştür. Hoca'ya seslenir:

“Yarıda kesme Hocam işe, sorun değil.”

Hoca bozulduğunu hiç belli etmez ve şöyle der:

“Ya g.tüm, kesmeyeyim de sen de sidiğe tutuna tutuna yukarı çık, öyle mi?”

2.1.35. [Yas Tutuyorlar]

Meğer Nasreddin Hoca'nın bir tavuğu varmış. Bu tavuk bir gün ölmüş. Hoca da bu tavuktan geriye kalan civcivlerin boyunlarına birer siyah bez parçası geçirmiş. Civcivlerin boynundaki siyah bez parçasını görenler, merak edip sormuşlar:

“Ey Hoca! Niçin bu civcivlerin boğazlarına böyle siyah bezler geçirdin?”

Hoca üzgün bir ses tonuyla:

“Anaları merhume oldu, onun yasını tutuyorlar.” demiş.

2.1.36. [Fukaranın Malı]

Eskiler öyle anlatırlar ki Nasreddin Hoca'nın garip bir âdeti varmış. Gündüz sarımsağı toprağa eker, gece olup da yatma vakti gelince sarımsağı topraktan söküp eve getirir, başının altına kormuş. Hoca'nın her gün sarımsağı ekip gece olunca sökmesine bir anlam veremeyen komşuları dayanamayıp sormuşlar:

“Hay Hoca! Sarımsak gündüz ekilip gece sökülür mü? Niçin böyle edersin?”

Hoca da şöyle cevap vermiş:

“Fukaranın malı başının ucunda gerektir.”

2.1.37. [Dünyanın Dengesi]

Halk, her daim gelip Hoca'ya bir şeyler danışmış. Hoca da bildiği kadarıyla onlara cevap yetiştirmiş. Yine bir gün Hoca'ya sorarlar:

“Ey Hoca! Niçin bu insanların kimi bir tarafa, kimi başka bir tarafa gider de hepsi bir yöne doğru gitmez?”

Hoca hiç düşünmeden cevabı yapıştırır:

“Niye olacak, tabii ki dünyanın dengesini bozmamak için. Eğer bu halkın cümlesi bir tarafa gitseydi dünya o tarafa yıkılırdı.”

2.1.38. [Münker Nekir Korkusu]

Günlerden bir gün Nasreddin Hoca, yolda giderken kılıçlarını kuşanmış bir grup atlının süratle kendisine doğru geldiğini görür. Atlıların kendisine bir zarar vermesinden korkan Hoca, hemen yolunu değiştirir ve bir mezarlığa sapar. Üzerindeki bütün giysileri çıkarıp boş bir mezarın içine sokar ve bir taşın dibine oturup beklemeye başlar. Atlılar gelip görseler ki bir adam çıplak vaziyette

mezarlığın içinde bir taşın başında oturur. Bu vaziyete bir akıl erdiremezler. İçlerinden biri gelip Hoca'ya sorar:

“Bre adam! Böyle çıplak vaziyette mezarlıkta ne işin var, sen kimsin, necisin?”

Hoca cevap verir:

“Ben bir ölüyüm.”

Adam sinirlenip tekrar sorar:

“Madem ölüsün o hâlde burada ne durursun? Mezarın içinde olman gerekmez mi?”

Hoca gayet sakin bir şekilde:

“Münker ve Nekir'den korkup kaçtım.” der.

2.1.39. [Şiddetli Rüzgâr]

Günlerden bir gün Hoca'nın canı havuç ve şalgam çeker. Yolu üzerinde bulunan bir tarlaya girip havuç ve şalgamları sökmeye başlar. Söktüğü havuç ve şalgamları bir çuvala doldurduğu sırada tarlanın sahibi ansızın çıkagelir ve Hoca'yı suçüstü yakalar. Tarlanın sahibi, Hoca'ya şiddetle çıkışıp bağırır:

“Bre adam! Burada ne ararsın, seni bu tarlaya kim soktu?”

Hoca:

“Geçen sene şiddetli bir rüzgâr esip beni bu tarlaya savurdu.” der.

Tarlanın sahibi, Hoca'nın verdiği cevaba daha da sinirlenip:

“Peki, bu havuçları, şalgamları niye kopardın?”

Hoca, der ki:

“Rüzgâr beni alıp savurmasın diye bunlara tutundum, bunlar da elime yapıştı.”

Tarla sahibi iyice hiddetlenip:

“Hadi diyelim ki eline yapıştı, peki bunları çuvala kim koydu?”

Hoca başka cevap bulamayıp der ki:

“Vallahi birader, ben de tam onu düşünüyordum ki sen çıka geldin.”

2.1.40. [Ay Alıp Satmadım]

Yine bir gün Nasreddin Hoca pazarda gezerken yanına birkaç adam yaklaşır. Hoca'ya ayın kaç olduğunu sorarlar:

“Ey Hoca! Bugün ay üç müdür, yoksa beş midir?”

Hoca cevap verir:

“Bunu ben bilemem. Bu yaşıma kadar hiç ay alıp satmadım.”

2.1.41. [Keyfimin Kâhyası Değilsin]

Yine bir gün Nasreddin Hoca bir merdiven ile bir bahçeye girmiş. Bahçenin içinde bir oraya bir buraya gezip meyvelerden yerken bahçenin sahibi, Hoca'yı görmüş. Bahçe sahibinin koşar adım kendine doğru geldiğini gören Hoca, hemen sıçrayıp yanında getirdiği merdivenin üzerine çıkmış. Bahçe sahibi yetişip Hoca'ya çıkışmış:

“Bre adam, burada ne ararsın?”

Hoca hiç istifini bozmadan:

“Merdiven satarım.” diye cevap vermiş.

Bahçe sahibi iyice sinirlenip:

“Bula bula burayı mı buldun merdiven satacak? Git, pazarda sat.” demiş.

Hoca aynı sakinlikle cevap vermiş:

“Sana ne arkadaş, keyfimin kâhyası mısın? Her nerede istersem orada satarım.”

2.1.42. [Çömlek Hesabı]

Hikâyet ederler ki Nasreddin Hoca, bir ramazanı şerif ayında kimseye tabi olmamak için kendi takvimini kendisi tutmaya karar verir. Bunun için şöyle büyükçe bir çömlek ayarlar ve her gün çömleğin içine bir taş bırakır. Bu sayede ramazanın kaç olduğunu ve bayrama ne kadar kaldığını bilecektir. Hoca'nın çömleğe her gün bir taş attığını gören kızı, iştaha gelir ve çömleğe Hoca'dan gizli bir etek dolusu taş döker. Hoca'nın kendi takvimini yaptığını bilen komşuları bir gün gelip sorarlar:

“Ey Hoca! Bugün ayın kaç oldu?”

Hoca onlara biraz beklemelerini söyleyip içeri girer. Hemen çömlekteki taşları saymaya başlar. Görür ki çömlekte tastamam yüz kırk taş var. Bu işe bir akıl

erdiremez. Şimdi ben bunlara yüz kırk taş var desem bana inanmazlar diye düşünerek yanlarına varıp:

“Biraderler, çömlekte tamı tamına kırk beş taş var. Yani bugün ayın kırk beşidir.” der.

Komşular şaşırıp:

“Ne söylersin ey Hoca? Bir ay otuz gündür, hiç kırk beş olur mu?” derler.

Hoca der ki:

“Evet, doğru söylersiniz, ben de bilirim bir ay otuz gündür; ama dua edin ben size kırk beş dedim. Yoksa çömlek hesabına bakacak olursanız bugün ayın yüz kırkıdır.”

2.1.43. [Aşk Olsun Boyacıya]

Meğer Nasreddin Hoca'nın siyah bir tavuğu varmış. Bir gün bu siyah tavuğu satmaya karar vermiş ve tavuğu pazara çıkarmış. Bir müşteri yaklaşmış Hoca'ya:

“Şu elindeki tavuk eğer beyaz olsaydı onu satın alırdım.” demiş.

Hoca bulduğu müşteriye elinden kaçırmamak için:

“Sen sabah buraya tekrar gel. Ben sana beyaz bir tavuk getireyim, onu al.” demiş.

Müşteri sabah tekrar gelmek üzere pazardan ayrılmış. Hoca da tavuğunu alıp evinin yolunu tutmuş. Eve gelince hemen eline bir kalıp sabun alıp tavuğu yıkamaya başlamış. Ne kadar uğraştıysa nafile, bir türlü tavuğun karasını çıkaramamış. Sonunda usanıp demiş ki:

“Çok boyacıya rast geldim ama aşk olsun seni boyayan boyacıya.”

2.1.44. [Kaz Varken Tutacaktın]

Bir gün herifin biri, Nasreddin Hoca'ya gütmesi için on tane kaz vermiş. Hoca başlamış kazları gütmeye ancak bir gün kazlardan birini kaybetmiş. Aradan bir ay geçtikten sonra kazları veren herif tekrar gelip:

“Hani Hoca, bizim kazlar nerede? Getir bakalım kazları.” demiş.

Hoca kazları sürüp getirmiş. Herif saymış bir tane kaz eksik. Hoca'ya sormuş:

“Ey Hoca! Kazlardan biri nice oldu?”

Herifin sorusu üzerine kazları bir kez de Hoca sayıp demiş ki:

“Bre adam, görmez misin? İşte kazların onu da buradadır.”

Kazların sahibi sayar, dokuz; Hoca sayar, on. Bu şekilde defalarca sayarlar. İşin içinden bir türlü çıkamayıp tartışmaya başlarlar, ondu dokuzdu diye. Sonunda Hoca, der ki:

“Bu iş böyle olmayacak. On tane adam bulup getirelim. Kazları da bir odaya kapatalım. Bu on adam, birer birer içeri girip ellerine birer kaz alıp dışarı çıksınlar. Adam başına birer kaz düşerse kazların sayısı on demektir.”

Kazların sahibi bu fikri beğenmiş ve on tane adam bulup getirmişler. Her birisi içeri girip bir kaz alıp çıkmış. Adamlardan birine kaz kalmayıp demiş ki:

“Hocam bana kaz kalmadı, ne edeyim?”

Hoca sinirlenip demiş ki:

“Ey adam, kaz varken birini tutmadın da şimdi bana mı sorarsın ne edeceğimi?”

2.1.45. [Boğulan Softa]

Nasreddin Hoca bir gün evinin önünde otururken birkaç adam telaş içinde koşturarak gelmişler:

“Medet, ey Hoca! Bir softa suya düştü, boğuluyor, nasıl kurtaralım?” demişler.

Hoca biraz düşünüp demiş ki:

“İçinizden biri bir kese ile akçe uzatsın. O softa, sizi akçe veriyor sanıp elini dışarıya uzatır. Siz de elinden tuttuğunuz gibi softayı sudan çıkarırsınız.”

2.1.46. [Akçeyi Bulan Buldu]

Nasreddin Hoca bir gün evinin eksliğini gediğini gidermek için pazara çıkmış. Pazarda gezip dururken yerde bir akçe bulmuş. Bulduğu akçeyi cebine katıp hemen yüksekçe bir yere çıkmış ve bağırmaya başlamış:

“Bre adamlar, akçeyi bulan buldu, siz hâlâ ne diye gezer durursunuz?”

2.1.47. [Tavşanın Suyunun Suyu]

Günlerden bir gün bir Türk, elinde bir tavşan ile gelip Nasreddin Hoca'ya misafir oldu. Hoca, Türk'ü güzelce ağırlayıp yedirdi, içirdi, evinde kondurdu. Aradan

beş on gün geçtikten sonra o tavşan getiren Türk'ün hemşehrilerinden beş on adam gelip Hoca'ya misafir olmak istediler. Hoca'ya selam verip şöyle dediler:

“Biz, şu geçen gece sana tavşan getiren Türk'ün hemşehrileriyiz. Sana misafir olmaya geldik.”

Hoca, istemeyerek de olsa bunları evine aldı ve misafir etti. Aradan beş on gün daha geçti. Yine beş on adam daha gelip Hoca'ya şöyle dediler:

“Biz, sana tavşan getiren adamın komşularıyız. Sana misafir olmaya geldik.”

Hoca bunları da evine alıp misafir etti. Akşam olup da yemek vakti gelince Hoca, kocaman bir sahana su doldurup bunların önüne koydu:

“Haydi, ağalar buyurun sofraya.” dedi.

Adamlar, şaşkınlık içinde Hoca'ya sordular:

“Bre Hoca, hiç su yenir mi?”

Hoca dayanamayıp cevap verdi:

“Ey misafirler! İşte bu gördüğünüz, o Türk'ün getirdiği tavşanın suyunun suyudur.”

2.1.48. [Hilale Sevinmek]

Yine bir gün Nasreddin Hoca'nın yolu Karahisar'a düşer. Karahisar sokaklarında gezerken kalabalık bir topluluğun aya baktığını görür. Saatler süren bekleyişten sonra kalabalık, güç bela gökteki incecik hilali görür. Karahisarlılar hilali görünce çok sevinirler. Hoca bu duruma bir anlam veremeyip şöyle der:

“Bu Karahisar ne acayip yerdir böyle? Bizim memlekette araba tekerleği kadar aya itibar etmezler. Burada bir orak kadar ayın başına üşüşürler.”

2.1.49. [Namazı Yemek]

Yine bir gün Nasreddin Hoca evinin önünde otururken bir adam, koşarak gelir ve telaş içinde Hoca'ya seslenir:

“Hocam Hocam! Falanca kişi bugün orucu yemiş.” der.

Hoca üzülerek cevap verir:

“Tüh! Keşke biri de gelip namazı yiyeydi.”

2.1.50. [Ata Ters Binmek]

Nasreddin Hoca medresede ders okuturmuş. Yine bir gün dersi bitirip atına binmiş ve evinin yolunu tutmuş. At üzerinde giderken ardından şakirtlerinin geldiğini fark etmiş. Böyle sırtı dönük gitmek uygun olmaz diye düşünerek ata ters binmiş ve yüzünü şakirtlerine dönmüş. Hoca'nın bu hareketini gören şakirtler:

“Hay Hoca, ne ettin? Ata niçin ters bindin?” demişler.

Hoca gülümseyerek şöyle cevap vermiş:

“Sizler önümden yürüseniz, ben sizin ensenizi görürüm. Ben önden gitsem, siz benim enseme görürsünüz. Bu şekilde yüzünüz yüzüme denk gelir. Böyle olduğu daha makuldür.”

2.1.51. [Evvel de Yerdeydim]

Günlerden bir gün Nasreddin Hoca medresede ders okuttuktan sonra evine gitmek için atına binmek murat eder. Ata yaklaşır şöyle birkaç kez yaylandıktan sonra atın üzerine sıçrar ama hızını alamayıp atın diğer tarafından sırtüstü yere düşer. Hoca bir süre yerde yattıktan sonra gözlerini açar. Görür ki dört bir tarafını şakirtleri sarmış, kendine gülüşürler. Yerden yavaş yavaş kalkıp öğrencilerine:

“Bre şakirtler, ne gülersiniz? Evvel de yerdeydim yine yere düştüm.” der.

2.1.52. [Ağaçtaki Adam]

Bir gün Nasreddin Hoca evinde otururken birkaç kişi, koşarak yanına gelmiş. Telaş içinde Hoca'ya seslenmişler:

“Hocam Hocam! Bir adam ağaca çıkmış, şimdi de inemez. Ne edelim, nasıl kurtaralım bu adamı?” demişler.

Hoca hemen kalkıp o ağacın başına varmış. Durumu inceledikten sonra, varın bir urgan getirin demiş. Hemen urganı getirmişler. Hoca urganı sallayıp bir ucunu ağaçtaki adama atmış. Bunu beline bağla, demiş. Adam urganın bir ucunu beline bağladıktan sonra Hoca, aşağıdakilere seslenmiş:

“Haydi, çekin bakalım şimdi.”

Adamlar, Hoca'nın sözüne uyup çekmişler urganı hızla. Herif ağaçtan düşüp ölmüş. Bu defa Hoca seslenmiş:

“Çabuk olun, bir hekim çağırın!”

Halk hemen gidip bir hekim bulup getirmiş. Hekim yerde yatan adamı görür görmez:

“Bu adamın işi bitmiş.” demiş.

Hoca, Hekim’e cevap vermiş:

“Evet, hekim efendi orası malum. Ancak bu herifin karnı büyüktür, görmez misin? Acaba karnında bir oğlancık mı var ola?”

2.1.53. [Yol Bilmeyen Tavuklar]

Nasreddin Hoca bir gün elindeki tavukları satmaya karar verir. Tavukları bir kafese doldurup merkebine biner ve Karahisar’ın yolunu tutar. Yolda giderken kendi kendine:

“Şu gariban tavuklar çok zamandır mahpusturlar. Şimdi şunları salıvereyim de merkebin önü sıra gitsinler.” deyip kafesi açar ve tavukları dışarı salar.

Kafesten çıkan tavukların her biri bir tarafa dağılır. Hiç biri merkebin önünde yürümez, yolda durmaz. Hoca, esasını alıp tavukları yola sokmaya çalıştıysa da nafiye. Hoca en sonunda yorulup şöyle der:

“Bre pis mahlûklar! Evde ne zaman gece yarısı olduğunu, ne zaman sabah olduğunu bilirsiniz de kocaman yolu görmez misiniz?”

2.1.54. [Bir Akçe Eksik Verin]

Nasreddin Hoca bir gün evde sıkılıp gezintiye çıkar. Bir çay kenarına gelip oturur ve suyun akışını seyretmeye başlar. Bu sırada birkaç âmânın çayın kenarında çaresizce beklediğini görür. Bunların yanına yaklaşır. Âmâlar birinin kendilerine doğru geldiğini hissedip seslenirler:

“Ey adam! Gel bizi şu çaydan karşıya geçir. Biz de sana bunun karşılığında, adam başına birer akçe verelim.”

Hoca, âmâların teklifini kabul eder. Hepsi el ele tutuşurlar ve çaya girerler. Yavaş yavaş yürüyüp çayın ortasına kadar gelirler. Tam çayın ortasında âmâlardan birinin ayağı kayar ve suya düşer. Âmâ suyun akıntısına kapılıp giderken diğer arkadaşları:

“Vay! Birimizi su aldı, götürüyor.” deyip feryat figan etmeye başlarlar.

Hoca bunların feryadına bir anlam veremeyip sakince:

“Biraderler neylemek gerek ha, ne diye bağışır durursunuz? Siz de bir akçe eksik verin, olsun bitsin.” der.

2.1.55. [Öküzün Kabahati]

Günlerden bir gün Nasreddin Hoca tarlasına bostan ekmiş. Dört gözle bostanların yetişmesini beklerken bir gün bostana bir öküz girmiş. Öküz tarlada ne var ne yoksa hepsini talan etmiş. Öküzün tarlayı harap ettiğini gören Hoca, hemen eline bir değnek geçirip koşmuş; ancak yetişememiş. Hoca'nın koşarak geldiğini gören öküz kaçıp gitmiş. Aradan birkaç gün geçtikten sonra Nasreddin Hoca, bir Türk'ün bu öküzü arabaya koşup pazara gittiğini görmüş. Hışım ile oturduğu yerden fırlamış. Eline kalınca bir değnek geçirip artlarından koşup yetişmiş. Hoca elindeki değneği başlamış öküze vurmaya. Türk şaşkınlık içinde:

“Ne edersin bre adam! Deli misin, divane misin? Ne diye döversin öküzü?” demiş.

Hoca öküzü dövmeye devam ederek:

“Ey Türk! Sen bu işe karışma, ellere de söyleme. Öküz kabahatini bilir.” demiş.

2.1.56. [Eski Ölü]

Yaşlılık gelip de çatınca Nasreddin Hoca ölümü düşünmeye başlar. Yine böyle öte dünyayı düşündüğü bir gün yanındaki adamlara der ki:

“Ey yârenler! Ben öldüğüm zaman beni eski bir mezara gömesiniz.”

Adamlar şaşırıp sorarlar:

“Ya Hoca! Bundan muradın nedir, ne diye eski mezara gömülmek istersin?”

Hoca bunlara demiş ki:

“Münker ve Nekir gelip de sorguya başladıklarında ben onlara diyeyim ki: Ben eski ölüyüm, daha önce bir kez sual olundum.”

2.1.57. [Su Şırlıtısı]

Günlerden bir gün Nasreddin Hoca gezintiye çıkmış. Dağ bayır gezerken üzerine sıkışmış. İhtiyacını gidermek için تنها bir yere oturmuş ve su dökmeye başlamış. Meğer Hoca'nın su döktüğü yerde bir çeşme varmış. Çeşme şırl şırl aktıkça Hoca ses kendinden geliyor sanırmış. Böylece Nasreddin Hoca orada bir gün bir gece oturup su dökmeye devam etmiş.

2.1.58. [Boş Sahan]

Yine bir gün Nasreddin Hoca çarşı pazar dolaştıktan sonra evinin yolunu tutar. Evinin yakınına geldiğinde birkaç adama rast gelir. Hoca bunlara der ki:

“Buyurun biraderler, gelin bizim fakirhanede bir çorba içelim.”

Onlar da teklifi geri çevirmeyip Hoca'nın hanesine varırlar. Hoca, konuklarını bir odaya aldıktan sonra karısının yanına varıp:

“Ey karı, çorba hazır mı?” diye sorar.

Karısı, Hoca'ya çıkışır:

“Sen eve yağ, pirinç alıp getirdin mi ki benden çorba istersin?” diye azarlar.

Hoca ne etsin? Mutfığa geçip eline büyük bir boş sahan alır ve konuklarının bulunduğu odaya girer. Boş sahanı konukların önüne koyup:

“Ey konuklar! Kusuruma bakmayın, evde çorba yokmuş. Yoksa şu önünüzdeki büyük sahan ile size bir sahan çorba getirecektim.” der.

2.1.59. [Şükürler Olsun]

Yine bir gün Nasreddin Hoca, beye hediye götürmek istemiş. Tarlasından bir miktar pancar söküp bunları bir tablanın içine koymuş ve yola düşmüş. Beyin malikânesine doğru giderken yolda bir arkadaşına rast gelmiş. Arkadaşı:

“Ey Hoca! Bu pancarı nereye götürürsün?” diye sormuş.

Hoca cevap vermiş:

“Çok zamandır beyin yanına varmadım. Gidip bey ile görüşmek isterim. Bu pancarı da ona hediye götürürüm.”

Arkadaşı gülererek karşılık vermiş:

“Bre Hoca! Sen deli misin, divane misin? Bey pancarı neylesin? Bari makbule geçecek bir şey götür.”

Hoca hemen geriye dönüp evine varmış. Yine tarlayı gezip hediye olarak götürebileceği bir şey aramaya başlamış. Tarlayı karış karış gezmiş. Sonunda sararmış, tohumluk hıyarlar bulmuş. Hıyarları tablaya koyup tekrar yollara düşmüş ve beyin yanına ulaşmış. Hoca, hediyesini beye uzatmış. Bey tablanın örtüsünü açmış. Bir de ne görsün karşısında kocaman, sararmış, tohumluk hıyarlar... Bey, sinirden küplere binip Hoca'ya çıkışmış:

“Bre densiz! Getirecek başka bir nesne bulamadın mı? Hediye diye getire getire bu tohumluk hıyarları mı getirdin, sen benimle alay mı edersin?”

Bey, gazaba gelip Hoca'nın başını açtırmış ve getirdiği hıyarları birer birer Hoca'nın başına vurmaya başlamış. Bey, hıyarları Hoca'nın başına vurdukça Hoca gülererek:

“Çok iyi ettin Hoca, çok iyi ettin.” demiş.

Hoca'nın bu hâlini görenler dayanamayıp sormuşlar:

“Ey Hoca! Niye gülersin, niçin böyle dersin?”

Hoca cevap vermiş:

“Ya hıyar değil de pancar getirseydim hâlim nice olurdu? Alimallah pancar başımı yarardı. Hıyar getirdiğime şükrederim.” demiş.

2.1.60. [Tek Ayaklı Ördek]

Yine bir gün Nasreddin Hoca, beyin yanına varmak murat eyledi. Ama beyin yanına da öyle eli boş gidilmez. Hoca bir ördek yakalayıp güzelce pişirdi. Pişirdiği ördeği güzelce bir bohçaya sarıp beyin yanına varmak üzere evden çıktı. Beyin evi epey uzak olduğundan Hoca yolda acıktı. Yanına bir azık da almamıştı. Karnı acıkınca pişirdiği ördek burnuna mis gibi kokmaya başladı. Hoca daha fazla dayanamayıp bir ağacın gölgesine oturdu. Bohçayı açtı ve ördeğin bir budunu afiyetle yedi. Karnı doyunca tekrar yola çıktı ve beyin evine ulaştı. Beyin huzuruna çıkıp bohçayı uzattı:

“Buyurun sultanım, tam ağzınıza layık.”

Bey, bohçayı açıp ördeğe baktı; ancak gördü ki bir budu eksik. Şaşkınlık içinde:

“Ey Hoca! Hani, bu ördeğin bir ayağı nerede?” diye sordu.

Hoca hiç istifini bozmadan:

“Beyim bizim gölde ördeklerin cümlesi birer ayaklıdır. Eğer bana inanmazsanız gelin kendi gözlerinizle görün.” dedi.

Bey atının hazırlanmasını emretti. Atlara binip Hoca'nın köyüne vardılar. Meğer Hoca'nın köyünün önünde küçük bir göl vardı. Kış ayları idi. O gölün kenarında ördekler bir ayaklarını karınlarına çekip bir ayaklarının üzerinde dururlardı. Hoca:

“İşte beyim kendi gözünüz ile görün. Ördeklerin cümlesi birer ayaklıdır.” dedi.

Bu defa bey, eline büyük bir değnek alıp ördeklere doğru fırlattı. Ördekler korkup ayaklarını çıkarıp uçtular. Bey:

“Ey Hoca! Gördün mü bak, işte sizin ördekler ikişer ayaklı imiş.” dedi.

Hoca hiç düşünmeden cevabı yapıştırdı:

“Beyim eğer o değneği sen yiyeydin dört ayaklı olurdu.”

2.1.61. [Hoca'nın Sarığı]

Hikâyet ederler ki Timurlenk, uğradığı yerleri yakıp yıkarak Nasreddin Hoca'nın şehrine kadar yaklaşmış. Halk, Timur'un şehre yaklaştığını duyunca korkudan ne edeceğini şaşırmış. Sonunda bu beladan bizi ancak Nasreddin Hoca kurtarır diye düşünerek toplanıp Hoca'nın yanına gelmişler. Halk yalvararak:

“Aman Hocam medet! Timurlenk şehre yaklaştı. Lütfeyle, git Timur'la görüş de bu belayı şehrimize uğratma.” demiş.

Halkın yalvarmasına dayanamayan Hoca, yerinden kalkıp başına araba tekerleği kadar bir sarık sarmış. Eşğine binip Timurlenk'e karşı varmış. Timurlenk, Hoca'yı görüp şaşırarak:

“Ey Hoca! Ne büyük sarığın var böyle.” demiş.

Hoca cevap vermiş:

“Sultanım kusurumu bağışlayın. Sizin geldiğinizi duyunca acele ile gecelik sarığı çıkarmaya fırsat bulamadım. Gündüzlük sarığım arkadan araba ile geliyor.”

2.1.62. [Öküzün Gençliği]

Bir gün Nasreddin Hoca'yı cirit oynamaya davet etmişler. Hoca bir öküz binip cirit oynanacak meydana çıkmış. Hoca'nın öküz sırtında cirit oynamaya geldiğini görenler gülerek:

“Allah iyiliğini versin Hoca. Hiç öküz ile cirit oynanır mı?” demişler.

Hoca cevap vermiş:

“Ne gülersiniz be adamlar? Ben bu öküzün seğirttiğini buzağıyken gördüm.” demiş.

2.1.63. [Hoca'nın Oyunu]

Nasreddin Hoca ava çıkmayı çok severmiş. Bunu bilen bey ve arkadaşları, bir gün Hoca'yı kötü bir ata bindirip ava götürmüşler. Dağ bayır av peşinde koştururken hava birden kararmış ve şiddetli bir yağmur başlamış. Hepsi atını mahmuzlayıp oradan uzaklaşmış, Hoca'yı artlarında bırakmışlar. Hoca atı bir dürter, iki dürter olmaz, at yerinden kıınıldamaz. Hoca hemen attan inip üzerindeki bütün giysileri çıkarmış. Giysilerini bir taşın üstüne koymuş ve üzerine oturmuş. Çıplak bir şekilde sabırla yağmurun dinmesini beklemiş. Yağmur geçince yine giysilerini giyip ata binmiş ve şehrin yolunu tutmuş. Bey ve arkadaşları, Hoca'ya iyi bir oyun ettik diye gülüşürlerken Hoca çıkagelmiş. Bey sormuş:

“Ey Hoca! Nerelerdeydin, bu yağmurda başına ne hâl geldi?”

Hoca gayet sakin:

“Ömrünüz çok olsun beyim. Devletinizde ıslanmadım bile.” demiş.

Bey şaşkınlık içinde:

“Allah Allah! Ey Hoca, nasıl kurtuldun o yağmurdan?” diye sormuş.

Hoca:

“Bu bana verdiğiniz at çok iyi cins bir atmış. Ne zaman ki yağmur başladı hemen beni alıp seğırtip bir köye ulaştırdı.” demiş.

Bu olayın üzerinden birkaç gün geçtikten sonra bey, yine arkadaşlarıyla ava çıkmış. Bu sefer Hoca'nın öve öve bitiremediği ata kendisi binmiş. Bunlar av peşinde koştururken yine yağmur yağmaya başlamış. Herkes atını sürüp kaçmış. Bey atı ne kadar dövdüyse nafîle, at bir türlü yürümez. Yağmurun cümlesi üzerinden geçmiş. Bey güç bela, sırlıklam bir vaziyette evine ulaşmış. Hemen Hoca'yı paylamak için huzuruna çağırtmış. Hoca gelip de beyi sinirli görünce:

“Niçin gazaba gelirsiniz beyim? Siz de benim gibi giysilerinizi çıkarıp üzerine otursaydınız.” demiş.

2.1.64. [Alan Bir Telden Alır]

Yine bir gün Nasreddin Hoca, beyin huzuruna varır. Yemekler yenilir, içecekler içilir derken sıra sohbet faslına gelir. Sohbet sırasında söz musikiden açılır. Bu sefer bey, ısrarla Hoca'dan tambura çalmasını rica eder. Hoca, beyin ısrarlarına dayanamayıp bir tambura getirmelerini söyler. Beyin adamları tamburayı getirip

Hoca'nın önüne koyarlar. Hoca tamburayı eline alıp bir teline bir kez dokunur ve tekrar yere bırakır. Bey:

“Ey Hoca, niçin çalmazsın?” der.

Hoca cevap verir:

“Alan bir telden de alır.”

2.1.65. [Hoca'nın Akıbeti]

Nasreddin Hoca'nın bir gün evde oturmaktan canı sıkılır ve seyahate çıkmaya karar verir. Oba oba, belde belde gezerken yanındaki azığı tükenir. Karnı ziyadesiyle acıkmıştır ki bir köye ulaşır. Köylerine bir yabancının geldiğini gören halk, Hoca'yı karşılayıp sorarlar:

“Ey adam! Sen kimsin, necisin, buralarda ne ararsın, ne iş yaparsın?”

Hoca cevap verir:

“Ben üstat hekimim.”

Halk sevinç içinde:

“Seni bize Allah gönderdi. Ağamızın oğlu hastadır. Ne ettiyse çare olmadı. Gel şimdi seni ağanın evine götürelim. Ağanın oğluna bir ilaç yap da iyileşsin.” der. Hoca, halkın ricasını kırmaz ve ağanın evine varırlar. Hoca'yı ağanın huzuruna çıkarırlar. Ağa, karşısındaki adamın iyi bir hekim olduğunu duyunca büyük bir saygıyla:

“Ey usta hekim medet! Aman oğlum elden gidiyor, ne olur ona bir ilaç eyle.” diye yakarır.

Hoca, ağaya:

“Burada yağ, bal, ekmekek bulunur mu?” diye sorar.

Ağa:

“Evet, bulunur.” deyip uşaklarına bolca yağ, bal, ekmekek getirtir.

Hoca bu sefer der ki:

“Ben bu hekimliği efsun ile işlerim. Bana bir de büyükçe çarşaf getirin.”

Ağanın uşakları çarşafı da getirirler. Hoca çarşafı başına örtüp balı yağa katıp iştahla yemeğe başlar. Aradan birkaç saat geçtikten sonra Hoca'ya seslenirler:

“Ey hekim! Sen hâlâ çarşafın altında ne edersin? Hasta öldü.”

Hoca ağzını çarşafa silip kafasını dışarı çıkarır:

“Eğer ben de bu yemeği yemeseydim, akıbetim ağanın oğlu gibi olurdu.” der.

2.1.66. [Hoca ile Rahipler]

Sultan Alâeddin Hazretleri zamanında yüksek ilim sahibi üç rahip zuhur edip memleket memleket gezerek insanları kendi dinlerine çekmeye çalışmışlar. Bu şekilde dinlerini tebliğ edip gezerlerken bir gün Sultan Alâeddin'in devletine varmışlar. Sultan, bunların ününü duyup sarayına davet eylemiş. Sultan, rahipleri ağırlayıp izzet ü ikramda bulunduktan sonra, bunları din-i İslam'a davet etmiş. Sultan'ın bu teklifine rahipler şöyle cevap vermişler:

“Bizim her birimizin birer suali vardır. Eğer suallerimizi bilerseniz biz sizin dininize girelim. Yok, bilemezseniz siz bizim dinimize girersiniz.”

Sultan Alâeddin, rahiplerin bu teklifini kabul edip sarayda ne kadar uleması varsa hepsini toplamış. Rahipler, sorularını sormuşlar; ancak ulemadan hiçbiri cevap vermeye kâdir olamamış. Sultan bu duruma hiddetlenince ulema:

“Devletlim, bu sorulara cevap verse verse ancak Nasreddin Hoca verir.” demiş.

Bu defa Sultan, bir adam gönderip Nasreddin Hoca'yı saraya davet etmiş. Sultan'ın davetini alan Hoca, hemen eşeğine binip saraya gelmiş. Ulemanın cümlesi ve o rahipler sarayda toplanıp Hoca'yı karşılamışlar. Evvela birinci rahip sorusunu sormuş:

“Söyle bakalım ey Hoca, bu dünyanın ortası neresidir?”

Hoca:

“Neresi olacak, işte şu benim merkebimin durduğu yerdir.” demiş.

Rahip şaşkınlık içinde:

“Amma salladın Hoca, nereden malum?” demiş.

Hoca:

“Rahip efendi, inanmazsan ölç de gör.” demiş.

Hoca bu şekilde birinci rahibi yanıt veremez duruma getirmiş. Bu defa sıra ikinci rahibe gelmiş:

“Söyle bakalım Hoca Efendi, gökteki yıldızların sayısı nicedir?”

Hoca cevap verir:

“Onu bilemeyecek ne var canım. Benim merkebimin kılları adedindedir.”

Rahip:

“Nereden malum Hoca, bunu da nereden çıkardın?”

Hoca:

“Rahip efendi, inanmazsan say da gör.” demiş.

Rahip söyleyecek söz bulamamış. Nasreddin Hoca bu şekilde ikinci rahibi de susturmayı başarmış. Bu sefer sıra üçüncü rahibe gelmiş:

“Ey Hoca! İlk iki soruyu bildin. Hadi benim sorumu da bil de görelim. Söyle bakalım, benim sakalımdaki kılların sayısı kaçtır?”

Hoca hiç düşünmeden cevap vermiş:

“Ne kadar olacak, benim merkebimin kuyruğundaki kılların sayısı kadardır.”

Rahip:

“Nereden belli Hoca Efendi?” demiş.

Hoca:

“İnanmazsan, say da gör.” demiş.

Rahip, Nasreddin Hoca'nın bu sözüne razı olmayınca Hoca:

“Eğer razı olmazsan gel, bir kıl senin sakalından bir kıl merkebimin kuyruğundan koparalım o vakit belli olur.” diye karşılık vermiş.

Rahip bakmış sakal elden gidecek yenilgiyi kabul etmiş. O vakit Cenab-ı Hakk'tan hidayet erişip kelime-i şehadet getirmiş. Diğer arkadaşlarına dönüp ben imana geldim, demiş. Onlar da can u dilden kelime-i şehadet getirmişler. Böylece o rahiplerin üçü de din-i İslam ile müşerref olmuşlar.

2.1.67. [İki Ayağı Çukurda]

Nasreddin Hoca bir gün seyahate çıkmıştı. Diyar diyar gezerken yolu bir şehre düştü. Şehrin girişinde halk, Hoca'nın yabancı olduğunu anlayıp önünü kesti. Hoca'nın kim olduğunu öğrenmeye çalışırken içlerinden biri sordu:

“Bre yabancı, senin sanatın var mıdır?”

Hoca cevap verdi:

“Ben Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim.”

Halk, Hoca'nın söylediklerini gerçek sandı. Hoca'nın sanatına hayran oldular ve kendi memleketlerinde kalması için Hoca'ya bir kız verdiler. Hoca orada kalıp o kızla evlendi. Nasreddin Hoca bir seneye yakın o şehirde kaldı ve halktan büyük saygı gördü. Günler bu şekilde mutlu, mesut geçip giderken şehirde bir çulha merhum oldu. Halk hiç kederlenmeden, telaşlanmadan Hoca'nın yanına gelip:

“Ey Hoca! Bu adamı dirilt.” dediler.

Hoca mevtanın başı ucuna gelip halka sordu:

“Bu adamın sanatı nedir?”

Orada bulunanlar cevap verdiler:

“Hocam, bu adam çulhadır.”

Hoca başını sallayarak cevap verdi:

“Vah vah! Yazık olmuş adama. Madem bu adam bir çulhadır, o hâlde dirilmesinin imkânı yoktur.”

Halk bir anlam veremeyip çulhanın neden dirilemeyeceğini sordu. Hoca cevap verdi:

“Yahu bu adam bir çulhadır. Diri iken bile iki ayağı çukurda idi. Şimdi nasıl dirilsin?”

2.1.68. [Kaşık Düşmanı]

Günlerden bir gün üç yakın arkadaş kutsal topraklara gitmeye karar verirler. Çantalarını hazırlayıp eşle dostla helalleşip yollara düşerler. Yüce dağlar, uçsuz bucaksız çöller aşarlar. Nihayet uzaktan Kâbe’yi görürler. Kâbe’yi görünce şükretmek kabilinden biri der ki:

“Hanemde olan güzel ve uğurlu cariyem malımdan azat olsun.”

Bunu duyan ikinci adam:

“Benim de hanemde olan Benefşe adlı cariyem malımdan azat olsun.” der.

Arkadaşlarının sözlerini işiten üçüncü adam altta kalmamak için:

“Benim ne güzel ve uğurlu ne de Benefşe adlı cariyem var. Bizim kaşık düşmanı benden üç talak boş olsun.” der.

2.1.69. [Yunus’u Yutan Balık]

Emr-i Hakk vaki olur ve bir gün Nasreddin Hoca’nın annesi vefat eder. Hoca’nın babası, bir müddet eşinin yasını tuttuktan sonra yalnızlık Allah’a mahsustur, deyip yeniden evlenir. Bu şekilde yaşayıp giderlerken Hoca’nın babası, bir gün dereye balık tutmaya gider. Av dönüşünde eve irili ufaklı birçok balıkla gelir. Hoca’nın üvey annesi, balıkları bir güzel temizleyip yağda kızartır. Balıklar hazır olunca kocasına:

“Ey herif, şimdi Hoca neredeyse çıkar gelir. Gel, biz büyük balıkları sedirin altına saklayalım, ufak balıkları da meydana koyalım. Hoca orta yerdeki ufak balıkları yesin. O gittikten sonra biz de büyük balıkları yiyelim.” der.

Meğer Nasreddin Hoca eve gelmiş, kapının deliğinden bunları izlemiş. Olan biten her şeyi görmüş, üvey annesinin söylediklerini duymuş. Bir müddet daha kapıda bekledikten sonra içeriye girmiş. Üvey annesi, Hoca’yı sofraya buyur etmiş ve önüne ufak balıkları getirmiş. Hoca balıklardan birini alıp kulağına götürmüştü. Babası, Hoca’nın yaptığını görüp şaşkınlık içinde:

“Ne işlersin oğul?” demiş.

Hoca, babasına demiş ki:

“Bu balığa sordum ki Hazret-i Yunus’u yutan balık nasıl bir balıktır?”

Babası merak içinde:

“Eee, ne cevap verdi?”

Hoca cevabı yapıştırmış:

“Ben küçük bir balığım, o zamanları pek bilmem. Büyük balıklar sedirin altındadır, onlara sor dedi.”

2.1.70. [İmam da Güzel Namaz da]

Eskiler öyle anlatırlar ki günlerden bir gün ilim talibi olan bir cemaat, diyar diyar gezerken bir köye ulaşmışlar. Bu köyde imamın evine konuk olmuşlar. İmam, hemen bir kaz boğazlayıp kebab etmiş ve misafirlerine ikram etmiş. Cemaat kazı yedikten sonra:

“İmam da güzel, namaz da güzel.” deyip oradan ayrılmış.

2.1.71. [Kaftanın İçinde Ben Yoktum]

Bir gün Nasreddin Hoca’nın hanımı, görmüş ki Hoca’nın kaftanı çok kirlenmiş. Kaftanı güzelce yıkayıp temizledikten sonra kuruması için evin önündeki bir ağaca asmış. Gece Hoca’yı uyku tutmamış. Biraz hava almak için dışarı çıkmış. Ayın ışığında bir de ne görsün, evinin önünde bir adam durur. Hemen içerde bulunan hanımına seslenmiş:

“Bre karı, tez benim okumu, yayımı getir.”

Hoca'nın hanımı, oku ve yayı kapıp getirmiş. Hoca oku eline alıp yayı germiş. Güzelce nişan alıp kaftanı tam orta yerinden vurmuş. Bakmış ki hiç kıpırdanma yok, adamın öldüğünü düşünüp evine girmiş. Kapısını kapayıp yatıp uyumuş. Sabah olunca Hoca uyanıp dışarıya çıkmış. Bir de ne görsün, kaftanı ortası delik bir hâlde ağaçta sallanır durur ve içinde de kimse yok. Olanları anlayıp kendi kendine:

“Vay, gördün mü başımıza geleni? Allah'tan ben kaftanın içinde değil de evdeydim. Yoksa kendimi helak ederdim.” demiş.

2.1.72. [Yorgan Gitti Kavga Bitti]

Nasreddin Hoca, bir gece evde hatunıyla yatarken dışarıdan bir bağırs çığırtı yükselir. İki adam birbirine tutuşmuş, Hoca'nın evinin önünde kavga etmektedir. Hoca, karısına:

“Böyle gece yarısı bu kavga neyin nesidir, varıp göreyim.” diyerek yataktan kalkar. Hava fazlasıyla soğuk olduğundan Hoca üşütmemek için yorganı sırtına bürünüp dışarıya öyle çıkar. Bir de ne görsün, iki adam sille tokat birbirine girmiş, kavga etmekte. Hoca:

“Aman efendiler; yapmayın, etmeyin, ayıptır, günahdır.” diyerek bunları ayırmaya çalışırken kavga eden herifler, Hoca'nın sırtından yorganı alıp oradan sıvışır. Hoca kavgayı bastırmanın mutluluğuyla evine dönerken yorganın sırtında olmadığını fark eder. İçeri girdiğinde hatunu, kavganın aslını sual eder. Hoca cevap verir:

“Kavga bizim yorgan içinmiş. Yorgan gitti, kavga bitti.”

2.1.73. [Katırları Ürkütmek]

Nasreddin Hoca bir gün evinde otururken derin düşüncelere dalar. Aklına ölümle ilgili sorular takılıp hatununa şöyle der:

“Ey hatun! Bir adamın öldüğünü nasıl anlarsın?”

Hatun şöyle cevap verir:

“Ölen adamın eli, ayağı soğuk olur.”

Bu muhabbetin üzerinden birkaç gün geçtikten sonra Nasreddin Hoca, eşeğine binip dağa odun kesmeye gider. Dağda odun keserken hava oldukça soğuk olduğundan Hoca'nın eli, ayağı üşür. Ellerini birbirine sürtüp ısıtmaya çalışırken hatununun sözü

aklına gelir. Bunun üzerine ben gerçekten ölmüşüm, diyerek kendini yere bırakır. Hoca'nın boylu boyunca yerde yattığı sırada kurtlar gelip eşeğini yerler. Hoca yattığı yerden:

“Sahibi ölmüş eşeği buldunuz, hemen yiyin bakalım.” der.

Hoca dağda yatmaya devam ederken bir hayli vakit geçer. Hatunu, meraklanıp dağa Hoca'yı aramaya çıkar. Görür ki Hoca yerde uzanmış yatıyor. Telaş içinde:

“Bre adam, bu dağ başında niçin yatarsın?” diye sorar.

Hoca der ki:

“Ey karı, görmez misin, öldüm işte yatıyorum. Tez köylüye haber ver, gelip cenazemi kaldırsınlar.”

Nasreddin Hoca'nın hanımı, iki gözü iki çeşme, varıp köylüye haber verir. Köylüler gelip Hoca'yı yıkayıp kefenleyip bir tabuta koyarlar ve kabristanın yolunu tutarlar. Kabristana giderken önlerine bir dere çıkar. Bir türlü derenin geçit yerini bulamayıp dururlar. Bunun üzerine Hoca başını tabuttan çıkarıp:

“Ben sağlığımda şuradan geçerdim.” der.

Oradan geçip kabristana ulaşırlar ve Hoca'yı mezara koyup giderler. Hoca mezarda yatarken çan sesleri gelmeye başlar. Hoca, galiba Münker ve Nekir geldi, diyerek toprağı eşeleyip başını mezardan dışarı çıkarır. Meğer o çan sesi beye ait katırlardan gelirmiş. Hoca, birdenbire mezardan başını çıkarınca katırlar ürküp dört bir tarafa kaçarlar. Bunun üzerine katır çobanı, Hoca'nın yanına gelerek:

“Sen beyin katırlarını ürküttün.” deyip Hoca'yı bir güzel döver. Katır çobanı gittikten sonra Hoca, mezardan çıkıp evine gider. Hoca'nın döndüğünü duyan köylüler, toplanıp gelirler ve hatırını sual ederler:

“Ey Hoca! Öte dünyada ne var ne yok?”

Hoca cevap verir:

“Ne işlerseniz işleyin ancak beylik katırlarını ürkütmeyin. Zira bunun için bana büyük azap ettiler.”

2.1.74. [İnşallah Benim]

Nasreddin Hoca bir gün tarlaya ekin yolmaya gider. Ancak canı hiç çalışmak istemez. Akşama kadar orada burada oyalanır. Akşam olunca eli boş bir şekilde evine gider. Karısı sorar:

“Ey Hoca! Niçin ekinleri yolmadan geldin?”

Hoca:

“Yarın sabah giderim, öğleye kalmadan bu işi bitiririm.” diye cevap verir.

Karısı:

“İnşallah de Hoca.” der.

Hoca:

“Sen merak etme, ben bu işi inşallah demesem de bitiririm.” diye karşılık verir.

Yemeklerini yiyip yatarlar. Sabah olunca Hoca yanına urganını alıp tarlanın yolunu tutar. Hoca yolda giderken karşısına birkaç atlı çıkar. Hoca’yı kendilerine zorla kılavuz ederler ve akşama kadar o yana bu yana dolaştırır dururlar. Akşam olunca atlılar giderler, Hoca da tarlasına varır. Gece yarısına kadar çalışıp harap ve bitap bir vaziyette yüküyle evine gelir. Evin kapısını çalar. Karısı içeriden:

“Gecenin yarısında kimdir o?” diye seslenir.

Hoca yorgun argın cevap verir:

“İnşallah benim, hatun.”

2.1.75. [Ölçüyü Bozmayın]

Günlerden bir gün Hoca’nın karısı, sabah kalkar bakar ki evde pişecek taşacak bir şey yok. Dışarıya çıkmakta olan Nasreddin Hoca’ya söylenerek:

“Hoca Hoca! Evde bir şey kalmadı. Gelirken yiyecek içecek bir şeyler getir.” demiş.

Hoca iki kolunu iki yana açarak:

“Bu kadar yeter mi?” diye sormuş.

Karısı sinirle:

“Yeter, Hoca yeter.” diye karşılık vermiş.

Hoca kolları iki yana açık vaziyette pazarın yolunu tutmuş. Giderken karşısına çıkanlara ise şöyle seslenirmiş:

“Çekilin yolumdan, ölçüyü bozacaksınız.”

2.1.76. [Bir Şey Bulursa Elinden Alırız]

Acemi hırsızın biri, girecek hiçbir ev bulamayıp Nasreddin Hoca'nın evine girmeye karar vermiş. Gece olunca gizlice gelip kapıyı açmış ve içeri girmiş. Hırsız, içeride çalacak bir şeyler ararken Hoca'nın karısı tıkırtıları duymuş. Hoca'yı uyandırıp kısık bir sesle:

“Hoca Hoca! Eve hırsız geldi, kalksana.” demiş.

Hoca uykusunun bölünmesinden rahatsız bir şekilde:

“Boş ver hatun, kafana takma. Ola ki çalacak bir şey bulursa kalkar elinden alırız.” demiş.

2.1.77. [O Bizden Kirli]

Nasreddin Hoca'nın karısı, bir gün evde kirli çamaşırların bir hayli biriktiğini görür. Bunları yıkamak için bir dere kenarına gidecektir. Hoca'nın da kendisine yoldaş olmasını ister. Ne kadar kirli çamaşır varsa hepsini derleyip toplayıp yola düşerler ve bir derenin kenarına gelirler. Hoca'nın karısı, giysileri sabunla yıkayıp dereye duruladığı esnada gökten bir karga süzülüp sabunu kaptığı gibi kaçar. Kadın telaşla bağırır:

“Yetiş Hoca, yetiş! Karga sabunu kaptı, kaçıyor.”

Hoca sakince cevap verir:

“Koyuver hatun, incitme hayvanı. O bizden daha kirli.”

2.1.78. [Minare Başı Hamam]

Yine bir gün Nasreddin Hoca hamama gider. Hamamda yıkanırken kendi kendine bir beste okur. Sesi kendine çok hoş gelir. Hoşlandıkça söyler, söyledikçe hoşlanır derken kendi kendine:

“Böyle enfes bir sese burada yazık oluyor, bu hoş sedayı herkes duymalı.” diyerek hemen giyinip hamamdan çıkar. Doğruca bir camiye gidip minaresine çıkar. Kuşluk vaktinde avazı çıktığı kadar bağırıp temcit okumaya başlar. Müezzin, aşağıdan Hoca'nın sesini işitip:

“Bre, bu kötü ses ile zamansız temcit okuyan hangi küstahtır?” der.

Yukarıda Hoca, müezzinin söylediklerini duyup:

“Ah, bu minareyi yapan şerefeye bir de hamam yapaydı, siz görürdünüz sesi.” der.

2.1.79. [Allah'ın Kulu]

Nasreddin Hoca, bir gün bir arkadaşıyla beraber yolda yürürken karşılarından bir atlı gelmiş. Atlı gelip bunların yanında durmuş ve Hoca'nın yanındaki adama:

“Tez, bana kılavuz ol.” demiş.

Adam, atlıya:

“Ben padişah kuluyum.” diye karşılık vermiş.

Atlı, bu cevabı alınca adama ilişmemiş ve adam kurtulmuş. Atlı, bu sefer de Hoca'ya:

“Bre adam, sen kimsin?” demiş.

Hoca:

“Ben de Allah kuluyum.” diye cevap vermiş.

Atlı, Hoca'nın bu cevabını tınmayıp:

“Tez düş önüme, bana kılavuz ol.” demiş.

Hoca muhalefet etmenin fayda vermeyeceğini görüp atlının önüne düşmüş. Yolda giderken kendi kendine sitem etmiş:

“Ya Rabbi! O herif, padişah kuluyum demekle kurtuldu. Ben ise Hüda kuluyum demekle kurtulamadım. Bundan hikmet nedir?”

Nasreddin Hoca bu şekilde sitem edip dururken birden ardından bir feryat kopmuş. Hoca ardına dönüp görmüş ki o atlı, atından düşmüş, boynu kırılıp ölmüş. Kıssadan murat olan hissedir. Allah'a sığınan er ya da geç karşılığını görür. Umulur ki bu kıssadan hisse alına.

2.1.80. [Katır Yavrusu]

Hoca bir gün evde odun kalmadığını görüp dağa odun kesmeye gitmiş. Dağda yemek için de yanına karpuz, ekme almış. Dağa tırmanırken ayağı bir taşa takılıp koltuğunda taşıdığı karpuzu düşürmüştü. Karpuz yokuş aşağı dereye doğru yuvarlanmaya başlamış. Meğer bir taş altında bir tavşan yatarmış. Karpuzun kendisine doğru yuvarlanıp geldiğini görünce korkup kaçmaya başlamış. Nasreddin Hoca kaçan tavşanı görüp:

“Hay medet! Karpuz, katır yavrusu olucu imiş.” demiş.

Elinden kaçırdığı fırsat için yana yakıla işini bitirmiş. Kestiği odunları yüklenip evine gelmiş. Başından geçenleri hatununa anlatmış. Hatunu:

“Eyvah, ey Hoca! Katır yavrusunu tutup getirecektin. Ne zaman bağa gidecek olsam üzerine binerdim.” demiş.

Hoca eline bir değnek alıp:

“Bre, vicdansız karı! Daha yaşına girmedik yavrunun üstüne binip belini kıracaksın.” diyerek karısını bir güzel dövmüş.

2.1.81. [Kayıp Oğlan]

Nasreddin Hoca'nın hanımı, bir gün Hoca'ya evde bir şey kalmadığını, pazara gidip bir şeyler almasını söyler. Hoca, pazara gitmek için evden çıkacağı sırada oğlu da peşine takılır, ille ben de gideceğim, diye. Hoca, oğlunu kırmaz ve birlikte pazarın yolunu tutarlar. Bir müddet el ele pazara doğru yürürler. Yolda oğlan:

“Baba, ben yoruldum.” der.

Hoca, oğlunu omzuna alır ve bu şekilde yürümeye devam eder. Tam pazara yaklaştığı sırada bir bakar ki oğlu yanında yok. Aşağı yukarı aramadık yer bırakmaz, oğlunu bir türlü bulamaz. Kendi kendine:

“Bu oğlan acaba çarşıya mı gitti.” diyerek köşe bucak çarşuyu aramaya başlar. Çarşıda oğlunu ararken bir helvacı dükkânı önüne gelir. Oğlan, helvaları görünce babasının omzundan seslenir:

“Baba, bana helva alıver.”

Hoca şaşkınlıkla cevap verir:

“Bre, hey oğlan! Ben sabahtan beri seni ararım.”

2.1.82. [Giden Ne İdi?]

Günlerden bir gün Nasreddin Hoca, evinde otururken telaş içinde koşarak bir adam gelir ve Hoca'ya seslenir:

“Hoca Hoca! Oğlun eşekten düştü, aklı başından gitti.”

Hoca bir müddet düşünür ve hiç istifini bozmadan şöyle karşılık verir:

“Benim oğlumun evvelden beri aklı başında yok. Acaba giden ne idi?”

2.1.83. [Sahte Hekim]

Zamanın birinde bir beldede bir adam hastalanır. Hastanın yakınları hemen bir hekim bulup getirirler. Hekim, oğlunu da yanına alıp gider. Eve vardığında hastanın nabzını tutup der ki:

“Sen bugün hem piliç hem de meyve yemişsin. Sakın bir daha yeme, bunların sana zararı vardır.”

Hasta güçlük içinde cevap verir:

“Evet, ben bu söylediklerini yedim.”

Hastanın yanında olanlar hayrete düşerler ve hekimin ustalığına hayran olurlar. Hekim, hastaya gerekli tavsiyelerde bulunduktan sonra oğlunu da alıp evine döner. Eve geldiklerinde oğlan sorar:

“Baba, sen bu hastanın derdini nasıl bildin? Ferasetle mi, yoksa ilm-i hikmetle mi?”

Hekim, oğluna cevap verir:

“İlm-i hikmetle bildiğim nabızdandır. Ferasetle bildiğim ise şudur: Hastanın evine vardığımız vakit gördüm ki bahçede piliç tüyleri ve meyve kabukları var. Ondan hastanın bunları yediğini anladım.”

Oğlan, babasının bu sözlerini iyice zapt eyler. Bir gün hekim evde yokken yine kapısını çalıp bir hasta olduğunu söylerler. Oğlan ben bakarım, deyip peşlerine takılır. Hastanın evine vardıklarında oğlan, aşağı yukarı bakar fakat bir şey göremez. Daha dikkatli bir şekilde tarayınca bahçe duvarının dibinde bir eşek palanıyla yularını görür. İçi rahatlayarak hastanın yanına varır. Bilgiç bir tavırla hastanın nabzını tutup:

“Bre, sen bugün eşek eti yemişsin. Sakın bir daha yeme. Zira eşek eti senin hastalığına iyi gelmez.” der.

Hasta şaşkınlık içinde:

“Evladım, hiç eşek eti yenir mi?” der.

Oğlan cevap verir:

“Öyle ise o palan ile yular bahçede ne arar?”

2.1.84. [Kuyruk Koparsa...]

Nasreddin Hoca ile İmad sık sık ava giderlermiş. Yine bir gün kafa kafaya verip kurt avına çıkmışlar. Dağ bayır gezerlerken bir kurt ini bulmuşlar. Hoca, İmad'a:

“Gel, şu kurdun inine gir bakalım.” demiş.

İmad sürünerek inin içine girmiş. Nasreddin Hoca da dışarıda beklemeye başlamış. Meğer kurt inin içinde değil dışarıda imiş. Kurt gelip de kapısının önünde birini görünce hemen hamle etmiş. Hoca kurdun karşısında duramayıp geriye çekilmiş. Hoca geri çekilince kurt, yuvasına girmiş. Hoca hemen yetişip kurdu kuyruğundan yakalamış. Kurt, Hoca'nın elinden kurtulmak için ön ayaklarıyla eşinmeye başlamış. İnin içini toz duman kaplamış. İmad'ın gözlerine toz dolup dışarıya seslenmiş:

“Bre, bu toz nereden gelir?”

Hoca dışarıdan cevap vermiş:

“Bre, eğer kuyruk koparsa sen o zaman görürsün tozu, dumanı.”

2.1.85. [İmad'ın Sözüne Uymak]

Günlerden bir gün Sultan Alâeddin, bir ziyafet tertip edip memleketinde ne kadar âlim varsa hepsini bir araya toplamak istemiş. Ziyafete Nasreddin Hoca'yı da davet etmişler. Davete icabet etmek gerekir. Hoca da yanına İmad'ı almış ve birlikte ziyafete gitmişler. Saraya varıp Sultan'ın huzuruna çıkmışlar. Sultan, Hoca'ya büyük bir saygı gösterip ona bir elma ikram etmiş. Hoca da elmayı alıp ısırılmış. İmad, Hoca'yı تنها bir yere çekip:

“Neden elmayı Sultan'ın yanında ısırdın? Niçin böyle bir küstahlık ettin?” demiş.

Hoca:

“Ya ne etmem gerekirdi?” demiş.

İmad:

“Koynuna koyup sonra yemen gerekirdi.” diye karşılık vermiş.

Bundan sonra yemek faslına geçilmiş. Yemekte Sultan Alâeddin, Hoca'yı yanına oturtmuş. Yemek ziyafeti devam ederken sofraya üzerine yoğurt dökülmüş tavşan getirmişler. Sultan, tavşanın bir budunu koparıp Hoca'ya ikram etmiş. Hoca da budu alıp koynuna sokmuş. Sultan şaşkınlık içinde sormuş:

“Ey Hoca! Ne ettin? Üstünü başını yoğurda buladın.”

Hoca cevap vermiş:

“Sultanım! İmad’ın sözüne uyan bundan iyi olmaz.”

2.1.86. [Yanlışlık Balda]

Bir gün Nasreddin Hoca’ya bir hüccet (belge) lazım olur. Bir testiye toprak doldurup üzerine biraz bal koyar ve kadıya götürür. Mahkemeye varınca kadıya hediyesini verir ve bunun karşılığında hücceti alır. Akşam olunca kadı, elinde testi ile evinin yolunu tutar. Eve varınca testiye önüne koyup balı afiyetle yemenin hayalini kurarak kaşığı daldırır. Testinin üzerinden bir kaşık bal alınca görür ki altı topraktır. Kadı efendi, hemen mübaşiri çağırıp:

“Hoca’ya verdiğimiz hüccette yanlışlık var. Tez alıp gel, yanlışlığı düzeltelim.” der.

Mübaşir, Hoca’nın evine gelip durumu anlatır. Hoca, mübaşire der ki:

“Kadı efendiye bizden selam söyle. Hüccette hiçbir yanlışlık yoktur. Yanlışlık var ise baldadır.”

2.1.87. [Hoca’nın Koynundaki Taşlar]

Bir gün her nasılsa Nasreddin Hoca, herifin biriyle davalık olur. Aralarında anlaşamayıp mahkemeye müracaat ederler ve kadı huzuruna çıkarlar. Mahkeme esnasında Hoca, kadıya işaret edip eliyle göğsünü gösterir. Kadı, Hoca’nın bu hareketinden kendisine bir şey vereceği anlamını çıkarır. Hâl böyle olunca kadı, Hoca’nın lehine hükmeder ve hasmını huzurundan kovar. Hoca’nın hasmı gidince Kadı:

“Ey Hoca! Getir, şimdi vereceğini ver.” der.

Hoca muzipçe gülerek cevap verir:

“Ben sana bir şey vermek için işaret etmedim. Eğer benim lehimde karar vermezsen şu koynumda olan taşları başına vururum demek istedim.”

2.1.88. [Akçeli Kötek]

Nasreddin Hoca yine bir gün hamama gider. Hamamda yıkanırken bir herif, Hoca’yı bir arkadaşına benzetip ensesine bir tokat vurur. Hoca acı içinde arkasına

dönüp bakar; ancak kendisine tokat vuran hiç tanıdığı, bildiği biri değildir. Hoca, adamın kolundan tuttuğu gibi soluğu kadı huzurunda alır. Hoca mahkemeye çıkınca:

“Kadı efendi, benim bu adamda hakkım var.” der.

Kadı:

“Hakkın nedir?” diye sorar.

Hoca:

“Bu adam benim enseme tokat vurdu.” diye yanıtlar.

Meğer Hoca'nın ensesine tokat vuran adam, kadının dostuymuş. Kadı hükmünü açıklar:

“Bu tokatın hakkı bir akçedir. Getirip sana versin.”

Adam, akçe getirmek üzere mahkemeden ayrılır; ancak bir türlü geri gelmez. Hoca adamın gelmeyeceğini anlayıp kadının ensesine bir tokat patlatır. Kadı acı ve şaşkınlık içinde:

“Bre densiz! Sen ne edersin?” der.

Hoca cevabı yapıştırır:

“Benim acele işim var. Herif geldiğinde o bir akçeyi sen al.”

2.1.89. [Sen de Onu Öp]

Nasreddin Hoca mahkemeye kadı olmuş. Adaletten zerre taviz vermeden görevini yerine getiriyormuş. Yine bir gün mahkemede otururken bir kadın ve bir herif çıkagelmişler huzuruna. Kadın sinirli bir şekilde:

“Efendi! Şu adam bana yabancısıdır; ancak hâl böyle iken tutup beni öptü. Benim hakkımı hak eyle.” demiş.

Hoca biraz düşünüp hükmünü açıklamış:

“Şeriatta kısas esastır. Ne yapmak gerek, sen de onu öp.”

2.1.90. [Kendi Kulağını Isırmak]

Nasreddin Hoca'nın kadılık görevini ifa ettiği günlerdi. Yine bir gün mahkemede otururken iki adam çıkageldi. İçlerinden biri, diğerini göstererek:

“Ey Kadı! Şu adam benim kulağımı ısırıldı.” dedi.

Hoca sordu:

“Bre adam, niçin ısırıldı bunun kulağını?”

Adam cevap verdi:

“Ben ısırmadım, efendim. O kendi kulağını ısırıldı.” dedi.

Şikâyetçi olan adam:

“Efendim, hiç öyle şey olur mu? İnsan kendi kulağını ısırabilir mi?” diye karşılık verdi. Hoca bunlara dedi ki:

“Şimdi varın gidin, ben biraz düşünüyüm. Size cevabımı sonra vereceğim.”

Bunlar gittikten sonra Hoca تنها bir yere çekildi. Bakalım kendi kulağını ısırabilecek miyim, diyerek kulağını ağzına doğru sündürmeye başladı. O kadar uğraştı ki sonunda yere düştü, başı yarıldı. Başını sardıktan sonra kalkıp yerine oturdu. Aradan biraz zaman geçtikten sonra adamlar gelip cevap isteyince Hoca şöyle dedi:

“Bırakın bir insanın kendi kulağını ısırmasını, kendi başını yarması bile mümkündür.”

2.1.91. [İnşallah Gerçek Ola]

Nasreddin Hoca yine bir gün bakar ki evde yakacak azalmış; eşeğini, testeresini ve urganını alıp dağa odun kesmeye gider. Dağa ulaşınca eşeğini bir ağaca bağlar ve kesecek bir ağaç bulmak için ormanın derinliklerine dalar. Hoca kesecek ağaç arayadursun ağaçta bağlı eşeği kurtlar yer. Hoca odunları kesip döner ki eşeğin sadece derisiyle kemikleri kalmış. Odunu sırtına yüklenip evinin yolunu tutar. Eve dönerken köyün girişinde çocukların oynadığını görür. Yanlarına yaklaşır sorar:

“Ey oğullar! Köyde Hoca’nın eşeğini kurt yedi diye konuşurlar mı?”

Çocuklar:

“Yok, öyle bir şey duymadık.” diye cevap verirler.

Hoca ümit içerisinde:

“İnşallah gerçek ola.” der.

2.1.92. [Tok Kurt]

Nasreddin Hoca yine bir gün dağa odun kesmeye gider. Bir hayli odun kestikten sonra oldukça yorulduğunu hisseder. Biraz dinlenmek için sırtını bir ağaca yaslayıp oturur. Yorgunluğun da etkisiyle içi geçer ve uyuyakalır. Hoca’nın uyuduğu esnada bir kurt gelip eşeğini yemeye başlar. Hoca uykudan uyanıp görse ki eşeğini

kurt yemiş, bitirmiş; hemen yerinden fırlar. Karnını iyice doyurmuş olan kurt, Hoca'nın uyandığını görünce dağa doğru kaçmaya başlar. Olan biten her şeyi gören bir herif, kaçan kurdun ardından çağırır:

“Kaçma ulan, gel buraya!”

Hoca, herifin sesini işitip şöyle der:

“Çağırma bre, yokuş yukarı tok kurda sıkıntı verme.”

2.1.93. [Eşeğe Danışmak]

Köylülerin aklına bir şey takılsa veya bir şeye ihtiyaçları olsa hemen Nasreddin Hoca'nın kapısını çalarlarmış. Yine bir gün bir herife eşek lazım olmuş. Hemen Hoca'nın evine varıp ve eşeğini istemiş. Hoca, herife:

“Sen burada biraz oyalan. Ben varıp kendisine danışayım.” diyerek ahıra girmiş. Bir müddet sonra dışarı çıkarak:

“Ey karındaş! Eşeğin rızası yok.” demiş.

Herif şaşkınlık içinde:

“Bre Hoca! Hiç öyle şey olur mu?” demiş.

Hoca cevap vermiş:

“Eşek der ki: Sakın beni ellere verme. Eğer verirsen hem benim kulağıma vururlar hem de senin avradına söverler.”

2.1.94. [Sen de Nişadır Sür]

Bir gün Nasreddin Hoca eşeğine binmiş yolda gidiyordu. Eşek inat edip yürümemeye başladı. Hoca, ne kadar uğraştıysa nafiye; eşek bir adım bile atmaz. Karşından gelen bir adam gördü ki Hoca'nın eşeği yürümez. Yanlarına yaklaşır Hoca'ya dedi ki:

“Sana bir ilaç vereyim, eşeğin yürüsün.”

Hoca:

“Nedir vereceğin ilaç?” dedi.

Adam:

“G.tüne bir miktar nişadır sürmedikçe senin eşeğin yürümez.” dedi.

Bu fikir Hoca'nın aklına yattı, eşeğin g.tüne biraz nişadır sürdü. Eşek o kadar hızlı yürümeye başladı ki bu sefer Hoca, bir türlü eşeğe yetişemedi.

Hoca:

“Ben sana yetişmesini bilirim.” deyip bir miktar nişadır da kendi g.tüne sürdü. Bu sefer de kendisi eşekten hızlı yürüyüp eve kadar geldi. Ancak bir yerde duramayıp karısına seslendi:

“Bre medet karı! Beni tutagör.”

Karısı, Hoca’yı tutmaya çalıştı; ancak bir türlü yetişemedi. Hoca, hızla yürürken arkasına dönüp nişadını yere attı ve karısına şöyle dedi:

“Eğer bana erişeyim dersen al şunu g.tüne sür.”

2.1.95. [Kuyruk Hazır]

Nasreddin Hoca bir gün eşeğinden bıkar ve satmak için şehre götürür. Yolda giderken birden yağmur bastırır. Her yer balçık olur. Hoca görür ki eşek kirleniyor. Böyle kirlî, çamurlu eşeği kimse almaz diye düşünür. Eline çakısını alıp çamura bulanmasın diye eşeğin kuyruğunu keser ve bir torbaya katar. Nihayet şehre ulaşır ve eşeği pazarda satılık eder. Bir müşteri gelip eşeği iyice inceledikten sonra şöyle der:

“Ben bu eşeği alırdım ama kuyruğu yok.”

Hoca gülerek cevap verir:

“Bre, sen pazarını gör. Alacağını al, satacağını sat. Kuyruk hazır, torbada duruyor.”

2.1.96. [Bana mı İnanıyorsun, Eşeğe mi?]

Köyde her kimin bir müşkülü olsa bir şeye ihtiyaç duysa Hoca’ya müracaat edermiş. Hoca köylülerin bu bitmek tükenmek bilmeyen isteklerinden bıkmış, usanmış. Yine bir gün köylülerden biri gelip Hoca’dan eşeğini istemiş. Hoca’nın vermeye gönlü olmayıp adama:

“Eşek yok, yabana gitti.” demiş.

Adam, tam arkasını dönüp gidecekken ahırdan eşek anırmaya başlamış. Adam bu duruma bozulup şöyle demiş:

“Ey Hoca! Yaşından başından utanmaz mısın, niçin yalan söylersin? İşte eşek ahırda.”

Hoca cevap vermiş:

“Bre, acayip bir hâlin var. Aksakalım ile bana inanmazsın da eşeği mi inanırsın?”

2.1.97. [Kayıp Eşek]

Nasreddin Hoca bir gün eşeğini önüne katıp yürüyerek şehre doğru yola çıkar. Bir müddet yürüdükten sonra yorulup eşeğin üzerine biner. Biraz gittikten sonra bir bakar ki eşek önünde yok. Aşağı yukarı eşeği aramaya başlar. Eşeği aramaya devam ederken bir adama rastlar ve sorar:

“Bre, karındaş! Benim eşeği gördün mü?”

Adam gülererek cevap verir:

“Bre, Hoca! Altındaki eşeği görmez misin? İşte üzerine binmişsin.”

Hoca altındaki eşeği görüp sevinir; lakin bir müddet sonra unutup tekrar aramaya başlar. Adam, Hoca'nın bu hâlini görüp biraz dinlensin, akli başına gelsin diye:

“Gel Hoca, bizim eve gidelim sonra ararsın eşeği.” der.

Hoca cevap verir:

“Yok, karındaş sen var git, benim şurada sezdiğim bir yer var, bir de oraya bakayım.”

2.1.98. [Yel Değirmeni]

Nasreddin Hoca bir gün yabana çıkar. Gittiği yerde yel değirmenlerini görür ancak daha önce hiç görmediği için bunların ne olduğuna akıl erdiremez. Şaşkınlık içinde seyredip bunların ne olabileceğini düşünürken bir adam çıkagelir. Hemen adamı çevirip yel değirmenlerini gösterir:

“Bre, karındaş! Bunlara ne derler?”

Adam cevap verir:

“Bunlara yel değirmeni derler.”

Hoca sorar:

“Peki, bunun suyu nereden gelir?”

Adam tekrar eder:

“Bunlar yel değirmenidir.”

Hoca sinirlenerek şöyle der:

“Tamam, yahu anladık yel değirmedir; ama suyu nereden gelir?”

2.1.99. [İplik Yumağı]

Nasreddin Hoca bir gün pazarda bir kocakarının elinden iplik yumağını alır. İplik öyle fazlaca bir şey değildir; ancak kocakarı, halk içinde:

“Ey ahali! Bana büyük haksızlık ettiler. Bir vakiyye (okka) gelir, iplik yumağımı elimden aldılar.” diye yaygara yapmaya başlar.

Kocakarının cayırtısını az ötede dinleyen Hoca, içinden şöyle geçirir:

“Şu karının iplik yumağını eline vereyim de yüzü karasını ortaya çıkarayım.”

2.1.100. [Deli Çeşme]

Hoca bir gün dağ bayır dolaşırken bir çeşmeye rast gelir. Oldukça yorulmuş ve susamıştır. Hem su içmek hem de biraz dinlenmek için çeşmenin başına varır. Görür ki çeşmeye kurna bağlamak yerine bir ağaç sokmuşlar. Hoca bütün gücüyle sokulan ağacı çeker. Meğer çeşmenin suyu oldukça gürmüştü. Hoca ağacı çekince çeşme şarlayıp Hoca'nın üstünü başını ıslatır. Hoca'nın canı sıkılıp çeşmeye şöyle der:

“Akıllı uslu durmaz da deli divane akarsan işte böyle g.tüne ağaç sokarlar.”

2.1.101. [Ne Sana ne Bana]

Nasreddin Hoca bir gün kırlarda gezerken cahil bir adama rast geldi. Cahil adam, Hoca'yı sarıklı, cübbeli görünce sordu:

“Sen fakı (imam, hoca) mısın?”

Hoca cevap verdi:

“Evet, ben fakıyım.”

Cahil adam:

“Öyleyse gel, seni bizim obaya götürüyüm. Fakımız yoktur, bize fakı ol.”

Nasreddin Hoca, cahil adamın teklifini kabul eyledi ve yola düştüler. Cahil adamın obasına doğru giderlerken yolda bir adama daha rast geldiler. O adam da gel bize fakı ol, diye Hoca'ya yapıştı. Bu ikisi anlaşamayıp Hoca'dan ötürü cenge başladılar. Cahil der, bizim obaya gelecek; öteki der, bizim obaya gelecek. Sonra gelen dayanamayıp yerden kalınca bir sopa kavradı ve şöyle dedi:

“Şimdi şu elimdeki sopayı bu fakının başına bir vururum, ne sana yâr olur ne bana.”

Cahil adam gayet sakin:

“Bırak seni öldürecekse öldürsün, merak etme ben de onu öldürürüm.” dedi.

Bu hikâye; ilim, fazilet, marifet kıymetini bilmeyip kendini cahil kişiler ile beraber tutan kimseler içindir. Umulur ki kıssadan hisse alına.

2.1.102. [Hoca'nın Yoldaşları]

Nasreddin Hoca, bir gün kırlarda gezerken kel kafalı bir Türkmen ile karşılaşır. Türkmen, Hoca'yı sarıklı, cübbeli görünce yanına gelir ve sorar:

“Bre adam, sen fakı (imam, hoca) mısın?”

Hoca cevap verir:

“Evet, fakıyım.”

Beklediği cevabı alan kel Türkmen, Hoca'ya rica eder:

“Ey Hocam! Gel seni bizim obaya götürüyüm, fakımız yoktur.”

Hoca, Türkmen'in ricasını kıramaz ve birlikte obaya doğru yola çıkarlar. Yolda bir sarhoşa ve bir köre rast gelirler. Onlar da Hoca'yla kel Türkmen'e katılır ve hep birlikte obanın yolunu tutarlar. Türkmen'in obası bir hayli uzak ve hava oldukça soğuktur. Gece yarısına kadar yol alırlar ve soğuktan donmak üzereyken nihayet bir köye ulaşırlar. Köyün girişinde eski bir evin kapısını çalarlar ve misafir olmak istediklerini söylerler. Evin sahibi olan kocakarı, misafirleri içeri almak ister; ancak kızının buna rızası olmaz. Çünkü sevgilisiyle kavilleşmiştir ve gece onun gelmesini beklemektedir. Hoca ve yanındakiler, kocakarıya bin bir dil dökerler. Kocakarı dayanamayıp kapıyı açar ve şöyle der:

“Evimizin içinde bir ahırdan başka yatacak yer yoktur, onu da su basar. Orada yatarsanız siz bilirsiniz.”

Bunlar zifirî karanlıkta ahıra geçip otururlar. Ahırı su bastığını duyan kör adam, karanlıkta el yordamıyla etrafı aramaya başlar. Tavanda asılı duran bir çocuk beşiği bulur ve ahırı su basarsa beşiğin ipini kesip yüzerim diye düşünerek beşiğin içine girer. Kel kafalı Türkmen ile Bekrî (sarhoş) de ocağın başında uyuyakalır. Hoca da tam uykuya dalacağı sırada ev sahibinin kızının sevgilisi gelir ve kapıya bir fiske vurur. Hoca, kızıdan evvel davranıp kapıya gelir ve kadın sesiyle sorar:

“Kimdir bu vakitte gelen, niye geldin? Evde misafir var, olmaz.”

Herif dışarıdan kısık bir sesle:

“Aman efendim, bir buse bari ver. Hem sana hediye getirdim.” der.

Herif kapıdan bir şeftali uzatır. Hoca şeftaliyi alıp hemen g.tünü açar ve kapının aralığından herife öptürür. Tam bu esnada dışarının ayazından Hoca'nın yellenesi gelir. Hoca yellence elindeki meşaleden dolayı herifin bıyıkları tutuşur. Herif eve gelip bakar ki bıyıklarının tamamı yanmış. Sinirle bir kebab şişini ocakta kızdırıp tekrar gelir ve kapıya vurur. Hoca, herifin verdiği şeftaliyi yemekle meşgulken kapının sesine Bekrî uyanır ve sorar:

“Ey Hoca! Nedir yediğin?”

Hoca:

“Pastırmadır.” diyerek altındaki posttan bir parça kesip Bekrî'nin eline verir. Bekrî post parçasını ağızına atar. Bir müddet çiğner ama yutamaz. Pastırmanın çiğ olduğunu düşünüp pişirmeye karar verir. Kel kafalı Türkmen'in başı açılıp karanlıkta ışıl ışıl görüldüğünden Bekrî, ateş sanıp elindeki post parçasını Türkmen'in kafasına koyar. (...)

2.1.103. [Uğursuzluk Kimde?]

(...) Adamın birini yakalayıp padişahın huzuruna getirdiler. Padişah, adamı yine karşısında görünce sinirle çıkıştı:

“Bre, sen ne uğursuz adamsın!”

Bu söz üzerine adam şöyle cevap verdi:

“Padişahım, sen bana rast geldin ve varıp onca vilayet fethettin. Ama ben sana rast geldiğimden beri hapislerde, zindanlarda çürüyorum. Şimdi söyleyin uğursuzluk bende midir, yoksa sizde midir?”

Adamın bu sözü karşısında padişah ne diyeceğini bilemedi ve merhamete gelip adamı affetti.

2.1.104. [Sarhoş İhtiyar]

Kara Hasan oğlu yeniçeri ağası imiş. Her ne zaman divan etse hapislerin başında ihtiyar bir odabaşının oturağı hep hazır bulunurmuş. Defterler açılıp da suçlar okunduğunda hep ihtiyarın sarhoş vaziyette tutulduğunu söylerlermiş. İhtiyar, yakalanıp yakalanıp bütün divanlara getirilmiş ve baş defterde adı “sarhoş” diye yazılmış. Kara Hasan oğlu, bu ihtiyarı cezalandırmaktan usanmış. Bir müddet bu

ihtiyarı görmezden gelmiş, divan kurulduğunda yüzüne bile bakmamış; ancak ihtiyarın akıllanacağı yok. Kara Hasan oğlu yine bir gün divan kurduğunda bakmış ki ihtiyar, hapislerin başında duruyor. Hışımla dönüp şöyle demiş:

“Bre adam, beni iyi dinle! Seni bir kez daha affediyorum. Eğer bir kere daha seni huzurunda görürsem ihtiyarlığına merhamet etmem, seni zindana atarım.”

İhtiyar pişkin pişkin cevap vermiş:

“Devletlim! Lütfedip bu sözünüzü kapı kethüdalarına da söyleyin, beni bir daha huzurunuzda getirmesinler.”

2.1.105. [Hamile Oğlan]

Vaktiyle genç bir oğlan, ağanın birine intisap etmiş. Ağa, oğlanı çok severmiş ve ona yakın ilgi gösterirmiş. Ağasının bu yoğun ilgisinden bunalan oğlan, her vakit şöyle dermiş:

“Ağacığım, korkarım ki beni hamile edeceksin?”

Oğlanın bu sözlerine ağası, güler geçermiş. Günler bu şekilde ilerlerken bir gün oğlancağız hasta olmuş. Ağanın oğlana büyük bir sevgisi olduğundan çareler aramaya başlamış ve dostu olan bir hekimi eve çağırılmış. Hekim, gelip oğlanın nabzına bakmış ve görmüş ki oğlancağız fena derecede hasta. Hekim, dönüp ağaya şöyle demiş:

“Bu oğlan akşamleyin bir şişenin içine işesin, ben de sabah gelip bakayım. Ona göre karar vereyim.”

Hekimin söylediklerini yapmışlar. Oğlan akşamdan bir şişenin içine işemiş. Şişeyi de bir yere koymuşlar. Meğer ağanın cariyelerinden biri hamileymiş. Bu cariye temizlik yaparken kazara şişeye dokunup dökmüş. Ağanın kızmasından korkarak hemen şişenin içine kendisi işemiş ve dolu şişeyi tekrar yerine bırakmış. Ertesi gün hekim tekrar gelmiş. Ziyarete gelenlerle birlikte hastanın başında bir müddet muhabbet ettikten sonra ağa, getirip şişeyi hekimin eline vermiş. Hekim şişeyi alıp biraz inceledikten sonra başını sallayarak:

“Bre, ne garip! Bu idrar hamile idrarıdır.” demiş.

Oğlan bunu duyunca yattığı yerden fırlayıp:

“Gördün mü ağa, ben sana demez miydim? İşte, beni hamile bırakıncaya kadar uğraştın.” demiş.

2.1.106. [Akşamdan Beri On Beş Oldu]

Edirne vilayetinde Deli Hasan namında bir yiğit varmış. Bir gün bunun evine komşularından bir kadın gelip misafir olmuş. Komşu kadını görünce Deli Hasan'ın aklı başından iyice gitmiş. Akşam olunca karısına:

“Misafirimizi nerede yatıracağını? Söyle bakayım.” demiş.

Karısı:

“Aman, el âlem duymasın! Her vakitte divanelik olmaz, var git yoluna.” demiş.

Deli Hasan ısrar edip:

“Bre avrat, beni sinirlendirme. Misafiri nereye yatıracağını, söyle. Zira bu gece ben onunla bir zevk etmeliyim.” demiş.

Karı ne etsin, Deli Hasan'ın şerrinden korkmuş, parmağıyla gösterip:

“İşte, şu odada yatıracağım.” demiş.

Deli Hasan sırtarak:

“Mademki orada yatacak, ben gece gelirim.” deyip dışarıya çıkmış. Evin önüne oturup gece olmasını beklemeye başlamış. Meğer bu Deli Hasan'ın Deli Süleyman namında bir dostu varmış. Şu divaneye de bu gece bir zevk ettireyim diye düşünerek varıp Deli Süleyman'ı bulmuş ve evine getirmiş. Birlikte evin önünde bir müddet oturup sohbet ettikten sonra Deli Hasan, Deli Süleyman'a:

“Birader, önce varıp ben işimi göreyim. Sonra sen de var gel ama şimdi benimle gelip girdiğim odayı gör.” demiş.

Birlikte eve gitmişler. Deli Hasan içeriye girmiş, Deli Süleyman da yeri öğrenip geri dönmüş. Deli Hasan, işini görüp geldikten sonra biraz durup Deli Süleyman da gitmiş. Odanın içi bir hayli karanlıkmış. Bunlar sırayla beşer altışar kez gidip gelmişler. Sıra tekrar Deli Hasan'a gelmiş, kalkıp yine gitmiş. Velakin bunun karısı, misafiri akşamdan başka bir yere yatırmış. Kendisi de karanlıkta beni nereden bilecek, misafir sanır diye düşünerek o gösterdiği odaya yatmış. Gelip gidene de hep kocası sanıp sesini çıkarmazmış. Deli Hasan, kapıyı yine aralayınca karı dayanamayıp:

“Allah insaf versin. Akşamdan beri on beş oldu usanmaz mısın?” demiş. (...)

2.1.107. [Öküz Davası]

Bir gün iki adam arasında bir öküz yüzünden münakaşa çıkar. Biri der, bu benim öküzüm; diğeri der, benim öküzüm. Bir türlü anlaşamazlar ve sonunda mahkemeye müracaat ederler. Mahkeme günü yaklaşınca ikisi de birbirinden habersiz, gidip kadıya iki yüz akçe rüşvet verirler. Mahkeme günü gelip çatar. Bu iki adam, yanlarına öküzü de alarak duruşmaya çıkarlar. Kadı bunlara:

“Sulh hayırlıdır, aranızda anlaşın.” der.

Bunlar yine münakaşaya tutuşunca kadı, duruşmada hazır bulunanlara sorar:

“Bu öküz neye değer?”

Oturanlar cevap verirler:

“Kadı hazretleri, bu öküz dört yüz akçeye değer.”

Kadı bu cevabı alınca:

“Öyle ise bu öküz bana değdi.” deyip aldığı dört yüz akçe rüşvetin iki yüzünü birine, iki yüzünü diğesine verir, öküz de kadıya kalır. Bunlar dışarıya çıkıp birbirlerine şöyle derler:

“Bizler boşu boşuna davalık olmuşuz. Meğer öküz kadı efendininmiş.”

2.1.108. [Sulh Olmak]

Günlerden bir gün Bağdat Şahlarından biri, memleketindeki şairlerin en güzel kasidelerini toplamış. Bu kasideleri büyük bir mermer levhaya yazdırıp halifenin kapısına getirmiş. Halifenin huzuruna çıkıp hediyesini arz edip şöyle demiş:

“Sultanım, lütfedin sulha çekin.”

Bunun üzerine Şah ile Halife, bin altına sulh olmuşlar.

2.1.109. [Delik İbrık]

Eski zamanlarda bir bezirgânın Hintli bir kölesi varmış. Bir gün bezirgân, bu Hintli köleye demiş ki:

“Çabuk ol! Kademhaneye (tuvalet) bir ıbrık getir.”

Hintli köle hemen eline bir ıbrık geçirip çeşmeye koşar. Bekler bekler ama ıbrık bir türlü dolmaz. Görür ki ıbrığın altı delik. Bir süre ne yapsam, ne etsem diye düşünür ve sonunda efendisine seslenir:

“Taharet eyle de kademhaneye ıslak gir; zira ıbrık su tutmuyor.”

2.1.110. [Ahmak Kadı]

Eski zamanlarda memleketin birinde görevli, uzun sakallı bir kadı varmış. Bir gece eline bir kitap geçmiş ve masasına oturup mum ışığında okumaya başlamış. Okurken kitabın kenarına yazılan bir not dikkatini çekmiş. O notta şöyle yazılıymış:

“Her kimin sakalı uzun olursa o kimse ahmak olur.”

Kadı efendi, notu okuyunca iki eliyle sakalını kavramış. Sakalım uzun mu, kısa mı diye ölçüp tartmaya çalışırken sakallarını muma tutuvermiş. Kadı efendinin sakalları tutuşmuş ve tamamı yanmış. Bu hâl başına gelince kitabın kenarına bir not da kadı efendi eklemiştir:

“Vallahi de ahmak, billahi de ahmak. Hele ben tecrübe ettim, gerçek imiş.”

2.1.111. [Şeytan ve Yahudi]

Memleketin birinde gönül gözü açık bir adam yaşarmış. Bu adam bir gün sokakta gezerken şeytanın yaşlı bir Yahudi’yi omuzlayıp götürdüğünü gönül gözüyle görmüş. Hemen ardından yetişip şeytana:

“Bre iblis! Bu lanetli Yahudi’yi nereye götürürsün?” diye sormuş.

Şeytan cevap vermiş:

“Çok hileler vardır ki unuttum, bir türlü aklıma gelmez. Bu Yahudi’den öğrenip talim edeceğim.”

2.1.112. [Manayı Bizden Öğrenecekler]

Bir gün yeni yetme şairlerden biri, bir mecliste otururken Molla Cami Hazretleri’nin yanına gelmiş. Elinde yazdığı bir divan bulunuyormuş. Bu divanı incelemesi için Molla Cami’ye vermiş. Molla Cami divanı alıp evine gitmiş ve incelemeye başlamış. Görmüş ki şairin divan diyerek kendisine verdiği, bir alay anlamsız, boş sözlerden ibaret; manadan zerre kadar eser yok. Molla Cami, incelemesini bitirince genç şairi çağırıp onu ahmak yerine koyarak alaycı bir ifadeyle:

“Maşallah, çok iyi bir divan kaleme almışsın.” demiş.

Genç şair söylenenleri gerçek sanıp omuzlarını kaldırmış ve gurur içerisinde:

“Bundan böyle şairler, manayı bizim divanımızdan öğrenecekler.” demiş.

Molla Cami, şairin ahmaklığına daha fazla dayanamayıp:

“Doğru dersin, zira senin divanında asla mana yok.” demiş.

2.1.113. [Tövbeler Olsun]

Basravî, bir gün şöyle güzel bir hamam sefası yaşamak istemiş ve Çukurhamam'a gitmiş. Giysilerini çıkarıp peştamala bürünmüş ve göbek taşına uzanmış. Bir tellak gelip Basravî'ye kese yapmaya başlamış. Tellak, keseği o kadar sert sürtüyormuş ki Basravî'nin derisini yüzme derecesine gelmiş. Basravî acıya daha fazla dayanamayıp demiş ki:

“Usta! Benim başıma büyük bir yerham (merhamet) koy.”

Tellak sormuş:

“Ne kadar olsun?”

Basravî cevap vermiş:

“Kulağıma dek olsun.”

Basravî merak edip tellağa adını sormuş. Tellak cevap vermiş:

“Adım Nasuh'tur.”

Bunun üzerine Basravî:

“Tövbeler olsun Nasuh Efendi! Bir daha gelip de bu hamama girmem.” demiş.

2.1.114. [Kelin Fesi]

Bir gün kel bir adam ziyadesiyle kirlenip hamama gitmiş. Başındaki fesini, üzerindeki esbaplarını çıkarıp bir köşeye koymuş. Peştamala bürünüp içeri girmiş ve yıkanmaya başlamış. Bizim kel adam, yıkanıp dışarı çıkmış; ancak görmüş ki fesi koyduğu yerde değil. Telaş içinde hamamcının yanına gidip:

“Bre hamamcı! Benim fesimi çalmışlar.” demiş.

Hamamcı sakın bir tavırla:

“Sen buraya geldiğinde zaten başında fes yoktu.” diye karşılık vermiş.

Bunu duyan kel feryat edip demiş ki:

“Ümmet-i Muhammed insaf edin. Bu baş ile hamama fessiz gelinir mi?”

2.1.115. [Terslik Attadır]

Günlerden bir gün Sivrihisarlı bir adam, atına ters bir vaziyette binmiş, sokakta geziyormuş. Bunu görenler merak edip sormuşlar:

“Bre Sivrihisarlı! Niçin ata ters binersin?”

Sivrihisarlı cevap vermiş:

“Ben ters binmedim, bir terslik varsa attadır.”

2.1.116. [Kalkanı Görmez misin?]

Eski zamanlarda Sivrihisarlılar, komşu bir memleket ile anlaşamayıp birbirlerine düşman olmuşlar. Bir alay Sivrihisarlı toplanıp bu soruna son vermek için komşu memleketin kalesine cenge gitmişler. Kaleyi kuşatmışlar, düşman da kalenin üzerinden bunlara ok yağdırıyormuş. Bu sırada kaleden atılan serseri bir ok Sivrihisarlılardan birinin omzuna isabet etmiş. Omzundan yaralanan Sivrihisarlı, acı içinde doğrulup kaleden oku atan adama bağırır:

“Bre deyyus! Üzerimdeki kalkanı görmez misin de oku omzuma vurursun?”

2.1.117. [Yoğurt Bulaşığı]

Bir gün Nasreddin Hoca'nın evine Rum illerinden birinin kadısı gelip misafir olur. Kadı, Hoca'ya uzun yoldan geldiğini, karnının çok aç olduğunu söyler. Bunun üzerine Hoca misafirine yiyecek bir şeyler getirmek için mutfığa gider. Misafire ne ikram etsem diye mutfakta biraz fazla oyalanır. Sonunda yoğurt ve ekmekten başka yiyecek bir şey bulamayıp bunları götürür. Hoca, görür ki kadı uyuyakalmış, içinden şöyle geçirir:

“Evde zaten yiyecek bir şey yok. Neme lazım şimdi bunu uyandırıp da yemek vereyim.”

Hoca, bu şekilde düşünerek getirdiği yoğurttan uyuyan kadının bıyıklarına bir miktar sürer. Aradan birkaç saat geçtikten sonra kadı uyanır ve Hoca'ya seslenir:

“Ev sahibi! Tez ne varsa getir, kurt gibi acıktım.”

Hoca cevap verir:

“Kadı efendi, daha şimdi yiyip yattınız.”

Kadı, Hoca'nın söylediklerine inanmayıp yemek getirmesi konusunda ısrar eder. Bu defa Hoca:

“Sultanım, bana inanmazsanız bıyıklarınıza bakın, hâlâ yoğurt bulaşığı var.”

Kadı, eliyle bıyıklarını yoklar ve yoğurt bulaşığını görünce şöyle der:

“Birader, mademki yemeğimizi yedik, Allah kesene bereket versin.”

2.1.118. [Onun Bıyığına...]

Basravî, bir gün Hasan Paşa için bir kaside kaleme almış. Büyük ihsan görmek hayaliyle saraya çıkıp kasidesini Hasan Paşa'ya sunmuş. Ancak Hasan Paşa hiçbir faydası yok diye ne şairden ne de şiirden hoşlanırmış. Basravî'nin kasidesine hiç ilgi göstermemiş ve bir iltifatta da bulunmamış. Basravî pes etmeyip sarayın yolunu aşındırmaya devam etmiş. Bir hediye alabilmek umuduyla saraya gelip giderken Hasan Paşa'nın imamlarından Gecdehan isimli biriyle tanışmış. Basravî, Gecdehan ile samimiyetini iyice artırıp bir gün ona şöyle demiş:

“Ey Gecdehan! Kerem eyle, Paşa'ya söyle de bana bir hediye versin.”

Gecdehan, az ötede oturan saçlı sakalı ağarmış bir ihtiyarı işaret ederek:

“Şu gördüğün adam üç yaşından beri Paşa'nın hocasıdır, isteğini ona söyle.” demiş.

Bunun üzerine Basravî dayanamayıp:

“Sen dururken onun bıyığına pisleyeyim.” demiş.

2.1.119. [Lanet Okur]

Vaktiyle meşhur şairlerden biri, vezirlere musahiplik eder, onların hoşça vakit geçirmesini sağlarmış. Günler geçmiş, şair yaşlanmış ve gözleri görmez olmuş. Hâl böyle olunca şair, musahiplik görevinden azledilmiş. Şair, ahir ömründe perişan bir hâlde düşmüş. Küçük bir çocuğun elinden tutup kapı kapı gezmeye ve dilenmeye başlamış. Yine bir gün çocuğun elinden tutmuş kapı kapı gezerken vezirlerden biri bunu görüp yanına yaklaşmış, hâlini hatırlarını sormuş ve eklemiştir:

“Ey ihtiyar, beni tanıyabildin mi?”

Şair cevap vermiş:

“Bunca zaman ihsanını gördüğüm vezir değil misin?”

Vezir bu defa çocuğun başını okşayıp:

“Bu masum okur mu?” diye sormuş.

Şair cevap vermiş:

“Evet, sultanım okur.”

Vezir sormuş:

“Ne okur?”

Şair daha fazla dayanamayıp cevabı yapıştırmış:

“Beni bu perişan hâlde görüp de ihsan etmeyenlerin canına lanet okur.”

2.1.120. [Sünneti Terk Etmem]

Vaktiyle Kalenderî şeyhlerinden biri, ramazan-ı şerifte oruç tutmazmış. Ancak oruç tutmadığı hâlde her gece kalkıp sahur yemeğini yemiş. Halk, bu duruma bir anlam veremeyip Kalenderî şeyhine sormuş:

“Mademki oruç tutmazsın sahur yemeğini niçin yersin?”

Kalenderî şeyhi cevap vermiş:

“Farzı terk ettik diye sünneti de mi terk edelim?”

2.1.121. [Cuma Gecesi]

Nasreddin Hoca ile hanımı, haftanın hangi günü beraber olacaklarını belirlemeye çalışıyorlar ve nihayet cuma gecesinde karar kılıyorlar. Bunun üzerine Hoca:

“Ey hatun! Benim meşguliyetim çoktur, unuturum. Her cuma gecesi olduğunda benim sarığımı yüklüğün üzerine koy ki ben de o gecenin cuma gecesi olduğunu bileyim.” der.

Hatunu, Hoca'nın söylediği gibi her cuma gecesi sarığı yüklüğün üzerine koyar ve böylece bir müddet zevk ederler. Zamanla hatun, cuma gecesiyle kanaat etmeyip sarığı sık sık yüklüğün üzerine koymaya başlar. Hoca bir gün eve gelir görür ki sarık yine yüklüğün üzerinde, artık dayanamayıp çıkışır:

“Bre karı, bu gece ne gecesidir?”

Kadın cevap verir:

“Cuma gecesidir, Ey Hoca.”

Hoca bakar ki bu iş böyle olmayacak, karısına şöyle der:

“Ey hatun! Ya cuma gecesi dursun ya da biz duralım.”

2.1.122. [Kayışın Çektiği]

Nasreddin Hoca bir gün öküzlerini alıp tarlaya çift sürmeye gider. Keyif içinde tarlasını sürerken boyunduruğun kayışı kopar ve iş yarıda kalır. Hoca bir müddet düşündükten sonra aklına bir fikir gelir. Hemen başındaki sarığı çıkarıp boyunduruğa güzelce bağlar. Öküzlere “hoo” deyip sabana yüklenir. Daha bir miktar toprak sürmeye kalmadan sarık, pare pare sökülüp kopar. Hoca bu durumu görünce şöyle der:

“Hay gidinin sarığı, kayışın neler çektiğini şimdi anladın mı?”

2.1.123. [Cenaze Evi]

Nasreddin Hoca, bir gün oğlunu da yanına alıp gezmeye çıkmış. Yolda giderlerken bir cenaze alayıyla karşılaşmışlar. Cenaze alayının ardı sıra ağlaya sızlaya yürüyen bir kadın durmadan şöyle dermiş:

“Hay oğul! Türlü türlü yiyecekler yiyip içecekler içerken yumuşak döşeklerde yatıp ipek yorganlara bürünürken şimdi seni öyle bir yere götürürler ki ne yiyecek ne içecek ne yorgan ne döşek var. Bir kuru hasır bile yok.”

Hoca'nın oğlu, kadının söylediklerini duyunca şöyle demiş:

“Baba, bu cenazeyi galiba bizim eve götürüyorlar.”

2.1.124. [Ceviz Ağacı]

Nasreddin Hoca bir gün seyahate çıkmış. Diyar diyar gezerken yolu bir şehre düşmüş. Şehrin girişinde ulu bir ceviz ağacı görmüş. Ancak daha önce hiç ceviz ağacı görmediğinden acaba bu ağaç ne ağacı diye düşünmeye başlamış. Bir müddet düşündükten sonra içinden şöyle geçirmiş:

“Bu ağaç olsa olsa erik ağacıdır.”

Yolda yemek için erik sandığı kabuklu cevizlerden bir miktar koparıp heybesine doldurmuş. Biraz yol aldıktan sonra canı erik istemiş. Heybeye elini daldırıp birini almış ve ısırılmış. Isırır ısırılmaz acı, ağzını kabartmış. Bunun üzerine Hoca, yüzünü ekşiterek:

“Endamın erik ama içine zehir mi kattılar?” demiş.

2.1.125. [Dilenci Sandım]

Basravî bir gün seyahate çıkar ve yolu Edirne vilayetine düşer. Şehri gezerken bir dilber çelebiyle karşılaşır. Ona hürmet göstermek için önünde eğilir ve selam verir. Ancak çelebi, Basravî'yi görmezden gelip yanından geçip gider. Çelebinin bu davranışı Basravî'nin çok gücüne gider. Dayanamayıp çelebinin arkasından koşar ve ona yetişip şöyle der:

“Sultanım! Neden bu kulunuza iltifat etmeyip selam bile vermeden geçip gittiniz?”

Çelebi dönüp cevap verir:

“Ben seni dilenci sandım. O sebepten selam vermeyip geçip gittim.”

Çelebinin bu cevabı Basravî'yi yerin dibine geçirir. Bunun üzerine Basravî, utancından Edirne'de daha fazla kalamayıp İstanbul'a döner.

2.1.126. [Koyun Başı]

Eski zamanlarda memleketin birinde çok cimri bir adam yaşarmış. Bu cimri adam yaz kış sürekli koyun başı yermiş. Merak edip bu adama sormuşlar:

“Sen daima koyun başı yersin, bunun hikmeti nedir?”

Cimri adam gülümseyerek cevap vermiş:

“Koyun başı yemekte birkaç fayda vardır. Birincisi şudur ki: Hizmetkâr, bir şey çalayım dese çalamaz. İkincisi şudur ki: Odun harcı yoktur. Üçüncüsü: Her bir lokmasında ayrı bir lezzet vardır.”

2.1.127. [Çift Besmele]

Vaktiyle bir memlekette cimriliğiyle ün salmış bir adam yaşarmış. Bu cimri adam ne zaman ki yemeğe otursa iki kere besmele çekermiş. İnsanlar, cimri adamın bu hareketine bir anlam veremeyip sormuşlar:

“Niçin yemeğe başlarken iki kere besmele çekersin?”

Cimri herif cevap vermiş:

“Besmelenin birincisi, şeytanı uzaklaştırmak içindir. İkinci besmele ise dışarıdan yemek üzerine gelecek konukları uzaklaştırmak içindir.” demiş.

2.1.128. [Yüzsuyu]

Merhum Nasreddin Hoca bir zamanlar çok güç duruma düşmüş. Elinde avucunda bir şey kalmamış. Bu güç durumdan kurtulabilmek için konu komşudan yardım istemeye başlamış. Hoca'nın bu hâlini gören arkadaşlarından biri:

“Ey Hoca! Hak Teâlâ kulunun rızkına kefildir. Ya niçin yüzün suyun döküp ondan bundan yardım talep edersin?” diye sormuş.

Hoca umursamaz bir tavırla:

“Yüzsuyu ile değirmen döndürecek değilim ya.” demiş.

2.1.129. [Peştamalın Değeri]

Timurlenk geğtiği yerleri yaka yıka Akşehir'e kadar ulaşır. Burada Nasreddin Hoca ile tanışır ve açık sözlülüğünden dolayı onu çok sever. Her nereye gidecek olsa Hoca'yı da davet eder. Yine bir gün Timurlenk'in canı hamama gitmek ister, Hoca'yı da davet eder. Nasreddin Hoca, Timurlenk'in davetine icabet eder ve birlikte hamama girerler. İçeri girince Timurlenk, soyunup beline yüz altın değerinde ipekli bir peştamal bağlar ve kurnanın başına oturur. Kurna başında su dökünürken Hoca'ya takılmak ister ve sorar:

“Ey Hoca! Ben bir köle olsam ve satılmam gerekse kaç altın ederim?”

Hoca bir taraftan yıkanmaya devam edip kayıtsızca:

“Etsen etsen yüz altın edersin.” der.

Timurlenk bu cevaba sinirlenip:

“Bre Hoca, sen ne söylersin? Benim belimdeki peştamal bile yüz altın eder.” diye çıkışır.

Bunun üzerine Hoca daha fazla dayanamayıp cevabı yapıştırır:

“Evet, doğru söylersin. Zaten ben de belindeki peştamala paha biçtim. Yoksa seni bir altına bile kimse almaz.”

2.1.130. [Tavuklara Horoz Gerek]

Yine bir gün Nasreddin Hoca ile Timurlenk birlikte oturuyorlarmış. Timurlenk'in canı hamama gitmek isteyip Hoca'ya seslenmiş:

“Ey Hoca! Gel seninle bir hamama gidelim.”

Hoca, Timurlenk'in teklifini kabul etmiş ve birlikte hamama gitmişler. Lakin hamama giderlerken Timurlenk'in aklına bir kurnazlık gelmiş. şu Hoca'ya bir oyun edeyim diye düşünerek on beş kadar iç ağasını yanına çağırıp şöyle demiş:

“Biz Hoca ile kurna başında otururken siz ellerinize birer yumurta alıp gelin. Hoca'nın karşısına oturup elinizdeki yumurtaları mermerin üzerine bırakın. Bakalım Hoca ne yapacak?”

Hoca her şeyden habersiz, Timurlenk ile hamama girmiş. Varıp kurna başına oturmuşlar ve yıkanmaya başlamışlar. Bu sırada iç ağaları gelip Timurlenk'in emrini yerine getirmişler. Her biri gelip Hoca'nın karşısına oturmuş ve elindeki yumurtayı mermerin üzerine bırakmış. Hoca şaşkınlık içinde bunların yaptıklarını izliyor,

Timurlenk de içinden kıs kıs gülüyormuş. Hoca bir müddet bunları izledikten sonra birden kalkıp kurnanın üzerine çıkmış, ellerini birbirine vurup horoz gibi “ü’ürü’üüüüü” diye ötmeye başlamış. Bu kez Timurlenk şaşkınlık içinde:

“Bre Hoca, ne edersin?” diye sormuş.

Hoca muzipçe gülümseyerek cevap vermiş:

“Bu kadar tavuğa elbet bir horoz lazımdır.”

2.1.131. [Onu İşleyen Burada Yok]

Nasreddin Hoca, bir gün evinde otururken uzun süredir Timurlenk ile görüşmediğini anımsadı. Karısını yanına çağırıp şöyle dedi:

“Ey hatun! Bir çanağa biraz yoğurt koy da sabah olunca Timurlenk’e götürüyüm.”

Kadın yeni çaldığı yoğurttan bir çanağa koydu. Sabah olunca Hoca, yoğurt çanağını kenarlarına dantel işlenmiş bir havluya sarıp yola koyuldu. Huzura çıkıp elindeki bohçayı Timurlenk’in önüne koydu. Timurlenk bohçaya bakıp sordu:

“Ey Hoca, bu nedir?”

Hoca yanıtladı:

“Sultanım, size tazece yoğurt getirdim, yersiniz. Bu havluya da abdest alınca silinirsiniz.” dedi.

Timurlenk havluyu çözüp yoğurt çanağını çıkardı. Çanağı bir kenara koyup havluyu eline aldı ve kenarına işlenen dantelleri incelemeye başladı. Danteller çok kalın ve gevşek işlendiğinden Timurlenk’in hoşuna gitmedi ve şöyle dedi:

“Ey Hoca! Bu dantelleri işleyenin ellerine pislemeli.”

Timurlenk’in söyledikleri Hoca’nın çok zoruna gitti ve aletini çıkarıp şöyle dedi:

“Onu işleyen burada yok. Sen gel, şunun başına pisle.”

2.1.132. [Ganimet Malı]

Nasreddin Hoca kış mevsiminde tüketmek üzere ambarına bir miktar zahire (tahıl) koydu. Ancak kış uzun ve sert geçince Hoca’nın zahiresi tükendi. Ne yapsam ne etsem diye bir müddet düşündükten sonra aklına bir çözüm yolu geldi. Eşeğinin sırtına bir heybe koydu, oğlunun boynuna da büyük bir davul geçirdi. Bu şekilde kapı kapı gezip davul çalarak zahire toplamaya başladılar. Bir kapının önüne geldiler,

oğlan başladı davulu çalmaya. Hane sahibi gerek, erkek gerek. Bir kadın çıkıp bunlara bir çanak zahire verdi. Kadının verdiği zahireyi heybeye koyup oradan ayrıldılar. Gezerken bir kanadı açık, büyük bir kapının önüne geldiler. Oğlan, davula vurdu da vurdu; ancak içeriden kimse çıkmadı. Bunun üzerine Hoca içeri girip eşeğini ahıra bağladı. Oğlanın boynunda davul olduğu hâlde birlikte merdivenlerden yukarı çıktılar, yine kimsecikler yok. Tam bu esnada Hoca'nın kulağına bir ses geldi:

“Tez olun! Efendinin gelmesi yakındır.” deyip duran bir kadın sesi.

Meğer hane sahibi kadın, şehrin kadısı ile sözleşmiş, onun gelmesini beklemiş. Kadı gelmeden önce hanım, hamama girip güzelce yıkanmış. Hamamdan çıkıp bir taraftan süslenirken diğer taraftan da cariyelerine emirler yağdırıyormuş. Hoca, hanımın bu seslerini duyunca elbette bunda bir iş var diyerek gizlenecek bir yer aramaya başladı. Bu şekilde aranıp dururken karşısına özenle süslenmiş, şahane bir oda çıktı. Nasreddin Hoca, oğlu ile bu odaya girip yüklüğe saklandı ve kapısını kapattı. Hoca, oğlu ile yüklüğün içinde sessizce otururken ev sahibi hanım, süslenmesini bitirip hazırlanan odaya geçti. O sırada cariyeler gelip:

“Sultanım, işte efendi hazretleri geldi.” dediler.

Cariyeler, kadı efendinin koltuğuna girip onu odaya getirdiler. Hanım, yerinden kalkıp efendiyi karşıladı. İçerisi gayet sıcak olduğundan kadı efendi, esbaplarını çıkarıp ince bir entari ile başköşeye oturdu. Cariyeler, efendinin esbaplarını bir bohçaya koyup odanın bir kenarına bıraktılar. Hanım da gelip kadı efendinin dizinin dibine oturdu. Cariyeler, bin bir türlü yiyecek, içecek getirip ikramda bulundular. Yemek faslı bitince cariyeler çekildi. Kadı ve hanım odada yalnız kaldılar. Tabii, yüklüğün içindeki Hoca'dan ve oğlandan haberleri yok. İçkinin de vermiş olduğu rahatlıkla, hanım şehvete gelip kadıya şöyle dedi:

“Efendi, benim gönlüm bir oyun oynamak ister.”

Kadı efendi:

“Nedir o oyun, sultanım?” diye sordu.

Hanım işveyle yanıtladı:

“Benim kutumun adı Akçakale olsun. Seninkinin adı da Sivrihisar olsun. Ben Akçakale'yi açıp karşına durayım. Sen de Sivrihisar ile bana yürüyüş eyle.” dedi.

Yüklüğün içinde bu konuşmaları duyan Hoca, kısık bir sesle oğluna:

“Evlad, tam cengin üzerine rast geldik. Sen cengi, harbi boş koyma. Hele dur, cenge başlasınlar.” dedi.

Hanım döşeğin üzerine geçip Akçakale’yi açıp durdu. Kadı efendi de Sivrihisar’ı eline alıp yürüyüşe geçince Hoca, oğluna işaret etti. Oğlan birden bire çomağı davula vurunca hanım ve kadı irkilip ne olduğunu şaşırıldılar. Bu iyi alamet değildir deyip hemen toparlanarak soluğu aşağıda aldılar. Kadı efendi, hanıma:

“Bu bir cin alametidir.” dedi.

Bunlar aşağıda şaşkın şaşkın birbirlerinin yüzüne bakıp dururken Hoca, fırsatı ganimet bilip kadı efendinin esbaplarını aldı ve ahıra indi. Gördü ki kadı efendinin katırı da orada durur. Eşeği oğluna verdi, katıra da kendisi binip oğluyla birlikte evinin yolunu tuttu. Diğer taraftan kadı efendi ve hanım yukarıya çıkmaya korkup bir cariyeye emrettiler:

“Var bak bakalım, yukarıda kimse var mıdır?”

Cariye, bin korku içerisinde yukarıya çıkıp odanın penceresinden baktı, kimseyi göremedi. Titreyerek odaya girdi, yine kimsecikler yok. Tekrar aşağı inip hanımına:

“Sultanım, yukarıda kimse yok.” dedi.

Bunun üzerine hanım ve kadı efendi, cesaretlerini toplayıp yukarıya çıktılar, onlar da kimseyi göremediler. Ancak yaşananlardan ötürü kadı efendinin gönlü bulanıp hanıma:

“Bu alamet, hayırlı bir alamet değildir. Zevki başka bir vakitte edelim. Benim esbaplarımı getirin, gideyim.” dedi.

Cariyeler, esbapları almaya gittiler; ancak arayıp taradılarsa da bulamadılar. Kadı efendi ve hanım bu iş karşısında hayretler içinde kaldılar. Kadı, kendini toparlayıp cariyelere:

“Artık olan oldu, gidin bakın katır ahırda durur mu?” dedi.

Cariyeler, ahıra varıp baktılar, katır da yerinde değil. Bunun üzerine kadı efendi, eline kalemi kâğıdı alıp vekiline bir not yazdı:

“Bu notu sana getiren cariyeye ile bana bir kat esbap gönder.”

Kâğıdı cariyenin eline verip gönderdiler. Vekil, notu okudu ve gelen cariyeye ile esbapları gönderdi. Esbaplarına kavuşan kadı efendi aceleyle giyinip evinin yolunu tuttu. Ertesi gün Nasreddin Hoca, kadı efendinin esbaplarını giyindi, katırına bindi ve mahkemeye gitti. Kadı efendi de mahkemede oturuyordu. Gördü ki bir adam kendi

katırına binmiş, kendi esbaplarını giymiş mahkemeye doğru geliyor. Bunda bir hikmet var diyerek dışarı çıkıp Hoca'yı kapıda karşıladı ve sordu:

“Efendi! Bu katırı ve bu esbapları nereden aldınız?”

Hoca yanıtladı:

“Efendim, bu mallar dünkü Akçakale ile Sivrihisar bozgununda elime girdi.”

Bu cevap üzerine kadı efendi, başına gelenlerin sebebini anladı. Dönüp Hoca'ya şöyle dedi:

“Efendi! Mal ganimet malıdır ve senin hakkındır. Velakin ey Hoca, bu yaşananları kimse duymasın.”

Bu rica üzerine Hoca sırtarak:

“Sultanım, keşke biraz daha kerem etseniz. O zaman hiç söylemem.” dedi.

Kadı efendi ne etsin, mecburen yirmi altın da sus payı verdi ki sır dışarıya çıkmaya. Nasreddin Hoca altınları da alıp katırına bindi ve keyifle evinin yolunu tuttu.

2.1.133. [Hamalın Konuğu]

Bir gün garip bir hamalın canı kaz eti çeker. Pazardan besili bir kaz alıp evine götürür. Karısına verip şöyle der:

“Şu kazı güzelce pişir de akşama yiyelim.”

Hamal, karısını tembihledikten sonra dışarıya çıkıp işine döner. Kadın, kazı güzelce pişirip dostuna haber gönderir. Dostu gelir, birlikte güzelce kazın keyfini çıkara çıkara yerler. Akşama doğru hamal, yanına bir arkadaşını da alıp eve gelir. Hamal, misafiri bir odaya buyur edip karısına seslenir:

“Kazı misafirimize ikram eyle. Ben de varıp ekmek alıp geleyim.”

Kocasının dışarıya çıkmasını fırsat bilen kadın, hemen eline tunç bir havaneli alıp misafirin karşısında yağlar ve ateşte kızdırmaya başlar. Misafir bunu görünce bozulur ve kadına ne yaptığını sorar. Kadın dudaklarını büzerek:

“Ey misafir, benim sana içim acıdı. Sen buraya neden geldiğini bilir misin?” der.

Misafir:

“Evet, bilirim, kaz eti yemeğe geldim.” diye cevap verir.

Kadın:

“Bre, yok şu elimdeki havanelini görür müsün? İşte kocam bunu senin g.tüne sokacak.” der.

Türk, bu sözleri duyunca korku içerisinde hemen dışarıya çıkar. Bu sırada hamal, ekmeği alır gelir, misafiri göremeyince karısına sorar. Kadın cevap verir:

“Senin adam kazı da alıp kaçıp gitti.”

Bunu duyan hamal, hemen eline bir parça ekmeği alıp Türk’ün ardına düşer. Biraz sonra uzaktan görür ki Türk kaçıp gider. Daha hızlı koşmaya başlar ancak yetişemez. Yorulup nefes nefese kalır ve Türk’ün arkasından bağırır:

“Bre Türk, dur! Suyuna bari banayım.” der.

Türk, arkasına dönüp hamalın elindeki ekmeği görür. Bir taraftan kaçmaya devam ederken hamala şöyle seslenir:

“Ulan pezevenk, havanelini satıp var, eski bandığına ban.”

2.1.134. [Bundan Çıkar]

Vaktiyle bir Türk ile bir şehirli çok sıkı dost olmuşlar. Türk, ne zaman köyünden çıkıp şehre gelecek olsa bu şehirli adamın evine konuk olurmuş. Şehirli adamın Ahmet ve Mustafa adlı iki oğlu varmış. Türk, şehre geldikçe bu çocukları sever okşar onlarla oyun oynarmış. Şehirli adam da Türk’e büyük misafirperverlikte bulunur, onu güzelce yedirip içirip ağırlarmış. Türk, şehre geldiği bir gün yine bu şehirli adamın evinde konaklamış. Köyüne geri dönerken şehirli adama:

“Kardeş, ben de seni köyüme beklerim.” demiş.

Şehirli adam, Türk’ün bu davetine icabet ederek bir gün onun köyüne gitmiş. Hoşbeş ettikten sonra yemeğe geçmişler. Türk, şehirli adamın önüne bir tas süt ve bir parça ekmeği getirmiş. Şehirli adam hiç bozuntuya vermeden yemeğini yemiş. Kalkıp evine döneceği sırada Türk:

“Birader, ben senin evine geldiğim zaman sen bana büyük misafirperverlik gösterirsin, beş on çeşit yemek hazırlarsın. Ancak ben de sana süt ikram ettim. İşte birader, şunu bil ki kaymak da bundan çıkar, baklava da bundan çıkar, börek de bundan çıkar.”

Türk, böyle söyleyip şehirli arkadaşını uğurlamış. Şehirli adam yola koyulup evine gelmiş. Ancak dostunun yaptığı hareket çok zoruna gitmiş. Karısını çağırıp sıkıca tembihlemiş:

“Şu Türk ne zaman gelirse sakın kapıyı açma, hemen bana haber ver.”

Aradan fazla vakit geçmeden Türk yine şehre inmiş. Doğruca dostunun evine varıp kapısını çalmış. Kadın kapıya çıkıp:

“Kimdir o?” diye seslenmiş.

Türk dışarıdan cevap vermiş:

“Benim. Ahmet’i, Mustafa’yı göresim geldi, onları sevmeye geldim.”

Kadın, Türk’e beklemesini söyleyip kocasına haber vermeye gitmiş. Türk’ün geldiğini haber alan şehirli adam, hemen kalkıp kapıya gelmiş. Meğer kapının orta yerinde bir delik varmış. Şehirli adam bu delikten aletini çıkarıp seslenmiş:

“Bre Türk! Şunu görür müsün? İşte Ahmet de bundan çıkar, Mustafa da bundan çıkar.”

Türk, bunu görünce hemen oradan uzaklaşmış ve bir daha da asla şehirli adamın evine gelmemiş.

2.1.135. [Kör Köpek]

Nasreddin Hoca yağmurlu bir günde eşeğine binip dağa odun kesmeye gitmiş. Toprak iyice ıslandığından eşek çamura saplanmış. Hoca ne kadar uğraştıysa nafîle, eşeği bir türlü çamurdan çıkaramamış. Hoca’nın tüm takati tükenip bitap hâlde bir köşeye çökekalmış. O sırada içlerinden biri de kör olan birkaç köpek, eşeğin başına üşüşmüş. Eşeği parça parça edip bir güzel yemişler. Hoca’nın hiç dermanı yok, olan biteni izlemiş. Köpekler karnını doyurup gidecekleri sırada Hoca, bunlara seslenmiş:

“Eşeği paralamak hüner değildir. Gelecek hafta gelip sizden eşeğin akçesini isterim.”

Köpekler yoluna gitmiş, Hoca da yorgun argın evine dönmüş. Bir hafta sonra Hoca, gidip orada yine köpekleri bulmuş. Eşeğin parasını verin deyip üzerlerine yürüyünce köpekler dağılıp kaçmışlar. Hoca kör köpeğin peşine takılmış, başlamış kovalamaya. Kör köpek, kaçta kaçta açık bir kapı bulup içeriye girmiş ve saklanmış. Hoca da gelip o kapıyı yumruklayıp feryat etmeye başlamış:

“Şu körü dışarıya çıkarın, yoksa sonuçlarına katlanırsınız.” diye.

Meğer o evin sahibi olan kadın, o gün kör bir adamla anlaşmış, içeride âlem ederlermiş. Bu hâl zuhur edince kör adam telaşlanıp:

“Aman! Varın görün, bu işin aslı nedir?” deyip kadını kapıya göndermiş.

Ev sahibi kadın gelip Hoca'ya:

“Bre adam! Ne bağırıp çağırırsın kapımızın önünde?” demiş.

Hoca sinirle karşılık vermiş:

“Varıp o köre söyle, eşeğin değeri tam sekiz kuruştur. Akçesini verecekse versin, yoksa başına gelecekleri kendi bilir.”

Kadın, eve girip kör adama:

“Sekiz kuruş eşek parası istiyor, vermezse kendi bilir diyor. Aman efendi, verelim parasını gitsin, başımıza bela almayalım.” demiş.

Kadın, kör adamdan sekiz kuruşu alıp Hoca'ya teslim etmiş. Nasreddin Hoca, parayı alınca öfkesi dinmiş bir hâlde kadına şöyle demiş:

“Bu parayı başta verse de bizi bu kadar zahmete sokmasa olmaz mıydı?”

2.1.136. [Keşkek Tarifi]

Vaktiyle bir Türk çarşıda gezerken karnı acıkır. Bir lokantaya girip yiyecek ne var, diye sorar. Aşçı, keşkek olduğunu söyler. Türk, keşkeği yer ve çok hoşuna gider. Aşçının yanına varıp sorar:

“Ustam, bu yemeğe kaç arşın iplik gider?”

Aşçı, karşısında saf birinin olduğunu anlar ve hiç bozuntuya vermeden:

“Beş arşın iplik yeterli olur.” der.

Türk çarşıda işlerini görüp evine döner ve karısına sorar:

“Hatun, ipliğin var mıdır?”

Kadın gidip sandıktan bir ip çıkarır ve kocasının eline verir. Türk ipi ölçer tam beş arşın. Hemen o beş arşın ipi parça parça kesip bir tencereye doldurur ve ateşe koyar.

Karısı, Türk'e sorar:

“Bey, buna ne kadar tuz atayım?”

Türk, ben hemen varıp sorup geleyim diyerek evden ayrılır. Gelip aşçıya sorar:

“Keşkeğe ne kadar tuz gereklidir?”

Aşçı, latifeye devam edip:

“Ne az ne çok” diye cevap verir.

Türk, aşçının söylediğini unutmamak için tekrar ederek yola koyulur. Yolda karşısına beyin koyun sürüsü denk gelir. Türk, koyunların yanından ne az ne çok diyerek geçip giderken çobanlar:

“Sen beylik koyunlarına ne diye çoktur dersin?” deyip buna iyi bir dayak çekerler.

Türk acılar içinde sorar:

“Ya ne diyeyim?”

Çobanlar cevap verirler:

“Allah artırsın deyip dua eyle.”

Türk de Allah artırsın deyip giderken yolda bir cenazeye denk gelir. Ölen kişinin yakınları, Türk’ün söylediklerini duyup:

“Bre, ne söyler bu Türk?” diyerek iyi bir dayak çekerler.

Türk yüzü gözü mosmor sorar:

“Ya ne diyeyim ağalar?”

Adamlar cevap verir:

“Bunu gören bir daha görmesin de.”

Türk de bunu gören bir daha görmesin deyip giderken koçu önlerinde bir düğün alayına rast gelir. Türk’ün sözlerini işiten gelinin akrabaları, bunu bir güzel döverler.

Türk, sorar:

“Ya ne diyeyim ağalar?”

Gelinin akrabaları:

“Doğru yoluna git de.” derler.

Türk de doğru yoluna git, deyip dururken yolda kavga eden iki yiğitle karşılaşır. Bunlar Türk’ün sözüne incinip senin üzerine ne vazife diyerek Türk’ü çok fena döverler.

Türk kan revan içinde bunlara sorar:

“Ya ne diyeyim yiğitler?”

Kavga eden yiğitler cevap verir:

“İki kardeş kavga ederler, gelin ayırılım desene.”

Türk, öyle diyeyim yiğitler diyerek oradan ayrılır. Yine unutmamak için iki kardeş kavga ederler gelin ayırılım diye tekrar edip dururken bir adamla karşılaşır. Meğer adam, evine et almış giderken bir köpek adamın elindeki ete musallat olmuş. Adam da köpeği dövmeye başlamış. Türk, bunların yanından geçerken iki kardeş kavga ederler gelin ayırılım deyince adam öfkeden deliye dönmüş. Elindeki odunla Türk’ü bir güzel ıslatmış. Türk ağrı sızı içinde sormuş:

“Ya ne diyeyim ağacığım?”

Adam hiddetle yanıtlamış:

“Hoşt, bre köpek de.”

Türk de hoşt bre köpek diyerek yürürken bir dikici dükkânı önüne gelir. Dikici, mestin bir ucunu ağzına almış dikip dururken Türk, hoşt bre köpek diyerek yanından geçer. Bunu duyan dikici, sen bana köpek dedin diyerek Türk’ü evire çevire döver. Türk, ardına bakmadan dayaktan kaçarken nihayet evine ulaşır ve başından geçenleri karısına anlatır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TIPKIBASIM VE TRANSKRİPSİYON

3.1. Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn Adlı Yazmanın Tıpkıbasımı ve Transkripsiyon Alfabesine Aktarımı

1b

قد رقت هذا الاول من از نور ولا ريب العلوم
دانا الواقف

حكايات خواجه نصر الدين نقل شده

راویان اخبار و ثاقبان
انبار و محدثان و دوزگان
او بینه نقل روایت و بسوزدن حکایت
اید که اشبه زمان او باشد خواجه
نصر الدین رحمه الله علیه خضر تاریک
ظرفا اله اولاد ما بشارنده لطیفه کرد
نقل اول نور سوز باب او زره روایت
ایستارور راوی او بینه روایت
اید که بر کون خواجه نصر الدین خضر تاریک
منیره

2a

منیره جقوب یارانه دیر که او مار بن منیره
نه و بیسم کرک بیامی سیکر دیدی
یاران یوق بلهون دید یار خواجه نصر الدین
ابتدی یا بامه د کردن منیره نه سوبله هم دیش
ارادن بر قاج کون مجد کون صکره منیره
جقوب دیدگی اد مار بن منیره نه و بیسم
کرک بیامی سیکر دیدی یاران اتفاق
ایدوب ابتد یار بعضی مز بیامور بعضی مز
بامز دید یار خواجه ابتد او بینه ابسه
بینه نیکر بینه او کرتسین دیش بر کون
کمه خواجه نصر الدین منیره جقوب دیر که
اد مار وار بینه خدایه شکر اید که
ده وه یه قناد ویروب طامیکر او زره
قونوب با سیکر بینه اید حال بنجه
اولوردی دیش کونارده بر کون
خواجه نصر الدین دیر که ای خواجه
چون نماز قلمن سینه خواجه دیش که هر سینه

2a

1.	minbere çıkup yārāna dir ki: Ādemler, ben size
2.	ne disem gerek bilü[r] misiñüz, didi.
3.	Yārān: Yoğ bilmeyüz, didiler. Hoca Naşreddīn
4.	eyitdi: Ya bilmedükden şoñra ne söyleyim, dimiş.
5.	Aradan birkaç gün geçdikden şoñra gene minbere
6.	çıkup didi ki: Ādemler, ben size ne disem
7.	gerek bilür misiñüz, didi. Yārān, ittifağ
8.	idüb eyitdiler: Ba‘ zımız bilür, ba‘ zımız
9.	bilmez, didiler. Hoca eyitdi: Öyle ise
10.	bileniñüz bilmeyene öğretsin, dimiş. // Bir gün
11.	gene Hoca Naşreddīn minbere çıkup dir ki:
12.	Ādemler, varın Hūdā’ya şükr idüñ ki
13.	deveye qanād virüp şamiñuz üzre
14.	qonup başiñuza yıqa idi hāl nice
15.	olurdi, dimiş. // Günlerde bir gün
16.	Hoca Naşreddīn’e dirler ki: Ey Hoca sen
17.	niçün namāz kılmazsın? Hoca dimiş ki: Herkesin

1b

1.	Qad veqaftü hāzā lievlādi’z-zükür ve lierbābi’l-‘ulūm
2.	ve ene’l-vāqıf.
3.	
4.	
5.	
6.	Hikāyāt-ı Hoca Naşreddīn Naql-Şude
7.	
8.	
9.	Rāviyān-ı aħbār ve nākılān-ı
10.	aşār ve muħaddişān-ı rüzigār
11.	öyle naql rivāyet ve bu yüzden hikāyet
12.	ider ki: İşte zemān-ı evā’ilde Hoca
13.	Naşreddīn rahmetullah-i ‘aleyh ħazretlerinüñ
14.	zürēfā ile olan mābeynlerinde laṭifeleridür ki
15.	naql olunur. Sekiz bāb üzre rivāyet
16.	itmişlerdür. // Rāvi öyle rivāyet
17.	ider ki: Bir gün Hoca Naşreddīn ħazretleri,

بر صایغی سی وار در پیش
 خواجه نصر الدینک خانه سده خیر سیز
 کیرر اسباب بریه بو عجزه لیوب کیدر که
 خواجه نصر الدین دخی براز اسباب
 یو کلنوب اول خیر سیزک امر دینه و کور
 کیده کیده خیر سیزک اوینه وارر لر خیر سیز
 و نوب امر دینه بقوب خواجه لی کوروب
 بریه کیدر سیه اوم دیوب سوال
 ایدر خواجه دیر که یابز یواوه طاشنه
 دخی دیش کمنه بر کون خواجه ناک
 بر مائش پینرک چادر خار خواجه ایمان
 کوروب جیشنه ناک باشنه وارر
 کورنار دیر لکه ای خواجه بوتده نه طور
 خواجه دیر که پینرک بیایک البتده صویه
 کلور دیش کونارده بر کون خواجه
 قونیه ویاید بتند بر حلواچی دکافی اوکته
 کلور حلواچی ده هنون دکاناک آچوب
 دکان

دکان اوکته حلواچین قیوب طور کور
 خواجه کلوب حلواچی بکه بتار حلواچی
 دیر که بره ادم حلواچی نیجون بر سیه
 دیر خواجه لهج جواب ویر میوب
 ایتنه مستکول اولور حلواچی کور که
 اولمز خواجه لی د و کیکه بتار خواجه
 دیر که ایو ویایدیت خوتش ویایدیت
 اما اومه حلواچی د و که د و که بدی
 ر پیور لر دیش مگر خواجه نصر الدین
 طرح اوینامسته و خاتمه تعلیم ایتنه
 شرط ایتدی اما اتفاق بر کون کور دیر
 یکی مثنی طرح اوینار لر بو نارین
 یاننه واروب سیر ایدوب طور کور
 بر کیز لوجه او یون کوروب بو نارنه تعلیم
 ایدر بو نار دیر لکه لهای خواجه فتنه ده
 قنی شرط بنجه اولدی دید بار خواجه ایتنه
 سیز بنم تعلیم ایتدی که او یونی اوینیا طور

3a

1.	dükkān önüne helvāsın koyup otururken
2.	Ḥoca gelüp helvāyı yimege başlar. Ḥelvācı
3.	dir ki: Bre adam helvāyı niçün yirsin,
4.	dir. Ḥoca hiç cevāb vermeyüp
5.	işine meşgūl olur. Ḥelvācı görür ki
6.	olmaz, Ḥoca'yı döğmege başlar. Ḥoca
7.	dir ki: Eyü vilāyet, hoş vilāyet
8.	ammā adama helvāyı döge döge yedi-
9.	riyorlar, demiş. // Meger Ḥoca Naşreddīn
10.	saṭranc oynamasına ve halka ta' līm itmesine
11.	şart itmişdi. Ammā ittifāk bir gün gördi ki
12.	iki kişi saṭranc oynarlar. Bunların
13.	yanına varup seyr idüp otururken
14.	bir gizlüce oyun görüp bunlara ta' līm
15.	ider. Bunlar dirler ki: Hay Ḥoca nişledin,
16.	kanı şart nice oldu, didiler. Ḥoca eyitdi:
17.	Siz benim ta' līm itdiğim oyunu oynaya turuñ

2b

1.	bir şayğısı var, demiş. // Günlerde bir gün
2.	Ḥoca Naşreddīn'ün ḥānesine hırsız
3.	girer. Esbābların boğçalayup giderken
4.	Ḥoca Naşreddīn daḥı biraz esbāb
5.	yüklenüp ol hırsızuñ ardına düşer.
6.	Gide gide hırsızuñ evine varurlar. Hırsız
7.	dönüp ardına bakup Ḥoca'yı görüp:
8.	Nereye gidersin adam, deyüp su 'āl
9.	ider. Ḥoca dir ki: Ya biz bu eve taşınma-
10.	dık mı, demiş. // Gene bir gün Ḥoca'nuñ
11.	bir baş peyniriñ çalarlar. Ḥoca hemān
12.	segirdip çeşmenüñ başına varur.
13.	Görenler dirler ki: Ey Ḥoca bunda ne oturursun?
14.	Ḥoca dir ki: Peyniri yiyeñ elbetde şuya
15.	gelür, demiş. // Günlerde bir gün Ḥoca,
16.	Ḥonya vilāyetinde bir helvācı dükkānı önüne
17.	gelür. Ḥelvācı da henüz dükkānuñ açup

بن اوه واروب نكاحي تازه ليم ديوب
 جقوب كندى كنه برتون خواجه
 بازار دن بر جيك الوب اوينه كيدكن
 هوادن بر چا يادق كاوب خواجه نك
 المذن جيكرو قابدق همان خواجه نيز
 بر يوكك محلله جقوب كوز تمكه نيشاد
 اول محله مكر بر آدم الله بر ان ات
 اوينه كتور ردق خواجه نيز كرويب
 واروب خريفك المذن اتى قابدق
 قاجدق خريف خواجه نك اردينه
 دو متوب نيشادق خواجه بقوب بر
 آدم نيجون بويله اينديكيدق ديدي خواجه
 ايندي عجمي چيلاق انجق بو قدر اوچه
 بياور ويشن كنه برتون خواجه واقعه
 كورر كه بوكا طقوز انچه ويرر لر خواجه
 دير كه بارى اون ايدك انچه ديوب
 طورر كنه اويا نور تكرار كوزك بوسوب
 دير كه

دير كه طقوز اولسون كتورك ورك
 ويشن كنه برتون خواجه بر قواق اغاجي
 دبنده طوروب برينه سوال ايدوب
 دير كه بو اغاجه نه اغاجي دير لر نه اغاجي
 اولسه كرك قواق اغاجي دير لر نه خوشجه
 اغاج اولور ديوب باشيم يوقارى
 قالد يروب بقوب طورر كنه مكر اغاج اوزر
 بر قوغو او تورر منى اول محله خواجه
 اوزرينه حدث ايدوب روسواي
 ايدر خواجه بقوب كورر بريند نيشاد
 ديوب اول سوال اينديكى ادمه دير كه
 مكر بوسيرك قواق اغاجي ديد بكونر
 بو غورت اغاجي ويشن ديوب الوب
 بود ويو ويرر كنه برتون خواجه دن برو
 در والى اغاجك سوال ايدر بو اغاج
 نه اغاجيدر خواجه دير كه بوكا يومرطه
 اغاجي دير لر كنى طوا اور وب بيايدق

4a

1.	dir ki: Toğuz olsun getürüñ virüñ,
2.	dimiş. // Gene bir gün Hoca, bir qavaq ağacı
3.	dibinde tırup birine su 'āl idüp
4.	dir ki: Bu ağaca ne ağacı dirler? Ne ağacı
5.	olsa gerek qavaq ağacı dirler. Ne hoşça
6.	ağaç olur deyüp başın yukarı
7.	qaldırıp baqıp tırurken meger ağaç üzerinde
8.	bir quğu oturmuş. Ol maħalde Hoca'nuñ
9.	üzerine ħadeş idüb rüsvāy
10.	ider. Hoca baqıp görür bir beyāz nesnedir.
11.	Dönüp ol su 'āl itdigi adama dir ki:
12.	Meger bu sizüñ qavaq ağacı didigüñüz
13.	yogurt ağacı imiş, deyüp alup
14.	yürüyüvirür. // Gene bir gün Hoca'dan biri
15.	zerdāli ağacuñ su 'āl ider. Bu ağaç
16.	ne ağacıdur? Hoca dir ki: Buña yumurta
17.	ağacı dirler. Lakin tolu urup beyāzı

3b

1.	ben eve varup nikāħı tazeleyim, deyüp
2.	çıqup gitdi. // Gene bir gün Hoca,
3.	pāzārdan bir ciger alup evine giderken
4.	havādan bir çaylāq gelüp Hoca'nuñ
5.	elinden cigeri qapdı. Hemān Hoca tiz
6.	bir yüksek maħalle çıqup gözetmege başladı.
7.	Ol maħalde diger bir adam elin[d]e biraz et
8.	evine götürürdi. Hoca tiz segirdip
9.	varup ħerifüñ elinden eti qapdı,
10.	qaçdı. ħerif, Hoca'nuñ ardına
11.	düşüp yetişdi. Hoca'ya bakup: Bre
12.	adam niçün böyle itdiñ, didi. Hoca
13.	eyitdi: 'Acemi çaylāq ancak bu kadar uça-
14.	bilür, dimiş. // Gene bir gün Hoca, vāqı'asında
15.	görür ki buña toğuz aqçe virürler. Hoca
16.	dir ki: Bāri on idüñ aqçe, deyüp
17.	tırurken uyanur. Tekrār gözüñ yumup

كيدوب صاريني قالدي ديوب جواب
 ويرميش كنه برتون خواجه هو مورطه ناك
 طقوزك الوب اوناك صتار خواجه
 دير لکه استه بوا شكاره زيان که طقوزك
 الوب اوناك صتار سين دير لکه خواجه دير که
 بلی زياندر بياورم اما دو ستار بزي
 اليسته وير شده کورسون ديمش
 كنه خواجه برتون بر ليکي متوب اوينه
 کنورر بقار کورر که بو قوشك بورن
 و ايا قاري اوزون بهان بر بچاق الوب
 ليکن بورنك ايا قاريه کسوب کنه بر
 قيوب و ونوب استه شمدی دوندک
 قوشنه ديمش كنه برتون خواجه سوال
 ايدر لکه بو چا يلاق قوشی بر سته ارکک
 بر سته ديمش اولور بونک اصلي ندر
 دير لکه خواجه دير که سترک سئوالينه
 جواب وير مکه ايکي يل جا يلاق اولمش
 براديه

ادمه محتاجد رکه سيزه جواب ويره ديمش
 كنه بر کوش خواجه دير لکه ساز کرده
 قنغی ساری سور سين خواجه جواب ووروب
 ديمش که عهمن تهنه طا قرد سين سورم
 ديمش كنه برتون بر قاج طرفا خواجه نك
 لطيفه سي ايچون پا بوجاك او غور لقا ستر
 بر صد کوزه دير لکه برتون خواجه بر بيوک
 اغاج و بنده طورر دی اول طرفا لراسته
 شمدی محلی در ديوب خواجه ناك ياننه
 واروب خواجه سن بواغاجه چيغه بياورم
 دير لکه خواجه انکارين ياننه صوقوب با بوجارين
 قز نونه صوقوب اغاجه چيغه بشلر
 بونلر ايند ياراي خواجه نشتار سين با بوجارين
 طورسون بزرگ کوزه و برن و ميتار خواجه انلره
 ديمش که يانه حاجت يککه انذن اوته بول
 دوشنه ديوبونلره جواب ويرميش حکما
 ايدر لکه سکر خواجه نصر الدينک بر قوزوش

5a

1.	[bir] adama muhtâcdır ki size cevâb vire, dimiş. //
2.	Gene bir gün Hoca'ya dirler ki: Sâzlarda
3.	kağı sâzı seversin? Hoca cevâb virüp
4.	dimiş ki: Şahân, tencere tağırdısın severim,
5.	dimiş. // Gene bir gün birkaç zürefâ Hoca'nuñ
6.	lañfesi için pabucuñ uğurlamağ isterler,
7.	raşad gözedirler. Bir gün Hoca bir büyük
8.	ağaç dibinde tırurdu. Ol zürefâlar işte
9.	şimdi mağallidür deyüp Hoca'nuñ yanına
10.	varup: Hoca sen bu ağaca çıkabilür misin,
11.	dirler. Hoca eteklerin beline şokup pabuçların
12.	koynuna şokup ağaca çıkmağa başlar.
13.	Bunlar eyitdiler: Ey Hoca nişlersin? Pabuçların
14.	tırsun bizler gözediriz, dimişler. Hoca anlara
15.	dimiş ki: Ya ne hâcet belki andan öte yol
16.	düşe, deyü bunlara cevâb virmiş. // Hikâyet
17.	iderler ki: Meger Hoca Naşreddin'ün bir kuzusu

4b

1.	gidüp şarısı kaldı, deyüp cevâb
2.	virmiş. // Gene bir gün Hoca yumurtanuñ
3.	toęuzuñ alup onuñ şatar. Hocaya
4.	dirler ki: İşte bu eşkâre ziyân ki toęuzuñ
5.	alup onuñ şatarsın, dirler. Hoca dir ki:
6.	Belî, ziyândur bilürüm ammâ dostlar bizi
7.	alışda virişde görsün, dimiş. //
8.	Gene Hoca, bir gün bir leylegi tıutup evine
9.	götürür. Baęar görür ki bu kuşuñ burnı
10.	ve ayakları uzun. Hemân bir bıçağ alup
11.	leylegin burnuñ, ayakların kesüp gene yire
12.	koyp dönüp işte şimdi döndüñ
13.	kuşa, dimiş. // Gene bir gün Hoca'ya su 'âl
14.	iderler ki: Bu çaylak kuşu bir sene erkek
15.	bir sene dişi olur. Bunuñ aşlı nedir,
16.	dirler. Hoca dir ki: Sizüñ su 'âliñize
17.	cevâb virmege iki yıl çaylak olmuş

وادستی یاران بو فوزوی خرافتله یک استر
 اینچون دن بریه خواجه کوندر و یار کلوب
 ایندی ای خواجه بو فوزوی نیارسی
 یاریه قیامت قوپارشی همان کتور بوکون
 بیه لیم دیتی و خواجه اصالی یو کاجواب
 و برمه متی حاصلی یاران برر برر کلوب
 جمله سی بو جوابی دیتی بوکتره خواجه اعظم
 کلوب بوناره دیتی که چونکه بویله در کلین
 بر صحرا یه کیده لیم فوزوی بوغاز لیوب
 کباب ایدوب بیه لیم و یوب بر مفرح مقامه
 وار رتر خواجه بوناره ویرکه سیز عتق
 صفا کتره مقول اولک بن کبابی پشوره بیم
 دیدک انلره اسپا باریه و با سارند
 قاقاریه جفا ریب خواجه ویرک کاشته
 اسپا بزم سنک یا ننده طور سون و یوب بوندر
 کز مکه کتد یار خواجه همان تیز بر بویک
 انش با قوب تقدیر اسباب وار سه آسته
 اوروب

اوروب یا تدی زماندن مکره یاران کلوب
 کباب پشمندد واروب بیه لیم و یوب
 کلوب نور و یار که خواجه اسپا باریه جمله
 آسته اوروب یا قمش بنخون بویله ایندی
 دید یار خواجه ایندی یاریه قیامت قوپارشی
 اسپا بی نیار سیکز دیوب فوز و سیر الوب
 اوه کتورشی یاران چیلدی قاقلوب خواجه ک
 ایستنه خیران اولوب پشمندد ایندی یار
 خواجه نصرالدینه کزه کی یزده یار تی سن کبا
 یک التون ویر بر آسک اولور سه المام
 دیردی بر کون بر جهود خواجه یا امتحان
 اینچون بر کیسه نک اینجه طقوز بوز طقسان
 طقوز التون و یوب خواجه نک یو کاقوز رینه
 قودی خواجه بجر که اول کیسه یی بو لوپ
 الوب بریره کلوب او توروب التونی صایدک
 بیکدن بر آسک دو نوب کتدی کندویه
 ایندی بو طقوز بوز طقسان طقوز و ویرن

6a

1.	urup yaqdı. Zemāndan şoñra yārān gelüp
2.	kebāb pişmişdür varup yiyelim, deyüp
3.	gelüp gördiler ki Hoca esbābların cümle
4.	ateşe urup yaqmış. Niçün böyle itdüñ,
5.	didiler. Hoca eyitdi: Yārın kıyāmet qoparmış
6.	esbābı neylersinüz, deyüp quzusun alup
7.	eve getürmiş. Yārān çıplaq qalup Hoca’nuñ
8.	işine hayrān olup pesend itdiler. //
9.	Hoca Naşreddīn gezdigi yirde: Ya Rabbi sen baña
10.	biñ altun vir, bir eksik olursa almam,
11.	dirdi. Bir gün bir Cehūd, Hoca’yı imtiħān
12.	içün bir kisenün içine toquz yüz toqsan
13.	toquz altun qoyup Hoca’nuñ yolu üzerine
14.	qodı. Hoca geçerken ol kiseyi bulup
15.	alup bir yire gelüp oturup altunı şaydı.
16.	Biñden bir eksik. Dönüp kendi kendüye
17.	eyitdi: Bu toquz yüz toqsan toquzu viren

5b

1.	varmış. Yārān bu quzuyı zerāfetle yimek ister.
2.	İçlerinden birin Hoca’ya gönderdiler. Gelüp
3.	eyitdi: Ey Hoca bu quzuyı neylersin?
4.	Yārın kıyāmet qoparmış. Hemān getir bugün
5.	yiyelim dimiş. Hoca, aşlā buña cevāb
6.	virmemiş. Hāşılı yārān birer birer gelüp
7.	cümlesi bu cevābı dimiş. Bu kerre Hoca’ya i’ timād
8.	gelüp bunlara dimiş ki: Çünkü böyledir gelin
9.	bir şahrāya gidelim. Quzuyı boğazlayup
10.	kebāb idüp yiyelim, deyüp bir müferriħ maqāma
11.	varurlar. Hoca bunlara dir ki: Siz ğayrı
12.	şafañıza meşgöl oluñ. Ben kebābı pişüreyüm,
13.	didi. Anlar da esbābların ve başlarından
14.	qavuçların çıkarup Hoca’ya dirler ki: İşte
15.	esbābımız senün yanında tursun, deyüp bunlar
16.	gezmege gtdiler. Hoca hemān tiz bir büyük
17.	ateş yaqup ne qadar esbāb varsa ateşe

الله برين دخی و بر سکه تمام در دیوب پاك
 كينه ي قوينونه قينوب الوب يورويو ويرة
 جهود بنز خواجه نك اردن يتشوب طور
 اول التون بتمدر ديدك خواجه ايتك بن بون
 اللهدن استدم بكا الله ويردي ديدك جهود
 ايتك اول التون بتمدر سن يولده بولدك
 بن ماليي استرم ديوب خواجه نك اكنه سارلك
 اخرا لامر خواجه بي شرعه دعوت ايلد خواجه
 ايتك بره هي يهودي بنم ارقامده فراجم
 يوقدر خضوري شرعه بنجه واره يم ديدك
 يهود ايتك استه بنم فراجم سكا ويره يم ديوب
 خواجيه بر فراجه ويروي قاضي يه واديار
 يهودك ايتك سلطانم شول ادم بنم شول
 قدر التونم المدي شمدك استرم ويرزديد
 قاضي خواجيه سوال ايلدك خواجه ايتك
 قاضي افندك اكر بوجهودك سوز ونه بقارلك
 شمدك ارقامده اولدن فراجيه بيله صاحب
 جقار

جقار ديدك جهود باصديك فر يادي
 بلي سلطانم ارقامده اولدن فراجه ده
 بتمدر ديدك بوكره دعواتا قيص اولوب قاضي
 افندك يهود بي قوعدي خواجه فراجه ايله
 التوني الوب او ينه كلك كنه بركون خواجيه
 سوال ايتك ايلر كه ايلر بن اسكني بنار خواجه
 ايتك ياني بله جاك نه وار باره باره اديوب
 ايلد بن بار لرد بنش كنه بركون خواجه سنده
 ضيافت اديوب خواجه بي ضيافته دعوت
 ايدر لر وارر ضيافت صاحبي ابوجه با كجه
 ايلاركي اولدن ايلر صدره جكوب اكرام ايدر
 خواجه نك اسبابرك الحاق اولمقله التفات
 ايتيوب اتاغني يه او تور در تمام طعام
 ينوب او ينه كايوب ايرتشي تون خواجه
 كينوب قوشا نوب منيا فته ايله وادي
 بوكره ضيافت صاحبي خواجه بي قار شولوب
 اكرام اديوب صدره كجور دي طعامدر

7a

1.	çıkar didikde Cehūd, başdı feryādı:
2.	Belī, sulṭānum arḳasında olan ferāce de
3.	benimdür, didi. Bu kerre da' vā nākış olup ḳadı
4.	efendi, Yahūd[ī]'yi ḳoḡdı. Ḥoca, ferāce ile
5.	altunı alup evine geldi. // Gene bir gün Ḥoca'ya
6.	su'āl itdiler ki: Ayların eskisini neyelerler? Ḥoca
7.	eyitdi: Ya anı bilmeyecek ne var. Pāre pāre idüp
8.	yıldız yaparlar, dimiş. // Gene bir gün Ḥoca'nuñ maḥlesinde
9.	ziyāfet idüp Ḥoca'yı ziyāfete da' vet
10.	iderler. Varur, ziyāfet şāḫibi eyüce, pākça
11.	libāsları olanları şadra çeküp ikrām ider.
12.	Ḥoca'nuñ esbābları alçaḳ olmaḡla iltifāt
13.	itmeyüp aşıḡıya oturdur. Temām ṭa'ām
14.	yenüp evine gelüp irtesi gün Ḥoca
15.	giyinüp ḳuşanup ziyāfete öyle vardı.
16.	Bu kerre ziyāfet şāḫibi Ḥoca'yı ḳarşulayup
17.	ikrām idüp şadra geçürdi. Ṭa'āmdar

6b

1.	Allah, birin daḡı virmeḡe ḳādirdir, deyüp pāk
2.	kiseyi ḳoynuna ḳoyup alup yürüyüvirdi.
3.	Cehūd, tiz Ḥoca'nuñ ardından yetişüp: Ṭur
4.	ol altun benimdür, didi. Ḥoca eyitdi: Ben bunu
5.	Allah'dan istedim baña Allah virdi, didi. Cehūd,
6.	eyitdi: Ol altun benimdür. Sen yolda bulduñ.
7.	Ben mālımı isterim, deyüp Ḥoca'nuñ etegine şarıldı.
8.	Āḫir'ül-emr Ḥoca'yı şer'e da' vet eyledi. Ḥoca
9.	eyitdi: Bre hey Yahūdī, benim arḳamda ferācem
10.	yoḳdur. Ḥuzūr-ı şer'e nice varayım, didi.
11.	Yahūd[ī] eyitdi: İşte benim ferācem saña vireyim, deyüp
12.	Ḥoca'ya bir ferāce virüp ḳadıya vardılar.
13.	Yahūdī eyitdi: Sulṭānum şol adam benim şol
14.	ḳadar altunum aldı. Şimdi isterim virmez, didi.
15.	Ḳadı, Ḥoca'ya su'āl eyledi. Ḥoca eyitdi:
16.	Ḳadı efendi, eger bu Cehūd'uñ sözüne baḡarsañ
17.	şimdi arḳamda olan ferāceye bile şāḫib

کاوب دو شندک خواجیه ضیافت مباحی
 بیورک سلطانم دیدک همان خواجه کورکاک
 انجیم طنوب بیورک دیوب صفره یه دوغز
 چکدک یاننده اولنارای خواجه بیجون بویله
 ایدرین دید یار خواجه ایندک دوزکی کون
 اکی اسبا یار ایله کلام کوردم جدید
 اسباجی اولنلره رعایت اولندک بنم بوزومه
 بیله یا فمدک چونکه اعتبار اسبا به درامدک
 ابابم بیسه طغای دیش روایت
 ایدرلرکه مرحوم خواجه نصر الدین حرف
 انداز لفته کمال رتبه مهارتی واردیکه
 جمله کاوب کندندن درس او قورلردک
 لمن عادت مستمره لوی بوایدیکه لهرکیم که
 کاوب درس او قومق مراد ایندکده
 قودوزک کتابندن او قودورمش طالیکار
 خواجه بزه قدوزک کتابه او قومه دی
 دیولهر قنغی فندان استلر سه او قودورمش
 حکایت

حکایت ایدرلرکه خواجه ناک دایم بدیکی جیکر
 ایش برکون خواجیه دید یار که جیکر جمله ناک
 الجا عیندر بو جیکر بیکدن نه بولورسون غیرک
 نسته بیساک اولمز می دید یار جواب وریو
 دیدکی بو جیکرک بن جیکر وار اولمه دن
 اونوزک یریم دیش کتمه برکون برک کاوب
 خواجیه دیدکی کورم آنورده عجبا بنجه ایده یم
 دیدک خواجه ایندک همان چقار کیت یم
 قورتل دیدک اول ایندک پاکوز چقار می دید
 خواجه ایندک والله کچمارده بنم بر دیشیم
 آنوردی تاکه چقار میبنجه راحت اولمه دم دیش
 مکر خواجه ناک او نده فاره ذیاده چوعیندک
 بوکتره فاره لریمه اللریزن بنزار اولوب اوین
 انسته اوروب فارستوسنه بحوب اللریبه
 جبرینه اوروب فقهها ایله کولمکه بشلرک
 یاران ایتد یارای خواجه بیجون کولر سه
 دیوب سوال ایتد یار ایجا کوله دم که او یاندک

1.	Ḥikāyet iderler ki: Ḥoca'nuñ dā'im yedigi ciger
2.	imiş. Bir gün Ḥoca'ya didiler ki: Ciger cümleñüñ
3.	alçağıdır. Bu ciger yimekten ne bulursun, ğayrı
4.	nesne yiseñ olmaz mı, didiler. Cevāb virüp
5.	didi ki: Bu cigeri ben ciger-dār olmadan
6.	ötürü yirim, dimiş. // Gene bir gün biri, gelüp
7.	Ḥoca'ya didi ki: Gözüm ağrır, 'acabā nice ideyim,
8.	didi. Ḥoca eyitdi: Hemān çıkar gitsin
9.	ķurtul, didi. Ol eyitdi: Ya göz çıkar mı, didi.
10.	Ḥoca eyitdi: Vallāhi geçenlerde benim bir dişim
11.	ağrıdı, ta ki çıkarmayınca rāḥat olmadım, dimiş. //
12.	Meger Ḥoca'nuñ evinde fāre ziyāde çoğıdı.
13.	Bu kerre fārelerin ellerinden bī-zār olup evin
14.	ateşe urup karşına geçüp ellerin
15.	birbirine urup ķahķahā ile gülmege başladı.
16.	Yārān eyitdiler: Ey Ḥoca niçün gülersin,
17.	deyüp su 'āl itdiler. Aña gülerim ki ev yandı

1.	gelüp döşendi. Ḥoca'ya ziyāfet şāḥibi:
2.	Buyuruñ sultānum, didi. Hemān Ḥoca, kürküñ
3.	etegin tütup buyuruñ deyüp sofraya doğrı
4.	çekdi. Yanında olanlar: Ey Ḥoca niçün böyle
5.	idersin, didiler. Ḥoca eyitdi: Dünki gün
6.	eski esbāblar ile geldim gördüm, cedīd
7.	esbābı olanlara ri'āyet olundu. Benim yüzüme
8.	bile baķmadı. Çünki i'tibār esbābadır. İmdi
9.	esbābım yisin ta'āmı, dimiş. // Rivāyet
10.	iderler ki: Merḥūm Ḥoca Naşreddīn, ḥarf-
11.	endāzlıkda kemāl-i rütbe mahāreti vardı ki
12.	cümle gelüp kendinden ders oķurlardı.
13.	Lakin 'ādet-i müstemirreleri bu idi ki: Her kim ki
14.	gelüp ders oķumak murād itdikte
15.	Ḥudūrī kitābından oķudurmuş. Tālebeleri,
16.	Ḥoca bize Ḥudūrī kitābın oķutmadı
17.	deyü her ķanđı fenden isterlerse oķudurmuş. //

ایسه قاره لره ده اولدی دیش کنه
 برکون بر خریف مقره مه سنه براز یومرطه
 قیوب خواجه دیدکی اگر شول مقره مه ده
 اولدنی بیلورسک سا بر قایغنه لبق ویریم
 دیدی خواجه فکوه واروب بیلهدی
 خریفه ایتدی بر مقدار اشکات بقه یم دید
 خریف ایتدی ایچی صاری دیشی بیاز دید
 خواجه ایتدی بلرم بلدم شالغنی او بویاجینه
 خواجه سو فشا ره دیدی کنه برکون خواجه
 قیویه سو چمکه وارر کورسکه قیوناک
 ایچنده بر آکی کور و نور تیز کردیب اوینه
 کلوب بر چنکال ایله بر ایب الوب کلوب قیویه
 صالدی چنکال بر طاشه ایلشدی طور ایدوب
 چکنجه ایب طاشدن فور تلدی خواجه
 ارقه سی اوزره دو شندی اولدی مه ده
 خواجه تک کوزی کوکده اولدن آیه راست
 کلدی ایتدی حمد لله ارفا مه ده نه جکدی ایسه
 جکدی

جکدی ایتا برین بولدی دیش کنه برکون
 خواجه بر بیوک ابر ماقدن ایدست الورکن
 پابوچی صویه دو شندی صو پابوچی الوب
 کتوروب کتدی خواجه فریاد ایدوب پابوچک
 اردینه دو خوب جا غروب ای سوال
 ایدستی ویر پابوچی دیش کنه برکون
 خواجه بر اخر ویلایدن کجوب کیدرکی
 کوردی بر و افز عورتار کجوب کیدر خواجه
 ایتدی بو جمعیتک اصلی ندر دیدی
 کلیه التار کیدر لر بویکجه شول اورته
 برده اولدن فیزی بر خریف ایله بر مراد
 اشک کرک و عیثار خواجه ایتدی الله
 الله جوق ویلایدت سیر ایتدم بهر بوناکی
 پوزره وکی جوق ویلایدت راست کلمه دم
 دیش کنه برکون خواجه حماسه کیرر
 هما می ناک طاشنه طبع ایدوب غلادن
 صکره اول طاشی پشمال ارا سنه قیوب

9a

1.	çekdi ammâ yirin buldı, dimiş. // Gene bir gün
2.	Ḥoca bir büyük ırmağdan abdest alurken
3.	pabucı şuya düşdi. Şu pabucı alup
4.	götürüp gitdi. Ḥoca feryād idüp pabucunı
5.	ardına düşüp çağırup: Ey şu! Al
6.	abdesti, vir pabucı, dimiş. // Gene bir gün
7.	Ḥoca bir âḥer vilâyetden geçüp giderken
8.	gördi bir vâfir ‘ avratlar geçüp gider. Ḥoca
9.	eyitdi: Bu cem‘ iyyetün aşlı nedir, didi. Didiler ki:
10.	Gelin almışlar giderler. Bu gece şol orta
11.	yirde olan kıızı bir ḥerîf ile bermurād
12.	itsek gerek, dimişler. Ḥoca eyitdi: Allah
13.	Allah! Çok vilâyet seyr itdim, hiç bununı gibi
14.	puzevengi çok vilâyet[e] rāst gelmedim,
15.	dimiş. // Gene bir gün Ḥoca ḥamāma gider.
16.	Ḥamāmcınunı taşına tama‘ idüp guslden
17.	soñra ol taşu peştemāl arasına koyup

8b

1.	ise fâreler de öldi, dimiş. // Gene
2.	bir gün bir ḥerîf maḳremesine biraz yumurta
3.	ḳoyup Ḥoca’ya didi ki: Eger şol maḳremede
4.	olanı bilürseñ saña bir ḳayğanalık vireyim,
5.	didi. Ḥoca fikre varup bilemedi.
6.	Ḥerîfe eyitdi: Bir miḳdâr ışılat baḳayım, didi.
7.	Ḥerîf eyitdi: İçi şarı dışı beyâz, didi.
8.	Ḥoca eyitdi: Bildim bildim! Şalgamı oyup içine
9.	ḥavuḳ şoḳmuşlar, didi. // Gene bir gün Ḥoca
10.	ḳuyuya şu çekmege varur. Görse ki ḳuyununı
11.	içinde bir ay görünür. Tiz segirdip evine
12.	gelüp bir çengāl ile bir ip alup gelüp ḳuyuya
13.	şaldı. Çengāl bir taşu ilişdi. Zor idüp
14.	çekince ip taşdan ḳurtuldu. Ḥoca
15.	arḳası üzre düşdi. Ol demde
16.	Ḥoca’nuñ gözi gökde olan aya rāst
17.	geldi, eyitdi: Ḥamdallah, arḳamda ne çekdi ise

قوينونه يتوب كتمك سراد ايلدي نه حمام نه طاس
 ديوب الوب يورويو ويردي كنه بركون
 خواجه صاريقات صامه دك اما اوجي كلمدي
 جاني اجيوب دلده ويردي نراد اولتوركن
 بردي بو صاريغه مشرك اولوب خواجه
 دلان يول اول مشريه ديدكي صقيبو
 صاريقي المه زيرا اوجي كلمن ديمش كنه بركون
 خواجه اونده بيجه دو شكه كيروب هنوز ياتن
 ايدك طامن اوزرينه بر خير سيز كالوب طوردي
 آي مهتاب اولمقله خواجه خير سيزك كورد
 فار بسنه ديدكي اي قاسمك بجان بن تازه جوان
 اكي بيجه ايله بر اوه كيرومك له زم كلمه فالي
 دعالي او يتوب آيك شعله سنه صاريابوب
 اشاغه اينر دم ديدك بو قاسمده خير سيز بوني
 دكليوب اول دعالي او يتوب آيك شعله سنه
 صاريابوب كند بيه اويما بيجته بولدي خواجه
 دبركه بره قاري قالي موسم ياق خير سيز كلدي
 ديوب

۱۰
 ديوب چاغور خير سيز ديركه او صاحبي بجه
 ايتمه بود و شوين بنده واركن بوكونده بونديم
 يارنده بونديم ديمش كنه بركون خواجه
 صخراده كوزكن كورر كه بروانز اور دكار بر
 كولك ايجنده طالوب چقار لر خواجه اول كولك
 يانته وار بجه اور دكار اور كوب قحله مكره
 خواجه ناك قوينونده برار اتمكي وار ايدك
 لمان اول كولك باشنه او توروب اتمكي صويه
 با توروب بيله بشلدي ياران كوزوب نه بيارينه
 اي خواجه ديوب سوال ايدر لر بلي اور دك
 صويونه اتمك بانايورم ديمش بركون كنه
 خواجه مو بازاره شرفان ياغي المفه كيدر كن
 بردوستي بوني دعوت ايلدي خواجه ايجوك
 كيروب كور ديك اول دو سني اولان او ناك
 ديشني اغور خاطر ميه سوال ايلدي بازاره كيدر م
 ياغ المفه ديدك اول طريف مر ناك ايجون ياغ
 بار د اغتاك ايجته بول ايدوب ياغور ديوب

10a

1.	deyüp çağırur. Hırsız dir ki: Ev şāhibi ʿ acele
2.	itme. Bu düşüş bende varken bugün de bundayım
3.	yārın da bundayım, dimiş. // Gene bir gün Hoca
4.	şahrāda gezerken görür ki bir vāfir ördekler bir
5.	gölün içinde talup çıkarlar. Hoca ol gölün
6.	yanına varınca ördekler ürküp kaçarlar. Meger ki
7.	Hoca'nuñ koynunda biraz etmegi var idi.
8.	Hemān ol gölün başına oturup etmegi şuya
9.	baturup yimege başladı. Yārān görüp: Ne yaparsın
10.	ey Hoca, deyüp su 'āl iderler. Belī, ördek
11.	şuyuna etmek banayorum, dimiş. // Bir gün gene
12.	Hoca, pāzāra şırlağān yağı almağa giderken
13.	bir dostı bunu daʿ vet eyledi. Hoca içeri
14.	girüp gördi ki ol dostı olan adamın
15.	dişi ağrur. Hātrın su 'āl eyledi. Pāzāra giderim
16.	yağ almağa, didi. Ol zarīf, reng için yağ
17.	bardağınun içine bevl idüp yağdur deyüp

9b

1.	koynuna koyup gitmek murād eyledi. Ne hamām ne taş,
2.	deyüp alup yürüyüvirdi. // Gene bir gün
3.	Hoca şarıkıñ şardı ammā ucı gelmedi,
4.	cānı acıyup dellāle virdi. Mezād olunurken
5.	biri bu şarığa müşteri olup Hoca
6.	dellālden gizli ol müşteriye didi ki: Şağın bu
7.	şarığı alma. Zīrā ucı gelmez, dimiş. // Gene bir gün
8.	Hoca, evinde gice dōşege girüp henüz yatmış
9.	idi. Tamin üzerine bir hırsız gelüp tırdı.
10.	Ay mehtāb olmağla Hoca hırsızı gördi.
11.	Çarısına didi ki: Ey çarı, kaçan ben tāze civān
12.	iken gice ile bir eve girmek lāzım gelse falan
13.	du' āyı okuyup ayıñ şu' lesine şarılup
14.	aşağa inerdim, didi. Yukarda hırsız bunu
15.	diñleyüp ol du' āyı okuyup ayıñ şu' lesine
16.	şarılup kendin evin içine buldı. Hoca
17.	dir ki: Bre çarı kalç mum yak hırsız geldi,

النور دی خواجه با مدایحی لوب اوینه کاب
 عوره ننه اشته سکا باغ دیوب و بودی اما
 بول اولدوغک بلدی لکن جوکر اول طرفیات
 دیشی آغز دی همان خواجه بران نجاست
 قوروسیم بولوب حب یا پوب بر کاغده قیوب
 اول طرفیک اوینه واروب کنه خاطرینه سوال
 ایدر اول ایسه دیشندن قریاد ایدوب طور
 ایدر خواجه همان حب لری جفا مریب سلطانم
 شول حب لری دیشنه قوهمان کچر دیر اول
 طرفی قبی الوب دیشنه قودک اول دمه
 بر بد رایجه اغزینه یا ایدر خواجه سوال
 ایدوب بوحب نامل حب در دیشیزک ویر
 ویر دیکوکز یا عین طود نویسی در دیش
 کنه بر یکجه خواجه پنجره ده او تور کنی بر آدم
 کچر دی لکن خواجه پنجره دن اناغی تشاستور
 ایدر دی اولادی کچر کور پنجه کسدی خریف
 کوروب ایسه مانع دکل دیر خواجه بلی
 بوزو که

بوزو که سید کنه یا بشوب یوقاری چینه سیم
 دیشی مکر خواجه نک بر قاج دانه کوچک
 جو حقلری وار دی بوکون یوناریم بیولرینه بر
 سیاه بز پاره سی کچر بعضی کمنار دیر که
 خواجه پنجون بو جو حقلری بو غاز لری نه
 بویله سیاه بز لری کچر دک خواجه دخی
 انا لری مر حوم اولدی انک یا سینی طوار
 دیشی حکایت ایدر لری مکر خواجه ناک
 عاده قی بویله ایش کوندن صار مصاحی
 دیکو کیجه جفا مریب باشی التنه قوروی
 سوال ایدوب پنجون بویله ایدر سیم
 دید کارنده دیر نشی که هر کسیه سالی
 باشی او جنده کیر کدر دیشی کنه بوکون
 خواجیه صیر لری که پنجون بو خاشاک
 سیمی بر جانیه سیمی بر جانیه یورویوب
 کیدر لری دیش خواجه دیشی که اگر
 بو خاق جمله سی بر جانیه کیده لری دی

11a

1.	büzügüm, sidige yapışup yukarı çıkasın,
2.	dimiş. // Meger Hoca'nuñ birkaç dâne küçük
3.	çucukları vardı. Bir gün bunların boyunlarına birer
4.	siyâh bez pâresi geçirür. Ba'z kimesneler dirler ki:
5.	Hoca niçün bu çucukların boğazlarına
6.	böyle siyâh bezler geçirdüñ? Hoca dañı:
7.	Anaları merhûm[e] oldı, anuñ yasın tutarlar,
8.	dimiş. // Hikâyet iderler: Meger Hoca'nuñ
9.	'âdeti böyle imiş. Gündüz şarımşağı
10.	diker, gice çıkarup başı altına kırdı.
11.	Su'âl idüp niçün böyle idersin,
12.	didiklerinde dirmiş ki: Herkesin mâlı
13.	başı ucında gerekdir, dimiş. // Gene bir gün
14.	Hoca'ya dirler ki: Niçün bu halkıñ
15.	kimi bir cânibe kimi bir cânibe yürüyüp
16.	giderler, dimişler. Hoca dimiş ki: Eger
17.	bu halk cümlesi bir cânibe gidelerdi

10b

1.	eline virdi. Hoca bardağı alup evine gelüp
2.	'avratına işte saña yağ, deyüp virdi. Ammâ
3.	bevl olduñun bildi. Lakin çünki ol zarıfũñ
4.	dişi agrurdu. Hemân Hoca biraz necâset
5.	ķurusın bölüp ħab yapup bir kâğıda koyup
6.	ol zarıfũñ evine varup gene ħâtrın su'âl
7.	ider. Ol ise dişinden feryâd idüp turur
8.	idi. Hoca hemân ħabları çıkarup sulţânım
9.	şol ħabları dişine ķo hemân geçer, didi. Ol
10.	zarıf, ħabı alup dişine kırdı. Ol demde
11.	bir bed-râyiĥâ ağzına yayıldı. Hoca'ya su'âl
12.	idüp: Bu ħab nasıl ħabdur, didi. Sizũñ vir-
13.	virdegũñüz yağın ħortusıdur, dimiş. //
14.	Gene bir gice Hoca pencerede otururken bir adam
15.	geçerdi. Lakin Hoca pencereden aşığı teşâşür
16.	iderdi. Ol adamı geçer görünce kesdi. Ĥerîf
17.	görüp: İşe, mâni' degil didi. Hoca: Belî,

دنیا اول جائیه بقاوسر دکی دیش
 کنه برکون خواجه یولده کیندرکن کورکه
 فرستودن بری واقرا اتاولر کاور کور
 خواجه نزار ستانه صابوب اسباب
 جقاریب بر نزار ایجره صنوقوب کنه
 دخی بر طاش دبنده طورر اول اتاولر
 کلوب کوز سار بر آدم چیلای طاش
 دبنده طورر برک واروب دیرکه بونده
 نه طورر سون شی کم سیه دیش خواجه
 دیش که اولویم دیش اول دیرکه یا بونده
 نه طورر سون دیش خواجه دیش که
 منکر نیکر حوقندن قاجدم دیش کنه
 برکون خواجه بر باغه پیروب شالغم
 و حاج بولوب قویا روب چو واله
 قورکن صاحبی چیقہ کلدی شی بو
 باغه کیم قودی دیش خواجه دیش که
 کچن سنه بر قتی روز کار اسوب
 کتورد

۱۲
 کتوردی دیش باغبان بوناری نیارسیه
 پنجون قویا س دک دیدک خواجه ایتمه
 بن بوناره یا پشدم الیمه کلدی یا چواله
 کیم قودی بلی بنده اول فکرده هم اشنه
 سنه چیقہ کلدی دیش کنه برکون
 خواجه دیر لکه بر آی اوج میدر
 یوحسه بشتن میدر خواجه دیش که
 بو آنه کابنجه آی الوب صاند یغم بو قدر
 دیوب جواب ایتمش برکون کنه خواجه
 بر نرد بان آیله بر بغیبه کیرش اشاغی بوقار
 کورکن صاحبی طوب خواجه دق طرفه
 کاورکن خواجه نیز صیبرایوب بر نرد بان
 اوزره بشتن باغبان دیش که آدم بونده
 نه ارارسیه دیش خواجه دیش که نرد بان
 ستارم دیش یا بونده می بولدک نرد بان
 صنا جق وار بازارده صات دیش خواجه
 دیش که نوکاو ساک کتخداسی دکل سیه

12a

1.	getürdi, dimiş. Bağbān: Bunları neylersin,
2.	niçün qoparduñ, didi. Hoca eyitdi:
3.	Ben bunlara yapışdum elime geldi. Ya çuvala
4.	kim qodı? Belī, ben de ol fikirdeyim. İşte
5.	sen de çıqa geldin, dimiş. // Gene bir gün
6.	Hoca'ya dirler ki: Bir ay üç midür
7.	yoħsa beş midür? Hoca dimiş ki:
8.	Bu āna gelince ay alup şatdığım yoqdur,
9.	deyüp cevāb eyitmiş. // Bir gün gene Hoca
10.	bir nerd-bān ile bir bağçeye girmiş. Aşağı yukarı
11.	gezerken şāhibi tıyup Hoca'dan tarafa
12.	gelürken Hoca tiz şıçrayup bir nerd-bān
13.	üzre binmiş. Bağbān dimiş ki: Adam bunda
14.	ne ararsın, dimiş. Hoca dimiş ki: Nerd-bān
15.	şatarım, dimiş. Ya bunda mı bulduñ nerd-bān
16.	şatacaq var pāzārda şat, dimiş. Hoca
17.	dimiş ki: Göñlümüñ kethudāsı degilsin

11b

1.	dünyā ol cānibe yıqılurdı, dimiş. //
2.	Gene bir gün Hoca yolda giderken görür ki
3.	qarşudan beri vāfir atlular gelür. Hemān
4.	Hoca mezāristāna şapup esbābların
5.	çıkarup bir mezār içre şoqup kendi
6.	dağı bir taş dibinde tırur. Ol atlular
7.	gelüp görseler bir adam çıblaq taş
8.	dibinde tırur. Biri varup dir ki: Bunda
9.	ne tırursun, sen kimsin, dimiş. Hoca
10.	dimiş ki: Ölüyüm, dimiş. Ol dir ki: Ya bunda
11.	ne tırursun, dimiş. Hoca dimiş ki:
12.	Münker, Nekīr havfindan qaçdım, dimiş. // Gene
13.	bir gün Hoca bir bağa girüp şalgam
14.	ve havuq bulup qoparup çuvala
15.	qorken şāhibi çıqa geldi. Seni bu
16.	bağa kim qodı, dimiş. Hoca dimiş ki:
17.	Geçen sene bir qatı rüzigār esüp

لهر قنده ديار سيم همسارم د ميش چکات
 ايور لکه رمضان کثريفته خواجه چولکه
 لهر کون بر طاشي فور بر کون فيزي خواجه
 نصرالدين افنديون کيزلي چولکه وافر
 طاشي برا غير اتفاق بر کون بر قاج کيسلر
 خواجه دیر لکه آين قاجي اولدي دیر
 خواجه ييز واروب چولکه کي طاشي
 صيار يوز فرق طاشي اولمش شمدک
 بن بوناره يوز فرق طاشي اولمش ديم
 اولمز ديوب کلوب برادر گر تمام فرق
 بشي طاشي اولمش ویدک بونار کولب نه
 سويلر ييه بر آي اصلنده اونوز کوندر
 دیر لر خواجه بلي اوليله اما چولک حسابنه
 بقا رسله کز يوز فرق کوندر ديمش
 مکر خواجه ناک بر سياه طاوغي واردک
 بازاره کتوردک بر خريف کلوب ايندک
 اگر شول طاوق بياز اولديک الوروم

دیمش

۱۴
 ديمش خواجه ديمش که صباح بونده کل که
 کابر بياز طاوق کتوره يم ديدک
 خريفده اولسون ديوب کتدک خواجه
 طاوغي اوه کتوروب همان الله الوپ
 صوايله صايون ايله يومغه بشلدک
 اولقدر يودکي او صاندک بعد ديدکي
 جوق بوياجي يه راست کلام اما عشق
 اولسون سني بويان بوياجي يه ديمش
 بر کون خواجه بر خريف اون داته
 قاز ويرمش کونتمکه خواجه کوردک
 بر يه ضايع ايتمش آي باشي اولدقه
 خريف کلوب قني خواجه قاز لری
 کتون ديدک کتوردک بر اکمش
 خريف ايندک قاز ييه برک بجه اولد
 خواجه ايندک استه بو قاز لراون قازدر
 ديوب صايدک اوق کتوردک صاجي
 صايدک طقوز کتوردک بونار عظيم

13a

1.	dimiş. Hoca dimiş ki: Şabâh bunda gel ki
2.	saña bir beyâz tavuğ getüreyim, didi.
3.	Herîf de olsun deyüp gitdi. Hoca
4.	tavuğı eve getürüp hemân eline alup
5.	şu ile şabun ile yumağa başladı.
6.	Ol kadar yudı ki uşandı, ba ^c de didi ki:
7.	Çok boyacıya rāst geldim ammā ‘aşğ
8.	olsun seni boyayan boyacıya, dimiş. //
9.	Bir gün Hoca’ya bir herîf on dāne
10.	qaz virmiş gütmege. Hoca güderken
11.	birin zāyi ^c itmiş. Ay başı olduqda
12.	herîf gelüp: Qanı Hoca qazları
13.	getür, didi. Getürdi bir eksik.
14.	Herîf eyitdi: Qazın biri nice oldı?
15.	Hoca eyitdi: İşte bu qazlar on qazdır,
16.	deyüp şaydı on getürdi. Şāhibi
17.	şaydı toquz getürdi. Bunlar ‘azîm

12b

1.	her qande dilersem şatarım, dimiş. // Hikâyet
2.	dirler ki: Ramazân-ı şerif’de Hoca, çölmege
3.	hergün bir taş qor. Birgün kıızı, Hoca
4.	Naşreddin Efendi’den gizli çölmege vâfir
5.	taş bırağır. İttifağ bir gün birkaç kimseler
6.	Hoca’ya dirler ki: Ayın qaçı oldı, dirler.
7.	Hoca tiz varup çölmekdeki taş
8.	şayar. Yüz kırğ taş olmuş. Şimdi
9.	ben bunlara yüz kırğ taş olmuş disem
10.	olmaz deyüp gelüp: Birāderler temām kırğ
11.	beş taş olmuş, didi. Bunlar gelüp: Ne
12.	söylersin bir ay aşlında otuz gündür,
13.	dirler. Hoca: Belî, öyle ammā çölmek hesābına
14.	bağarsañuz yüz kırğ gündür, dimiş. //
15.	Meger Hoca’nuñ bir siyāh tavuğı vardı.
16.	Pāzāra getürdi bir herîf gelüp eyitdi:
17.	Eger şol tavuğ beyāz olaydı alurdum,

مجاده ليه دو شدك خواجه ايتدي بونده
 ايتن اولدر كه اون ادم كتور ليم هم
 قاز لك بر او ه فويه ليم اول ادم برر
 برر ايجر كتور و ب برر قاز لهر برر
 طتوب جقار سونكر ادم يا سنده برر
 اولور سه قان اون در ديدك قاز صاجي
 بو قوله ماضي اولوب اوله ايتد بار هر
 برسي برر دانه طوتدي برينه قاز ديمد
 خواجه ديتي كه اي ادم قاز وار ايني
 طومتق كرك ايدك ديتي برتون خواجه
 دير لركه بر سوخته صويه دو شدك
 غرق اولويور بنجه جيقاره ليم ديد بار
 خواجه ديدكي بر بنجر رنسه ايله انجه
 كو ستر به اول سوخته انجه ويرر قنای
 ايدوب الیه طتره اوزادر سترده طتوب
 طتره جقار به ديتي برتون خواجه
 بازار ده كزر كنه بر انجه بولدك بهمان بر
 بو كسك

۱۴
 بو كسك بره جقوب جها غزر كه انجه بولان
 بولدك هوب بو خاق نه نور ديتي
 كونارده بر كون خواجه بر تورك آدمي
 بر طوشان ايله كلوب مسافر اولدي بتي
 اون كوندن صكره اولك طوشان كتورن
 توركن بختهر بارندن بتي اون ادم
 كلوب خواجه مسافر اولق ايتد بار خواجه
 ايتد بار بر شول بختن كجه سكا طوشان
 كتورن كتوركن هم شهر بار نوه نوكا
 مسافر اولغه كلرك ديد بار خواجه ده اكرها
 بوناري اوينه فوندردي بوناك اوزر بيه بتي
 اون كون كجدي بتي اون ادم دخي كلرك ايتد بار
 بر سكا طوشان كتورن ادمك فوشور بوز
 سكا مسافر اولغه كلرك ديد بار خواجه
 بونار بده اوينه فوندردي اختتام اولد
 بر صحنه بر مقدار صوتوب خرفار به
 اوينه قودك بيورك ديدك خرفار ايتد بار

14a

1.	yüksek yire çıkup çağırur ki: Aqçe bulan
2.	buldı ‘aceb bu halk ne gezer, dimiş. //
3.	Günlerde bir gün Hoca’ya bir Türk âdemi
4.	bir tavşan ile gelüp misâfir oldu. Beş
5.	on günden soñra ol tavşan getüren
6.	Türk’ün hemşehrilerinden beş on adam
7.	gelüp Hoca’ya misâfir olmağ istediler. Hoca’ya
8.	eyitdiler: Biz şol geçen gice saña tavşan
9.	getüren Türk’ün hemşehrilerindeñiz saña
10.	misâfir olmağa geldik, didiler. Hoca da ikrâhen
11.	bunları evine køndurdı. Bunuñ üzerine beş
12.	on gün geçdi. Beş on adam dağı geldi eyitdiler:
13.	Biz saña tavşan getüren adamıñ koñşularınız,
14.	saña misâfir olmağa geldik, didiler. Hoca
15.	bunları da evine køndurdı. Aşşâm olduğda
16.	bir şahana bir miqdâr şu koyup heriflerin
17.	önüne kıldı. Buyuruñ, didi. Herifler eyitdiler:

13b

1.	mücâdeleye düşdi. Hoca eyitdi: Bunda
2.	iş oldur ki on adam getürelüm. Hem
3.	kazları bir eve koyalum. Ol adam birer
4.	birer içeri getürüp birer kaz her biri
5.	ütüp çıkarsunlar. Adam başına birer
6.	olursa kaz ondur, didi. Kaz şahiibi
7.	bu kavle râzı olup öyle itdiler. Her
8.	birisi birer dâne üttdi. Birine kaz degmedi.
9.	Hoca dimiş ki: Ey adam, kaz var iken
10.	ütmağ gerek idüñ, dimiş. // Bir gün Hoca’ya
11.	dirler ki: Bir suhte şuya düşdi
12.	ğarğ oluyor nice çıkaralum, didiler.
13.	Hoca didi ki: Biriñüz bir kise ile aqçe
14.	gösterin. Ol suhte, aqçe virür kıyas
15.	idüp elin taşra uzadır, siz de ütup
16.	taşra çıkarın, dimiş. // Bir gün Hoca
17.	pâzârda gezerken bir aqçe buldı. Hemân bir

خواجه هج صو بنور می دید یار خواجه
 ابتدا ای مسافر لرا شنید بر اول طوتناک
 صو بوناک صو بیدار دیش کنه بر کون
 خواجه قره خصاره وار من کور رکه وافر
 کتیار آیه بقار لولهله بیات یاله ایله کور
 خواجه بوزاره دیر که بو یور نه عجب بر اولور
 برزم برده عره به کور لکی قدم آیه اعتبار
 ایتمز لو بونده بر او راق قدر چه آیه بنجه
 او شر لردیش کنه بر تون خواجه بری
 کلوب دیر که ای خواجه ولدن کشی بون
 اور و جاک میش دیدک خواجه دیدگی
 کاشکه بریده کلوب غازی بیه ایدک
 دیش بر تون خواجه دریس او قودوب او
 کیدر کن شاکر دلری امر و بنجه کیدر دی
 کن خواجه رخشنه ترس بنشدک بو توره
 شاکر دلری دید یار که ای خواجه بنجون
 رخشنه ترس بندیکز دید یار خواجه ابتدا

سیرلر

۱۵
 سیرلر امر و حجه کاور سیکز یوز یکز بودومه
 کاور بویله حجه اولدوغی معقولدر دیش
 کنه بر کون خواجه رخشنه بنک مراد ایدوب
 بنه بیم دیر که او تم طرفه بره دو شدرک دورت
 یا ننده اولدن شاکر دلری کولشد یار خواجه
 کوزک اجوب کوردی شاکر دلری کندوبه
 کولشور لردن کولو سیکز اولده برده ایدم
 کنه بره دو شدم دیش بر کون خواجه ابتدا
 برادم اغاچه چقی ایتمز دید یار خواجه ابتدا
 واریم بر او مرغان کتورک دیش کتور شاکر
 لمان او مرغانک بر او جاک بلنه بغایوب دیک
 امدی حکیم دیش ایلر ده حکم شاکر خریف
 اغا جدن دو شوب اولکن خاق و مینار
 وار بر حکیم کتورک حکیم کاور کورر خریفک
 ایتمی بتمش دیدک خواجه بلی اوده
 معلوم ایتمی بو خریفک قار فی بیوک عجب
 قار ننده بر او غله بنجوقی وار اوله دیش

15a

1.	Sizler ardımca gelürsiniüz yüziñüz yüzüme
2.	gelür. Böylece olduğı ma' kıldür, dimiş. //
3.	Gene bir gün Hoca, rahşına binmek murād idüp
4.	bineyim dirken öte tarafa yire düşdi. Dört
5.	yanında olan şakirdleri gülüşdiler. Hoca
6.	gözün açup gördi şakirdleri kendüye
7.	gülüşürler. Ne gülersiniüz evvel de yirde idim
8.	gene yire düşdüm, dimiş. // Bir gün Hoca'ya eyitdiler:
9.	Bir adam ağaca çıkmış inemez, didiler. Hoca eyitdi:
10.	Varın bir urğan getürün, dimiş. Getürmişler.
11.	Hemān urğanuñ bir ucuñ beline bağlayup: Diñ
12.	imdi çekin, dimiş. Anlar da çekmişler. Herif
13.	ağaçdan düşüp ölmüş. Halk dimişler:
14.	Var, bir hekīm getürün. Hekīm gelür görür: Herifün
15.	işi bitmiş, didi. Hoca: Belī, o da
16.	ma' lüm ancağ bu herifün karnı büyük. ' Aceb
17.	karnında bir oğlancık mı var ola, dimiş. //

14b

1.	Hoca hiç şu yenür mi, didiler. Hoca
2.	eyitdi: Ey misāfirler işte bu, ol tavşanuñ
3.	şuyunuñ şuyudur, dimiş. // Gene bir gün
4.	Hoca, Karaşar'a varmış. Görür ki vāfir
5.	kişiler aya bakarlar. Hele biñ belā ile görmüşler.
6.	Hoca bunlara dir ki: Bu yir ne 'acaib yir olur.
7.	Bizim yirde 'araba tekerlegi kadar aya i' tibār
8.	itmezler. Bunda bir orağ kadarca aya nice
9.	üşerler, dimiş. // Gene bir gün Hoca'ya biri
10.	gelüp dir ki: Ey Hoca falan kişi bugün
11.	orucuñ yimiş, didi. Hoca didi ki:
12.	Kāşke biri de gelüp namāzı yiye idi,
13.	dimiş. // Bir gün Hoca ders okudup eve
14.	giderken şakirdleri ardınca giderdi.
15.	Lakin Hoca rahşına ters binmişdi. Bu kerre
16.	şakirdleri didiler ki: Ey Hoca niçün
17.	rahşa ters bindiñüz, didiler. Hoca eyitdi:

برتون خواجه فوه حصاره قفس الله طاق
 كتور كمنه كند و به دبر كه بقول قفس
 طاو قار جوق زماندر محبوب در لكر آمدك
 شونار ك صالي و به يم مركبه او كنجه كسونا
 ديوب قفسدن طاو قار ك صالي و پردك
 طاو قار جوق لهر بر ك بر طرفه الوب يور و يو
 و پردك خواجه عصا سي الله الوب اردلر بنجه
 كتدك قونمغه بشلدك يور و لوب د پردك
 بره خبساك فجان او د كنجه نضقي اولد و غيمه
 صباح اولد و غيمه بياور سين ده فوجه جاده
 يولو كور مز سين د عيشي برتون خواجه بر جاي
 كناننده سير ايدردك بر قاج اعمالر كاوب
 خواجيه ديد يار كه كل بزي شول چايدن
 چور سكا ادم يا سننه بر رانجه ويره ليم
 ديد يار خواجه نوله ديوب اعمالر بر ربر
 اللينه يا پشوب تمام صويوك او مرنا سنه
 كلدكده اعمالك بر به صوطو پار ليوب كتور
 اعمالر

اعمالر فرياد ايدوب هاي بر يزي صوكتور
 ديوب فرياد ايدردك خواجه نيله ملك كرك
 ها سير ده بر انجه اكسك و يرك و عيش
 برتون كنه خواجه نك نار لاسنده براوكوز
 كبروب خراب ايمش خواجه كوروب الله بر
 دكناك الوب او رمغه وارد قده او كوز قاچوب
 كتدك خواجه اردن دن يتينه مدك برايكي
 كوندن صكره خواجه كور ديك اول او كوز
 برتونرك بر عره بيه قوشوب بازاره كيدر خواجه
 ينز الله بر دكناك الوب او كوزي دو ككه بشلد
 تورك بره ادم ديوانه مي اولدك او كوزي
 پنجون دو كرسيمه ديشي خواجه سن بيانه
 سوليمه او كوز يد كجه بياور ديشي خواجه
 نصر الدينه بر قاج ادمه دبر كه فجان بر
 اولد و كيم زمان نهي اسكي مزاره كومه سين
 د عيشي يا بوندن مراد بر نده د عيشي خواجه
 د عيشي كه فجان منبكر نيكركاوب سوال ايدكده

16a

1.	A‘ mālār feryād idüp: Hay birimizi şu götürdi,
2.	deyüp feryād iderler. Hoca: Neylemek gerek
3.	ha, siz de bir aqçe eksik virüñ, dimiş. //
4.	Bir gün gene Hoca’nuñ tarlasında bir öküz
5.	girüp hārāb itmiş. Hoca görüp eline bir
6.	degnek alup urmağa vardıkda öküz kaçup
7.	gitdi. Hoca ardından yetişemedi. Bir iki
8.	günden soñra Hoca gördi ki ol öküzi
9.	bir Türk, bir ‘ arabaya қоşup pāzāra gider. Hoca
10.	tiz eline bir degnek alup öküzi döğmege başladı.
11.	Türk: Bre adam dīvāne mi olduñ? Öküzi
12.	niçün dögersin, dimiş. Hoca: Sen yabana
13.	söyleme, öküz yidigin bilür, dimiş. // Hoca
14.	Naşreddīn, birkaç adama dir ki: Kaçan ben
15.	öldüğim zemān beni eski mezāra gömesiz,
16.	dimiş. Ya bundan murādın nedir, dimişler. Hoca
17.	dimiş ki: Kaçan Münkīr, Nekīr gelüp su ’āl itdikde

15b

1.	Bir gün Hoca, Qaraḥiṣār’a kafes ile tavuq
2.	götürürken kendi kendüye dir ki: Şol faqīr
3.	tavuqlar çok zemāndur maḥbūsdurlar. İmdi
4.	şunları şalıvireyüm merkebin önünce gitsünler,
5.	deyüp kafesden tavuqları şalıvirdi.
6.	Tavuqlar çıkup her biri bir tarafa alup yürüyü-
7.	viridi. Hoca ‘ aşāsın eline alup ardlarınca
8.	gitdi қоğmağa başladı. Yorulup dirdi ki:
9.	Bre ḥabisler, kaçan evde gice nişfi olduğın,
10.	şabāḥ olduğın bilürsiz de qoca cādde
11.	yolu görmezsiz, dimiş. // Bir gün Hoca, bir çay
12.	kenārında seyr iderdi. Birkaç a‘ mālār gelüp
13.	Hoca’ya didiler ki: Gel bizi şol çaydan
14.	geçür. Saña adam başına birer aqçe virelim,
15.	didiler. Hoca, nola deyüp a‘ mālārı birer birer
16.	ellerine yapışup temām şuyuñ ortasına
17.	geldikde a‘ mālārın birin şu toparlayup götürdi.

بن جواب ابدیم که اسکی اولویم پوزره سوال
 اولفتند دیم دیم دیم برکون خواجه بریده
 صود و کیمکه او پوزریش مکر فرستنده
 بر چشمه وارثن اول چشمه نشار لیوب
 اقد قده خواجه کند ندن اقاد صانوب برکون
 بر کیمجه او تورنش کتمه برکون خواجه اوینه
 یقیمی کلکده برازادمه راست کلوب بوناره
 دیرکه بیورک برقم اوده چوریه ایچه لیم دیر
 انارده نوله دیوب خواجه ناک خانه سته وارر
 خواجه اوه کلوب قار بیسته دیرکه چوریه
 حاضر می قاری دیرکه سن اوه یاغ برنج الوب
 کتور دکمی که چوریه استریم دیوب خواجه
 از ایدر خواجه همان الله بر بیوک بوئی صحن
 الوب مسافرله واروب دیرکه اوده چوریه
 یوقتمش بو خیمه سیزه شول صحن ایله برصحن
 چوریه کتور سم کتور ایدر دیمش کتمه برکون
 خواجه بر کیمه هدیه کتور مک استدی
 برطایله

۱۷
 برطایله با بخار الوب کتور کیم یوله بر اشناسنه
 راست کلوب ایدر بو با بخاری قنده کتور
 دیدر خواجه ایدر جوق زماند که کیم
 وارمه دم واروب بات ایله کتور ششم
 کولت بو با بخاری هدیه کتور رم دیدر
 اول کیمسه ایدر دیوانه می سیمه کیم با بخار
 بنله سیمه باری بر مقبوله کیمه کیم شنی کتور
 دیدر همان خواجه کتوریه دوتوب بر صرارش
 تو خلق خیار برطایله کتور کتور دی کیم
 دخی خیار کتوروب بر ایونسنه نه کتور کیم
 دیوب خواجه با سیمه اجدیروب بر بر
 اول خیار لری خواجه کیم با ستمه اوردی
 خیار اورده اوخ محل خواجه دیدر
 سوال ایدر یار پنجون بویه دیر سیمه دیدر کلند
 خواجه ایدر با با بخار اول دیدر با سیمه
 برار دی خیار کتور د کیمه حمد ایدر دیمش
 برکون کتمه خواجه بر اور د کیم بشوروب کیم

17a

1.	Bir abla pancar alup götürürken yolda bir aŐnsına
2.	rst gelüp eyitdi: Bu pancarı ande gtrrsin,
3.	didi. oca eyitdi: ok zemndur ki bege
4.	varmadum, varup beg ile grŐsem
5.	gerek. Bu pancarı hediyeye götürürüm, didi.
6.	Ol kimse eyitdi: Dvne misin? Beg pancarı
7.	neylesin? Bri bir mable geecek Şey götür,
8.	didi. Hemn oca girye dönüp bir ŐararmıŐ
9.	toumluk ıyr bir ablaya oyup götürdi. Beg
10.	daı ıyr görüp: Bir ey nesne niye getrmedn,
11.	deyüp oca'ya başın adırup birer birer
12.	ol ıyrları oca'nuş başına urdu.
13.	ıyr urduda: O maal oca'ya, dirdi.
14.	Su 'l itdiler: Nin böyle dirdsin, didiklerinde
15.	oca eyitdi: Ya pancar olaydı başımı
16.	yarardı. ıyr getrdiğime amd iderim, dimiş. //
17.	Bir gün gene oca birrdek biŐrp bege

16b

1.	ben cevb ideyim ki; eskilym, bir kerre su 'l
2.	olunmuŐdur diyeyim, dimiş. // Bir gün oca bir yirde
3.	Şu dkmege oturmuş. Meger arŐusunda
4.	bir eŐme varmış. Ol eŐme Őarlayup
5.	adıda oca kendnden aar Şanup bir gün
6.	bir gece oturmuş. // Gene bir gün oca, evine
7.	yaın geldikde biraz adama rst gelüp bunlara
8.	didi ki: BuyuruŐ bizim evde orba ielim, dir.
9.	Anlar da nola deyüp oca'nuş nesine varurlar.
10.	oca eve gelüp arısına dir ki: orba
11.	zr mı? arı dir ki: Sen eve ya, pirinc alup
12.	getürdün mi ki orba istersin, deyüp oca'ya
13.	ar ider. oca hemn eline bir büyük boş Őan
14.	alup misfirlere varup dir ki: Evde orba
15.	yomuŐ. Yosa size Şol Őan ile bir Őan
16.	orba getrsem gerek idi, dimiş. // Gene bir gün
17.	oca, bir bege hediyeye götürmek istedi.

کتور د ک بولده کندر کن اور ده کیس بر بوه و
 جو پار یب یدک اندن صکره کتور و یب یکن
 او کنه قودک بک اور ده که بقدرک بر بودک
 یوق دو خوب قتی ای خواجه بو اور ده کیس بر
 ایباغی یوق دیدی خواجه ایترک بزم کولده
 اور دکار بر ر ایا قلیدر اینا نهم سک کلیس
 کورک دیدک یکن رخشنی جکر یار بنوب
 قالیقوب کولک کما دینه وار دیار مکرکوی
 او کنده کول وار دی فیتن ایا ملوک ایتر
 اول کول کنا دنده اور دکار بر ر ایا غنی
 کند و لره جکوب بر ر ایباغ اوزره طور ر کرده
 خواجه ایترک کوز یکن ایله کورک اشته
 بق جمله بر ر ایا قلیدر دیدک بو کوره بک هم
 بره کناک اتدی اور دکار اول بر ایاق
 لریه جقاریب او جدیار بک ایترک اشته
 ای خواجه بق اور دکار ایترک ایا قلو ایمن
 دیدک خواجه ایترک اگر سن اول دکنکی
 یبه ایترک

یبه ایترک دورت ایا قلو اولور دک دیمش
 حکایت ایترک که یتور لیک خواجه نک
 شهرینه یقین کلا کده شهر لی جمع اولوب خواجه
 دید یار که لطف ایدوب بزم شهر بزمه یتور
 لیک او غنا تاک لمان خواجه بر بیوک صابرق
 صا دینوب خما دینه بنوب یتور لیکه قرینو
 وار دک یتور لیک خواجه لی کور و بقیج
 ایدوب ایترک ای خواجه نه بیوک صابرق
 وار دیدک خواجه ایترک بو بنم کیمه لک صارک
 غمدر کوندلک صابرقم عربیه ایله کلینور دیمش
 بز خون خواجه لی جیرید او بنامقه دعوت
 ایتردیار خواجه بر او کوزه بنوب جریده اوله
 جقدک کولیندی یار نه کولر سیکز او ملر بن
 بونک سگرتد یکن بو زانی ایکی باورم دیمش
 بز کون خواجه لی بر فنا رخشنه بند بر دیار
 آوه کتور دیار کوزر کنه دیاره یا غمور یا غد
 هر کس خواجه لی بر اغوب کند یار خواجه

18a

1.	yiye idüñ dört ayaklu olurduñ, dimiş. //
2.	Hikâyet iderler ki: Timurlenk, Hoca'nuñ
3.	şehrine yakın geldikde şehirli cem' olup Hoca'ya
4.	didiler ki: Luţf idüp bizim şehrimize Timur-
5.	lenk'i uğratmañ. Hemân Hoca bir büyük şarık
6.	şarınup hımârına binüp Timurlenk'e karşı
7.	vardı. Timurlenk, Hoca'yı görüb ta' accüb
8.	idüp eyitdi: Ey Hoca ne büyük şarığın
9.	var, didi. Hoca eyitdi: Bu benim gicelik şarı-
10.	ğımdur. Gündüzlük şarığım ' araba ile geliyor, dimiş. //
11.	Bir gün Hoca'yı cirid oynamaga da' vet
12.	itdiler. Hoca bir öküze binüp ciride öyle
13.	çıkdı. Güleşdiler. Ne gülersiñiz adamlar? Ben
14.	bunuñ segirtidigin buzağı iken bilürim, dimiş. //
15.	Bir gün Hoca'yı bir fenâ rahşa bindirdiler,
16.	ava götürdiler. Gezerken ziyâde yağmur yağdı.
17.	Herkes Hoca'yı bırağup gitdiler. Hoca

17b

1.	götürdi. Yolda giderken ördegin bir budunu
2.	ķoparup yidi. Andan soñra götürüp begin
3.	öñüne ķodı. Beg ördege baķdı bir budı
4.	yoķ dönüp: Kıanı Ey Hoca bu ördegin bir
5.	ayağı yoķ, didi. Hoca eyitdi: Bizim gölde
6.	ördekler birer ayaklıdur. İnanmazsañ gelin
7.	görüñ, didi. Begin rahşını çekdiler. Binüp
8.	ķalkup gölüñ kenarına vardılar. Meger köy
9.	öñünde göl vardı. Kış eyyâmları idi.
10.	Ol göl kenarında ördekler birer ayağın
11.	kendülere çeküp birer ayağ üzre turlardı.
12.	Hoca eyitdi: Göziñüz ile görüñ işte
13.	baķ cümle birer ayaklıdur, didi. Bu kerre beg hemân
14.	bir degnek atdı. Ördekler ol bir ayak-
15.	ların çıkarıp uçdılar. Beg eyitdi: İşte
16.	Ey Hoca baķ ördekler ikişer ayaklu imiş,
17.	didi. Hoca eyitdi: Eger sen ol degnegi

دخی کوردی اولمز همان مرخشدن اینوب
 جمله اسبابی به جفا مریب بزطای او ز رینه
 قیوب او ز رینه او تور دی بغمور کچینه
 کته اسبابی به کیوب شهره کلدی بک خواجیه
 او رنک و پردک دیرمه جیفه کلدی بک
 ایتدی ای خواجه بو بغمورده یا شننه نه حال
 کلدی دیدی خواجه ایتدی عی بجزوق او ایو
 دولت کزده اصلغه دم بیله دیدی بک ایتدی
 یا سبب نه اولدی خواجه ایتدی بو رخشنه زیاده
 بیختی همانکه بغمور اولدی بی الوب سکر دیب
 برکویه دو ستور دی دیدی بر قاج کونون
 صکره بک کته شکاره کتدی خواجه نک بندگی
 مرخشنه بندگی اتفاق کته بغمور باعدی هر سن
 قاجدی بک مرخشنی دونه تور دی بوروسن
 اول بغمور جمله او ز رنون بجدی نیز او
 کلوب خواجه بی دعوت ایلدی که براز عتاب
 ایده خواجه کلوب بکه ایتدی بیجون غضبه
 کلور سیه

کلور سیه سنده بتم بی اسبابی به جفا مریب
 او ز رینه او تور سق کرک ایدک دیش
 بر کون خواجیه بک ابرام ایدوب المیده
 طنبوره چال دکلیه لیم دیر خواجه در بکیم
 ابرامنه طیا عینوب بر طنبوره کتور دیر خواجه
 او کته فود بار خواجه بر تلنی چالوب کته بره قود
 بک چال سکه دیدی خواجه ایتدی الین بر تلنی
 کلور دیش خواجه بر کون سیاحتده کز رس
 بر کویه واردی زیاده قارنی آجقیندی خواجیه
 خلق دید یار که سن ند سیه خواجه ایتدی بن او ستا
 حکیم دیدی بوزار ایتدی یار کل ایتدی اغانک
 او غلی خسته ور سنی انده کتوره لیم اغانک
 او غلونه علاج ایلدی دیدی بار خواجه نوله دیوب
 الوب کتور لر اغا بو کا عظیم تعظیم ایدوب
 ایتدی ای او سته حکیم او غلومه بو علاج
 ایلله دیدی خواجه ایتدی بونده یاغ بال
 اتمک بولنور می دیدی اغالی بولنور دیوب و افز

19a

1.	gelürsin? Sen de benim gibi esbâbların çıkarıp
2.	üzerine oturmak gerek idüñ, dimiş. //
3.	Bir gün Hoca'ya beg, ibrâm idüp elbetde
4.	tanbura çal diñleyelim, dir. Hoca'dur begin
5.	ibrâmına tayanamayup bir tanbura getür, dir. Hoca'nuñ
6.	öñüne kodılar. Hoca bir telini çalup gene yire kodı.
7.	Beg: Çalsaña, didi. Hoca eyitdi: Alan bir tilden
8.	alur, dimiş. // Hoca, bir gün seyâhatde gezerken
9.	bir köye vardı. Ziyâde kırmı acıkışdı. Hoca'ya
10.	halk didiler ki: Sen nesen? Hoca eyitdi: Ben üstâd
11.	hekîmim, didi. Bunlar eyitdiler: Gel imdi ağanuñ
12.	oğlı hastâdur. Seni anda götürelim. Ağanuñ
13.	oğluna 'ilâc eyle, didiler. Hoca nola deyüp
14.	alup götürürler. Ağa, buña 'azîm ta' zîm idüp
15.	eyitdi: Ey usta hekîm oğluma bir 'ilâc
16.	eyle, didi. Hoca eyitdi: Bunda yağ, bal,
17.	etmek bulunur mı, didi. Ağa: Belî, bulunur deyüp vâfir

18b

1.	dağı gördi olmaz, hemân rahşdan inüp
2.	cümle esbâbların çıkarıp bir taş üzerine
3.	kıoyup üzerine oturdı. Yağmur geçince
4.	gene esbâbların giyüp şehre geldi. Beg, Hoca'ya
5.	eyü reng virdik dirken çıkageldi. Beg
6.	eyitdi: Ey Hoca bu yağmurda başına ne hâl
7.	geldi, didi. Hoca eyitdi: 'Ömriñüz çok olsun.
8.	Devletiñizde ıñlanmadım bile, didi. Beg eyitdi:
9.	Ya sebeb ne oldu? Hoca eyitdi: Bu rahş ziyâde
10.	yağşı. Hemân ki yağmur oldu, beni alup segirdip
11.	bir köye düşürdi, didi. Birkaç günden
12.	soñra beg gene şikâra gitdi. Hoca'nuñ bindigi
13.	rahşa bindi. İttifâk gene yağmur yağdı. Herkes
14.	kaçdı. Beg, rahşı döge gördi yürümez.
15.	Ol yağmur cümle üzerinden geçdi. Tiz eve
16.	gelüp Hoca'yı da'vet eyledi ki biraz 'itâb
17.	ide. Hoca gelüp bege eyitdi: Niçün ğazaba

بال ياغ اتمك تنور دك خواجه ايندك بن بوحكيم
 ليكي اهنون ايله اشارم ببا بر چا مشب سورك
 ديدك تنور ديار چا ريشي باشنه او سرتوب
 بالي ياغه قاتوب يكله بيلدك بر زماندن صكوه
 خواجه اينديار اي حكيم خسته اولدك ينار
 خواجه ده ديشن كه بنده بو يكي بيم بنده
 اولور دم ديشن بر كون سلطان علي الدارين
 حضرت لر بنده اوج رهبان كابوب دير لوكه بزم
 لهر بر يمزك بر دكله مز وارد ر اكر باور سكر
 سيزك ديتكوه بيره ليم ديديار پادشاه دخي
 علما سي جمع ايدوب بوناره حالي ديوب جواب
 ايندك علما لر ديديار كه بوناره جواب ويرر
 اينده خواجه نصرالدين ويرر ادم تونده
 دعوت اينديار خواجه در كلدي جمله علما
 اينده حاضر اولديار اول رهبانلرده كلديار
 اولد رهبانك برق سوال ايدوب ايندك
 بو دنيانك اور تاسي نره سي در خواجه
 ايندك

كرامه غر سبكي

ايندك بنم مركيم طور و بغي برده در ديد رهبانار
 ايندك ندن معلوم خواجه ايندك اينانمز سكر
 اولجده كور ديو اول رهباني الزام ايندك
 بوره برق دخي ايندك كوكوه اولدن يلدزك
 جمله سي قاجدر خواجه ايندك بنم مركيمك
 بيللرك قدر وير رهبان ايندك ندن معلوم
 خواجه ايندك اينانمز سك صايد كور ديوب
 اينده بو بولدن الزام ايلدي برق ايندك بنم
 صفاليمك قبلي قاجدر بنم مركيمك قوير وغي
 عمد و بجه ورديدك رهبان ندن وير سيم
 خواجه ايندك اينانمز سك بر قبل بزم همارك
 قوير و غندن بر قبل سنك صفالندن قوبارليم
 اولو قنده معلوم اولور ديوب اول رهبانلده
 الزام ايلدي بوره اول رهبانك او چيده دين
 اسلام ايله مشرف اولديار ديشن بر كون خواجه
 كوزكن بر شهره واردك نطق خواجه سوال
 اينديار سنك صنعتك وار ميور خواجه ايندك

20a

1.	eyitdi: Benim merkebim tırdığı yirdedür, didi. Ruhbânlar
2.	eyitdi: Neden ma' lûm? Hoca eyitdi: İnânmazsañuz
3.	ölç de gör, deyü ol ruhbânı ilzâm itdi.
4.	Ba' de biri dağı eyitdi: Gökde olan yıldızuñ
5.	cümlesi kaçdur? Hoca eyitdi: Benim merkebimiñ
6.	kılları kaçardır. Ruhbân eyitdi: Neden ma' lûm?
7.	Hoca eyitdi: İnânmazsañ şay da gör, deyüp
8.	anı da bu yoldan ilzâm eyledi. Biri eyitdi: Benim
9.	şakālımıñ kıllı kaçdur? Benim merkebimiñ kıyuğu
10.	'adedinedür, didi. Ruhbân: Neden dırsın?
11.	Hoca eyitdi: İnânmazsañ bir kıll bizim hımârıñ
12.	kıyuğundan, bir kıll senüñ şakālından koparalım,
13.	ol vaqıtde ma' lûm olur deyüp ol ruhbânı da
14.	ilzâm eyledi. Ba' de ol ruhbânıñ üçü de din-i
15.	İslâm ile müşerref oldılar dimiş. // Bir gün Hoca
16.	gezerken bir şehre vardı. Halk, Hoca'ya su'âl
17.	itdiler: Senüñ şan' atıñ var mıdır? Hoca eyitdi:

19b

1.	bal, yağ, etmek getürdi. Hoca eyitdi: Ben bu hekim-
2.	ligi efsün ile işlerüm. Baña bir çarşab getürüñ,
3.	didi. Getürdüler. Çarşabı başına örtüp
4.	balı yağa katup yimege başladı. Bir zemândan soñra
5.	Hoca'ya eyitdiler: Ey hekim hasta öldi, dimişler.
6.	Hoca da dimiş ki: Ben de bu yimegi yimesem ben de
7.	ölürdüm, dimiş. // Bir gün Sultân ' Alâeddîn
8.	Hâzretleri'ne üç ruhbân gelüp didiler ki: Bizim
9.	her birimizüñ birer su'âlimiz vardır. Eger bilürseñüz
10.	sizüñ dîniñüze girelim, didiler. Pâdşâh dağı
11.	'ulemâsın cem' idüp bunlara hâli deyüp cevâb
12.	istedi. 'Ulemâlar didiler ki: Bunlara cevâb virür
13.	ise Hoca Naşreddîn virür. Adam gönderip
14.	da' vet itdiler. Hoca'dur geldi. Cümle 'ulemâ
15.	anda hâzır oldılar. Ol ruhbânlar da geldiler.
16.	Evvvelâ ruhbânıñ biri su'âl idüp eyitdi:
17.	Bu dünyânıñ ortası neresidür? Hoca

بن باذن خدا اولوی دیری قیامورم بولر کز جاک
 قیاس ایدوب بوکا بر قیز ویز دیر بقی بر سنه
 اول شهرده اولدی اتفاق بر چولخه مرحوم
 اولدی خواجه کلوب بوادی دیرلت
 دید یار همان خواجه بونک باشی اوچنه
 واروب اولدی بونک صنعتی ندر دیو سنوال
 ایلدی انده اولتلو ایتدی یار چولخه دیر اولدن
 صکره دیرلمه سی محالدر دیرا دیری اکی دخی
 اکی اباغی جفوردی ایدک دیمش بر کون کده
 اوج رفیق کعبه کیدر لر کعبه کورند کده
 بری دیمش که حافظه اولدن خوش قدم جاریم
 مالیدن افا اولسون دیمش بریده بنده حافظه
 اولدن بنفست ادا لو جاریم مالیدن افا
 اولسون دیمش بریمی دیمش که بنم نه خوش
 قدم و نه بنفست ادا لو جاریم لیم واریم
 قاشق دو شمای بندن اوج طالق بوش
 اولسون دیمش بر کون خواجه ناک او وی
 والیده سی

والیده سی ابریلی ایفا قلی بالیق پستور مش
 خواجه قنوناک د لو کندن بقا مش
 فوجه سنه دیر که شمردی فنده ایسه
 خواجه حقیقه کاور کل بز بیوک بالقاری
 کیره وت التنه صاقایه لیم ایفا قاری
 میدانه قویه لیم خواجه کتد کدن صکره
 بیوک بالقاری بیه لیم دیمش اول محله
 خواجه ایجرک کیره دو شدک ایفاقی
 بالقاری اور تابه کتور دیر خواجه
 بالقاری برینه الوب قولده غنه کتور مش
 یا یاسی او غل نیکار سی دیمش خواجه
 یا یاسنه دیمش که بو بالیقه صور دم که
 حضرت یونس یونات ناصل بالقدرد
 بر کویاک بالقدرد که بن باهم بندن بیوک
 بالقاری کیره وت التنه دران دن صور
 دیمش حکایت ایدر لکه بر جماعت
 طالب علم بر اما مک او یخه فونق اولقار

21a

1.	vālidesi irili ifaqlı balıķ pişürmiş.
2.	Ḥoca kápunuñ delüğinden baķarmış.
3.	Ḥocasına dir ki: Şimdi kande ise
4.	Ḥoca çıķa gelür. Gel biz büyük balıķları
5.	kirevet altına şaķlayalım. Ifaķları
6.	meydāna koyalım, Ḥoca gitdikden soñra
7.	büyük balıķları yiyelim, dimiş. Ol maħalde
8.	Ḥoca içeri giredüşdi. Ifaķ
9.	balıķları ortaya getürdiler. Ḥoca,
10.	balıģın birine alup kulaģına götürmüş.
11.	Babası: Oğul nişlersin, dimiş. Ḥoca
12.	babasına dimiş ki: Bu balıģa şordum ki
13.	Ḥazret-i Yūnus'ı yutan naşıl balıķdır?
14.	Bir küçük balıķdır ki ben bilmem benden büyük
15.	balıķlar kirevet altındadır andan şor,
16.	dimiş. // Ḥikāyet iderler ki: Bir cemā'at-ı
17.	ḫālib-i 'ilm bir imāmıñ evine konuķ olmuşlar.

20b

1.	Ben bāzan Ḥudā ölüyi diri kılurum. Bunlar gerçek
2.	ķıyās idüp buña bir kız virdiler. Yaķın bir sene
3.	ol şehirde oldu. İttifāķ bir çulħa merħūm
4.	oldı. Ḥoca'ya gelüp bu adamı dirilt,
5.	didiler. Hemān Ḥoca bunuñ başı ucuna
6.	varup: Evvelā bunuñ şan'atı nedir, deyü su'āl
7.	eyledi. Anda olanlar eyitdiler: Çulħadır. Öldükden
8.	şoñra dirilmesi muħāldir. Zīrā diri iken daħı
9.	iki ayaģı çuķurda idi, dimiş. // Bir gün gene
10.	üç refīķ Ka'be'ye giderler. Ka'be göründükde
11.	biri dimiş ki: Ḥānemde olan hoş-ķadem cāriyem
12.	mālımdan azād olsun, dimiş. Biri de: Benim de ḫānemde
13.	olan Benefşe adlu cāriyem mālımdan azād
14.	olsun, dimiş. Birisi dimiş ki: Benim ne hoş-
15.	ķadem ve ne Benefşe adlu cāriyele[r]im var. Bizim
16.	ķaşık düşmānı benden üç ḫālak boş
17.	olsun, dimiş. // Bir gün Ḥoca'nuñ üvey

امام انلره بر قاز بوغاز لیوب کباب ایتمیش
 میشار اما مده کوزل نماز ده کوزل و میشار
 باب تانی خواجه ناک عوره تیلله اولان
 منای قیلر بی بیاننده در
 حکایت ایدر لکه بر کون خواجه ناک خاتون
 خواجه ناک قفتاناک یومش او بنک اوکنده
 براغاجه آصه قومش کیجه مهتابه قرشو
 خواجه طشره جیقوب کورسه بر خریف
 لرونک اوکنده طورر تیز خاتوننه چاغور
 بره قارک بنم او قم یا یم کتور خاتونده
 کتورر قفتاناک اورته یرینه براوق اورور
 ایجرک کیرر قوسیه قبا یوب یا تور ایرته
 طشره جیقوب کورر حال بویله در واک
 کور دکمی نه ایسه بن ایجرده بولندم
 یوخسه کتدم نه لک ایدر دم دیش
 بر کون خواجه خاتونیلله یا تور کورخانه
 اوکنده بر غوغا پیدا اولور خواجه بویله
 کیجه

کیجه ایجره بوغوغا ندر واره یم کوره یم
 دیوب یورغانی بور و توب طشره بن
 جیقدک اول خریفار همان خواجه ناک ارقا
 یورغانی الوپ کیدر گر خواجه ایجرک
 کیر دکده خاتونی غوغا ناک اصلیه سوال
 ایلدک خواجه ایتدی غوغا بزم یورغان
 ایچون ایتمیش یورغانی الدیار غوغا بیلد
 دیش بر کون خواجه خاتوننه دیش که اولی
 ادهی نیجه بیاورسه دیش خاتون دیش که
 الی ایاغی صوق اولور دیش خواجه
 بر قاج کوندن صکره طاغله اودون کیمکه
 کیدوب اودون کسرک الی ایاغی اوشتور
 اول دمه خاتوننک سوزک عقانه کاور
 تحقیق بن اولستیم دیوب یا تور ایاغی
 اول محله قور د لر کلوب خواجه ناک
 خماریه بر لر خواجه یا تدیغی بر دن صاجی
 اولستن خمارک بولدوسن همان بیکن درین

22a

1.	gice içre bu ğavġā nedir varayım göreyim
2.	deyüp yorġanı bürünüp taşra
3.	çıkdı. Ol herifler hemān Hoca'nuñ arķasından
4.	yorġanı alup giderler. Hoca içeri
5.	girdikde hātunı ğavġānuñ aşlın su'āl
6.	eyledi. Hoca eyitdi: Ğavġā bizim yorġan
7.	içün imiş. Yorġanı aldılar ğavġā başıldı,
8.	dimiş. // Bir gün Hoca, hātunına dimiş ki: Öli
9.	adamı nice bilürsin, dimiş. Hātun dimiş ki:
10.	Eli ayaġı şovuk olur, dimiş. Hoca,
11.	birkaç günden soñra taġa odun kesmege
12.	gidüp odun keserken eli ayaġı üşür.
13.	Ol demde hātununuñ sözi 'aqlına gelür.
14.	Tahķik ben ölmüşüm deyüp yatur aşaġı.
15.	Ol maħalde ķurdlar gelüp Hoca'nuñ
16.	ħımārın yirler. Hoca, yatdığı yirden: Şāhibi
17.	ölmüş ħımārı bulduñuz hemān yiyiñüz, dir.

21b

1.	İmām anlara bir ħaz boġazlayup kebāb itmiş,
2.	yimişler. İmām da güzel, namāz da güzel, dimişler. //
3.	(Bāb-ı şānī) Hoca'nuñ 'avratıyla olan
4.	menāķıbların beyānındadır.
5.	Ĥikāyet iderler ki: Bir gün Hoca'nuñ hātunı
6.	Hoca'nuñ ħaftānuñ yumuş. Evinüñ önünde
7.	bir ağaca aşa ħomuş. Gice mehtāba ħarşu
8.	Hoca taşra çıķup görse bir herif
9.	evinüñ önünde тұrur. Tiz hātunına çağırup:
10.	Bre ħarı benim oķum yayım getir. Hātun da
11.	getürür. Ĥaftānuñ orta yirine bir oķ urup
12.	içeri girer. Ĥapusın ħapayup yatur. İrte
13.	taşra çıķup görür ħāl böyledir. Vay,
14.	gördüñ mi ne ise ben içerde bulundum
15.	yoħsa kendüm helāk iderdim, dimiş. //
16.	Bir gün Hoca hātunıyla yaturken hāne
17.	önünde bir ğavġā peydā olur. Hoca böyle

برآن دن خاتونی طاعنه واروب کور رکنه خواجه
 او زانمنی یا نور بره آدم بو طاعنه پنجون
 یا نور سیه دیر خواجه دیرکه کور مزی سیه
 اولدم استینه یا نور دم بیزوار کویاویله
 خبر ایله کاسونار بنی قالدیر سونار دیرک
 قاریسی واروب کویاویله خبر ویره ک
 کویاویله کلوب خواجه بی مزاره کتور دیر
 بر صویله کلدیر کچید بریه بوله میوب
 طور دیر خواجه باشیه قالدیروب دیرکه
 بن صاعده غده سنویدن کچرم دیدک اول
 ارادن کجوب کلوب مزاره قیوب کندیر
 اول محله بر چاک صداسی ظهور اید
 خواجه تحقیق منکیر نکر دیر دیوب
 باشیه مزار دن طیره جقار دیر مکر اول
 چاک صداسی بران بیلاک قاطر لور کاورشی
 خواجه بی مزار ده کوروب اور کدیر بوکوره
 خیر سنده خواجه ناک یا ننه کلوب سن بیلاک
 قاطر لور

قاطر لور اور کمدک دیوب خواجه بی وافر
 دو کدک چونکه خیر سنده کمدک خواجه
 مزار دن جقوب اوینه وار دیر کویاویله کلوب
 خاطر بیه صور دیر اوته دنیا ده نه وار
 نه یوق خواجه ابتدک نه استار کزاشان
 خیر سنده قاطر بی اور کمدک دیر کونک
 بر سیکز دمیث حکایت بر کون خواجه
 طاهر لیه اکیس یولغه کمدک اما یولمه دن
 کمدک کلدک عوره بی صور دیر اکیس پنجون
 یولمه دیر خواجه صباح او یلنه قالمز
 قور تار رم دیدک قاریسی دیدکی
 ان شا الله دی خواجه ان شا الله دیمه
 سنده قور تار رم دمیث صباح اورغان
 الوب کیدر کس بران آنلو کلوب خواجه بی
 قولد غوز ایدوب اختتام اولتجه کندیر
 خواجه کیمجه نصیفنده اوینه کویاویله کلد
 فتوسیه دق ایلدک خاتونی میدر دیدکه

23a

1.	қағırları үркүтдүң дейүп Ҳоца'ы вәфир
2.	дөгди. Чүнки һирмende (?) гитди, Ҳоца
3.	mezârdan чықуп evine vardı. Көйлүлер gelüp
4.	һәтрин шордılar. Öte dünyâda ne var,
5.	ne yoқ? Ҳоца eyitdi: Ne işlerseñüz işlen,
6.	һирмende (?) қәтрин үркүтмеñ. Zîrâ kötek
7.	yirsiñüz, dimiş. // Hikâyet: Bir gün Ҳоца
8.	тарlaya ekin yolmaға gitdi. Ammâ yolmadan
9.	gene geldi. ' Avratı шорdı ki: Ekin niçün
10.	yolmadın? Ҳоца: Şabâh öyleye қalmaz
11.	қurtarırım, didi. Қарısı didi ki:
12.	İnşâllah di. Ҳоца: İnşâllah dime-
13.	sem de қurtarırım, dimiş. Şabâh urğan
14.	alup giderken biraz atlu gelüp Ҳоца'ы
15.	қулағуз idüp aһşâm olunca gitdiler.
16.	Ҳоца gice nişfinda evine gücile geldi.
17.	Қapusın daқ eyledi. Һәтunı, kimdir didikde

22b

1.	Birazdan һәтunı таға varup görür ki Ҳоца
2.	uzanmış yatur. Bre adam bu тағda niçün
3.	yatarsın, dir. Ҳоца dir ki: Görmez misin
4.	öldüm işte yaturım. Tiz var köylüye
5.	һaber eyle, gelsünler beni қaldırsunlar, didi.
6.	Қарısı varup köylüye һaber virди.
7.	Көйлү gelüp Ҳоца'ы mezâra götürdiler.
8.	Bir şuya geldiler. Geçid yirin bulamayup
9.	турdılar. Ҳоца başın қaldırup didi ki:
10.	Ben sağlığımда şundan geçерdim, didi. Ol
11.	aradan geçüp gelüp mezâra қoyup gitdiler.
12.	Ol maһalde bir çañ şadāsı zuhūr eyledi.
13.	Ҳоца, таһқіқ Münkir, Nekir'dir deyüp
14.	başın mezârdan таşra чықardı. Meger ol
15.	чаñ şadāsı, biraz beylik қағırlar gelürmiş.
16.	Ҳоца'ы mezârda görüp үрkdiler. Bu kerre
17.	һирмende (?) Ҳоца'nuñ yanına gelüp: Sen beglik

خواجه ان شاء الله بنم دیدک حکایت برکون
 خاتونی خواجیه بکانونه کنور دین
 سولقدر پیر می دیوب ایکی قولرک آجدک
 خاتوننده پیر دیدک خواجه قولرک اچاق
 بازاره کیدر کنه فرشتوسنه کاشاره صفتیه
 بولدن اندازه لی بوزار سیمه دیتی برکون
 کنه خواجه ایله خاتونی یاتورر دی خاتونی
 خواجیه ایندک اوه خیر سیز کلدر دیدک
 خواجه ایندک مقید اولمه اوله که برشتی
 بولورسه المذق الیم دیتی برکون کنه
 خاتونله چایه اسباب یوسفه وارر لر اول
 دمه بر قارغه کلوب صابونی اوب قاجک
 خواجه خاتوننه دیرکه قوا نجته اول بز دن
 کیرلی ابقق دیتی کنه برکون خواجه حمامه
 واردک بر بیسته او قودک نفسی کندیه
 خوتی کلدر تیز حمامدن چقوب واروب
 سناره یه چقوب قوشاق وقتی ایدک تمجید
 او قومفه

۲۴
 او قومفه بشلدر مؤذنه اشیدوب بره تاصل
 کوستا حدر بو بد صد ایله محل سیز تمجید
 او قویان دیدک خواجه یوقار و دن اه نوئید
 بومناره لی بیان حما مده پیا ایدک دیتی
 برکون خواجه بر خریف ایله بندر کنه اتفاق
 قر شولرندن بر آتوکلدر خواجه تک یانده
 اولدن خریفه تیز قولد غوز اول بکا دیدک
 خریف ایندک بی پادشاه قولویم دیوب
 قور تلدر خواجیه ایندک آدم سن نه سیمه
 دیدک خواجه ایندک بن الله قولویم دیر
 آتو ایندک او ایله ایله تیزکا قولد غوز
 اول دیدک خواجه ده مخالفت ایتمیوب
 او کنه دو شوب کیدر کنه ایدک یانری
 اول خریف بر عبد قولویم دیمک ایله خادیم
 اولدر بن خدا قولویم دیمکله خادیم
 اولمه دم نه حکمتدر دیدکده اره ندن
 بر قویاد قویدر خواجه اره دینه بقوب

24a

1.	okumağa başladı. Mü'ezzin işidüp: Bre naşıl
2.	küstâhdır, bu bed-şadâ ile maḥalsiz temcîd
3.	oқuyan, didi. Hoca yukarudan: Ah nolaydı
4.	bu minâreyi yapan ḥamâmda yapa idi, dimiş. //
5.	Bir gün Hoca bir ḥerîf ile giderken ittifâk
6.	qarşularından bir atlu geldi. Hoca'nuñ yanında
7.	olan ḥerîfe: Tiz qulağuz ol baña, didi.
8.	Ḥerîf eyitdi: Ben pādşâh quluyum deyüp
9.	qurtuldi. Hoca'ya eyitdi: Adam sen nesin,
10.	didi. Hoca eyitdi: Ben Allah quluyum, didi.
11.	Atlu eyitdi: Öyle ise tiz baña qulağuz
12.	ol, didi. Hoca da muḥâlefet itmeyüp
13.	öñine düşüp giderken eyitdi: Ya Rabbi
14.	ol ḥerîf bir 'abd quluyum dimek ile ḥalâş
15.	oldı. Ben Ḥüdâ quluyum dimekle ḥalâş
16.	olmadım ne ḥikmetdir, didikde ardından
17.	bir feryâd qopdı. Hoca ardına baqup

23b

1.	Hoca: İnşâllah benim, didi. // Hikâyet: Bir gün
2.	ḥâtunı Hoca'ya: Baña nevâle getür, dimiş.
3.	Şol qadar yeter mi deyüp iki qolları açdı.
4.	Ḥâtunı da: Yeter, didi. Hoca qolların açaraq
5.	pâzâra giderken qarşusına gelenlere: Şaqın
6.	yoldan endâzeyi bozarsın, dimiş. // Bir gün
7.	gene Hoca ile ḥâtunı yaturdı. Ḥâtunı
8.	Hoca'ya eyitdi: Eve ḥırsız geldi, didi.
9.	Hoca eyitdi: Muqayyed olma. Ola ki bir şey'
10.	bulursa elinden alayım, dimiş. // Bir gün gene
11.	ḥâtunıyla çaya esbâb yumağa varurlar. Ol
12.	demde bir qarğa gelüp şabunı alup qaçdı.
13.	Hoca ḥâtunına dir ki: Qo incitme. Ol bizden
14.	kirli ancak, dimiş. // Gene bir gün Hoca ḥamâma
15.	vardı. Bir beste oқudı. Nefesi kendine
16.	ḥoş geldi. Tiz ḥamâmdan çıqup varup
17.	minâreye çıqup quşluq vaқti idi, temcîd

کور دیکه اول آتلو آتدن دو شوب بوینو
 التندہ فالوب اولمش قضه دن مراد اولد
 حصه در حکایت برکون خواجه اود و ن مسکه
 کندک بر قریون آتدن دو شوب دره یه
 دو غزک یو وار لوب کندک سکر بر طاش
 التندہ بر طو شان بتورمش قریون کورخه
 فالقوب فاصفه بشلدک خواجه طو شانی
 کور و ب های مدد قریون قاطر قولنی بالیتمش
 دیوب اود و نی کسوب اوه کلدی واقع حالی
 خاتونته سولدی خاتونی ایدک ای و آه ای
 خواجه طوب کتور مک کرک ایدک قجان
 باغه کندکده اوزرینه بیزدک خواجه التندہ
 بر دکنک الوب نیره یم اشاعی یا شنه کور
 قولونک بایم قراریمه دیمش خواجه
 اوغلی ایله اولدن ساقبارنه بیان ایدر
 برکون خواجه اوغاونک آله یا شوب یا زاره
 کیدرک اوغلی ایدک بابا یوردولدم دیدک
 خواجه

۲۵
 خواجه اوغلاک او موزینه الوب کیدرک بقوب
 کوردی اوغلی یا تندہ یوق اشاعی یوقاری
 وافر ارادک اوغلاک بولدی عجب جاد شوب
 واردی اوله دیوب جاد شوب دخی ارادی
 کز رک بر حاواجی دکاتی او کته کلدی اول
 محله اوغلو بابا سنک او نوز نده بابا بکا حاوا
 الی ویردیدی خواجه بره هی اوغلاک ن صبا حدن
 برک بن سنی ارارم دیمش حکایت برون
 بر خریف کلوب خواجه ایدک اوغلاک خمار دن
 دو شوب عقلی یا شندن کندک دیمش خواجه
 بر زمان دو شوب بتم اوغاونک اولدن عقلی
 یا شنده یوق عجب کیدن نه ایدک دیمش حکایت
 برکون بر حکیم بر مر بیضه کتور رر لر حکیم
 مر بیضک نبضیه طوب دیر که سن بو کون
 پلج بتمن سیم هم میوه بتمن سیم بره دخی یمه سکا
 ضررک وارد دیمش خسته بی بو ناری بن
 دیدیم دیمش خسته نک یا تندہ او لئار عجب ایدوب

25a

1.	Ḥoca oğluñ omuzına alup giderken baqıp
2.	gördi oğlı yanında yoq. Aşağı yuqarı
3.	vāfir aradı, oğluñ bulamadı. ‘ Aceb çārşuya mı
4.	vardı ola deyüp çārşuyı dağı aradı.
5.	Gezerken bir helvācı dükkānı öñine geldi. Ol
6.	maħalde oğlu babasınıñ omuzunda: Baba baña helvā
7.	alıvir, didi. Ḥoca: Bre hey oğlan şabāħdan
8.	beri ben seni ararım, dimiş. // Hikāyet: Bir gün
9.	bir herif gelüp Ḥoca’ya eyitdi: Oğluñ ħımārdan
10.	düşüp ‘ aklı başından gitdi, dimiş. Ḥoca
11.	bir zemān düşünüp: Benim oğlumuñ evvelden ‘ aklı
12.	başında yoq. ‘ Aceb giden ne idi, dimiş. // Hikāyet:
13.	Bir gün bir hekīm, bir marīze götürürler. Hekīm
14.	marīzūñ nabzın tutup dir ki: Sen bugün
15.	piliç yimişsin hem meyve yimişsin. Bir dağı yime, saña
16.	zararı vardır, dimiş. Ḥasta: Belī, bunları ben
17.	yidim, dimiş. Ḥastanuñ yanında olanlar ta‘ accüb idüp

24b

1.	gördi ki ol atlu atından düşüp boynu
2.	altında qalup ölmüş. Qıışşadan murād olan
3.	ħıışşadır. // Hikāyet: Bir gün Ḥoca odun kesmege
4.	gitdi. Bir qarpuz elinden düşüp dereye
5.	doğrı yuvarlanup gitdi. Meger bir taş
6.	altında bir tavşan yaturmuş. Qarpuzı görünce
7.	qalkup qaçmağa başladı. Ḥoca tavşanı
8.	görüp: Hay meded qarpuz qatır qulunu bilici imiş
9.	deyüp odunu kesüp eve geldi. Vāq‘ i ħālī
10.	ħātunına söyledi. Ĥātunu eyitdi: Eyvāh! Ey
11.	Ḥoca, tutup getürmek gerek idüñ. Qaçan
12.	bāğa gitdikde üzerine binerdüñ. Ḥoca, eline
13.	bir degnek alup: Nideyim aşağı yaşına girmedük
14.	qulunuñ belin kırarsın, dimiş. // Ḥoca’nuñ
15.	oğlı ile olan menāqıbların beyān ider.
16.	Bir gün Ḥoca, oğlunuñ eline yapışup pāzāra
17.	giderken oğlı eyitdi: Baba yoruldu, didi.

خیران اولدیله حکیم او کلدنده اوغلی سوال
 ایلدی بابا منی بونی بجه بلدک فراستله ی
 یوخسه علمی حکمتله می دیدک بلی حکمتله بلدکم
 نبضدن اما فراستله بلدکم بودر که چنان
 خسته ناک اوینه وارد یغم وقت کور دم که
 پیلج تو یاریک و سیوه قنوقارک وار اذن خسته
 بونارک میقدر دیدک او غلیدن بوسوز لری
 ضبط ایلدی بر کون حکیم او ده یو عیدک اوغلیک
 بر خسته کتور دیار چون او غلیدن خسته ک
 اوینه وارد قد انشاعی یو قادی بقدر بر شی
 کورمدک الله بر خمار پانه یوله دیه کور دی
 هله خسته ناک یانته واردک نبضنه بقوب باقی
 کتور و ب بره سن بو کون بر خمار ایتمیش سیه
 صقی بر دخی یجه زیر اول سنک مر بختنه موافق
 دکلدر دیدک خسته ایلدی هیچ خمار انی نورک
 دیمش او غلیدن دیمش که یا اول پانه ایله یوله ر
 فتورده نه ارار دیمش حکایت سوخته عماد
 ایله

ایله خواجه ناک منا قیبه بیان ایدر حکایت کتبه
 بر کون خواجه ایله عماد قور د شکارینه کتندار
 کزه رک هله بر پرده بر قور د بولتار خواجه
 عماد کل شول قور د ک اینته کیر دیدک
 عماد کیر د ک خواجه اینک قنوقارک الوب
 طور دی مکر قور د طشرده ایمش کلوب قنوق
 او کتده آدم کور بجه همان جمله ایتمش خواجه
 قوشوشنه طوره سیوب کیر و یه چکاشنی قور د
 اینته کیر بجه خواجه کلوب قور و غندن قنوق
 طوشنی قور د ایکی ایا قار پله اشتمکه باشار
 عماد ک ایچر و ده کوز لرینه توز طوشنی ایچر د
 چاغز دیکه بره بو توز ناصل توز در دیمش
 خواجه طشردن د ق دیمش که بره قور و ف اگر
 قنوقا رسه سن کورر سون توزی دیمش
 حکایت بر کون عاده الدیه ضیافت ایدوب علمای
 جمع ایلدی خواجه نصر الدینی دخی دعوت ایلدی خواجه
 دخی عماد ایله ایله کتدیله وارد قده سلطان تعظما

26a

1.	ile Hoca'nun menâkıbın beyân ider. Hikâyet: Gene
2.	bir gün Hoca ile 'İmâd kurd şikârına gitmişler.
3.	Gezerken hele bir yirde bir kurd bulmuşlar. Hoca
4.	'İmâd'a: Gel şol kurdun inine gir, didi.
5.	'İmâd girdi. Hoca inin kapusın alup
6.	tırdı. Meger kurd taşrada imiş. Gelüp kapu
7.	öñinde adam görince hemân hamle itmiş. Hoca
8.	karşusına tıramayup girüye çekilmiş. Kurd
9.	inine girince Hoca gelüp kuyruğundan kapup
10.	tutmuş. Kurd iki ayaklarıyla eşinmege başlar.
11.	'İmâd'ın içerde gözlerine toz tölmuş. İçerden
12.	çağırdı ki: Bre bu toz nasıl tozdur, dimiş.
13.	Hoca taşradan dimiş ki: Bre kuyruk eger
14.	koparsa sen görürsün tozu, dimiş. //
15.	Hikâyet: Bir gün Alâeddîn ziyâfet idüp 'ulemâyı
16.	cem' eyledi. Hoca Naşreddîn'i dağı da' vet eyledi. Hoca
17.	dağı 'İmâd ile bile gitdiler. Vardıqda Sultân ta' zîmen

25b

1.	hayrân oldılar. Hekim eve geldikde oğlı su 'âl
2.	eyledi: Baba sen bunu nice bildün, ferâsetle mi
3.	yoğsa 'ilmî hikmetle mi, didi. Belî, hikmetle bildigim
4.	nabızdan ammâ ferâsetle bildigim budur ki: Kaçan
5.	hastânun evine vardıgım vaqıt gördüm ki
6.	piliç tüyleri ve meyve kabuqları var. Andan hasta
7.	bunları yimişdir, didi. Oğlan bu sözleri
8.	zabt eyledi. Bir gün hekim evde yoğdı. Oğlun
9.	bir hastaya götürdiler. Çün oğlan hastanun
10.	evine vardıqda aşağı yukarı bakdı bir şey
11.	göremedi, illâ bir hımâr palanıyla yuların gördi.
12.	Hele hastanun yanına vardı. Nabzına bakup baş
13.	götürüp: Bre sen bugün bir hımâr etin yimişsin
14.	şakın bir dağı yime. Zîrâ ol senün marîzine muvâfık
15.	degildir, didi. Hasta eyitdi: Hiç hımâr eti yinür mi,
16.	dimiş. Oğlan dimiş ki: Ya ol palan ile yular
17.	kapuda ne arar, dimiş. // Hikâyet: Suhte 'İmâd

خواجيه برالما صورتى خواجه الوب ايصردى
 عماد خواجه يى تنها به جكوب ايتدى بختون بويه
 كوستاخلى ايتدى الماي سلطان ياشنده ايصردى دى دى
 خواجه يانجه ايتدى كرك ديدى عماد ايتدى قوينون
 قوشق كرك ايتدى بعدد عيك كرك ايتدى ديدى
 بونون مكره طعام كتور ديار سلطان خواجيه يى باشه
 الوب طعام بركى سيدانه او زر بنه بوغورف دى و
 طوشان كلدى سلطان طوشانك بر بودى قويا رب
 خواجيه و يردى خواجه ده الوب قوينون قودى
 سلطان ايتدى خواجه ييلدى اوستوك بوغور
 ايلدى ديدى خواجه عمادك سوزونه او يان بونون
 ابو اولمن ديمى بعده خواجه نك قاضى ايله اولد
 منا قنار يه بيان ايدى بركون خواجيه بر حجت
 لى دم اولور بر دستى يه طراف طولدور
 اغز بنه بران بال قنوب قاضى يه كتوردى
 حجتى ايتدى اختتام اولوب قاضى افندى
 دستى يى اوينه كتوردى او زنون بر قاشق
 يال

باله الخجه كوردى التى طيرا قدر خواجيه محضر بونوردى
 حجتى الوب كاسيه ياكلىنى وار قيصرايه يم ديدى
 خواجه محضره ديدى كى افندي به بز دى سايم ايله
 حجتده ياكلىنى بوق ياكلىنى وارسه بالده در ديمى
 حكاييت بركون بر خريفات خواجه ايله دعواسى اولوب
 قاضى يه وار ديار خواجه قاضى يه اشارت ايدوب
 ايله كوكسك دى و كركى قاضى خواجيه حكيم ايدوب
 خصمن قوغدى خصمى نمد كدن مكره خواجيه ايتدى
 كتور ايتدى ويره جكنى ديدى خواجه ايتدى بنم سكا
 اشاره تم شى ويره يم ديمه دم بكا حكيم ايتدى
 قوينومده اولدىن طاشار سكا اوررم ديدم
 ديمى حكاييت بركون خواجه يى همامده بر خريف
 كوردوب اشارتسى صانوب اكسه سنه بر سله
 اوردى خواجه بقوب كوردى كه كندويه سله
 اوزان يهيج كوردى كى بلدى دكلدر طنوب قاضى يه
 كتور و ب افندى بوادمده بنم خقم واردر ديدى
 قاضى ايتدى حقيته ندى ديدى بوادم بنم اكسه

27a

1.	bal alınca gördi altı toprağıdır. Hoca'ya muhızır gönderdi ki
2.	hucceti alup gelsin. Yañlışı var taşhîh ideyim, didi.
3.	Hoca muhızıra didi ki: Efendiye bizden selâm eyle
4.	huccetde yañlış yok. Yañlış varsa baldadır, dimiş. //
5.	Hikâyet: Bir gün bir herîfün Hoca ile da'vâsı olup
6.	kağıya vardılar. Hoca, kağıya işâret idüp
7.	eliyle gögsün döğdi. Kağı, Hoca'ya hüküm idüp
8.	haşmın koğdı. Haşmı gitdikden sonra Hoca'ya eyitdi:
9.	Getür imdi vireceğini, didi. Hoca eyitdi: Benim saña
10.	işâretim şey vireyim dimedim. Baña hüküm itmezseñ
11.	koynumda olan taşları saña ururum didim,
12.	dimiş. // Hikâyet: Bir gün Hoca'yı hamâmda bir herîf
13.	görüp aşnâsı şanup eñsesine bir sille
14.	urdu. Hoca bakup gördi ki kendüye sille
15.	uran hiç gördüğü bildiği değildir. Tıtop kağıya
16.	götürüp: Efendi, bu adamda benim haqqım vardır, didi.
17.	Kağı eyitdi: Haqqım nedir, didi. Bu adam benim eñseme

26b

1.	Hoca'ya bir elma şundı. Hoca alup ışırdı.
2.	‘İmâd, Hoca'yı tenhâya çeküp eyitdi: Niçün böyle
3.	küstâhlık itdüñ? Elmayı Sultân yanında ısırduñ, didi.
4.	Hoca: Ya nice itmek gerek, didi. ‘İmâd eyitdi: Koynuna
5.	komak gerek idüñ ba' de yimek gerek idüñ, didi.
6.	Bundan sonra ta'âm getürdiler. Sultân, Hoca'yı yanına
7.	alup ta'âm yirken meydâna üzerine yoğurt dökülmüş
8.	tavşan geldi. Sultân, tavşanuñ bir budıñ koparıp
9.	Hoca'ya viridi. Hoca da alup koynuna kodı.
10.	Sultân eyitdi: Hoca neyledüñ üstüñ yoğurt
11.	eyledüñ, didi. Hoca: ‘İmâd'ın sözüne uyan bundan
12.	eyü olmaz, dimiş. // Ba' de Hoca'nuñ Kağı ile olan
13.	menâkıbların beyân ider. Bir gün Hoca'ya bir huccet
14.	lâzım olur. Bir destiyeye toprak tıdırır
15.	ağzına biraz bal koyup kağıya götürdi,
16.	hucceti aldı. Aşşâm olup kağı efendi
17.	destiyeyi evine götürdi. Üzerinden bir kaşık

بر سله آوردی دیدی مگر اول کمننه قاضی ناک
 دوستی امیش قاضی ایتدی بر سله ناک او جری
 بر آنچه در سکا ویر سبه دیدی خریف نوله دیوب
 آنچه کتور سکه کیدوب اکلندک کوردی خریف
 کلین همان قاضی افتد نیک آسه سله بر سله
 آوردی قاضی و ونوب خواجیه نیلادک دیدی
 خواجیه ایتدی بنم ایتم وار خریف کلدکده اول بر
 آنچه بی سن ال دیش خواجیه نصر الدین محکمه ده
 قاضی اولدی بر کون بر عورت بر خریفی کتور و ب
 ایتدی افندی شول ادم بیگانه ای بنی طوب اولدی
 البتده بنم حقم حق ایله دیدی خواجیه نولقی کرک
 سنده انی اوپ دیش کته بر کون ایکی کمننه کاوب
 بری دیر که شول ادم بنم قولده غم ایصردی خواجیه
 دیدی ادم بیجون ایصردک اول ایتدی بر ایصردم
 اول کندی قولده غم ایصردک دیدی اول بری
 ایتدی بهج افندی ادم کندی قولده غم ایصردی
 دیر خواجیه بونله ویر که شمدی وارک کیدک
 صکره

صکره کلیمه بیره جواب ویره ایم دیدی بونار کندی
 صکره خواجیه قالیقوب بر تنهایره واروب بقه ایم
 قولده غم ایصرد بایور میم دیوب قولده غم اغزیننه
 و و غزک جگر دو شوب باشی یار یلوب کاوب برینه
 او توردی بر از دن خریف لک کاوب سؤاله جواب
 ایتدی کارنده خواجیه بونله دیدی ادم کندی قولده
 ایصردم دکل باشیم بیله برار دیش حکایت بر کون
 خواجیه طاغه او دون کسه که کیدوب او دون
 کسری خمارک قوردی یوب دو نوب کوبه کاور
 کور س کوی کنارنده او غلای بخفار او یون او بنار لر
 بوناره ایتدی او غلای کوبده خواجیه ک خمارک قورد
 دیدی دیر لری دیدی او غلای بخفار یوق دیدی بر خواجیه
 بولدی که کر جک اوله دیش حکایت بر کون خواجیه
 طاغه او دون کسه که کیدر او دون تمام ایتدی
 صکره باقوب او بودی اول محل بر قورد کاوب خمارک
 بر کس خواجیه او یاندک کوردی خمارک قورد دیش
 قاسم تی طبور و ب طاغه دو غزک کیدر بر خریف

28a

1.	şoñra gelin size cevāb vireyim, didi. Bunlar gitdikden
2.	şoñra Hoca alup bir tenhā yire varup baayım
3.	ulaım ıırabilür miyim deyüp ulaın azına
4.	dorı eker. Düşüp baı yarılıp gelüp yirine
5.	oturdı. Birazdan herifler gelüp su 'āle cevāb
6.	istediklerinde Hoca bunlara didi ki: Adam kendi ulaın
7.	ıırma degil baın bile yarar, demiş. // Hikāyet: Bir gün
8.	Hoca taa odun kesmege gidüp odun
9.	keserken hımāruñ urd yidi. Dönüp köye gelür,
10.	görse köy kenārında olancıqlar oyun oynarlar.
11.	Bunlara eyitdi: Oullar, köyde Hoca'nuñ hımārıñ urd
12.	yidi dirler mi, didi. Olancıqlar: Yok, didiler. Hoca:
13.	Bolay ki gerek ola, demiş. // Hikāyet: Bir gün Hoca
14.	taa odun kesmege gider. Odunu temām itdikden
15.	şoñra yatup uyudu. Ol maal bir urd gelüp hımāruñ
16.	yirken Hoca uyandı. Gördi ki hımārı urd yimiş.
17.	arnını oyurup taa dorı gider. Bir herif

27b

1.	bir sille urdı, didi. Meger ol kimesne adınuñ
2.	dostı imiş. adı eyitdi: Bu sillenüñ ücreti
3.	bir aedir saña virsin, didi. Herif nola deyüp
4.	ae getürmege gidüp eglendi. Gördi herif
5.	gelmez, hemān adı efendinuñ eñsesine bir sille
6.	urdu. adı dönüp Hoca'ya: Neyledüñ, didi.
7.	Hoca eyitdi: Benim işim var, herif geldikde ol bir
8.	aeyi sen al, demiş. // Hoca Naşreddin makemede
9.	adı oldu. Bir gün bir ' avrat, bir herifi getürüp
10.	eyitdi: Efendi, şol adam bigāne iken beni utup öpdı.
11.	Elbetde benim haım ha eyle, didi. Hoca: Nolma gerek
12.	sen de anı öp, demiş. // Gene bir gün iki kimesne gelüp
13.	biri dir ki: Şol adam benim ulaım ıırdı. Hoca
14.	didi ki: Adam niün ıırdıñ? Ol eyitdi: Ben ıırmadım,
15.	ol kendi ulaın ıırdı, didi. Ol biri
16.	eyitdi: Hi, efendi, adam kendi ulaın ıırır mı,
17.	dir. Hoca bunlara dir ki: Şimdi varuñ gidüñ

نور دی کور بجه ارد بجه چا عزدی خواجه اول
 خریفه دیدیکه چا عزمه بوقش بوقاری طوق قور
 نقلت ویرمه دیمش حکایت بر کون بر خریف
 خواجه دن خمار استدی خواجه استدی اگانه واره ایم
 کندینه دانی شایم دیوب ایجری کیر و بکنه طشره
 هقدک استدی ای قزنداننی ماضی اولیوب دیرکه ویرمه
 اکر بنی ویررسک بنم قولدغنه اورر لر و هم سنک
 عوده تنه سو کر لو دیدی دیمش حکایت بر کون
 خواجه بولده کیندرکی خمارکی یوردومدی بر خریف
 کلوردی کوردی خواجه ناک خمارکی یوردومز
 دو نوب اول خریف دیدیکه سکا بر علاج طاق
 ویره ایم خمارک یوردوسون دیدی خواجه ندر
 دیدی اول استدی سنک خمارک یوردومز کونته
 بر مقدار نشاد سور میمنجه دیدی خواجه
 نوله دیوب سور دی مرتب اولقد یوردویکه
 خواجه اردندن ایرشمنکه قادر اولمدی
 خواجه به سکا یئسورم دیوب بر مقدار نشاد
 دخی

دخی کندی کونته سور دی بو کوره کندی خماردن
 دیاده یومرو یوب اوه کلدی بر برده قرار ایدر یوب
 برسد د قاری بنی طوته کور دیدی قاری دخی
 سورعت ایدوب خواجه ایریشنه مدی
 خواجه استدی اکر بکا ایریشنه ایم دیرسک الیوسف
 کونته سور دیوب نشاد برکی اتی ویرش حکایت
 بر کون خواجه خماریه صامتی ایچون شهرة کونش
 بولده کیندرکی چامور اوله سیمه دیوب خماریه قور و
 کسمن هله بازاره وارنش بر خریف ماوب خمارکی
 کوردوب دیمش که به بو خمارکی لوردم اما قوروی
 یوق دیمش خواجه بره سن بازاریه کور قوروی
 حاضر دیمش حکایت بر کون بر آدم خواجه دن خمار
 استرو بر مکه کوللی اولنزه دیرکه خمار یوق بیانه
 کندی دیرکه خمار ایچردن آکیر مغه باسار اول
 آدم دیرکه ایچون بلدن سولر سیمه استند خمار
 اوده ایمش دیر خواجه دیرکه عجب حالیه وار
 آق صفالیم ایله بکا اینا نرسیمه ده خماره اینا نوریه

29a

1.	dağı kendi götine sürdü. Bu kerre kendi hımardan
2.	ziyāde yürüyüp eve geldi. Bir yirde karar idemeyüp:
3.	Bre meded kararı beni tuta gör, didi. Karı dağı
4.	sür' at idüp Hoca'ya irişemedi.
5.	Hoca eyitdi: Eger baña irişeyim dirseñ al şunu
6.	götine sür, deyüp nişadını atıvirmiş. // Hikāyet:
7.	Bir gün Hoca hımārın şatmak için şehre götürmüş.
8.	Yolda giderken çamur olmasın deyü hımarın kıyruğın
9.	kesmiş. Hele pāzāra varmış. Bir herif gelüp hımārı
10.	görüüp dimiş ki: Ben bu hımārı alurdum ammā kıyruğı
11.	yoğ, dimiş. Hoca: Bre sen pāzārın gör, kıyruğ
12.	hāzır, dimiş. // Hikāyet: Bir gün bir adam Hoca'dan hımar
13.	ister. Virmege gönli olmaz da dir ki: Hımar yoğ, yabāna
14.	gitdi dirken hımar içerden añırmağa başlar. Ol
15.	adam dir ki: Niçün yalān söylersin? İşte hımar
16.	evde imiş, dir. Hoca dir ki: 'Acaib hālin var.
17.	Ağ şağalım ile baña inanmazsın da hımara inanursın,

28b

1.	kurdu görince ardınca çağırdı. Hoca ol
2.	herife didi ki: Çağırma, yoğuş yukarı tok kurda
3.	şiklet virme, dimiş. // Hikāyet: Bir gün bir herif
4.	Hoca'dan hımār istedi. Hoca eyitdi: Eglen, varayım
5.	kendine danışayım deyüp içeri girüp gene taşra
6.	çıkıdı eyitdi: Ey karındāş, rāzı olmayup dir ki: Virme
7.	eger beni virürseñ benim kıulağıma ururlar ve hem senün
8.	'avratına sögerler didi, dimiş. // Hikāyet: Bir gün
9.	Hoca yolda giderken hımārı yürümedi. Bir herif
10.	gelürdi, gördi Hoca'nuñ hımārı yürümez
11.	dönüp ol herif didi ki: Saña bir 'ilāc-ı sağlık
12.	vireyim, hımārın yürüsün, didi. Hoca: Nedir,
13.	didi. Ol eyitdi: Senün hımārın yürümez, götine
14.	bir miğdār nişadır sürmeyince, didi. Hoca
15.	nola deyüp sürdü. Merkeb ol kadar yürüdi ki
16.	Hoca ardından irişmege kâdir olamadı.
17.	Hoca ben saña yetişürüm deyüp bir miğdār nişadır

دیمتی حکایت برتون خواجه خمار به او کتبه قاتوب
 کیدر کن یوز ولوب خماره بندک کور دیکه خمار
 او کتبه یوقی استاغی یوقادی ارار کن بر خریفه
 راست کلوب سوال ایلدک استنه المندیه یمن
 دیدک خواجه کور و ب سو تدک لکن کتبه او تدک
 ارامفه یسلدک خریف ایلدک کل خواجه او
 کیده لیم دیمتی خواجه یوقی وار سن کتبه بنم نون
 بر سن دیکه وار دیمتی حکایت برتون خواجه
 بر ییل ده کرماتی کور بر خریفه صورر بو کانه دیر
 خریف ایلدک ییل ده کرماتی دیر لو خواجه ایلدک
 بابونک صوی نره دن کلور دیمتی خریف ایلدک
 ییل ده کرماتی دیر بلوم اما صوی نره دن
 کلور دیمتی حکایت برتون خواجه بر قار نیک
 ایبلک یوساغی الدی بران دن قارک چقوب خلق
 ایچنده اغلرک دیر که اد سار بکاحیف اولدک
 بر وقتیه کلور ایبلک یوساغی الدی ار دیمتی
 خواجه طوره مینوب شول قار نیک ایبلک
 یوساغی

یوساغی الیه ویره سنده یوزک قاره ایدیه سیم
 دیمتی حکایت برتون خواجه بر چشمه باشنه
 صو ایچکه وارر مکر بو چشمه یه لوله برینه
 بر اغاج صوفتار خواجه اغاجی جکر مکر
 چشمه نیک صوی کور ایمن صیرا یوب خواجه نیک
 او سنک باشم یاش ایدر خواجه دیر کاشنه
 سنک بویله دیوانه اولد و غندن کوتونه
 اغاج صوفتار دیمتی برتون خواجه بر صغاده
 کوز کن بر جا هیله راست کلرک خواجه ایلدک
 سن فقی می سیم دیدک خواجه بلی فقی می دیدک
 اوله ایسه کل سنی برزم او بایه کتوره می بزه
 فقی اول دیدک یولده کیدر کن برینه دخی
 راست کلر یلر اولده خواجه یا پشدیکه
 کل بزه فقی اول بواکسی خواجه دن او تورک
 چنکه یسلدک یلر مکره کانه بر زر د سته جقار
 ایلدک شمدک به بو فقی نیک باشنه بر زر د سته
 اوررم نه سکا اولور نه بکا دیدک اولکی ایلدک

30a

1.	yumağın eline viresin de yüzün kıara idesin,
2.	dimiş. // Hikāyet: Bir gün Hoca bir çeşme başına
3.	şu içmeğe varur. Meger bu çeşmeye lüle yirine
4.	bir ağaç şokmuşlar. Hoca ağacı çeker, meger
5.	çeşmenün şuyı gür imiş. Şıçrayup Hoca'nuñ
6.	üstün başın yaş ider. Hoca dir ki: İşte
7.	senün böyle dīvāne olduğundan götüne
8.	ağaç şokmuşlar, dimiş. // Bir gün Hoca bir şahrāda
9.	gezerken bir cāhile rāst geldi. Hoca'ya eyitdi:
10.	Sen faķı mısın, didi. Hoca: Belī, faķıyım, didi.
11.	Öyle ise gel seni bizim obaya götüreyim, bize
12.	faķı ol, didi. Yolda giderken birine daķı
13.	rāst geldiler. Ol da Hoca'ya yapışdı ki
14.	gel bize faķı ol. Bu ikisi Hoca'dan ötüri
15.	ceñge başladılar. Şoñra gelen bir zirdeste çıkarıp
16.	eyitdi: Şimdi ben bu faķınuñ başına bir zirdeste
17.	ururum, ne saña olur ne baña, didi. Evvelki eyitdi:

29b

1.	dimiş. // Hikāyet: Bir gün Hoca hımarın öñine kıatup
2.	giderken yorulup hımara bindi. Gördi ki hımar
3.	öñinde yok. Aşığı yukarı ararken bir herife
4.	rāst gelüp su 'āl eyledi. İşte altında binmişsin,
5.	didi. Hoca görüp sevindi; lākin gene unuttı,
6.	aramağa başladı. Herif eyitdi: Gel Hoca eve
7.	gidelim, dimiş. Hoca: Yok, var sen git benim şunda
8.	bir sezdiğim var, dimiş. // Hikāyet: Bir gün Hoca
9.	bir yel degirmanı görür. Bir herife sorar: Buña ne dirler?
10.	Herif eyitdi: Yel degirmanı dirler. Hoca eyitdi:
11.	Ya bunuñ şuyı nereden gelür, dimiş. Herif eyitdi:
12.	Yel degirmanıdır. Bildim ammā şuyı nereden
13.	gelür, dimiş. // Hikāyet: Bir gün Hoca bir kıarınıñ
14.	iplik yumağın aldı. Birazdan kıarı kııçup halk
15.	içinde ağladı dir ki: Adamlar baña hayf oldu.
16.	Bir vaķiyye gelür iplik yumağım aldılar, dimiş.
17.	Hoca kıuramayup: Şol kıarınıñ iplik

قوسنی اولدر سون بنده انی اولدر وررم دین
 امدی عالم فضل معرفت قدریه بلهوب
 جا هل ایله کند به برابر طونان کبسه لره جون
 ضرب مثل ور حکما بت بر کون حواجه بر صحرا
 کوز که بر سو خینه راست کاوب ایندک سن
 فنی می سیم دیو سوال ایدر حواجه بی فنی تم
 اول نور کمان دیر که کل امدی سی برم اوبیه
 متوره هم فنی مز بو قدر دیوب ابرام ایلمدی
 خواجه سوز ندن جفوب کند بار یولده بر
 سر خونه راست کلد بار و بر متوره راست
 کلد بار اولدخی رفیق اولدی کنن لهواذ یاده
 قیتش اولغله کوی بعید اولدوغندن کبجیه
 قالد لیر کویله وارد قده بر توجه قارینک کلوب
 فنی سیمه دق ایدوب سافز اولوق یعنی نیاز
 ایند لیر اول قاری فنی اجمی مراد ایند کده
 فیزک رضا ویر صوب زیر عاشقی ایله کبجیه
 خوب لاری واردک هله هزار منقله قار بوناره
 جواب

ا
 جواب ایندیکه او بیزک ایچنه بر آخیر دن غیری
 بتاجق بر یوق قدر اینده صوب بصار پتانور کز
 سیز باور سیز دیوب فنی ایچی و بر دی
 بوتارور قرانلق ده آخوره کیروب او تور دیر
 لکن اول اعما اولدن فکر ایله کبجیه اخورک
 صوب بصار دیوب ال یومر دامیلله اره یاراق
 بر چوق بیخکی واردک امیلی طوررد
 انک ایچنه کیردک صوب بصار سه ایچی
 کسوب صوده یوزه دم ملا حضه سیله
 بگری ایله او یویه قالدک کل اولدن
 رفیقارک او جاق باشنده او یومشدرک
 اول دمه او صاحبی ناک عاشقی فنیویه
 کاوب فکره طاشی اوردک خواجه
 لمیوب فنیویه واردک قاری صدمه ایله
 کیمدر بو وقت نینه کلدیه اوده مسافر
 وار اولمز بیدک اولده اسان افندم
 آج فنیوی باری بر بوسه اولسون ویر

31a

1.	cevâb eyitdi ki: Evimizüñ içinde bir ağırdan ğayrı
2.	yatacak yir yoğdur. Anı da şu başar yatarsañuz
3.	siz bilürsüz, deyüp kapuyı açıvirdi.
4.	Bunlar der-қaranlıkda ağıra girüp oturdılar.
5.	Lâkin ol a' mā olan fikr eyledi ki gice ağırı
6.	şu başar, deyüp el yordamıyla arayarak
7.	bir çocuk beşigi vardı aşılı tırırdı,
8.	anıñ içine girdi, şu başarsa ipin
9.	kesüp şuda yüzerim mülâhazâsıyla.
10.	Bekrî ise uyuyağaldı. Kel olan
11.	refîkleri ocağ başında uyumuşdı.
12.	Ol demde ev şâhibinüñ ' aşığı kapuya
13.	gelüp fiske taşı urdı. Hoca
14.	tuyup kapuya vardı. Қarı şadâsıyla:
15.	Kimdir bu vağt, niye geldin, evde misâfir
16.	var olmaz, didi. Ol da: Aman efendim
17.	aç kapuyı, bâri bir buse olsun vir

30b

1.	Қо seni öldürsün ben de anı öldürürüm, dimiş.
2.	İmdi ' ilm, fazl, ma' rifet қadrin bilmeyüp
3.	câhil ile kendin beraber tutan kimseler için
4.	darb-ı meşeldir. // Hıkâyet: Bir gün Hoca bir şahrâda
5.	gezerken bir suhıteye râst gelüp. Eyitdi: Sen
6.	fağı mısın, deyü su 'âl ider. Hoca: Belî, fağıyım, dir.
7.	Ol Türkmân dir ki: Gel imdi seni bizim obaya
8.	götüreyim, fağımız yoğdur, deyüp ibrâm eyledi.
9.	Hoca sözünden çağmayup gıtdiler. Yolda bir
10.	serhoşa râst geldiler ve bir köre râst
11.	geldiler. Ol dağı refîğ oldı. Lâkin havâ ziyâde
12.	қış olmağla köy ba' id olduğundan giceye
13.	қaldılar. Köye vardıkda bir қоcaқarınun gelüp
14.	қapusın dağ idüp misâfir olmağlığı niyâz
15.	itdiler. Ol қarı, kapuyı açмақ murâd itdikde
16.	қızı rızâ virmeyüp. Zîrâ ' aşığı ile giceye
17.	қavlleri vardı. Hele hezâr minnetle қarı bunlara

و هم سکا نواله کتور دم دیدی خواجه ده
 نیز کونک اجوب بتودن بوکا بر شفتالی
 ویردی مکر هوا ده یاده صوتی اولدو
 پوره کی انجیدوب قان اغزی ایدیم دیر
 بران قاچر مشدی خریفک بیقارک جمله
 پوخ اولوب فکر ایدم رک اوینه کاوب
 کاوب کوردی حال بولمه دریتز بر کباب
 شیمیمه آتشد قیز دیم سوروب کینه
 قیویه کاوب دق ایلدی کنن خواجه بریده
 خریفک کتور دکی نواله فیبرکی بگری اوآند
 خواجیه بقوب ندریدیکجه دیدی خواجه
 با صدرمه در دیوب التندگی بوستدن
 بر پارچه کسوب بکرنیک الله ویردی
 بگری الوپ کور دیکه چیدرینن او جاغه
 بقدی مکر کاییم باشی اچیاوب اشیل اشیل
 ایدوب طور ردی بگری آتشی صانوب اول
 بوست پارچه سیم با صدرمه در دیوب
 کلیمه

حضورینه کتور دیار اول ادم ایتدی پادشاه
 سن بکار است کلدک و امر دگ بو قدر و بلدی
 فتح ایلدک اما بن سکا راست کلام بو سینه
 حبس زندان جکرم امدی نحوست بنده
 میدر یوخنه سیزده میدر دیدکده پادشاه
 اول کیمیه انعام ایدوب کوندردی حکایه
 ایدر لکه قره حسن او علی بکتری اغاسی ایدی
 هرته زمان دیوان آتشد چیلار بر
 باشنده براختیار اووه باشی او توراغی حاضر
 دفتر او قوند قده سرخوش طوملندردیر لر
 قره حسن او علی بو خریفدن او صاندی
 غیرک بر دیوانده کورسه اول خریف باش
 د غیرده سرخوش دیو یازمندر غیرک بوکا
 تغزیر ایتده دن او صاندی بر دیوانده
 کورسه با قهردی همان دیونوب ایتدی
 آتشد ادم دکلہ سنی بو تره صالیویریم
 اگر بر تره ده تی حضور مده کور رسم سنک

1.	(...) huzūrına getürdiler. Ol adam eyitdi: Pādşāhım,
2.	sen baña rāst geldiñ vardıñ bu kadar vilāyet
3.	feth eylediñ. Ammā ben saña rāst geldim, bir senedir
4.	habs, zindān çekerim. İmdi, nuhūset bende
5.	midir, yoḥşa sizde midir, didikde pādşāh
6.	ol kimseye in‘ām idüp gönderdi. // Hikāye
7.	iderler ki: Kara Ḥasanoğlu yeñiçeri ağası idi.
8.	Her ne zemān dīvān itse hapislerin
9.	başında bir ihtiyār odabaşı oturağı hāzır.
10.	Defter okunduḡda serḥoş tutulmuşdur, dirler.
11.	Kara Ḥasanoğlu bu herīfden uşandı.
12.	Ġayrı bir dīvānda görse ol herīf baş
13.	defterde serḥoş deyü yazılmışdur. Ġayrı buña
14.	ta‘zır itmeden uşandı. Bir dīvānda
15.	görse bakmazdı. Hemān dönüp eyitdi:
16.	İşte adam diñle, seni bu kerre şalıvireyim.
17.	Eger bir kerre daḡı huzūrumda görürsem senüñ

1.	ve hem saña nevāle getürdim, didi. Ḥoca da
2.	tiz götüñ açup. Çapudan buña bir şeftāli
3.	virdi. Meger havā ziyāde şovuk olduğundan
4.	yüregi incidüp kız ağzı ideyim dirken
5.	biraz kaçırılmışdı. Herīfün bıyıqları cümle
6.	yoḡ olup. Fikr iderek evine gelüp.
7.	Gelüp gördi ḡāl böyledir. Tiz bir kebāb
8.	şişin ateşde kızdırup sürüp gene
9.	çapuya gelüp daḡ eyledi. Lākin Ḥoca beride
10.	herīfün getürdigi nevāleyi yirken Bekrī uyandı.
11.	Ḥoca’ya bakup: Nedir yidigin, didi. Ḥoca:
12.	Başdırmadur, deyüp altındaki postdan
13.	bir parça kesüp Bekrī’nün eline virdi.
14.	Bekrī, alup gördi ki çiydir yinmez, ocaḡa
15.	baḡdı. Meger kelin başı açılıp ışıl ışıl
16.	idüp tıururdu. Bekrī, ateş şanup ol
17.	post parçasın başdırmadur deyüp (...)

اختيار ليفته برحمت ايتيم سنی سوره رم ویدر
 اول اختيار ایدر دولتاو برنبهی لطف ایله
 فیهو کنخدالربینه سویله بی حضورینه بردهخی
 کتورمه سوتار دیش حکایت بر اوغلان
 اغانک برینه انتساب ایدر اغاسی بو اوغلان
 او کارمه قیدنده اولور اما هر بار اوغلان
 دیرشکی قورقارم اغا بنی حامیله ایدر سیه
 دیش برکون اوغلان حسته اولور اغانک
 محبتی وار اوغلان نه بره مدد بر حکیم دیوب
 مکر بونک بر حکیم دوستی وار دک کلوب کورر
 اوغلان حسته نبضنه بقار نهایت اغایه
 دیرکه اختتام بو اوغلان بر شینه ایچره
 تشاتور ایدوب صیاح بقیم دیدر اوله
 ایدوب شینه بی بر حمله قود یار مکر اغانک
 بر جاریه سی حامیله ایدر قضای اول شینه
 دو قنوب دو کدی یتر ایچنه کندر تشاتور
 ایدوب قنوب کندر ابر سنی حکیم کلوب حسته
 یانته

یانته بر قاج کیمساره او تور و پ محبت ایدوب
 اوغلانک فر شو سنده اغاسی حکیمک الله شینه
 ویرر حکیم ده الوب یعوب بانینه صالوب بره
 نه عزیز بو بویل حامله بولی در دینجه اوغلان
 یاندری بر دن کور دکی اغا بن سکا دیمز میدم
 اخته بنی حامیله ایدر حسته جانک دیش
 حکایت او بر نه ده ولی حسن نامنده بر کیت
 برکون بونک اوینه قو کتولقدن بر عورت کلوب
 مافر اولور اختتام اولدقده قارینه
 ایدر مافره نره ده یا تور سویله دیدر قارینه
 بیانه سویله هر وقتده دیوانه ک اولمز وار
 صا غلقله دیدر یوق عورت ایلده نره یه یا تور
 سویله زیبا بره بوکیجه انکله بر دوق ایتیم لیم دیش
 قاری منتله سیه قور قار اخته نتول اراده
 یا تور دیدر ولی حسن اخته اول اراده یا تور
 بره کیجه کاورم دیدر طیره سلطه مافی وار جفته
 او تور دی لکن بولی حسته بر دلی سایمان

1.	yanına birkaç kimseler de oturup şöbet idüp.
2.	Oğlanuñ karşusunda ağası hekimiñ eline şıseyi
3.	virür. Hekim de alup başup başın şalup: Bre
4.	ne garīb, bu bevl hāmile bevlidir, deyince oğlan
5.	yatdığı yirden: Gördüñ mi ağa ben saña dimez miydım?
6.	İşte beni hāmile idince çalışduñ, dimiş. //
7.	Hikāyet: Edirne’de Deli Hasan nāmında bir yigit...
8.	Bir gün bunuñ evine koñşuluğdan bir ‘ avrat gelüp
9.	misāfir olur. Aḥşām olduğda qarısına
10.	eyitdi: Misāfire nerede yatur söyle, didi. Qarı da:
11.	Yabana söyleme, her vaqıtta divānelik olmaz, var
12.	şağlıqla, didi. Yoq ‘ avrat elbetde, nereye yaturursın
13.	söyle. Zīrā ben bu gice anıñla bir zevk itmeliyim, didi.
14.	Qarı nişlesin qorqar: İşte şol arada
15.	yatur, didi. Deli Hasan: İşte ol arada yatur,
16.	ben gice gelürim, didi. Taşra selāmlığı var, çıkdı
17.	oturdı. Lakin bu Deli Hasan’a bir Deli Süleymān

1.	ihtiyārlığına merḥamet itmey, seni sürerim, didi.
2.	Ol ihtiyār eyitdi: Devletlü, bu tenbihi luḥf eyle
3.	qapu ketḥüdālarına söyle, beni ḥuzūrına bir daḥı
4.	getürmesünler, dimiş. // Hikāyet: Bir oğlan
5.	ağanuñ birine intisāb ider. Ağası bu oğlanı
6.	oñarma kaydında olur. Ammā her bār oğlan
7.	dirmiş ki: Qorqarım ağa beni hāmile idersin,
8.	dimiş. Bir gün oğlan ḥasta olur. Ağasınıñ
9.	muḥabbeti var oğlana. Bre meded bir hekīm deyüp.
10.	Meger bunuñ bir hekīm dostı vardı. Gelüp görür
11.	oğlan ḥasta. Nabzına bakar. Nihāyet ağaya
12.	dir ki: Aḥşām bu oğlan bir şışe içre
13.	teşāşür idüp şabāḥ baqayım, didi. Öyle
14.	idüp şıseyi bir maḥalle qodılar. Meger ağanuñ
15.	bir cāriyesi hāmile idi. Qazārā ol şıseye
16.	doqunup dökdi. Tiz içine kendi teşāşür
17.	idüp qoyup gitdi. İrtesi hekīm gelüp ḥastanuñ

نامنده دوستی واردی متول دیوانه ده بوکجه
 بردوق ایتدیرم دیوب فی الحال واروبانی
 دخی بوکوب الوب اوینه کتوردی اوتوروب
 بر مقدار صحیدن صکره و قنانه دلی حسن دلی
 سلیمان ایتدی برادر اول به واره هم براتی
 بنه هم صکره سنده وار اما کل اول بنه کتدی
 بری دیوب اووه ویتوسندن بقدی
 دلی حسن ایتدی کورد کدن صکره بران طور
 هلی سلیمان کتدی اووه ناک اینجی قرانلق بونار
 بشر الیتدی نوبت واردیلر بوکتره نوبت دلی
 حسن بیتیه کدی قالدی ننه کتدی وکن
 بزاک قاریسی اختتامدن مسافری بر غیر
 یزه با تور متدی کتدی اول معهودیره یا تمیدی
 باری دلی کاورسه قرانلقده بی نه بیلور مسافر
 صانور دیوب یا تمیدی بوکوه دلی حسن کلینجه
 غیرک قاری صبر اید میوب دیمش که الله انصاف
 ویره اختتامدن بری اون پیش اولدا و صانور
 دیمش

دیمش لطیفه برکوت اکی او م او کوز دعواسی
 ایدره مرک قاضی به کاوب ایکسی ده قاضی
 ایکتر یوز اچجه رو شووت ویرر لراسا
 بر برینک ویرد کینه خبر لری یوق هله
 قاضی افندک او کتده مراعیه طور دیار
 قاضی ایتدی صلح خیر لیدر دیدی مکر بونار
 کاوی بیله کتور متلردی قاضی افندک
 محکمه ده اوتور انار دن سوال ایلدی که بو کاو
 نه ده کور دیمش که دورت یوز اچجه ده کو
 امدی بو او کوز او بیله ایسه یکا دکدی
 دیوب قاضی افندک جقاریب اول دورت
 یوز اچجه تک اکی یوزک برینه اکی یوزک برینه
 ویرمش کاو افندیه قالمش بونار طشره
 جقوب بر برینه دیور که بزرعبیت دعوا
 ایدرمی شیز مکر اصلنده او کوز قاضی افندک
 ایتدی دیمش لطیفه برکون بقدا و شاهارنیک
 بزی شاهارنیه قضیده سینی بر بیوک بر مر

نقد محمد ایدیش
 محمد محمد ایدیش
 محمد محمد ایدیش

40a

1.	(...) demiş. // Laṭīfe: Bir gün iki adam öküz da' vāsı
2.	iderek қадыға gelüp ikisi de қадыға
3.	ikişer yüz aqçe rüşvet virürler. Ammā
4.	birbirinüñ virdigine haberleri yok. Hele
5.	қады efendi önünde murāfa' aya turdılar.
6.	Қады eyitdi: Şulh hayırlıdır, didi. Meger bunlar
7.	gāvı bile getürmişlerdi. Қады efendi
8.	maḥkemede oturanlardan su'āl eyledi ki: Bu gāv
9.	ne deger? Dimişler ki: Dört yüz aqçe deger.
10.	İmdi bu öküz öyle ise baña degdi,
11.	deyüp қады efendi çıkarup ol dört
12.	yüz aqçenüñ iki yüzüñ birine, iki yüzüñ birine
13.	virmiş. Gāv, efendiye qalmış. Bunlar taşra
14.	çıqup birbirine dirler ki: Bizler 'abeş da' vā
15.	idermişiz meger aşlında öküz, қады efendinüñ
16.	imiş, dimişler. // Laṭīfe: Bir gün Bağdād şāhlarınuñ
17.	biri, şā' irlerin қаşīdesini bir büyük mermer

36b

1.	nāmında dostı vardı. Şol dīvāneye de bu gice
2.	bir zevk itdirem, deyüp filhāl varup anı
3.	dağı bulup alup evine getürdi. Oturup
4.	bir miqdār şöbetden şöra vaqtā ki Deli Ḥasan, Deli
5.	Süleymān'a eyitdi: Birāder, evvel ben varayım, bir baş
6.	bineyim. Şöra sen de var ammā gel ol benim gitdigim
7.	yiri gör, deyüp oda qapusından baqdı.
8.	Deli Ḥasan işini gördükden şöra biraz turup
9.	Deli Süleymān gitdi. Odanüñ içi qaranlıq. Bunlar
10.	beş altışar nöbet vardılar. Bu kerre nöbet Deli
11.	Ḥasan Beşe'ye geldi. Qalkdı gene gitdi. Velakin
12.	bunuñ qarısı aḥşāmdan misāfiri bir ğayrı
13.	yire yaturmışdı. Kendi, ol ma' hūd yire yatmışdı ki
14.	bāri Deli gelürse qaranlıqda beni ne bilür, misāfir
15.	şanur deyüp yatmışdı. Bu kerre Deli Ḥasan gelince
16.	ğayrı qarı şabr idemeyüp dimiş ki: Allah inşāf
17.	vire, aḥşāmdan beri on beş oldı, uşanmaz mısın? (...)

طائفه یارنوب خلدنات فتوخته کتورش
 حانه و عرض میدکند ابتدا لطف ایدک
 صلوات بکین و پیش مات التونه صلوات اولتار
 لطف بر آرزو مات رهندک تو گو وارث
 بر کون افندم سی پیش که قدم خاینه ابریق
 کتور دیمش اول نوب ایریکه صوفیوب
 کورر که ده لیک صوفیومه نور افندینه
 دیر که طهارت ایله ده قدم خاینه اولتار
 زیرا ابریق صوفیومه نور دیمش لطفه بر
 کون براوزون صفا و غاضی کبجه کتاب مطالعه
 ایدر که کنارنده کورر که هر کسین صفا
 او زون اولور سه اول کیمسه احمق اولور
 دیمش قاضی افندک صفا لنی التاء لوب باک
 صقوب صومه طوقی ویرر طموشوب جمله
 یاندک بو حال باشنه کبجه کتابه کنارینه
 یاز دیکه واللہی احمق باللہی احمق هله بزخریه
 ایدم کرجات ایش دیمش لطفه بر کون کوزی
 آچیقاریه

آچیقاریه بری کورر من که شیطان عابد اللعنه
 بر قوجه جهودی او موزنده کتوروب
 کیدر دیمش که ای لعیه بومسکاریه لعینی
 نره یه کتورر سون دیشی شیطان دیمش که
 چوق حیلله گروار ور که بنم خاطریمه کلمن
 تعلیم ایدرم و دیمش لطفه بر کون منادجام
 رحمتا واسعه بر شا عریه دیواننی المنشی
 منادجام کورر من که دیواننده یازدیغی
 بر الای مهادت بی معنی سوزلر معنادن
 انز انار یوق منادجام انی تحقیقه چکوب
 دیمش که بوح بامک الله ای دیوان دیمش
 کورن کرجاک صانوب کوم اولوب دیمش که
 بو شمدکی شاعرلر معنای بزم دیواننزدن
 اولور منادجام و دیمش که کرجاک دیرسیه
 زیرا سنک دیواننده اصناد معنایوق دیمش
 لطفه بر کون بصره وی حقور حمامه کورر
 بر تالک کلوب کیمسه ایله درسیه اولرک

1.	açıkların biri görmüş ki şeytan ‘aleyhila’ ne
2.	bir kıoca Cehūd’ı omuzında götürüp
3.	gider, demiş ki: Ey la’în, bu şınarın la’îni
4.	nereye götürürsün, demiş. Şeytân demiş ki:
5.	Çok hîleler vardır ki benim hâtrıma gelmez
6.	ta’lîm iderim, demiş. // Laṭîfe: Bir gün Monla Cāmi’
7.	rahmeten vâsi’â, bir şâ’irin dîvânını almış gitmiş.
8.	Monla Cāmi’ görmüş ki dîvânında yazdığı
9.	bir alay mühmelât bi-ma’ nâ sözler ma’ nâdan
10.	eşer âşâr yok. Monla Cāmi’ anı taḥmîke çeküp
11.	demiş ki: Yuḥ (?) bârekallah eyi dîvân, demiş.
12.	Gören gerçek şanup germ olup demiş ki:
13.	Bu şimdiki şâ’irler ma’ nâyı bizim dîvânımızdan
14.	alurlar. Monla Cāmi’ demiş ki: Gerçek dirsın
15.	zîrâ senüñ dîvânında aşlâ ma’ nâ yok, demiş. //
16.	Laṭîfe: Bir gün Başravî, Çukurḥamâm’a girmiş.
17.	Bir tellâk gelüp kise ile derisin üzme

1.	taşa yazup ḥalîfenüñ kıapusına getürmüş.
2.	Ḥalîfeye ‘arz itdikle eyitdi: Luṭf idüñ
3.	şulḥa çekin, demiş. Biñ altuna şulḥ olmuşlar. //
4.	Laṭîfe: Bir bâzargānuñ bir Hindî kıulu varmış.
5.	Bir gün efendisi demiş ki: Kıademḥāneye ıbrık
6.	getür, demiş. Ol kıul, ıbrıga şu kıoyup
7.	görür ki delik, şu kıutmayor. Efendisine
8.	dir ki: Ṭahâret eyle de kıademḥāneye öl gir.
9.	Zîrâ ıbrık şu kıutmayor, demiş. // Laṭîfe: Bir
10.	gün bir uzun şakallu kıaḍı, gice kıtâb müṭâlâ’a
11.	iderken kenârında görür ki her kıimin şakalı
12.	uzun olursa ol kıimse aḥmaḳ olur,
13.	demiş. Kıaḍı efendi şakalını eline alup pek
14.	şıkup muma kıutvirür. Kıutuşup cümlesi
15.	yandı. Bu ḥâl başına gelince kıtâbın kenârına
16.	yazdı ki: Vallâhi aḥmaḳ, billâhi aḥmaḳ, hele ben tecrübe
17.	itdim gerçek imiş, demiş. // Laṭîfe: Bir gün gözi

در سینه و ارمنی تمام بصره و نیک در سینه
 اچیبوب دیمش که او سته بنم باشمه بر بولک
 برحم قوتلک دیمش که بقدر اولسون
 بصره وی دیمش که قولای غیره دق اسمنی
 سوال ایتمش تیلک بصوح دیمش بصره و
 دیمش که تویه اولسون بر دخی بو حما مه کاوب
 کیریم دیمش لطفه برکون بر کل اوم حمامه
 کیرنش بونک فسر چالمنار طره چقوب
 هاجی به دیمش که فسمی او غورکتار هاجی
 دیمش که سن بونده کلدیکی زمان یا شنده فسر
 بو عیدک دیمش کل قویا دایدوب دیمش که
 امت محمد انصاف ایدک بو پانن ایله حمامه
 فسر پیر کاسور می دیمش لطفه برکون
 بر سوری حصارلی اتا ترس بتمش سوال
 ایتمش نیجون اتا ترس بر سیه دیمش که بن ترس
 بنمه دم وار سه ات ترس در دیمش لطفه
 برکون بر الی سوری حصارلی بر قلعه

چنگه

چنگه وار منار بر نیک او موزینه صوتیاری
 دیمش او ق کلمش همان قلعه دن او ق اتانه
 دیمش که او زر مده قلفانی کور می سپه که
 او موزینه او ررسون دیمش لطفه برکون
 خواجه نصر الدینه افندیه بر روم ایلی قاضی
 قنوب پیر او صاحبی قارتم اجدد دیمش
 خواجه ده بو غورق اتمک پیدا ایدوب او کت
 کتور کور که خریف او یومش خواجه فکر
 ایدوب نه لادوم که بونی او یخودن او یاروب
 بیک ویرم دیوب بر مقدار بو غورق دن
 خریفک بیقرار بنه سورر زماندن صکره
 قاضی او یخودن او یاروب ویرکه او صاحبی
 پزته وار کتور دیر خواجه دیو که
 سلطانه دخی شمدک دیوب یا تد کوزدیر
 قاضی اینا منوب پز بیک کتور پیم دیدک
 خواجه اینا تمسک استنه بیقرار نه بو غور
 وار قاضی ایله بو قلیوب بو غور دی کورده

42a

1.	cenge varmışlar. Birinüñ omuzına şoytarı
2.	bir oq gelmiş. Hemān qal' adan oq atana
3.	dimiş ki: Üzerimde qalkanı görmez misin ki
4.	omuzıma urursun, dimiş. // Laṭife: Bir gün
5.	Hoca Naşreddīn Efendi'ye bir Rum ili qağısı
6.	qonup: Tiz ev şāhibi qarnım açdır, dimiş.
7.	Hoca da yoğurt, etmek peydā idüp öñine
8.	getürür. Görür ki herif uyumuş. Hoca fikr
9.	idüp ne lāzım ki bunı uyħudan uyarup
10.	yimek virem deyüp bir miqđār yoğurtdan
11.	herifin bıyıqlarına sürer. Zemāndan şoñra
12.	qaçı uyħudan uyanup dir ki: Ev şāhibi
13.	tiz ne varsa getür, dir. Hoca dir ki:
14.	Sultānum daħı şimdi yiyüp yatdıñuz, dir.
15.	Qaçı inanmayup: Tiz yimek getür yiyeyim, didi.
16.	Hoca: İnanmazsañ işte bıyıqlarında yoğurt
17.	var. Qaçı, eliyle yoqlayup yoğurdı gördükde:

41b

1.	rütbesine varmış. Temām Başravī'nüñ derisi
2.	acıyup dimiş ki: Usta, benim başıma bir büyük
3.	yerħam (?) qo. Tellāk, dimiş ki: Ne qadar olsun?
4.	Başravī dimiş ki: Qulağıma daq. İsmi
5.	su 'āl itmiş. Tellāk: Naşuħ, dimiş. Başravī
6.	dimiş ki: Tövbe olsun bir daħı bu ħamāma gelüp
7.	girmeyim, dimiş. // Laṭife: Bir gün bir kel adam ħamāma
8.	girmiş. Bunuñ fesin çalmışlar. Taşra çıqup
9.	ħamāmcıya dimiş ki: Fesimi uğurlamışlar. ħamāmcı
10.	dimiş ki: Sen bunda geldiğin zemān başında fes
11.	yoğıdı, dimiş. Kel feryād idüp dimiş ki:
12.	Ümmet-i Muhammed inşāf idüñ. Bu baş ile ħamāma
13.	fessiz gelinür mi, dimiş. // Laṭife: Bir gün
14.	bir Sivriħişārlı ata ters binmiş. Su 'āl
15.	itmişler: Niçün ata ters binersin? Dimiş ki: Ben ters
16.	binmedim, varsa at tersdir, dimiş. // Laṭife:
17.	Bir gün bir alay Sivriħişārlı bir qal' aya

برادر اکبر بدم ایسه الله برکات ویره دیش
 لطیفه برکون بصره وی حسن پاننا اسنه
 برقصیده نظر ایدوب کنور متی خبری
 یوق که پاننا نه شاعر دن ونه شعر دن
 حظ ایدر بصره وی کله کیده او صانور
 مکر پانناک کج دهان دیر لر برامای
 وار متی بصره وی انک ایله اشنا اولوب
 ایله پاننا یه سوبله بن بر مننه و بر سه
 کج دهان دیشی که اوج یاشندن بری انک
 بو ادم خواجه سیدر اکا سوبله دیشی بصره
 سی طور که انک بیغنه او زره یم دیشی
 لطیفه برکون شعاردن بری وزر اصحابی
 ایدر اخر عمر نده اعما اولوب بر علم ایدوب
 بر کوچک او غایب انک الله و بروب قیو قیو
 کوز ایدر برکون وزیر لر دن بری کوزوب
 بونک خاطر یه صومردی بنی بلور می می
 دیدر اعما بلی بلورم بو بجه زمان احسانک
 کوردیکم

کوز فیکم پاننا دکل می می دیدر پاننا ایدر
 بو معصوم او قور می دیدر اوت ساطام
 او قور دیدر پاننا ایدر نه او قور دیدر
 شاعر ایدر پاننا می بو حالده کوروب اکا
 احسان ایتینار یه جاننه لغت او قور
 دیدر لطیفه کینه بو قلندر دی رمضان شریفه
 او مرج طومان ایشی و لکن لهر کیمه ساحور
 طعامن پیر ایشی بو کاسوال ایتنار او مرج
 طومان می مخور طعامن بر سه دینار
 اول دخی دیشی که فرضی ترک ایدم یا سنی
 دخی ترک ایدر می دیشی لطیفه برکون خواجه
 نصر الدین خاتوننه دیر که لطف ایله ای خاتون
 سزکله صفا ایدر لیم و لکن بنم اشغالیم جو قدر
 خاطر مدده قالمز لهر جمعه کیمجه سی اولاد
 سنی بنم صار یغم بونک او زره قوکی بند
 بیله یم که اول کیمجه جمعه کیمجه سیدر خاتون
 اوله ایدر هاک اولدای بو منوال او زره بر زمان

43a

1.	gördüğüm paşa değil misin, didi. Paşa eyitdi:
2.	Bu ma' şüm okur mı, didi. Evet sultānum
3.	okur, didi. Paşa eyitdi: Ne okur, didi.
4.	Şā' ir eyitdi: Babasın bu hâlde görüp aña
5.	ihsân itmeyenlerin cânına la' net okur,
6.	didi. // Laṭīfe: Gene bir Qalenderī, ramazān-ı şerīfde
7.	oruc tutmaz imiş. Velakin her gece sāhūr
8.	ta' āmın yir imiş. Buña su'āl itmişler: Oruc
9.	tutmazsın, saḥūr ta' āmın yirsin, dimişler.
10.	Ol daḥı dimiş ki: Farzı terk itdim ya sünneti
11.	daḥı terk ideyim mi, dimiş. // Laṭīfe: Bir gün Hoca
12.	Naşreddīn ḥātunına dir ki: Luṭf eyle ey ḥātun,
13.	senüñle şafā idelim. Velakin benim işgālim çokdır,
14.	ḥatırında kalmaz. Her cum' ā gicesi olduğda
15.	sen benim şarığım yük üzre ço ki ben de
16.	bileyim ki ol gece cum' ā gicesidir. Ḥātunı da
17.	öyle idecek oldı. Bu minvāl üzre bir zemān

42b

1.	Birāder eger yidim ise Allah berekāt vire, dimiş. //
2.	Laṭīfe: Bir gün Başravī, Ḥasan Paşa ismine
3.	bir kaşīde nazm idüp getürmiş. Ḥayrı
4.	yoğ ki Paşa ne şā' irden ve ne şī' irden
5.	ḥazḫ ider. Başravī gele gide uşanur.
6.	Meger Paşa'nuñ Gecdehān dirler bir imāmı
7.	varmış. Başravī anıñ ile aşnā olup: Kerem
8.	eyle, Paşa'ya söyle bene bir nesne virsin.
9.	Gecdehān dimiş ki: Üç yaşıñdan beri anuñ
10.	bu adam ḥocasıdur aña söyle, dimiş. Başravī:
11.	Sen tūrurken anıñ bıyığına üzeyim, dimiş. //
12.	Laṭīfe: Bir gün şu' arādan biri vüzerā musāḥibi
13.	idi. Āḥir ' ömrinde a' mā olup bir ' ilm peydā idüp
14.	bir küçük oğlanuñ eline virüp kapu kapu
15.	gezer idi. Bir gün vezīrlerden biri görüp
16.	bunuñ ḥatırın şordı: Beni bilür misin,
17.	didi. A' mā: Belī, bilürüm bunca zemān ihsānuñ

ذوق ابتدا بار بر کون خاتون جمعه کجه سینه
 قناعت ایتمیوب صارینی یوک اوزره قور
 خواجه کور دیگی صامریق یوک اوزره طور
 قاری بوکیجه نه کیجه سیدر جمعه دیمش
 خواجه دیمش نه یا حقه کیجه سی طور خون
 یاز دیمش لطیفه کنه بر کون خواجه حقیقت
 سورر کنه چقاش قایشی قیراش باشندن
 صاریفاک چقاریب جفته باغله منن حقیقتی
 طور ایدوب سورنجه صامریق باره یاره
 اولمش خواجه اول حالی کورنجه های کیدیک
 صارینی باقین دی قایمده نه چکرش دیدی
 حکایت بر کون خواجه اوغلی ایله کیدر کنه کورر
 بر جنازه کتورر لر اول جنازه اردنجه بر
 قار میجی اغلیوب دیرمش که های اوغلی کون
 بو قدر دور لو میکار ایچکار یورغان دوشک
 ایچنده یا تور کنه شمدی بر او کتورر لر که
 نه نیاک نه ایچک نه یورغان نه دوشک حصیر
 بیله

بیله یوق دیمش خواجه ناک اوغلی دیمش که
 بانا بو جنازه بی الله اعلم بزیم او کتورر لر
 دیمش حکایت بر کون خواجه بر کون شهره
 واروب شهرک طیره سنده بر قوز اغاجی
 کورر مکر خواجه جوین اغاجینی بکرمش
 فکر ایدوب بو اغاج اریک اغاجی ایچق
 دیوب براز قابوقلی جوین قوپارمش بعد
 اصیروب کورر که ایچی اغزیه قیامش
 بیحضور اولوب دیر که انی اس اریک امیا
 ایچنه زهر لری قاند یار دیمش حکایت بر کون
 بصره وی ادرنه سیرینه کیدوب شهرک کورر
 بر دهر چلبی یه لراست کلوب سالامنه طوب
 چایی التفات ایتمیوب کجوب کیدر بو تره چایی
 بو وصفی بصره ویناک کوجینه کلوب صبر
 ایله میوب چایی ناک اردن دن پاستوب دیر که
 سلطانم نجیب بن منده به التفات ایتمیوب
 بر سادم ویرمه دن کجوب کتد کور دیک

44a

1.	bile yok, demiş. Hoca'nun oğlu demiş ki:
2.	Baba bu cenāzeyi Allah-u a'lem bizim eve getirürler,
3.	demiş. // Hikāyet: Bir gün Hoca, bir şehre
4.	varup şehriñ taşrasında bir koz ağacı
5.	görür. Meger Hoca ceviz ağacını bilmezmiş.
6.	Fikr idüp bu ağaç erik ağacı ancak
7.	deyüp biraz kabuklı ceviz koparmış. Ba' de
8.	ışırup görür ki acı ağzın kabartmış
9.	bī-ḥuzūr olup dir ki: Endāmın erik ammā
10.	içine zehirler mi katdılar, demiş. // Hikāyet: Bir gün
11.	Başravī, Edirne seyrine gidüp şehri gezerken
12.	bir dilber çebebiye rāst gelüp selāmına тұrır.
13.	Çelebi, iltifāt itmeyüp geçüp gider. Bu kerre çebebinüñ
14.	bu vaşfi Başravī'nün gücine gelüp şabr
15.	idemeyüp çebebinüñ ardından yetişüp dir ki:
16.	Sultānum, ne 'aceb ben bendeye iltifāt itmeyüp
17.	bir selām virmeden geçüp gitdiñüz, didi.

43b

1.	zевқ itdiler. Bir gün ḥātun cum' ā gicesine
2.	қанā' at itmeyüp şarıǵı yük üzre қодı.
3.	Hoca gördi ki şarıǵ yük üzre тұrır:
4.	Қарı bu gice ne gicesidir? Cum' ā, demiş.
5.	Hoca demiş ki: Ya cum' ā gicesi тұrsun
6.	ya biz, demiş. // Laṭīfe: Gene bir gün Hoca çift
7.	sürerken çiftin қayışı kırılmış. Başından
8.	şarıǵuñ çıkarıp çiftе bağlamış. Çifti
9.	zor idüp sürünce şarıǵ pāre pāre
10.	olmuş. Hoca ol ḥālī görünce: Hay gidinüñ
11.	şarıǵı baқındı, қayış da ne çekermiş, didi. //
12.	Hikāyet: Bir gün Hoca, oǵlı ile giderken görürler ki
13.	bir cenāze getirürler. Ol cenāze ardınca bir
14.	қарıcık аǵlayup dirmiş ki: Hay oǵul günde
15.	bu қadar dürlü yimekler, içmekler, yorǵan döşек
16.	içinde yaturken şimdi bir eve getirürler ki
17.	ne yimek, ne içmek, ne yorǵan, ne döşек, ḥaşır

چای ایتدی بن سنی سائل صاندیم اول ایلدن
سلام و بر میبوی کجدم دیوب نجوب کمنی
بصره وک غیرت او رنه شهرند حجابدن
طوره میوب استانبوله کاتنی لطیفه کنت
بر کون ذیاده حسینش ارون برک یاز قیش
فیون باشی بر من بوکا سوال ایتمش که کمت
ندر که سن داتما قیون باشی بر من جواب
و بر من که باشی یکده بر قاج فاند وار در اولاد
برک بود که حد متکار بر منی او غور لیم
ویسه ایده مزایکینی اولدر که او دون خوجی
یو قدر او چینی هر بر لقمه سند بر لذت
وار در دینش لطیفه کنت بر حسین هر وقت
طعامه ال صوند قد ایکی کره اعوز و بر من
سوال ایتمش نجون طعام یکده ایکی کره اعوز
دیر منی جواب و بر من که او لکنی شطانی طرح
ایجون ایکنی طنزه دن طعام اوز زینر کلندر
طرح ایجون دیش لطیفه یار اذن بر تون برک
مرحوم

۴۵
مرحوم خواجه نصر الدیننه سوال ایتدی که
حق تعالی قولونک زرقنه کفیلدر با یجون
یوزک صوبیوک دوکوب اذن بوندن
سنی طالب ایدر منی دیشار خواجه دینک
یا سن یوز صوبی ایله دوکوم یوز و ده جک
دکنام دینش بنور لئک بر کون اق شهره
کلدره خواجه ایتدی کل سنطه حمامه
کیده لیم دیوب حمامه کیرد یار لکن بنور لئک
بانده یوز التون ده کبر بر تونه قوشا یوب
ایچری کیروب قورنه باشنه او توروب
دو نوب خواجه دیدکی بر قول اولسم
صائمق لایم کلسه فقدر التون ایدرم
دیدکی خواجه ایتدی ایچق یوز التون ایدرم
دیدکی بنور لئک بره سن نه سویلر منی لیم
بیم بلیمده اولان بنسما ل یوز التون دکر
دیدکی خواجه بای بند ایچق بانده کی بنسما ل
بها بچدم یوخسه سنی بر التون کیمسه مزید

1.	merhūm Hoca Naşreddīn'e su 'āl itdiler ki:
2.	Hak Te'ālā kulumun rızkına kefiledir. Ya niçün
3.	yüzün şuyun döküp andan bundan
4.	şunu taleb idersin, dimişler. Hoca dimiş ki:
5.	Ya ben yüz suyu ile degirmen yürüdecek
6.	degilim, dimiş. // Timurlenk, bir gün Akşehir'e
7.	geldikde Hoca'ya eyitdi: Gel senünle hamāma
8.	gidelim, deyüp hamāma girdiler. Lakin Timurlenk,
9.	beline yüz altun deger bir futa kuşanup
10.	içeri girüp kurna başına oturup
11.	dönüp Hoca'ya dir ki: Ben kul olsam
12.	şatılmağ lāzım gelse ne kadar altun iderim,
13.	didi. Hoca eyitdi: Ancağ yüz altun iderdün,
14.	didi. Timurlenk: Bre sen ne söylersin, hemān
15.	benim belimde olan peştemāl yüz altun deger,
16.	didi. Hoca: Belī, ben de ancağ belindeki peştemāle
17.	bahā biçdim. Yoğsa seni bir altuna kimse almaz, didi. //

1.	Çelebi eyitdi: Ben seni sā'il şandım. Ol eelden
2.	selām virmeyüp geçdim, deyüp geçüp gitmiş.
3.	Başravī, ğayrı Edirne şehrinde hicābından
4.	tıramayup İstānbul'a gelmiş. // Laṭife: Gene
5.	bir gün ziyāde ḥasīslerden biri, yaz kış
6.	koyun başı yirmiş. Buña su 'āl itmişler ki: Hikmet
7.	nedir ki sen dā'imā koyun başı yirsin? Cevāb
8.	virmiş ki: Baş yimekte birkaç fā'ide vardır. Evvelā
9.	biri budur ki: Hizmetkār bir şey uğurlayım
10.	dise idemez. İkinci oldur ki: Odun ḥarcı
11.	yoğdur. Üçüncü: Her bir loğmasında bir lezzet
12.	vardur, dimiş. // Laṭife: Gene bir ḥasīs, her vaḳitde
13.	ta'āma el şundukda iki kerre e'üzü dirmiş.
14.	Su 'āl itmişler: Niçün ta'ām yimekte iki kerre e'üzü
15.	dirsin? Cevāb virmiş ki: Evvelki, şeyṭanı tarḥ
16.	içün. İkinci, taşradan ta'ām üzerine gelenleri
17.	tarḥ içün, dimiş. // Laṭife: Yārāndan bir gün biri,

حکایت کند بر کون خواجه یتیمور لنگی مانند
 او توردی یتیمور لنگی آید یک ای خواجه
 کل سگله بر حمامه کیره لیم دیوب حمامه
 کیر و یار کنی یتیمور لنگی اون پیش قدم
 ایچ اغا لرینه اهورلدیکم مجان خواجه آله
 قورنه باشنده او توردی کنی سیر جمله نزل ارکیزه
 بر یومرطه الوپ کاوب خواجه ناک
 قرتوسنده او توردی بر مر او زره برر
 یومرطه پراغه سزدیدک انارده کاوب
 او یله آید یار بعد یتیمور لنگی قرتوسنده
 طور دیار اولده صده خواجه بو حال کورد
 قورنه باشندن قالمقوب قورنه او زرنینه
 چقوب الارینه بر برینه اوروب خروس بی
 او تدی یتیمور لنگی خواجه نیلرک دیدک
 خواجه آیدک بو قدر طاوغه بر خروس
 لا زمدت دیوب جواب و برنش حکایت
 بر کون خواجه نما توننه دیرنه ای خاتون
 بر چناغه

بر چناغه بران یوغورت قو صباح اولد قده
 یتیمور لنگی کوره ییم دیدک خاتون دخی بر
 چناغه یوغورت و یوب حاضر آیدک جون
 صباح اولدی خواجه اول چناغی بر سیم
 استماعه آیدست مقره مه سنه یوب الوپ
 یتیمور لنگی او کنه قودک یتیمور لنگی آیدک
 ای خواجه ندر بو دیدک خواجه آیدک
 سلطانم سیره نازه جله یوغورت توردی
 ییم سیزو بو مقره میله آیدست آلد قده سینه
 دیدک یتیمور لنگی مقره مه لی چوزوب
 چناغی جقار دی مقره میله بقوب آیدک
 ای خواجه بو مقرمه اشلیم ناک فرجه
 بیستهمه لی دیدک خواجه دیدکی ای
 اشله یه بونزه یوق شو ناک باشنه بیته
 دیش حکایت بر کون خواجه ناک زخمی سی
 دو ک نور همان خمار ناک او زرنینه بر هکبه
 یوب او غاونک بو یوننه بر بیوک طا اول

1.	bir çanağa biraz yoğurt қо. Şabâh olduqda
2.	Timurlenk'e götüreyim, didi. Hâtun dağı bir
3.	çanağa yoğurt koyup hâzır itdi. Çün
4.	şabâh oldı. Hoca ol çanağı bir sım
5.	işleme abdest maqremesine koyup alup
6.	Timurlenk öñine qodı. Timurlenk eyitdi:
7.	Ey Hoca nedir bu, didi. Hoca eyitdi:
8.	Sulţānum size tazece yoğurt getürdim.
9.	Yıyesiz ve bu maqremeye abdest aldıqda silinesiz,
10.	didi. Timurlenk, maqremeyi çözüp
11.	çanağı çıkardı. Maqremeye bakup eyitdi:
12.	Ey Hoca, bu maqreme işleyenüñ fercine
13.	yestehlemeli, didi. Hoca didi ki: Anı
14.	işleyen bunda yok şunun başına yestehle,
15.	dimiş. // Hikâyet: Bir gün Hoca'nuñ zahîresi
16.	dükenür. Hemān hımarınuñ üzerine bir hegbe
17.	koyup oğlunuñ boynuna bir büyük tavul

1.	Hikâyet: Gene bir gün Hoca, Timurlenk yanında
2.	otururdu. Timurlenk eyitdi: Ey Hoca
3.	gel senüñle bir hamâma girelim, deyüp hamâma
4.	girdiler. Lakin Timurlenk, on beş kadar
5.	iç ağalarına ısmarladıkim: Kaçan Hoca ile
6.	qurna başında otururken siz cümleñüz elleriñüze
7.	birer yumurta alup gelüp Hoca'nuñ
8.	karşusunda oturup mermer üzre birer
9.	yumurta bırağasız, didi. Anlar da gelüp
10.	öyle itdiler. Ba' de Timurlenk'in karşusunda
11.	şurdılar. Ol demde Hoca bu hâli görüp
12.	qurna başından kalkup qurna üzerine
13.	çıkup ellerin birbirine urup horoz gibi
14.	ötdi. Timurlenk, Hoca'ya: Neyledüñ, didi.
15.	Hoca eyitdi: Bu kadar tavuğa bir horoz
16.	lâzımdur, deyüp cevâb virmiş. // Hikâyet:
17.	Bir gün Hoca, hâtunına dir ki: Ey hâtun,

چروب بر قنويه كلدنده اوغلي طاولي
 چادر خانه صاحبي كوتك ار كاك كرك كوتك
 قنويه جقار خواجه لي كورد و ب بر چناق
 ز خيره ويرر هك كيه قنوب بر قنويه
 ه خي وارردى ككن كوردك بر قنادى
 اجيق قنوب او كنده اوغلي طاولي چاله
 كوردى ايجردى كنه جهدى بو كتره
 خواجه خما ديم ايجرى چكوب واروب
 اخوره بقلدى او غلوتاك طاول بوغازند
 سقا يوقارى چقوب كورد يار صيت و صدا
 يوق ككن خواجه قولا غنه بر صدا كلك سكو
 خانه صاحبي خاتم شهرين قاضى سى اليه
 قول ايدو ميل و دل كون كل چاك ايتم خاتم
 حمامه كبروب پاك يونوب چاربه لره
 ديركه بين اولك افندي نيك كلمه سى يقى در
 ديوب طور بو كتره خواجه بو صدا كرك
 كوتك ايد نيجه البته بونده بر ايتم وارور
 ديوب

ديوب طور كره كور ديكه قوشوننده بر
 شاهانه او ده مزيج اورته برده مجلس
 سيقيا خواجه در اوغلي اليه يوك ايجره كيرور
 او تورر كر و نماقون مسكوه خاتم حمامدن
 چقوب اول او ده به كلوب او تور وى
 اول محله چاربه لو كلوب ايتديار سلطتم
 استنه افندى خضر نيك كلكى ديديار
 بو كتره خاتم بر نون طور و ب افندي
 قوشولدى چاربه لرا افندي نيك قولتوغنه
 كبروب او ده به كتور ديلر افندى كلوب
 صوبو تب او تور وى چايه لرا سايه
 بر بو قجيه قنوب افندى ساده عرفيه
 طومان بيجه مجلس باشنه او تور وى
 چا نمده قنوب او تور ديلر بعد الطعام
 با ده نون ايدوب تمام كرم اولد قارند
 بوناد اتلو او يثونه قالفد قارند خاتم
 ايتدى افندى بنم كوكور شوبله بر او يوف

47a

1.	deyüp tırurken gördi ki karşıusunda bir
2.	şāhāne oda müzeyyen. Orta yirde meclis-i
3.	müheyyā. Hoca, der-oğlı ile yük içre girüp
4.	otururlar. Zemāndan soñra hānım hamāmdan
5.	çıkup ol odaya gelüp oturdı.
6.	Ol maħalde cāriyeler gelüp eyitdiler: Sultānum,
7.	işte efendi hāzretleri geldi, didiler.
8.	Bu kerre hānım yirinden tırup efendiyi
9.	karşuladı. Cāriyeler, efendinüñ koltuğına
10.	girüp odaya getürdiler. Efendi, gelüp
11.	şoyunup oturdı. Cā[ri]yeler esbābın
12.	bir boğçaya koyup efendi, sāde ‘ arakıyye,
13.	tıman-paça meclīs başına oturdı.
14.	Hānım da gelüp oturdılar. Ba‘ de‘t-‘ta‘ ām
15.	bāde-nüş idüp temām germ olduklarında
16.	bunlar atlu oyununa kılkdıklarında hānım,
17.	eyitdi: Efendi, benim gönlüm şöyle bir oyun

46b

1.	geçürüp bir kapuya geldikde oğlı tavulı
2.	çalar. Hāne şāhibi gerek erkek gerek, ‘ avrat
3.	kapuya çıkar. Hoca’yı görüp bir çanak
4.	zahıre virür. Hegbeye koyup bir kapuya
5.	dağı varurdu. Lakin gördi bir kanādı
6.	açık, kapu öninde oğlı tavulı çala
7.	gördi, içerden kimse çıkmadı. Bu kerre
8.	Hoca hımarın içeri çeküp varup
9.	ağura bağladı. Oğlunuñ tavul boğazında
10.	me‘ ān yukarı çıkup gördiler, şıyt u şadā
11.	yok. Lakin Hoca kulağına bir şadā geldi. Meger
12.	hāne şāhibi hānım, şehrin kağısı ile
13.	kağı idüp ol gün gelecek imiş. Hānım,
14.	hamāma girüp pāk Yunup cāriyelere
15.	dir ki: Tiz oluñ efendinüñ gelmesi yakındur,
16.	deyüp tırur. Bu kerre Hoca, bu şadedleri
17.	güş idince elbetde bunda bir iş vardur,

استرديدك اقدك ندر اول او بون افندم
 ديدك خاتم ايتدك بهم قوتومك ادي
 آنچه تله او لسون سنك كي تك ادي
 سيوري حصار او لسون بن آنچه قلوه في
 آچوب فرشتو طور هم سن سيوري حصار
 ايله يوروش ايله سيدك جواجه بوك
 ايجره ارغاونده ديدكي ارغاون جنك اوزره
 لكد سن جنكي خريسي بوش قوسده ديدك
 هله طور جنكه ميا شرت ايله سونار ديد
 چونكه خاتم آنچه قلوه في اچوب طوردي
 اقديد سيوري حصار الله الوب
 خاتمه دو غورت يوروش يونجه خواجه
 او غلونه اشامنه ايتدك ارغاون برون
 بره طاوله جوماني اورنجه هان خاتم
 واقندك بو ايو غلده متد و گلدر ديوب
 اوده دن مشره اولوب صولوعني حاق
 اشاعده الديار افندك بو جيره علامه
 ديوب

۴۸
 ديوب بر زمان بر برينه يعقوب طورديار
 اول دنده خواجه فرصتي غنيمت يلو
 يعقوب افندك اسيا بلر يور و صارتك
 الوب اشاعي اينوب افندك برده
 نازك قاطري واردي خماري او غاونه
 و زوب قاطره كندك بنوب سوروب
 او قاطره بار اما بو طرفدن قاضي افندي
 و خاتم بوقاري جققه خوف ايدوب بر
 جاريه امرا ايتدي وار بن بوقادوده كمشه
 وار سيدر ديدك جاريه نيك حوقيله
 واروب بنجره دن بقدر كمشه بوق
 اوده يه كيروب اشاعي بوقادوي بقدر
 ۲ صايد كمشه بوق تاوب اهانم افندي
 خبر و بوق امارده يعقوب كورديار
 قاضي افندك نيك غيري كوكلي بولديوب
 خاتمه ايتدك بوقادوي خبر علامه
 دكلدر ذوق بر آجز و قنده ايله ليم بهم

48a

1.	deyüp bir zemân birbirine baķup ıurdılar.
2.	Ol demde Hoca, fırsatı ğanîmet bilüp
3.	çıķup efendinüñ esbâbların ve şarığñ
4.	alup aŗağı inüp. Efendinüñ bir de
5.	nâzik kaķırır vardı. Hımarı oğluna
6.	virüp kaķıra kendi binüp sürüp
7.	eve geldiler. Ammâ bu taraıdan kaķı efendi
8.	ve hânım yuķarı çıķmağa havı idüp bir
9.	câriyeye emr eyledi: Var baķ yuķaruda kimesne
10.	var mıdır, didi. Cârîye, biñ havı ile
11.	varup pencereden baķdı, kimse yok.
12.	Odaya girüp aŗağı yuķarı baķdı
13.	aşlâ kimse yok. Gelüp hânımefendiye
14.	haber virdi. Anlar da çıķup gördiler.
15.	Kaķı efendinüñ ğayrı ğöñli bulanup
16.	hânıma eyitdi: Bu ‘alâmet havı ‘alâmet
17.	degildir. Zevķi bir âhir vaķitde idelim. Benim

47b

1.	ister, didi. Efendi: Nedir ol oyun efendim,
2.	didi. Hânım eyitdi: Benim kütumuñ adı
3.	Aķçaķal‘ a olsun. Senüñkinüñ adı
4.	Sivrihişâr olsun. Ben Aķçaķal‘ a’yı
5.	aķup karşı ıurayım. Sen Sivrihişâr
6.	ile yürüyüş eyle, didi. Hoca, yük
7.	içre oğluna didi ki: Oğlan cenk üzre
8.	geldik. Sen cengi harbi boş koma, didi.
9.	Hele ıur cenge mübâşeret eylesünler, didi.
10.	Çünki hânım Aķçaķal‘ a’yı aķup ıurdı.
11.	Efendi de Sivrihişâr‘ı eline alup
12.	hânıma doğrı yürüyünce Hoca
13.	oğluna işâret eyledi. Oğlan birden
14.	bire ıavula çomağı urunca hemân hânım
15.	ve efendi, bu eyü ‘alâmet degildir, deyüp
16.	odadan ıaşra olup şoluğı caķ
17.	aşâğıda aldılar. Efendi: Bu cîn ‘alâmetidür,

اسما باری می کتورک کندیم دیدی و ادوب
 افندیك اسما باریه ارایوب بوله میدیار حاتم
 و افندی بو حاله خیران اولدی ایلر افندی
 ایتدی اولدن اولدی صقیلی کورک احواره
 قاطر طور ری واروب بقیوب کور دیار اولره
 یوق کالوب خیر لور دیار خیرک افندی حضرت
 لرینه خیرت الوری جز الله دیوبت قلم الوی
 فائده برتن کوره یازوب وارن جاریه ایله بزه
 برقات لباس کوندره سینه دیوب جاریه ایله
 تذکره بی کوندره ک ناسب افندی تذکره
 موجبتجه برقات لباس ویردی جاریه الوی
 افندی کتور و ک کیوب اوینه کلدی چونکه
 صباح اولدی خواجه افندی قاضی افندیك
 استا بلریه بسوب قاطره بیوب دیوغری
 حکیمه کندی بریوه قاضی افندی حکمه ده
 او توزر کور و ک خواجه کندی قاطره ایله
 حکیمه چیقه کلدی قاضی افندی بوند برکت

وارور

وارور دیوب نبودن قرینو ایوب افندی
 بو قاطریک و بو اسما باری قندن الیکز دین
 خواجه ایتدی سلطانه دیوکی کون ایجه قلو له ایله
 سیورک حضار بوز غوننده الیه کیردی
 دینجه قاضی حال بنه بوز دن اولدوغین
 طیبوب دونوب بقیه افندی چونکه مال غنایم
 سیره مستحقدر وکن ای خواجه دوه ای
 کور و کی ییدن اولسون کن سلطانه کا شکره
 دوه نک بهاییم ده ویرسه کز اول زمان
 بهج سوبله مم دیدی بو توه قاضی افندی
 یکر می التوندره طغی سکوت ویردی که سطره
 چقمیه بو توه خواجه نصر الدین قاضی افندی
 وداع ایدوب سطره جتوب قاطر بیوب سوروب
 اوینه کلدی استجه خواجه نصر الدین افندیك
 قصه غونیم سی بوند نماج اولدی نیم جانم
 خواجه نصر الدین افندی و ک اولدوغینه
 استباه بو قدر بو شیاردن خیرک اکاهی

49a

1.	vardır deyüp kapudan karşılayup: Efendi,
2.	bu kaçı ve bu esbâbları kanden aldıñuz, didi.
3.	Ḥoca eyitdi: Sulṭānum, dñnki gñn Aḳçaḳal' a ile
4.	Sivriḥiṣār bozgununda elime girdi,
5.	diyince kağı, ḥāl ne yüzden olduğın
6.	tuyp dönüp: Baḳa efendi, çñnki māl ḡanāimdir,
7.	size müsteḥađdır. Velākin ey Ḥoca, deveyi
8.	gördññ mi? Yeden ölsñn, lakin sulṭānum kāṣke
9.	deveniñ bahāsın da virseñiz, ol zemān
10.	hiç söylemem, didi. Bu kerre kağı efendi,
11.	yigirmi altun da ḥaḳḳ-ı sñkñt virdi ki sır taṣra
12.	çıkmaya. Bu kerre Ḥoca Naṣreddīn, kağı efendiye
13.	vedā' idüp taṣra çıḳup kaçıra binüp sürüp
14.	evine geldi. // İṣte Ḥoca Naṣreddīn Efendi'nññ
15.	ḳıṣṣa-yı ḡarībesi (?) bunda temām oldu. Benim cānım
16.	Ḥoca Naṣreddīn Efendi velī olduğına
17.	iṣtibāḥ yoḳdur. Bu Şeylerden ḡaberi, aḡāḥī

48b

1.	esbāblarımı getürññ gideyim, didi. Varup
2.	efendinññ esbābların arayup bulamadılar. Ḥānım
3.	ve efendi bu ḥāle ḡayrān oldılar. Efendi
4.	eyitdi: Olan oldu, baḳın görññ aḡurda
5.	kaçıır tırır mı? Varup baḳup gördiler, ol da
6.	yoḳ. Gelüp ḡaber virdiler. Ḡayrı efendi ḡazret-
7.	lerin ḡayret aldı. Tiz eline divit, ḳalem alup
8.	nā'ibe bir tezkere yazup varan cāriye ile bize
9.	bir ḳat libās gönderesin deyüp cāriye ile
10.	tezkereyi gönderdi. Nā'ib efendi de tezkere
11.	mucībince bir ḳat libās virdi. Cāriye alup
12.	efendiye getürdi. Giyüp evine geldi. Çñnki
13.	ṣabāḡ oldu. Ḥoca Efendi, kağı efendinññ
14.	esbābların giyüp kaçıra binüp doğrı
15.	maḡkemeye gitdi. Beride kağı efendi, maḡkemede
16.	otururken gördi, Ḥoca, kendi kaçıırıyla
17.	maḡkemeye çıḳa geldi. Kağı efendi, bunda bir ḡikmet

یوقدر و کن اکنامق ایجون بواله لطیفه چکار
 یاز مشار در هر کیم او قیوب تمامنده بر حوتک
 روحی شریفی ایجون اوج اخلد من ایله بر
 فاتحه شریف او قیوب نوا بر وجهه ارفان
 کونده در عه خدا بی متقال اول کمنه ک
 عاقبت خیر ایله امی ایما بر کون بر
 حمایی بوی بیچاره ناک طبیعتی قاز ای
 استر با زار قن بر بیلی قان الوب اوه
 کتور و ب خاتوننه ستول قازی بشتور دیوب
 کندک طوره اینستنه کیند خاتون قازی
 پشرو ب و دستون خیر کونده در دوشی
 ایله قازک صفایه ایله رلو جمال اکندک
 وقتی بر تار ای حالده الوب اوینه قاز
 ای میکه کتور ب خاتوننه بیوکنه قازی
 مسافره زیما ایله بر واردوب ایماک
 الیم دیوب کیند کن قازی فرصتی غنیمت
 بیلوب نیز الله بر طوج حوان الی الوب سائزیه
 قر شونده

قر شونده یا غلیوب آنتنده قیز دیر سفله باشار
 مسافر ای کور و ب یوز و لوب و ونوب خاتون
 سوال ایندی قازی ایندی ای مسافر بنم
 کما جاتم اجیدک اولد من بونده نینه کلدک
 بیلور می خیم بیلی بیاورم قان میکه کلدک دیز
 قازی بره یوق ستول حوان الیه کور می سیم
 استنه بوی سنک بو تنه صیوقسه کورت
 دینجه همان تورک نبودن طوره اولور بو تره
 جمال کلوب سافری کور مینجه سوال ایلدک
 قازی ایندی قازی الوب کندک دید کوره
 جمال الله نیز بر بارجه اتمک الوب تورکی
 ار دینه دو ستوب اوزا قدن کور و کی
 تورک قاجوب کیندر بر مقدار قوعدن
 کور دی ابرستنه من جانتور و ب طور
 یاری صویونوندا اولسون بانه ایم وید
 تورک ار دینه بقیوب الیه کی ایتمکی کور و ب
 حوان الیه صاتوب وار بوزه و ناک استی

50a

1.	qarşusunda yağlayup âteşde kızdırmağa başlar.
2.	Misâfir anı görüp bozulup dönüp hâtuna
3.	su 'âl itdi. Qarı eyitdi: Ey misâfir, benim
4.	saña cânım acıdı. Evvelâ sen bunda niye geldün
5.	bilür misin? Belî, bilürüm qaz yimege geldün, didi.
6.	Qarı: Bre yoq şol havân elin görür misin,
7.	işte bunu senün götine şoqsa gerek,
8.	diyince hemân Türk, qapudan taşra olur. Bu kerre
9.	hammâl gelüp misâfiri görmeyince su 'âl eyledi.
10.	Qarı eyitdi: Qazı alup gitdi didikde
11.	hammâl eline tiz bir parça etmek alup Türk'ün
12.	ardına düşüp uzaqdan gördi ki
13.	Türk kaçup gider. Bir miqdâr qoğdı
14.	gördi irişemez çağırup: Tur
15.	bâri şuyundan olsun banayım, didi.
16.	Türk, ardına baqup elindeki etmegi görüp:
17.	Havân elin şatup var puzevenk, eski

49b

1.	yoqdur. Velakin añlamak için böyle lañfecikler
2.	yazmışlardur. Her kim oquyup temâmında merhûmuñ
3.	rûh-ı şerîfi için üç ihlâş ile bir
4.	fatihâ-yı şerîf oquyup şevâbın rûhına armağan
5.	gönderirse Hüdâ-yı müte'âl ol kimesnenün
6.	'âkıbetin hayr eyleye. Amîn. // Ammâ bir gün bir
7.	hammâln biri bi-çârenün tabî'ati qaz eti
8.	ister. Pâzârdan bir besili qaz alup eve
9.	getürüp hâtunına: Şol qazı pişür, deyüp
10.	kendi taşra işine gider. Hâtunı qazı
11.	pişürüp dostuna haber gönderir. Dostı
12.	ile qazın şafâsın iderler. Hammâl, ikindi
13.	vaqti bir yârânı hammâlî da alup evine qaz
14.	eti yimege gelürler. Hâtunına dir ki: Qazı
15.	misâfire ri'âyet eyle. Ben varup etmek
16.	alayım, deyüp gider. Lakin qarı fırsatı ganîmet
17.	bilüp tiz eline bir tuc havân eli alup misâfirin

باند یافته بان و پیش حکایت کند بر کون بر تورک
 ایله بر شهر او غلبه فی دو سئله شور لردی
 بو تورک کو بدین شهره کلد کده اول شهر
 او غلبه نیک خانه سنه کلوب قونار دی و کین
 اول شهر او غلبه نیک بر قاج معصوم و ارمن
 بولاری او خشت ابوب او نور لردی بو شهر
 او غلبه فی اول تورک کلد کجه حد نندن و یاده
 بر عایت ایدر من بر کون تورک کینه کلوب
 و بندگی و قنده بو شهر او غلبه ننی کوب معوف
 ایدر بو شهر او غلبه فی بر کون قوندا خلیفی
 نور کوم کومینه وارو تورک بونک او کینه بر
 مقدر ان سود و بر باوه امک تور عام بیوب
 کیند امک محله دیو کینه برادر بی سنک اوینه
 وارو دیم زمان سن حکایتی اونی و ور لو طعام
 سوز و ک عظیم مرعا و حلال ر بیی اما شهر
 بن سکا اشته سوت و یوروم اشته برادر
 قایمقد بوند ف جفار با قلواده بوندن جفار
 بود کده

بو کده بوندن جفار دیوب بونی بولار کین بو
 شهر او غلبه فی اوینه کاور اما بو تورک کین بولیه
 ایشتی کوجنه کلوب خا توننه تینه ایدر که سنول
 تورک شه و زمان کاور سنه بیوی احمیوب بکا
 خیر ایله دیرک خا تونی نوله دیوب کوز کده
 بیلدی بر کون تورک کلوب بیوی دق ایلدی
 خا تون بیویه واروی نورک ایدر معصوم
 احمد جکی مصطفی جکی کور جکر کلد دیرک
 خا تون نوله طور دیوب کلوب جلی خیر و بود
 جلی بیز سود و بیویه کلوب مکر بیونک بر
 ارا لیتی واروی همان زه نریه اول ارا الفدن
 جبقا ریب بره تورک اشته بو کابو احمد جک
 مصطفی جک بوندن جفار دیمک تورک قاجوب
 بر دخی کلیم من حکایت بر کون خواجه نصر الدین
 افند نیک خمار جلمور یوار لوب اول دمه
 کلیمار خمار بن باشته اوشوب باره باره ایدر
 کین بو کون بکاریه ایچنده بر نور کوبک وارو خواجه

51a

1.	börek de bundan çıkar, deyüp bunı yollar. Lakin bu
2.	şehr oğlanı, evine gelür ammâ bu Türk'ün böyle
3.	işi, gücine gelüp hârunına tenbih ider ki: Şol
4.	Türk, ne zemân gelürse kapuyu açmayup baña
5.	haber eyle, didi. Hârunı: Nola, deyüp gözetmege
6.	başladı. Bir gün Türk, gelüp kapuyu dağ eyledi.
7.	Hârun kapuya vardı. Türk eyitdi: Ma'şūmları
8.	Ahmed'cigi, Muştafa'cığı göreceğim geldi, didi.
9.	Hârun: Nola tur, deyüp gelüp çebebiye haber virdi.
10.	Çelebi, tiz sürüp kapuya gelüp. Meger kapunun bir
11.	aralığı vardı. Hemân zekerin ol aralıktan
12.	çıkarup: Bre Türk, işte buña bak. Ahmed'cik,
13.	Muştafa'cık bundan çıkar, dimiş. Türk, kaçup
14.	bir dahı gelmemiş. // Hikâyet: Bir gün Hoca Naşreddin
15.	Efendi'nün hımarı çamura yuvarlanup. Ol demde
16.	kelpler, hımarın başına üşüp päre päre itdiler.
17.	Lakin bu köpeklerin içinde bir kör köpek vardı. Hoca,

50b

1.	bandığına ban, dimiş. // Hikâyet: Gene bir gün bir Türk
2.	ile bir şehr oğlanı dostlaşurlardı.
3.	Bu Türk, köyden şehre geldikde ol şehr
4.	oğlanınıñ hânesine gelüp konardı. Velakin
5.	ol şehr oğlanınıñ birkaç ma'şūmı varmış.
6.	Bunları oğşayup oturlardı. Bu şehr
7.	oğlanı, ol Türk'e geldikçe haddinden ziyâde
8.	ri'âyet idermiş. Bir gün Türk, gene gelüp
9.	ve gitdiği vaqıtde bu şehr oğlanını köye da'vet
10.	ider. Bu şehr oğlanı, bir gün qarındaşlığı
11.	Türk'ün köyine varur. Türk, bunun önüne bir
12.	miqdâr süd ve bir päre etmek qor. Temâm yiyüp
13.	gidecek maħalde dir ki: Birâder, ben senün evine
14.	vardığım zemân sen baña beş on dürlü ta'âm
15.	getürüp 'azım ri'âyet idersin. Ammâ şimdi
16.	ben saña işte süt virdim. İşte birâder,
17.	qaymaq da bundan çıkar, baklava da bundan çıkar,

بونله ویدیکه خمار باره له مق هیز و کدر کله حاک
 هفتنه کاه ب سز و ن خمار به آنچه همه استرم
 و به راک حقو بگندک هفتنه باشند کلوب اول
 اراده کوب کله طور ایدوب آنچه ویرک دیوب
 اوزر لرینه سورنجه کویکار حیوان دکامی جمله
 نور قوب قاجد ایزر اما اول کور کوباک قاجوب
 ترا چینی قوب بولوب ایجری کیریوب صافانندک
 خواجه کلوب اول قوب و ن ایدوب فریاد اتمکه
 بشاک شول کورک حقا بر سه طیره بر خسته بیز
 بیور سکن و یدک مکر اول خاتمه صاحبی اولتون
 بر کور افندله قول ایدوب ایجری الوبع عالم ایدر
 امین بو حال ظهور ایدنجه اندک ایمان واریه
 کورک برک اصل ندر و یوب عورتی قیویه
 کوندردی قاری خواجه کلوب ندر اوض وید
 خواجه اندک وارا اول کوره سوله خمار تمام
 سکر غروینه وراچه سیه ویرسه ویرسه
 صکره کندک بیور دیدک عورت کلوب آشته
 سکر

سکر غرونی خمار بهای بیور و برترسه کندک
 بیور دیور ایمان افندک غرضین صابجه الایم وید
 همان سکر خواجه سلبم ایند اید خواجه یابونی
 مقدم ویروب بزی بو قدر زحمته قومه سیه
 اولزمیدک دمن حکایت تر کوی تر قومرک
 ایچی دکانده کت کت الوب ید کون صکره
 ایچی به سوال ایدر که بو کما قاج ایشون
 ابلک کیدر و یدک ایچی بر نظر من خریف
 ایدک نور کن نه ایچون سوال ایندک کوب طوب
 شق ایشون ابلک ال ویر و یدک نورک
 سوروب اوینه کلوب قاری سینه ایلکی وار
 دیوب سوال ایند قاریده وار و یدک
 یت کور دیوب شق ایشون ایلکی وار
 ایش قاری سینه طاهر قون جفا سرب نورک
 الیه ویردی نورک همان اول شق ایشون
 ایلکی بکره باره ایدوب بر تینجه ایچنه
 قیوب آتله اوزرینه قودی قاری سیه

52a

1.	sekiz ğuruş hımar bahâsı istiyor. Virmezse kendi
2.	bilür diyor. Amân efendi, ‘ırzımız şatın alalım, didi.
3.	Hemân sekizi Hoca’ya teslîm itdiler. Hoca: Ya bunu
4.	muğaddem virüp bizi bu kadar zahmete kıoması
5.	olmaz mıydı, dimiş. // Hikâyet: Bir gün bir Türk,
6.	aşçı dükkânında keşkek alup yidikden sonra
7.	aşçıya su ’âl ider ki: Buña kaç arşun
8.	iplik gider, didi. Aşçı, bir zarîf herîf
9.	idi. Türk’ün ne için su ’âl itdigin tıyup:
10.	Beş arşun iplik el virür, didi. Türk,
11.	sürüp evine gelüp kıarisına: İpligin var mı,
12.	deyüp su ’âl eyledi. Kıarı da: Vardır, didi.
13.	Tiz getür, deyüp. Beş arşun ipligi var
14.	imiş. Kıarısı şandıktan çıkarıp Türk’ün
15.	eline virdi. Türk, hemân ol beş arşun
16.	ipligi pâre pâre idüp bir tencere içine
17.	kıoyup ateş üzerine kıodı. Kıarısı,

51b

1.	bunlara didi ki: Hımarı paralamağ hüner degildir. Gelecek
2.	hafta gelüp sizden hımarın ağıçasın isterim,
3.	diyerek çıkup gitdi. Hafta başında gelüp ol
4.	arada köpeklere zor idüp ağıça virün, deyüp
5.	üzerlerine sürünce köpekler, hayvân degil mi, cümlesi
6.	kıorup kıaçdılar. Ammâ ol kör köpek, kıaçup
7.	bir ağık kıapu bulup içeri girüp şaklandı.
8.	Hoca gelüp ol kıapuyı dağ idüp feryâd itmege
9.	başladı. Şol köri kııkarın taşra, yoğsa siz
10.	bilürsünüz, didi. Meger ol hâne şahiibi, ol gün
11.	bir kör efendiyle kıavl idüp içeri alup ‘âlem iderler
12.	imiş. Bu hâl zühür idince efendi: Amân varın
13.	görün bunuñ ağılı nedir, deyüp ‘avratı kıapuya
14.	gönderdi. Kıarı, Hoca’ya gelüp: Nedir adam, didi.
15.	Hoca eyitdi: Var ol köre söyle, hımar temâm
16.	sekiz ğuruşadır. Ağıçasın virürse virsin,
17.	sonra kendi bilür, didi. ‘Avrat gelüp: İşte

تور که سوال ایله کی تور و خن قدر قویه
 نور که وار منم خبر الایم دیوب سور و ب
 ایله کابوت ابتد کتکه که قدر تور
 کدر وین کی ایله کی نه از و نه جوق
 ویدک تور که او تته هم دیوب یوله
 کدر که نه از و نه جوق دیوب کدر و
 مکر اول امر اول کتکه قیو یار کدر تور
 قیو یار نه از و نه جوق دیوب از بر و
 کدر که ایله کتکه یار نه از و نه جوق
 نه جوق کدر ویر عیله دیوب یو کا بر ایو طباق
 جکر یار تور کتکه یا نه سوله هم دیش الله ار
 و یوت و حاله کدر یار تور که الله ار
 دیوب کدر که بر جنازه یله راست کدر
 الله ار کتکه دیوب کدر که بره تله
 سو یار بر تور کتکه دیوب بر ایو طباق و کدر
 یا نه دینه هم ایله کتکه یو کدر و
 بروخی کور سناک دی وید یار تور که
 یوفی

یوفی بروخی کور سناک دیوب کدر که بر
 کلینی یو چی ایله کدر دی یوفی کور ک
 بروخی کور سناک دیوب کدر که بر
 تور که کلینی ایله کور بر ایو طباق و کدر
 یا نه دینه هم ایله کتکه یو کدر و
 وید یار تور که دیوب کدر یو کدر و
 کدر که یو کدر ایله کتکه یو کدر و
 تور که کچر کور دیوب کدر یو کدر و
 کدر که یو کدر ایله کتکه یو کدر و
 سناک نه از و نه جوق دیوب بر ایو
 طباق ایله کدر دیوب کدر یو کدر و
 وید کتکه کور سناک دیوب کدر یو کدر و
 ایله کتکه ایله کتکه دیوب کدر و
 ایله کتکه ایله کتکه دیوب کدر و
 ایله کتکه ایله کتکه دیوب کدر و
 ایله کتکه ایله کتکه دیوب کدر و
 ایله کتکه ایله کتکه دیوب کدر و

53a

1.	bunu bir dahı görmeñ, deyüp giderken bir
2.	gelin, çoı ile giderdi. Bunu göreñ
3.	bir dahı görmesin, deyüp giderken
4.	Türk'e gelin akrabaları bir eyü tayaı dikerler (?).
5.	Ya ne diyeyim ağalar? Doğrı yolına git di,
6.	didiler. Türk de doğru yolına git, deyüp
7.	giderken meger iki yigit ğavğa iderlerdi.
8.	Türk de geçerken doğru yolına git, deyüp
9.	giderdi. Bunlar, Türk'ün bu sözüne incinüp:
10.	Senün ne üzerine lâzım, deyüp bir eyü
11.	tayaı anlar da dikerler (?). Ya ne diyeyim ağalar,
12.	didı. İki karındaş döğüşürler gelin ğalâş
13.	idek diseñe. Öyle diyeyim ağalar deyüp
14.	iki karındaş döğüşüyorlar gelin ğalâş
15.	idiñ, deyüp giderken bir ağa adam, eline
16.	et almış giderken bir köpek ol ağanuñ
17.	elinde ol ete müşkil (?) olmuş. Ağa da köpeği

52b

1.	Türk'e su 'âl eyledi ki: Tuzunu ne kadar kıoya.
2.	Türk: Varayım ğaber alayım, deyüp sürüp
3.	aşçıya gelüp eyitdi: Keşkege ne kadar tuz
4.	gerekdir, didi. Aşçı eyitdi: Ne az ve ne çok,
5.	didı. Türk de unutmayım deyüp yolda
6.	giderken, ne az ve ne çok deyüp giderdi.
7.	Meger ol aradan beylik kıoyunlar geçerdi. Türk,
8.	kıoyunların yanında, ne az ve ne çok deyüp ezberleyüp
9.	giderken beylik kıobanlar: Sen pādşāh kıoyununa
10.	ne çokdur dirsın, deyüp buña bir eyü tayaı
11.	çekdiler. Türk: Ya ne söyleyim, dimiş. Allah artırsın
12.	deyüp du'ā eyle, didiler. Türk de Allah artırsın,
13.	deyüp giderken bir cenāzeye rāst geldi.
14.	Allah artırsın, deyüp tırurken: Bre ne
15.	söyler bu Türk, deyüp bir eyü tayaı dikdiler (?).
16.	Ya ne diyeyim ağalar, didi. Bunu gördüñ
17.	bir dahı görmeñ di, didiler. Türk de

ذو کله باشلارک تور کده اکی قوزلار و کو
 شو یور کله خلیل ص ایدک دینجه اغا بوه
 نه بوخ بر یو تورک دیوب بر ایو اودون
 دیوب یانه دیمیم اغا جو غم اویش بره کوبک
 دی دیک تور کده اویش بره کوبک دیوب
 کیدر کن بر دیکچی دکانی او کده کلور
 دیکچی مستی اغزینه المثنی جکوب طور
 تور کده اویش بره کوبک دیوب جوب
 کیدر دی دیکچی وه سنی بکا کوبک دیک
 دیوب بر ایو نوتک چکدک یانه دیمیم
 اغا جو غم دیمیم ک سوروی تورک
 اوینه کلوب قا دیسنه جای
 کیفیتی نقل ایلورک اشته
 بو جلد ده بونده
 تمام اولد
 تمام
 تمام

اکر د شما نلق ایچون ایدر سه پاک برین اوتوره و فاحش
 اید سن و دخی لیومن سن کده اوج کله من یلمان
 و انتم بسم الله الرحمن الرحیم الا تعلموا علی و اتونی
 مسلمین و قلمی ترسنه تراش ایدر کن او کده الیه تریف
 اوقیه و اندن یان و آیتی بنش کور اوقیه و الیقینا بنهم
 العداوة و البغضا و الی بو مر الفی دیه مرادی خاص
 اوله

دسلق ایچون یادرسه بر خلوت بن اوز قلم تراش ایدر
 و التین اوج کده اخلاص و بر فایحه و بر ایله کلمی اوقیه
 سین و قلمی طوغری قطع ایدرین لایلاق قریش و یونی
 و طهره الفهم لاجل المحبت و الله فقت و القیت علیک
 حقیقه مننی فلان بن فلان اوج کده ایچون فیه کتیب اولد
 و الذین امنوا المشاهد حقیقه الله و اوج کده یابیش و اوج کده
 و احقر قلوب فلان بن فلان علی محبتی و عیسی
 عیسی کده اوج کده

54a

1.	Eger düşmānlık için iderse; pāk bi yire otura ve fāhiş
2.	idesin. Ve daḥı li yū'minesindeki üç kerre inneḥü min süleymāne
3.	ve inneḥü bismillāhirraḥmanirraḥīm ellā ta' lū 'aleyye ve etūnī
4.	müslimīn ve ḳalemi tersine tıraş iderken o kerre elemtera keyfe
5.	oḳıya ve andan yaza, āyeti beş kerre oḳıya ve el-ḳaynā beynehüm
6.	el-'adāvete vel baḡzā' e ilā yevmi-l ḳıyame diye. Murādı ḥāşıl
7.	ola.
8.	
9.	
10.	Dosluḡ için yazarsa; bir ḥalvet yire otura, ḳalem tıraş iderken
11.	vettīn, üç kerre ihlāş ve bir fātiḥā ve bir āyete-l kürsī oḳıya-
12.	sın ve ḳalemi ṭoḡrı ḳaṭ' a idesin. Līlāfi ḳureysin ve bunı
13.	ḳaṭ' ā el-fehme li ecli-l muḥabbet vel-şefḳat ve el ḳaytü 'aleyke
14.	muḥabbeten minni. Falan bin falan üç kerre yuḥibbūnehüm ke ḥublillāh
15.	vellezīne āmenū eşeddü ḥubben lillāh üç kerre .....
16.	ve eḥriḳū ḳalbe falan bin falan ..... muḥabbeti ve 'ışḳ .....
17.	.....

53b

1.	dögmege başladı. Türk de iki ḳarındaş dögü-
2.	şüyor gelin ḥalāş idek, diyince aḡa: Bre
3.	ne poḡ yir bu Türk, deyüp bir eyü odun
4.	diker (?). Ya ne diyeyim aḡacuḡum? Oş bre köpek
5.	di, didi. Türk de oş bre köpek, deyüp
6.	giderken bir dikici dükkānı önüne gelür.
7.	Dikici mesti aḡzına almış çeküp tırırken
8.	Türk de oş bre köpek, deyüp geḳüp
9.	giderdi. Dikici de: Sen baña köpek didüñ,
10.	deyüp bir eyü kötek çekdi. Ya ne diyeyim benim
11.	aḡacuḡum, diyerek sürüp Türk,
12.	evine gelüp ḳarısına ḥāli
13.	keyfiyeti naḳl eyledi. // İşte
14.	bu cild de bunda
15.	temām oldı.
16.	Temmet
17.	temām.

SONUÇ

Bu çalışmamızda, daha önceden tamamıyla neşredilmemiş ve üzerinde geniş bir araştırma yapılmamış olan **Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn** adlı el yazması eser üzerinde durmaya çalıştık.

Çalışmamıza konu olan eser, **Antalya-Elmalı Halk Kütüphanesinde** 3032 numaralı kayıtla bulunmaktayken devirle **Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesine** gelmiştir. Eserin buradaki kayıt numarası, BY7297'dir. Bu numaradaki eser, esasen iki farklı eserin tek cilt altında toplanmasından mürekkeptir. Birinci eser, **BY7297-1** kayıt numarasına sahiptir ve **Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn Nakl-Şude** adını taşımaktadır. İkinci eser ise, BY7297-2 numarasıyla kayıtlıdır. İkinci eserde; manzum Karagöz oyunları, Âşık Hasan'dan bir şarkı, şemsî-kamerî aylar listesi, gazeller ve çeşitli notlar yer almaktadır. Bu çalışmanın konusunu, birinci eser, yani Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn Nakl-Şude teşkil etmektedir.

Eser, toplam **85** varaktan oluşmaktadır. Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı birinci eser, 1b sayfasıyla başlamakta ve 53b sayfasıyla sona ermektedir. 54a sayfasında dost kazanmak ve düşmanlardan sakınmak için okunabilecek dualar bulunmaktadır. 54b sayfasından itibaren ise, ikinci eser başlamaktadır.

Yazmanın ilk sayfasında bir vakıf kaydı bulunmaktadır. Bu kaydın hemen altına eseri vakfeden kişinin mührü basılmıştır. Mühür, **Elhac Ahmed el-Fitrî** ismini taşımaktadır. Vakıf kaydının Arapça olarak kaleme alınışı ve yazı cinsinin farklı oluşu, esere sonradan eklendiği intibamı uyandırmaktadır. Yani eseri vakfeden kişi ile müstensih, farklı kişilerdir.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı eserin müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. Yalnızca kütüphane kayıtlarından eserin hicri 1292 yılında (1875-1876) vakfedildiği anlaşılmaktadır.

Mukaddimede eserin sekiz bölümden oluştuğu belirtilmektedir. Ancak eser içerisinde bu taksimata dikkat edilmemiştir. Eser içerisinde, bölüm başlıklarından yalnızca dört tanesi görülebilmektedir.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı el yazması eserde toplam **136** adet fıkra bulunmaktadır. Eserde yer alan **26** fıkra Hoca Nasreddin Hoca'nın adı geçmemektedir; ancak bu fıkralardan bazıları, karşılaştırma yaptığımız diğer Nasreddin Hoca

kitaplarında yer almaktadır. Bu fıkralar, şunlardır: *Terslik Attadır, Sünneti Terk Etmem, Ahmak Kadı, Delik Ibrik, Uğursuzluk Kimde, Kaşık Düşmanı.*

Sahte Hekim, Öküz Davası, Kalkanı Görmez misin?, Koyun Başı, Çift Besmele adlı fıkralar da yapı bakımından Nasreddin Hoca fıkralarına benzemektedir. Diğer fıkralar ise hem diğer kaynaklarda karşımıza çıkmamakta hem de yapıca Nasreddin Hoca fıkralarına benzememektedir. Buradan hareketle şöyle bir sonuca ulaşabiliriz: Yazmada yer alan fıkraların **121** tanesi Nasreddin Hoca fıkrasıdır, geriye kalan **15** fıkra ise Nasreddin Hoca fıkrası değildir.

Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı el yazması eserde yer alan fıkraların büyük bir kısmı, bilinen ve birçok kaynakta yer alan fıkralardır. Ancak incelediğimiz hiçbir kaynakta karşılaşmadığımız fıkralar da bulunmaktadır. Yazmada yer alan **7** fıkranın orijinal olduğunu söyleyebiliriz. Bu fıkralar şunlardır: *Yüzsuyu, Hoca'nın Yoldaşları, Sahte Hekim, Öküz Davası, Kalkanı Görmez misin, Koyun Başı, Çift Besmele.*

İncelediğimiz eserde her sayfa 17 satırdan oluşmaktadır. Kullanılan yazı cinsi rikadır. Eserin yazım şekli gayet açık ve okunaklıdır. 20,5x15,5 cm ebatlarında olan eser, suyolu ve üç ay fligranlı abadi kâğıt üzerine siyah mürekkeple yazılmıştır. Eserde 32, 33, 34, 37, 38 ve 39. varaklar eksiktir. Eksik varaklar sebebiyle yarım kalan fıkralar şunlardır: *Hoca'nın Yoldaşları, Uğursuzluk Kimde, Akşamdan Beri On Beş Oldu.*

Yazmada yer alan fıkraların hiçbirinde başlık bulunmamaktadır. Fıkraların başlıkları tarafımızdan verilmiştir. Bazı fıkraların başlarında **hikâyet** veya **latîfe** şeklinde açıklama bulunmaktadır. Fıkralar genellikle günlerde bir gün, gene bir gün, meger, bir gün gibi kalıplaşmış ifadelerle başlamaktadır.

Çalışmamıza konu olan Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn adlı yazmada gayet açık ve anlaşılır bir Anadolu Türkçesi kullanılmıştır. Vakfediliş tarihinden ve dil hususiyetlerinden yola çıkılarak eserin, 19. yüzyılın başlarında yazıldığı söylenebilir. Eserde bazı kelime ve eklerin yazımında farklılıklar olduğu görülmektedir. Özellikle düzlük-yuvarlaklık bakımından bir standart söz konusu değildir. Bu da eserin geçiş dönemi özelliği gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

Ele aldığımız yazmada Nasreddin Hoca; *Hoca Nasreddin Hazretleri, Hoca Nasreddin, Hoca, merhum Hoca Nasreddin, Hoca Nasreddin Efendi* gibi adlarla

anılmıştır. Nasreddin Hoca fıkralarının şahıs kadrosuna bakıldığında Hoca'nın yanı sıra birçok yardımcı kahramanın da olduğu görülmektedir.

İncelediğimiz eserde yer alan bazı fıkralarda Nasreddin Hoca; hırsız, dilenci, düzenbaz, cahil, ahmak vb. olumsuz niteliklerle karşımıza çıkmaktadır. Bazı fıkraların sonradan adına bağlanması, bazen eleştiri veya alay maksadıyla kendini çeşitli rollere sokması, halkın söyleyemediği şeyleri ona söyletmesi gibi sebeplerle Nasreddin Hoca, fıkralarda olumsuz özellikler de göstermektedir. Bu fıkralara bakarak Nasreddin Hoca'nın tarihî kişiliği hakkında veya kişilik özellikleri hakkında söz söylemek doğru olmaz.

Nasreddin Hoca fıkralarında en az şahıslar kadar önemli olan bir diğer aktör de hayvanlardır. Hatta öyle ki birçok fıkralarda, hayvanların daha ön planda tutulduğu görülür. Nasreddin hoca fıkralarında birçok hayvan görülmektedir. İncelediğimiz yazmada **27** hayvan ismi tespit edilmiştir. Hayvanlar içerisinde en çok zikredileni ve en ön plana çıkarılanı eşektir.

Fıkralarda zaman unsuru net olarak belli değildir. İncelediğimiz yazmada yer alan fıkralar, genellikle “*bir gün, günlerden bir gün, gene bir gün*” gibi belirsiz zaman ifadeleriyle başlamaktadır. Fıkralarda bilinen geçmiş zaman, geniş zamanın hikâyesi ve öğrenilen geçmiş zaman kipleri yoğunluktadır.

Yazmada yer alan fıkralarda karşımıza çıkan özel mekânlar şunlardır: *Konya, Karahisar, Akçakale, Sivrihisar, Kâbe, Edirne, Bağdat, Çukurhamam, Sivrihisar, Rum ili, İstanbul*. Fıkraların çoğunun mekânı ise, günlük hayattaki genel mekânlardır.

Sözlü gelenekte yaşayıp olgunlaşıp daha sonra yazıya aktarılan Nasreddin Hoca fıkraları, doğrudan halk edebiyatının kaynakları arasında yer almaktadır. Nasreddin Hoca fıkraları, özellikle deyim ve atasözü bakımından oldukça zengin bir kaynaktır. Günümüzde kullanılan birçok deyim ve atasözünün kaynağı Nasreddin Hoca fıkralarıdır.

İncelediğimiz eserde yer alan fıkralarda mizah türlerinden en fazla nükte, hiciv, ironi ve tahkir kullanılmıştır. Hoca'nın hazırcevaplığı, kendini saf yerine koyması, söz ve hareket komiklikleri, espri, istihza, şaka, kullanılan jest ve mimikler gibi unsurlar da Nasreddin Hoca fıkralarında gülmeceyi sağlayan unsurlar olarak karşımıza çıkar.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki Nasreddin Hoca, Türk dünyasının bilge şahsiyetlerinden biri, fıkraları da Türk kültürünün eşsiz hazinelerindedir. Nasreddin Hoca fıkralarında amaç, klasik tabirle sadece güldürmek değil güldürürken düşündürmektir. Bu bakımdan Nasreddin Hoca fıkraları, gülüp geçilecek anlatılar değil, üzerinde uzun uzun düşünülecek anlam derinliğine sahip ürünlerdir. Nasreddin Hoca; çağlara ve coğrafyalara sığmayan, fıkraları aracılığıyla insanlara seslenen, evrensel değerleri vurgulayan engin bir şahsiyettir. O; fıkralarıyla insanların gönül dünyasına seslenmiş, iyiyi, doğruyu, güzeli, ahlakı, erdemi ve fazileti kavratmayı düstur edinmiş bir halk filozofudur.

Kütüphanelerimizde araştırmacıları bekleyen onlarca yazma ve basma Nasreddin Hoca fıkra külliyyatı bulunmaktadır. Nasreddin Hoca'yı yaşatmak ve günlük hayatımızın bir parçası yapmak adına hepimize görevler düşmektedir. Elbette ki bu görev, sadece edebiyatçıların omuzlarında değildir. Türk milletinin yetiştirip evrensel boyutlara ulaştırdığı Nasreddin Hoca'yla ilgili yapılabilecek birçok çalışma vardır. Çizgi filmler, karikatürler, oyuncaklar, sinemalar, android uygulama ve oyunlar, belgeseller, tiyatrolar, Nasreddin Hoca logolu araç-gereçler aklımıza gelen çalışmalardan bazılarıdır. Bu bakımdan edebiyatçılar, yönetmenler, psikologlar, sosyologlar, bilişim uzmanları, sanayiciler, oyuncular el ele vererek Nasreddin Hoca'yı günlük hayatımızın bir parçası, çocuklarımızın kahramanı hâline getirebilir; onları Noel Baba, Superman, Batman, Spiderman gibi ne idüğü belirsiz, hayalî kahramanların pençesinden kurtarabiliriz. Umarız ki bu çalışmamız, Nasreddin Hoca konusuna eğilecek kişiler için bir ışık olur. Sürçülisan ettiyse başta merhum Nasreddin Hoca olmak üzere, herkesten af dileriz.

FIKRA ADLARI DİZİNİ

Çalışmamızın bu bölümünde, yazmada yer alan 136 adet fıkranın adlarını, alfabetik olarak sıralayıp bir dizin oluşturduk. Dizinde ilk sayı, fıkranın günümüz Türkçesindeki sayfasını; ikinci sayı, tıpkıbasımdaki (yazmadaki) sayfasını; üçüncü sayı, transkripsiyondaki sayfasını göstermektedir. Böylece bir fıkranın günümüz Türkçesine aktarılmış hâli, orijinali ve transkripsiyon harflerine aktarılmış şekli kolaylıkla görülebilecektir. (...) işareti bazı varaklar düştüğü için yarım kalan fıkraları ifade etmektedir.

Acemi Çaylak	: 137 / 3b / 209
Ağaçtaki Adam	: 154-155 / 15a / 231
Ağaçtan Öteye Yol	: 140 / 5a / 211
Ahmak Kadı	: 186 / 40b / 271
Akçeli Kötek	: 174-175 / 27a-27b / 255-257
Akçeyi Bulan Buldu	: 152 / 13b-14a / 229
Akşamdan Beri On Beş Oldu	: 184 / 36a-36b(...) / 267-269
Al Abdestini Ver Pabucumu	: 145 / 9a / 219
Alan Bir Telden Alır	: 160-161 / 19a / 239
Allah'ın Kulu	: 170 / 24a-24b / 249-251
Aşk Olsun Boyacıya	: 151 / 12b-13a / 227
Ata Ters Binmek	: 154 / 14b-15a / 231
Ay Alıp Satmadım	: 150 / 12a / 225
Bana mı İnaniyorsun, Eşeğe mi?	: 178-179 / 29a-29b / 259-261
Bildim Bildim!	: 144 / 8b / 219
Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin	: 135 / 1b-2a / 205
Bir Akçe Eksik Verin	: 155 / 15b-16a / 233
Bir Şey Bulursa Elinden Alırız	: 169 / 23b / 249
Biz Bu Eve Taşınmadık mı?	: 136 / 2b / 207
Boğulan Softa	: 152 / 13b / 229
Boş Sahan	: 157 / 16b / 235
Bundan Çıkar	: 198-199 / 50b-51a / 291

Cenaze Evi	: 191 / 43b-44a / 277
Ceviz Ağacı	: 191 / 44a / 277
Çiğerdar Olmak	: 143 / 8a / 217
Cuma Gecesi	: 190 / 43a-43b / 275-277
Çıkar Gitsin	: 143 / 8a / 217
Çift Besleme	: 192 / 44b / 279
Çömlek Hesabı	: 150-151 / 12b / 227
Deli Çeşme	: 180 / 30a / 261
Delik Ibrık	: 185 / 40b / 271
Devenin Kanadı	: 135 / 2a / 205
Dilenci Sandım	: 191-192 / 44a-44b / 277-279
Dokuz Olsun	: 138 / 3b-4a / 209
Dokuz Yüz Doksan Dokuz Altın	: 141-142 / 6a-7a / 213-215
Dostlar Alışverişte Görsün	: 139 / 4b / 211
Döve Döve	: 136-137 / 2b-3a / 207
Dünyanın Dengesi	: 148 / 11a-11b / 223-225
Eski Ay	: 142 / 7a / 215
Eski Ölü	: 156 / 16a-16b / 233-235
Eşeğe Danışmak	: 177 / 28b / 259
Evvel de Yerdeydin	: 154 / 15a / 231
Fareler de Öldü	: 143-144 / 8a-8b / 217-219
Fukaranın Malı	: 148 / 11a / 223
Ganimet Malı	: 194-197 / 46a-49a / 281-287
Giden Ne İdi?	: 171 / 25a / 251
Hamahın Konuğu	: 197-198 / 49b-50b / 289-291
Hamam Tası	: 145 / 9a-9b / 219-221
Hamile Oğlan	: 183 / 35b-36a / 267
Hangi Sazı Seversin?	: 139 / 5a / 211
Hırsızın Duası	: 146 / 9b-10a / 221
Hilale Sevinmek	: 153 / 14b / 231
Hoca ile Rahipler	: 162-163 / 19b-20a / 241
Hoca'nın Akıbeti	: 161 / 19a-19b / 239-241

Hoca'nın Hesabı	: 136 / 2a-2b / 205-207
Hoca'nın Koynundaki Taşlar	: 174 / 27a / 255
Hoca'nın Oyunu	: 160 / 18a-19a / 237-239
Hoca'nın Sarığı	: 159 / 18a / 237
Hoca'nın Yoldaşları	: 181-182 / 30b-31b(...) / 263-265
İki Ayağı Çukurda	: 163-164 / 20a-20b / 241-243
İki Yıl Çaylak Olmak	: 139 / 4b-5a / 211
İmad'ın Sözüne Uymak	: 173-174 / 26a-26b / 253-255
İmam da Güzel Namaz da	: 165 / 21a-21b / 243-245
İnşallah Benim	: 167-168 / 23a-23b / 247-249
İnşallah Gerçek Ola	: 176 / 28a / 257
İplik Yumağı	: 180 / 29b-30a / 261
Kaftanın İçinde Ben Yoktum	: 165-166 / 21b / 245
Kalkanı Görmez misin?	: 188 / 41b-42a / 273
Kaşık Düşmanı	: 164 / 20b / 243
Katır Yavrusu	: 170-171 / 24b / 251
Katırları Ürkütmek	: 166-167 / 22a-23a / 245-247
Kayıp Eşek	: 179 / 29b / 261
Kayıp Oğlan	: 171 / 24b-25a / 251
Kayışın Çektiği	: 190 / 43b / 277
Kaz Varken Tutacaktın	: 151-152 / 13a-13b / 227-229
Kelin Fesi	: 187 / 41b / 273
Kendi Kulağımı Isırmak	: 175-176 / 27b-28a / 257
Keşkek Tarifi	: 200-202 / 52a-53b / 293-297
Keyfimin Kâhyası Değilsin	: 150 / 12a-12b / 225-227
Kıyamet Kopacaksa...	: 140-141 / 5a-6a / 211-213
Koyun Başı	: 192 / 44b / 279
Kör Köpek	: 199-200 / 51a-52a / 291-293
Kudûrî Kitabı	: 142-143 / 7b / 217
Kuşa Benzetmek	: 139 / 4b / 211
Kuyruk Hazır	: 178 / 29a / 259
Kuyruk Koparsa...	: 173 / 26a / 253

Kuyuya Düşen Ay	: 144 / 8b-9a / 219
Lanet Okur	: 189 / 42b-43a / 275
Manayı Bizden Öğrenecekler	: 186 / 41a / 271
Minare Başı Hamam	: 169 / 23b-24a / 249
Münker Nekir Korkusu	: 148-149 / 11b / 225
Namazı Yemek	: 153 / 14b / 231
Ne Sana ne Bana	: 180-181 / 30a-30b / 261-263
O Bizden Kirli	: 169 / 23b / 249
Onu İşleyen Burada Yok	: 194 / 45b-46a / 281
Onun Bıyığına...	: 189 / 42b / 275
Öküz Davası	: 185 / 40a / 269
Öküzün Gençliği	: 159 / 18a / 237
Öküzün Kabahati	: 156 / 16a / 233
Ölçüyü Bozmayın	: 168 / 23b / 249
Ördek Suyu	: 146 / 10a / 221
Peştamaln Değeri	: 193 / 45a / 279
Peyniri Yiyen Suyu Gelir	: 136 / 2b / 207
Sahte Hekim	: 172 / 25a-25b / 251-253
Sarhoş İhtiyar	: 182-183 / 35a-35b / 265-267
Sarığın Kusuru	: 145-146 / 9b / 221
Satranç Talimi	: 137 / 3a-3b / 207-209
Sen de Nişadır Sür	: 177-178 / 28b-29a / 259
Sen de Onu Öp	: 175 / 27b / 257
Sidiğe Tutunmak	: 147 / 10b-11a / 223
Su Şırlıtısı	: 156 / 16b / 235
Sulh Olmak	: 185 / 40a-40b / 269-271
Sünneti Terk Etmem	: 190 / 43a / 275
Şeytan ve Yahudi	: 186 / 40b-41a / 271
Şiddetli Rüzgâr	: 149 / 11b-12a / 225
Şükürler Olsun	: 157-158 / 16b-17a / 235
Tavşanın Suyunun Suyu	: 152-153 / 14a-14b / 229-231
Tavuklara Horoz Gerek	: 193-194 / 45b / 281

Tek Ayaklı Ördek	: 158-159 / 17a-18a / 235-237
Terslik Attadır	: 187 / 41b / 273
Tok Kurt	: 176-177 / 28a-28b / 257-259
Tövbeler Olsun	: 187 / 41a-41b / 271-273
Uğursuzluk Kimde?	: 182 / (...)35a / 265
Vilayetin Böylesi	: 145 / 9a / 219
Yağın Tortusu	: 147 / 10a-10b / 221-223
Yanlışlık Balda	: 174 / 26b-27a / 255
Yas Tutuyorlar	: 148 / 11a / 223
Ye Kürküm Ye	: 142 / 7a-7b / 215-217
Yel Değirmeni	: 179 / 29b / 261
Yoğurt Ağacı	: 138 / 4a / 209
Yoğurt Bulaşığı	: 188 / 42a-42b / 273-275
Yol Bilmeyen Tavuklar	: 155 / 15b / 233
Yorgan Gitti Kavga Bitti	: 166 / 21b-22a / 245
Yumurta Ağacı	: 138 / 4a-4b / 209-211
Yunus'u Yutan Balık	: 164-165 / 20b-21a / 243
Yüzsuyu	: 192 / 44b-45a / 279

SÖZLÜK

-A-

a'mâ: Görme engelli, kör.
abd: Kul, köle.
abes: Anlamsız, saçma, boş.
aceb: Acaba.
âdem: İnsan, insanoğlu, adam.
âdet-i müstemirre: Yerleşmiş alışkanlıklar ve gelenekler.
agâhî: Malumat, haberdarlık.
aher: Başka, diğer, gayrı.
âhir: Son, nihayet.
âhir-ül emr: Nihayet, en sonunda.
ahşam: Akşam.
ahur: Ahrı.
akça: Akçe, para.
akıbet: Son, nihayet, netice.
alamet: Belirti, işaret, iz.
âlem: Eğlence.
allahü alem: Allah en iyisini bilir anlamında bir söz.
ana: Ona.
anda: Orada.
andan: Ondan, oradan.
anı: Onu.
anlar: Onlar.
arakıyye: Dervişlerin giydikleri tiftikten yapılmış ince külâh.
arşun: Arşın, eskiden kullanılan 68 santimetreye eşit bir uzunluk ölçüsü.
âsâr: Eserler, izler, belirtiler.

aşna: Aşına, tanıdık.
atlu: Atlı.
âzâd: Kurtulmuş, serbest olan, özgür.
azar: Paylama, azarlama.
azîm: Büyük, yüce, çok ileri.

-B-

ba'de: Sonra.
ba'z: Bazı.
bâb: 1. Kapı. 2. Bölüm.
bade-nuş: Şarap içen.
bağban: Bahçıvan, bağcı, bahçe bekçisi.
baha: Paha, kıymet, değer.
baîd: Uzak, ırak.
baka: Bak, bakar mısın?
ban-: Katı bir şeyi sulu ya da tuz, biber gibi toz durumundaki şeylerin içine batırıp çıkarmak.
bâr: Defa, kere.
barekallah: Hayırlı ve bereketli olsun.
bazargan: Tüccar, esnaf, bezirgân.
bed: Fena, kötü, çirkin.
bed-rayiha: Kötü koku.
belî: Evet.
bende: Kul, köle.
berekat: Bereket, bolluk, gürlük.
bermurâd: Emeline kavuşan, arzusu yerine gelen, dileğine eren.

beşe: Yeniçeriler arasında ileri gelen anlamında kullanılan bir söz.

bevl: İdrar, sidik, çiş, işeme.

beyan: Bildirme, söyleme.

bî-çare: Çaresiz.

bigâne: Yabancı.

bî-huzur: Huzursuz.

bile: Birlikte.

bî-mana: Manasız, anlamsız.

bî-zâr: Bıkma, usanma, bezginlik.

bolay ki: Ola ki, belki, inşallah.

bunda: Burada, buraya.

buse: Öpücük.

büzük: Kalınbağırsağın sona erdiği yer, anüs.

-C-

cağ-: Caymak, vazgeçmek.

cak: 1. Hemen. 2. Tamam. 3. Sade, yalnız.

canib: Taraf, cihet, yan, yön.

cariye: Genç kadın köle, hizmetkâr.

cedid: Yeni, kullanılmamış.

Cehûd: Yahudi, cıfit.

cem’: Bir araya gelme, toplanma, yığılma.

cemiyet: Topluluk, birlik, halk.

ceng: Savaş, vuruşma.

cerre çık-: Eski zamanda medrese talebelerinin, mübarek üç aylar olan Receb, Şaban ve Ramazanda köylere dağılıp halka, ahaliye dini nasihatlarda

bulunmak, namaz kıldırma veya müezzinlik etmek suretiyle para ve erzak toplamaları.

ciğer-dâr: Yürekli, ciğerli, cesaretli.

civan: Çok yakışıklı genç erkek ya da kadın.

cümle: Bütün, tüm, hepsi.

-Ç-

çarşab: Çarşaf, örtü.

çelebi: Nazik, kibar, görgülü kimse.

çiy: Çiğ, pişmemiş.

çucuk: Kümes hayvanlarının yavrusu, civciv.

çulha: El tezgâhında bez dokuyan kimse, dokumacı.

-D-

dahı: Dahi, da/de bağlacı.

darb-ı mesel: Meşhur söz, hikmetli söz, atalar sözü.

degirman: Değirmen.

dellal: İlan edici, yüksek sesle bildiren, müşterileri çeken, davet eden.

dem: 1. Soluk, nefes. 2. İçki. 3. An, vakit, saat, zaman.

der: İçinde anlamı katan edat.

der-oğlı: Ücretle çalışan genç kimse, uşak.

dilber: Alımlı, güzel.

diñ imdi: Haydi bakalım.

divan: Büyük meclis, toplantı.

divane: Deli, kaçık, budala.

dürlü: Türlü, çeşitli.

-E-

ecl: Sebep, cihet, -den dolayı.

efsun: Büyü, sihir.

eglen-: Oyalanmak, gecikmek.

el vir-: Yetmek, yeterli olmak.

endam: Vücut, beden.

endaze: Eskiden kullanılan altmış beş santimetre boyunda bir uzunluk ölçüsü.

esbâb: Ev eşyası, giysi.

eser: İz, işaret, belirti.

eşkâre: Açık, belli, ortada.

etmek: Ekmek.

eyit-: Demek, söylemek.

eyü: İyi.

eyyam: Günler, zamanlar.

-F-

fahiş: Ölçüyü aşan, çok aşırı, çok fazla.

faide: Fayda, yarar.

fakı: Fakî, Anadolu'da hoca, imam, öğretmen gibi okumuş kimseler için kullanılır.

fazl: Âlimlere yakışır olgunluk.

ferace: Örtünecek gibi olan ve giyilen bol elbise, cübbe.

feraset: Anlayış, sezgi.

ferc: Dişi canlılarda dişilik, üreme organının dış bölümü.

fes: Osmanlı döneminde kullanılan silindir şeklinde bir tür başlık.

filhâl: Bu hâlde, şimdi, hemen.

fiske taşı: Küçük ve yuvarlak taş.

futa: Peştamal.

-G-

ganaim: Harpte ele geçirilen mallar, ganimetler.

gark: Batmak, suda boğulmak.

gav: Öküz.

gayrı: Başkası, diğeri, artık.

gazap: Kızgınlık, öfke.

gene: Yine, yeniden, bir daha, tekrar.

germ: Gayretli, hamiyetli, tez meşrep.

gice: Gece.

girü: Geri.

gözet-: Beklemek, koruyup kollamak.

gûş: İşitme, dinleme.

-H-

habis: Alçak, kötü, soysuz.

hacet: Herhangi bir şey için gerekli olma, gereklilik.

hadd: Sınır, derece, son derece.

hades: Pislemek, bevl etmek.

hakk-ı sükût: Sus payı.

halas: Kurtulma, kurtuluş.

halvet: Kapalı, ıssız yer.

hamd: Övmek, methetmek, yüceltmek.

hane: Ev, konut.

harc: Gider, sarfiyat.

harf-endaz: Söz atan, dokunaklı, haysiyete ilişen söz söyleyen.

hâsılı: Kısaca söylemek gerekirse, sözün kısası, kısacası.

hasır: Saz, kabuk, yaprak vb. bir bitki maddesiyle örülmüş taban veya tavan örtüsü.

hasis: Cimri.

hasm: Karşı taraf, düşman.

havaneli: Havanda bir şey dövmeye, ezmeye yarayan tokmak.

havf: Korku, tehlike.

hayf: Haksızlık, zulüm, yazık.

hayr: İyi, faydalı, yararlı.

hazz: Zevk, hoşlanma.

hegbe: At, eşek gibi hayvanların eyeri üzerine geçirilen veya omuzda taşınan, içine bir şey koymaya yarayan kilim veya halıdan yapılmış iki gözlü torba.

hezar: Bin, pek çok.

hımar: Eşek.

hırmende-harbende: Seyis, yük hayvanlarına bakan kimse, saray katırcıları.

hıssa: Hisse, pay.

hicab: Utanma, sıkılma.

hikâyet: Anlatı, roman, masal, olmuş bir hadise.

Hindî: Hintli, Hindistanlı.

hoş-kadem: Ayağı uğurlu.

huccet: Resmî belge, vesika.

Hüda-yı müteal: Büyüklük ve yücelikte bir eşi bulunmayan Allah.

-I-

ıbrık: Su ve benzeri sıvıları koymaya yarayan, kulplu ve emzikli kap.

ıfak: Ufak, küçük.

ırz: Namus, şeref, haysiyet, onur.

ışlat-: İpucu vermek.

-İ-

ibrâm: Israrla rica etmek.

ıçre: İçinde, arasında.

ihsan: Lütuf, iyilik.

ikrahen: İstemeyerek, tiksinererek, zorlanarak.

iltifat: Birine güler yüz gösterme, hatırını sorma, tatlı davranma, ilgi gösterme.

ilzam: Cevap veremez duruma getirme, susturma.

İmad: Nasreddin Hoca'nın talebesi ve yoldaşı.

imdi: Şimdi.

inam: Nimet vermek, ihsan etmek.

intisab: Bir yere, bir kimseye mensup olmak, bağlanmak.

iriş-: Erişmek, yetişmek, kavuşmak.

irte: Ertesi, gelecek, sabah, şafak sökme zamanı, yarın.
işgal: Birisini işten alıkoyma, başka şeyle meşgul etme, oyalama, uğraştırıp kendi işine mâni olma.
işle-: Yapmak, etmek.
iştibah: Şüphe, kuşku.
itâb: Azarlama, tersleme, paylama.
itibar: Saygınlık, saygı görme, değerli bulunma, güvenilir olma.
itimat: Güven, güvenç, emniyet.
ittifak: 1. Birlik olmak, birbirine uymak, uyuşmak. 2. Tesadüf, rast gelme.

-K-

kaçan: Ne vakit, ne zaman, nasıl, ne surette, o zaman, vakta ki.
kademhane: Ayakyolu, tuvalet.
kâdir: Bir işi yapmaya gücü yeten, kudret sahibi ve her şeye kudreti yeten.
kadr: Değer, kıymet, itibar.
kaftan: Genellikle ipekli kumaştan yapılan, uzun ve işlemeli üst giysisi.
kala: Kale, hisar.
kanaat: Yetinmek, açgözlü olmayıp hırslanmamak.
kande: Nerede, hani, her nerede, nereye.
kanden: Nereden.
kangı: Hangi.

kani: Hani, nerede.
kaside: Divan edebiyatında bir şiir türü.
kâşke: Keşke.
kat'a: 1. Asla, hiçbir zaman. 2. Aşağıya.
kavl: Anlaşma, sözleşme.
kavuk: Pamuktan yapılmış, üzerine sarık sarılan erkek başlığı.
kaygana: Çırpılmış yumurtaya un ve yağ katılarak yapılan bir tür yemek.
kazara: Yanlılıkla, istemeden.
kelp: Köpek.
kemal: Bilgi ve erdem yönünden erginlik, eksiksizlik, olgunluk, yetkinlik.
kendüye: Kendine.
kerre: Kere, defa, kez.
keşkek: İyice dövülmüş et ve yarmayla yapılan bir yemek.
kethudâ: Kâhya.
keyfiyet: Durum.
kıssa: Kendisinden bir ders çıkarılması gereken olay, konu, kısa öykü, fıkra.
kimesne: Kimse, kişi.
kirevet: Tahta kanepa, kerevet.
kise: Kese.
ko: Koy, bırak.
koğ-: Peşine düşmek, kovalamak.
koñsu: Komşu.
koz: Ceviz.

kötek: Dayak.

kulaguz: Kılavuz, yol gösterici.

kulun: Altı aylığa kadar olan at veya eşek yavrusu.

-L-

lain: Lanetlenmiş, melun.

lanet: Beddua, öfke, nefret.

latife: Şaka, hoş söz, mizah, söz ile iltifat.

libas: Giyilecek şey, elbise.

lutf: İyilik, ihsan, bağış.

lüle: Çeşme ve musluklara takılan küçük boru.

-M-

mâbeyn: Ara, aradaki şey, iki şeyin arası.

mahal: Yer, zaman.

maharet: İş yapmada ustalık, eli yatkınlık, beceri, beceriklilik.

mahbus: Hapis, tutsak.

mahud: Bilinen, sözü edilen.

makam: 1. Mevki, kat, yer. 2. Müzik.

makreme: Mendil, nakışlı eşarp, havlu, peştamal, iplikleri elde örülerek düğümlenerek yapılan oldukça kalın dantel.

malum: Belli, bilinen.

mani': Bir şeyin yapılmasını önleyen şey, engel.

marifet: Beceri, hüner, ustalık.

mariz: Hasta, hastalık.

masum: 1. Günahsız, suçsuz. 2. Küçük çocuk.

mean: Mekân, menzil.

meded: Eyvah, imdat, yardım.

menakıb: Menkıbeler, velilerin hayat hikâyeleri.

merhum: Ölmüş Müslüman erkek.

merkeb: Eşek.

mest: Ev içinde giyilen, dışarıda üzerine ayakkabı giyilen yumuşak deriden, hafif kısa konçlu ayakkabı.

mezad: Artırma ile yapılan satış.

minber: Camilerin içinde, hatibin çıkıp hutbe okuduğu, merdivenli ve yüksekçe özel yer.

minnet: Gönül borcu, teşekkür etme.

minval: Tarz, yol, usul.

mucibince: Gereğince.

muhabbet: Sevgi, aşk.

muhaddisân-ı rûzigâr: Zamanın olaylarını anlatanlar.

muhâl: Olması, gerçekleşmesi olanaksız.

muhzır: Eskiden şeriat mahkemelerinde mübaşir hizmetini gören kimse.

mukaddem: Önce, evvel, önceki.

mukayyed: Kayıtlı.

murâd: İstenerек, ümit ederek beklenen, arzu edilen şey.

murafaa: Karşılıklı hak iddia ederek konuşmak, duruşma.

musahib: Beraber sohbet eden, arkadaş.

muvafık: Uygun.

mübaşeret: Bir işe başlama, girişme.

müferrih: İç açıcı, ferahlık verici.

müheyya: Hazır.

mühmelat: Anlamsız, boş sözler.

mülahaza: Düşünce.

Münker-Nekir: Sorgu melekleri.

müstehak: Hak etmiş, layık.

müşerref: Onurlanmak, şereflemek.

müşkil: Zor, güç, çetin.

mütalaa: Ders çalışma, okuma, irdeleme.

müzeyyen: Süslenmiş, bezenmiş.

-N-

naib: Kadı vekili.

nakıs: Noksan, eksik, tam olmayan.

nâkilân-ı asâr: Eserleri nakledenler.

nakl: 1. Bir şeyi başka bir yere götürme. 2. Taşıma, aktarma, geçirme.

nakl-şude: Nakl olunur, nakletmek, aktarmak.

nazm: 1. Sıra, tertip. 2. Vezinli söz, şiir.

necaset: Pislik, dışkı.

nerd-bân: Merdiven.

nevale: Yiyecek, azık.

nısf: Yarım, yarı.

nice: Nasıl.

nideyim: Ne edeyim, ne yapayım.

nişadır: Amonyak tuzu.

nişlersin: Ne işlersin, ne yapıyorsun anlamında birleşik sözcük.

niyaz: Dilek, istek, yakarış.

nuhuse: Uğursuzluk.

-O-

ohşa-: Okşamak, sevmek.

ol: O zamiri.

oñar-: Daha iyi bir biçime getirmek, düzeltmek, yetiştirmek.

oş: Hoş, köpek kovalarken kullanılan bir ünlem.

-Ö-

öl: Nemli, ıslak.

-P-

pabuç: Ayakkabı.

padşah: Padişah, şah, sultan.

pak: Temiz, berrak.

palan: Semer, eğer.

parala-: Parça parça etmek, parçalamak.

pare: Parça.

pesend: Beğenmek, kabul eylemek, beğenici, muvâfık.

peştimal: Hamamda örtünmek ve kurulanmak için kullanılan ince dokuma.

peyda: Açık, belli olan, meydanda.

poh: Pislik, necaset.

puzevenk: Bir tür hakaret.

-R-

rahmeten vasia: Allah bol bol rahmet etsin.

rahş: At.

rasad: Gözetlemek, beklemek, pusuda olmak.

râvî: Sözü nakleden, aktaran, rivayet eden.

râviyan-ı ahbâr: Rivayet edenlerin söylediklerine göre.

refik: Dost, arkadaş, eş.

reng: 1. Renk. 2. Suret, şekil. 3. Oyun, hile, dalavere.

rızk: Yiyip içecek şey, nimet.

riayet: İyi karşılamak, ağırlamak, hürmet etmek.

rivayet: 1. Söylenti. 2. Bir olay, bir haber veya sözü nakletme.

ruhban: Rahipler.

rüsvay: Rezil olma, ayıplanacak hâle gelme.

-S-

sada: Seda, ses.

saded: Asıl mevzu, maksat, asıl konuşulan şey, fikir.

sadr: 1. Göğüs, yürek. 2. Her şeyin önü, başı, ilerisi, en yukarı. 3.

Oturulacak en iyi yer.

safa: Eğlence, zevk, neşe.

sahra: 1. Çöl. 2. Kır.

sâil: Dilenci.

sânî: İkinci.

segirt-: Hızlı adımlarla ya da sıçrayarak, koşar gibi bir yere doğru yürümek.

selamlık: Eski evlerde erkeklerin oturduğu bölüm.

serhoş: Sarhoş.

sıklet: Ağırılık, yük.

sıñarı: Aşağılık, bayağı.

sıyt: 1. İyi, şöhret. 2. Ses.

sille: Tokat, şaplak.

sim: Genellikle işlemlerde kullanılan, gümüş görünüşünde ve parlaklığında olan iplik.

sovuk: Soğuk.

sual: Soru.

suhte: Softa, medrese talebesi.

sulh: Barış, uyuşma.

-Ş-

şahane: Çok güzel, mükemmel.

şakirt: Öğrenci, talebe.

şart et-: Ant, yemin.

şer': Kadı, mahkeme.

şerîf: Şerefli, kutsal, mübarek.

şırlağan: Susam.

şikar: Av.

şol: Şu.

şu'le: Alaz, alev, yalın, ışık, parıltı.

şuara: Şairler, ozanlar.

şunda: Şurada.

şundan: Şuradan.

-T-

ta'zîm: Saygı gösterme, ululama, yüceltme.

taaccüb: Şaşma, hayret etme.

taam: Yemek, gıda, yiyecek.

tag: Dağ.

taharet: Temizlik.

tahkîk: Araştırma, soruşturma, gerçekten.

tahmik: Ahmak olduğunu söylemek.

talak: İslam kurallarına göre evliliğin sona ermesi, boşanma.

talim: Öğretim, yetiştirme, alıştırma.

tama': Tamah etmek, açgözlülük, mal edinme tutkusu.

tarh: Uzaklaştırmak.

tashih: Düzeltmek.

taşra: Dışarı.

tavul: Davul.

tayak: Dayak.

tazimen: Hürmet ve ikram ederek.

tazir: Azarlama, paylama.

tellak: Hamamlarda müşterileri keseleyip yıkayan kimse.

temcid: Sabah namazı vaktinden evvel minarelerde belli makamlarda söylenen ilahi.

temmet: Eskiden yazılı eserlerin sonuna koyulan bitti anlamını taşıyan sözcük.

teşâşür: İşemek, çiş yapmak.

tezkere: Pusula, yazılı not.

tire: Boy ve uruktan daha küçük topluluk.

tiz: Tez, çabuk, hemen.

tuc: Tunç.

tuman: Şalvar.

tur-: Durmak, beklemek.

tuy-: Duymak, işitmek.

Türk: Metinde kaba, köylü, cahil anlamlarında kullanılmıştır.

-U-

uğurla-: Çalmak, hırsızlama.

uğurla-: Hırsızlıkla ele geçirmek, çalmak.

ulema: Bilginler.

ur-: Vurmak.

uyar-: Uykusundan uyandırmak.

uyhu: Uyku.

-Ü-

üstad: Bilim veya sanat alanında üstün bilgisi ve yeteneği olan kimse.

üş-: Üşüşmek.

üz-: Yüzmek, sıyırmak.

üze-: Pislemek.

-V-

vafir: Çok, bol.

vâkı'â: 1. Olan şey, gerçek, olgu. 2.

Rüya, düş.

vaki: Olan, olmuş.

vakiyye: Dört yüz dirhemlik tartı.

vakt: Vakit, zaman.

vakta ki: Ne vakit ki, o zaman ki, olduğu vakit.

valide: Ana, anne.

vasf: Bir kimsenin veya şeyin taşıdığı hâl.

velakin: Ama, ancak.

vilayet: İl, şehir.

vüzera: Vezirler.

-Y-

yaban: Başkası, yabancı, el.

yahşı: İyi, güzel, hoş.

yârân: Yakın arkadaşlar, dostlar.

yaş: Islak, nemli.

yed-: Çekmek, yedekte götürmek.

yerham: Rahmet, merhamet.

yestehle-: Büyük abdestini yapmak, dışkılamak.

yir: Yer.

yoh: Yok.

yohsa: Yoksa.

yu-: Yıkamak.

yuh: Birine karşı beğenilmeyen veya öfke duyulan bir durumda haykırılan söz.

yular: Hayvanı çekerek götürmeye yarayan ip.

yük: Yüklük, eşya konulan yer.

-Z-

zabt: Kaydetme, anlama, kavrama.

zahire: Gerektiğinde kullanılmak üzere saklanan tahıl.

zarif: Zarafetli, ince ve nazik tavırlı, güzel, şık, ince nükteli.

zayi: Kayıp, yitik.

zeker: Erkeklik organı.

zemân-ı evâil: Geçmiş zamanlar.

zerafet: İncelik, güzellik, zariflik.

zira: Şu nedenle, şundan dolayı, çünkü.

zirdeste: Asa, sopa, değnek.

ziyade: Çok, daha çok, artma, çoğalma.

ziyan: Zarar.

zuhur: Meydana çıkmak, baş göstermek, görünmek.

zürefâ: Kibar kimseler, kibarlar, zarifler.

KAYNAKÇA

AIOUROVA, Erjena (2003). **Buryat Mizahı**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Ü Sosyal Bilimler Ens.

AKSOY, Ömer Asım (1976). **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, Ankara: TDK Yayınları.

ALPTEKİN, Ali Berat (1996). “Kazakistan’da Tespit Edilen Nasreddin Hoca Fıkraları”, **Nasreddin Hoca’ya Armağan**, (haz. M. Sabri Koz), I. Baskı, İstanbul: Oğlak Yayıncılık, s. 39-52.

ALPTEKİN, Ali Berat (2011). “Doğu Türklerinin Nasreddin Hocası Mitolojik Bir Kahraman mıdır?”, **Bilig**, S: 59, s. 21-30.

ALTUNEL, İbrahim (1990). **Anadolu Mahallî Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme ve Metinler)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya: Selçuk Ü Sosyal Bilimler Ens.

ARSLAN, Mehmet ve Burhan Paçacıoğlu (1996). **Leta’if-i Hoca Nasreddin**, Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık.

ATALAY, Besim (1941). **Divânü Lügat-it Türk**, (Kaşgarlı Mahmud), Ankara.

ATEŞ, Ahmed (1948). “Burdur-Antalya ve Havalisi Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe, Arapça ve Farsça Bazı Mühim Eserler”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, S: 2, s. 171-191.

BAŞGÖZ, İlhan (1999). **Geçmişten Günümüze Nasreddin Hoca**, İstanbul: Pan Yay.

BATUR, Suat (2005). **Nasreddin Hoca Fıkraları**, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

BATUR, Zekerya ve Ayşe Nur Sır ve Hafız Bek (2012). “Nasreddin Hoca Fıkralarında Değer Yargıları ve Eğitim”, **Turkish Studies**, Volume: 7/3, s. 583-596.

BAYAR, Muharrem (2006). “Vesikalara Göre Nasreddin Hoca”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Nasreddin Hoca Sektör Bildirileri Kültür Bakanlığı**, Ankara: Hagem Yayınları, s. 37-59.

BAYRAKTAR, Zülfikar (2010). Mizah Teorileri ve Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Tahlili, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Ege Ü Sosyal Bilimler Ens.

BORATAV, Pertev Naili (1969). Az Gittik Uz Gittik, Ankara.

BORATAV, Pertev Naili (2007). Nasreddin Hoca, V. Baskı, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

BOYRAZ, Şeref (1996). “Nasreddin Hoca Fıkralarında Zaman, Mekan ve Şahıslar”, Nasreddin Hoca'ya Armağan, İstanbul: Oğlak Yayınları, s. 73-82.

CENİKOĞLU, Gökhan Tarıman (2014). “Türk Dünyasında Nasreddin Hoca Fıkraları”, (Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi-Gönül Sultanları Buluşması 26-28 Mayıs 2014 Eskişehir), Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, C: 2, s. 241-255.

DANKOFF, Robert ve Semih Tezcan (1998). “Seyahat-name'den Bir Atasözü”, Türk Dilleri Araştırmaları, S: 8, s. 15-28.

DEDEBAĞI, Hakan (2007). Nasreddin Hoca Fıkralarının Eğitim Yönünden Değerlendirilmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Diyarbakır: Dicle Ü Sosyal Bilimler Ens.

DEDEBAĞI, Hakan (2011). “Nasreddin Hoca'nın Eğitim Vizyonu”, Eski Yeni, S: 22, s. 38-48.

DUMAN, Mustafa (2005). Nasreddin Hoca Kitapları Açıklamalı Bibliyografyası (1480-2004), İstanbul: Turkuaz Yayınları.

DUMAN, Mustafa (2008). Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası, İstanbul: Heyemola Yayınları.

DUMAN, Mustafa (2018). Resimli Taşbaskısı Nasreddin Hoca Kitapları, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

DURAN, Hamiye (1997). “Nasreddin Hoca Fıkralarında Eşek Motifi Üzerine”, Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 16-19.

ELÇİN, Şükrü (1993). Halk Edebiyatına Giriş, Ankara: Akçağ Basımevi.

EMEKSİZ, Abdulkadir (2013). “Nasreddin Hoca Fıkralarının Atasözleri ve Deyimlerle İlgisi”, Türk Halk Edebiyatı İncelemeleri (Saim Sakaoğlu Armağanı), Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, s. 325-340.

EŞİGÜL, Esengül (2002). **Cumhuriyet Dönemi Mizahı Üzerinde Değerlendirmeli Bir Bibliyografya Çalışması**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Ü Sosyal Bilimler Ens.

FÂİK REŞAD (2013). **Külliyyât-ı Letâif**, (haz. Serdar Küçük, M. Akif Gündeş), İstanbul: Kesit Yayınları.

FEDAKAR, Selami (2009). “Özbek Mizahında Nasreddin Hoca Tipi ve Fıkraları”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, C: 9, S: 1, s. 67-73.

GÖLPINARLI, Abdülbâki (1961). **Nasreddin Hoca**, İstanbul: Yükselen Matbaası.

GÜR, A. Refik (1959). **Nasreddin Hocanın Nükte Menşurundan Işıklar**, İstanbul: Çeltüt Matbaası.

İSMAİLOVA, Gülnara (1996). “Kırgız Mizah Tipleri ve Nasreddin Hoca”, **Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri**, Ankara: AKM Yayınları, s. 215-225.

İVGİN, Hayrettin (1989). “Nasreddin Hoca Fıkraları mı Hikâyeleri mi?” **I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, s. 167-171.

KABACALI, Alpay (1991). **Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca: Hayatı, Kişiliği, Fıkraları**, I. Baskı, İstanbul: Özgür Yayınları.

KALAYCI, Muhammed (2016). **Anadolu Bölge ve Yöre Tipleri Bağlamında Eğisteli Fıkraları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Semineri), Konya: Necmettin Erbakan Ü Sosyal Bilimler Ens.

KARADAVUT, Zekeriya (2006). “Kırgızlarda Kuudlluk ve Apendi (Nasreddin Hoca)”, **Selçuk Üni. Sosyal Bil. Ens. Dergisi**, S: 15, s. 413-433.

KASAPOĞLU, Abdurrahman (2008). “Gülme Davranışıyla İlgili Ayetler Hakkında Psikolojik Bir Değerlendirme”, **Hikmet Yurdu**, S: 2, s. 61-76.

KONYALI, İbrahim Hakkı (1945). **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir**, İstanbul: Numune Matbaası.

KOŞAR, Çağatay (1996). “Türkistan Halk Edebiyatında Nasreddin Hoca”, **Nasreddin Hoca'nın Dünyası / Unesco 1996 Nasreddin Hoca Yılı**, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayını.

KOZ, Mehmet Sabri (1994). “Nasreddin Hoca Latifeleri”, **Müteferrika**, S: 2, Bahar, s. 108-133.

KOZ, Mehmet Sabri (haz.) (1996). **Nasreddin Hoca'ya Armağan**, İstanbul: Oğlak Yayınları.

KOZ, Mehmet Sabri (haz.) (2005). **Nasreddin Hoca Kitabı**, İstanbul: Kitabevi Yayını.

KÖPRÜLÜZÂDE, Mehmed Fuad (1918). **Nasreddin Hoca**, İstanbul: Kanaat Matbaası ve Kütüphanesi.

KURGAN, Şükrü (1968). "Nasreddin Hoca Fıkralarında Türk Halk Yaşayışının İzleri", **Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı**, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, C: XIX, S: 207, s. 482-497.

KURGAN, Şükrü (1986). **Nasrettin Hoca**, Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yayınları.

KUT, Günay (1992). "Nasreddin Hoca Hikâyeleri Yazmalarının Kolları Üzerine Bir Deneme", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, C: II, s. 147-200.

MARAŞLI, Ahmet (2007). **Naslettin Hoca**, İstanbul: Nesil Yayınları.

MEHMET TEVFİK, (1883). **Letaif-i Nasreddin**, İstanbul: Vakit Matbaası.

NASRATTİNOĞLU, İrfan Ünver (1990). "Çin ve S.S.C.B'nde Nasreddin Hoca İle İlgili Tespitler", **1. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**, (15-17 Mayıs 1989), Ankara: HAKAD Yayını.

OĞUZ, M. Öcal (1997). "Nasreddin Hoca Fıkralarında Varyant Meselesi", **Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 37-40.

OĞUZ, M. Öcal vd. (2015). "Fıkra", Ankara: Grafiker Yayınları, s. 200-207.

ÖNDER, Mehmet (1996). "Hoca Nasreddin Gerçeği", **Nasreddin Hoca'ya Armağan**, (haz. M. Sabri Koz), İstanbul: Oğlak Yayınları, s. 261-269.

ÖZBEK, Abdullah (2004). **Bir Eğitimci Olarak Nasrettin Hoca**, Konya: Esra Yayınları.

ÖZKAN, İsa (1982). "Nasreddin Hoca'nın Tarihî Şahsiyeti ve Fıkraları Üzerine Bir İnceleme", **Türk Folkloru Araştırmaları**, Ankara: Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, s. 133-165.

ÖZKAN, İsa (1999). **Türkiye ve Tatar Türkçesiyle Nasrettin Huca Mezekleri/Nasreddin Hoca Fıkraları**, Ankara: TİKA Yayınları.

ÖZÖN, M. Nihat (1954). **Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü**, İstanbul.

PAÇACIOĞLU, Burhan (1996). “Letaif-i Hoca Nasreddinler Üzerine Bir İnceleme”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, S: 3, s. 127-156.

PEHLİVAN, Gürol (2016). “Anadolu Sahası Türk Atasözlerinin Mesaj Aktarımında Deve Figürünün İşlevleri”, **I. Uluslararası Selçuk-Efes Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Sempozyumu Bildiriler**, (17-19 Kasım 2016), C: 1, s. 432-456.

RADLOFF, Wilhelm ve Ignaz Kunos (1998). **Proben**, (çev. Saim SAKAOĞLU-Metin ERGUN), Ankara: TDK Yayını.

SAKAOĞLU, Saim (1992). **Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca**, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

SAKAOĞLU, Saim (2006). **Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler**, Ankara: Akçağ Yayınları.

SAKAOĞLU, Saim (2013). **Nasreddin Hoca Üzerine Yazılar**, Konya: Kömen Yayınları.

SAKAOĞLU, Saim ve Ali Berat Alptekin (2014). **Nasreddin Hoca**, II. Baskı, Ankara: AKM Yayınları.

ŞAHİN, Bekir (2008). “Nasreddin Hoca İle İlgili Bir El Yazması”, **Akademik Sayfalar**, C: 8, S: 16, s. 270-272.

ŞAHİN, Halil İbrahim (2010). “Türkmenistan’da Nasreddin Hoca ve Timur Fıkraları”, **Bilig**, S: 55, s. 135-146.

ŞANLI, İsmet (2009). “Nasreddin Hoca Fıkralarında Kültürel Unsurlar”, **Eskişehir Osmangazi Ü Sosyal Bilimler Dergisi**, C: 10, S: 1, s. 261-271.

ŞEMSEDDİN SÂMÎ (2015). **Kamûs-i Türkî**, (haz. Paşa Yavuzarslan), Ankara: TDK Yayınları.

ŞİŞMAN, Bekir (2010). “Nasreddin Hoca Fıkralarındaki Şahısların Sosyal Statülerine Göre Sınıflandırılması ve Değerlendirilmesi”, **Ondokuz Mayıs Ü İlahiyat Fak. Dergisi**, S: 28, s. 131-150.

TASNADİ, Edit (1996). “Macaristan’daki Nasreddin Hoca”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Nasreddin Hoca Seksiyon Bildirileri**, Ankara: Kültür Bak. Hagem Yayınları, s. 239-251.

TAVKUL, Ufuk (2005). “Kafkaslarda Nasreddin Hoca”, **I. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**, s. 284-290.

TOPARLI, Recep (2000). **Lehçe-i Osmanî**, (Ahmet Vefik Paşa), Ankara: TDK Yayınları.

TÖR, Nükhet (1991). “Nasreddin Hoca’nın Hayatı ve Eğiticiiliği”, **Fikrî ve Felsefi Yönüyle Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri** (11 Temmuz 1990-Akşehir), Konya: T.C. Konya Valiliği İl Kültür Md. Yayınları, s. 24-30.

Türk Ansiklopedisi (1968). “Fıkra”, Ankara, C: VI, s. 283.

Türkçe Sözlük (1998). “Nükte”, “Hiciv”, “Şaka”, “Tahkir”, “İroni”, “İstihza”, “Espri”, Ankara: TDK Yayınları.

TÜRKMEN, Fikret (2013). **Nasreddin Hoca Latifeleri (Burhaniye Tercümesi)**, II. Baskı, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.

UZUN, Kemal (1996). **Nasreddin Hoca Araştırması: Açıklanmış Fıkraları**, II. Baskı, Konya: Damla Matbaacılık.

YAKICI, Ali (1997). “Nasreddin Hoca Fıkralarının Halkbilimi Açısından Değerlendirilmesi”, **Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 51-54.

YAŞAROĞLU, Ahmet Halit (1961). **Nasreddin Hoca**, İstanbul: Kültür Basımevi.

YILDIRIM, Dursun (1998), **Türk Bitiği Araştırma ve İnceleme Yazıları**, Ankara: Akçağ Yayınları.

YILDIRIM, Dursun (1999). **Türk Edebiyatında Bektâşi Fıkraları**, Ankara: Akçağ Yayınları.

Elektronik Kaynaklar:

<http://www.abdulvahapkara.com/kazak-nasreddin-hoca/> (Erişim tarihi: 09.04.2017)

<http://www.trthaber.com/haber/turkiye/nasreddin-hoca-kayserili-mi-135286.html>

(Erişim tarihi: 18.04.2017)

<http://konyaarastirmalari.blogspot.com.tr/2012/10/nasreddin-hoca-el-yazmalari.html>

(Erişim tarihi: 08.04.2017)

<http://konyaarastirmalari.blogspot.com.tr/2015/07/nasreddin-hoca-yazmalari-ve-bazi.html> (Erişim tarihi: 18.04.2017)

<http://www.acikogretimedebiyat.com/index.php/tr/4-doenem-2/halk-masallar%C4%B1/646-halk-masallar%C4%B1-3-%C3%BCnite-%C3%B6zeti.html>
(Erişim tarihi: 03.12.2017)

<http://osmanlica.ihya.org/har-bende-nedir-ne-demek.html> (Erişim tarihi: 04.12.2017)

<http://www.aksehir.bel.tr/portal/eskiarsiv/74-dr-muharrem-bayar-nasreddin-hoca-akrlidir.htm> (Erişim tarihi: 23.01.2018)

 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
--	--	---

ÖZGEÇMİŞ

30.08.1987 tarihinde Konya’da doğdu. İlköğrenimini, Koyunoğlu İlköğretim Okulu’nda; ortaöğrenimini, Karatay Lisesi’nde tamamladı. Lisans eğitimini, Kazakistan Kızılorda Korkut Ata Devlet Üniversitesi’nde Türk Dünyası Türk Dili ve Edebiyatı alanında aldı. 2010 yılında lisans eğitimini tamamladı ve 2012 yılında Hadim Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’ne Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak atandı. Hâlen burada görev yapmaktadır ve aynı zamanda Necmettin Erbakan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimi almaktadır. Yüksek Lisans tez konusu, Hikâyât-ı Hoca Nasreddîn (İnceleme-Transkripsiyon-Tıpkıbasım) adlı çalışmadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Muhammed KALAYCI

Konya, 2018